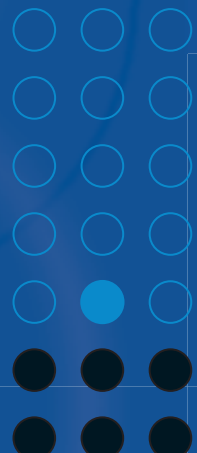

ДОВІДНИК

Довідник НАТО

Public Diplomacy Division
NATO
1110 Brussels, Belgium

Division Diplomatie publique
OTAN
1110 Bruxelles, Belgique

ISBN 92-845-0184-9

HB-UKR-0406

© NATO 2006

Організація Північноатлантичного договору (НАТО)

Країни-члени

Бельгія	Болгарія	Канада	Чеська Республіка		
Данія	Естонія	Франція	Німеччина		
Греція	Угорщина	Ісландія	Італія	Латвія	Литва
Люксембург	Нідерланди	Норвегія	Польща		
Португалія	Румунія	Словаччина	Словенія	Іспанія	
Туреччина	Велика Британія	Сполучені Штати Америки			

Північноатлантичним договором,
підписаним у Вашингтоні у квітні 1949 року,
було створено Альянс з метою колективної оборони,
як це передбачено статтею 51 Статуту ООН. Договір безстроковий.

Емблема НАТО ухвалена Північноатлантичною радою
у жовтні 1953 року як символ Атлантичного альянсу.
Коло символізує єдність і співпрацю, а розетка компасу
вказує на спільний шлях до миру, обраний країнами — членами Альянсу.

Подяка

Відділ громадської дипломатії висловлює подяку працівникам Міжнародного секретаріату, які вклали свій час і знання в цю публікацію “Довідника НАТО”. Відділ також висловлює подяку панові Ніколасу Шервену, який стояв у джерел створення цього довідника. З величезною відданістю справі й глибоким розумінням Альянсу вже багато років він веде читачів звивистими стежками цієї постійно мінливої організації.

“Довідник НАТО” публікується Відділом громадської дипломатії НАТО під егідою Генерального секретаря як довідник з питань Альянсу і його політики. Використані формулювання максимально точно віддзеркалюють консенсус між країнами — членами Організації, на основі якого приймаються усі рішення в Альянсі. Однак цей довідник не є офіційно узгодженим документом і тому не може репрезентувати офіційні погляди чи позиції окремих урядів з кожного питання, яке розглядається.

Зміст

Подяка	4
Передмова	9

Частина I

Вступна інформація про Альянс

Що таке НАТО?	15
Витоки Альянсу	16
Головні завдання НАТО в галузі безпеки	17
Назустріч змінам у середовищі безпеки	20
Висновок	29

Частина II

Політика і прийняття рішень

Розділ 1	Основні інститути політики і прийняття рішень	33
Розділ 2	Врегулювання криз	43
Розділ 3	Питання оборонного планування	51
Розділ 4	Ресурси, що фінансуються спільно, бюджети і фінансовий менеджмент	57
Розділ 5	Ядерна політика	65
Розділ 6	Сфера економіки	67

Частина III

Цивільні та військові структури НАТО

Розділ 7	Цивільна організація і структури	73
Розділ 8	Головні функції Міжнародного секретаріату	77
Розділ 9	Військова організація і структури	85
Розділ 10	Головні функції Міжнародного військового штабу	101
Розділ 11	Спеціалізовані організації та агентства	107
Розділ 12	Основні комітети і політичні органи НАТО	111

Частина IV

Роль Альянсу в миротворчих операціях та операціях з підтримання миру

Розділ 13	Роль НАТО в Боснії та Герцеговині	143
Розділ 14	Конфлікт в Косові й роль КФОР	149
Розділ 15	Роль НАТО в колишній Югославській Республіці Македонія*	153
Розділ 16	Роль НАТО в Афганістані	155
Розділ 17	Роль НАТО в Іраку	159
Розділ 18	Роль НАТО в Дарфурі	163

Частина V

Боротьба з новими загрозами і розвиток нових можливостей та засобів

Розділ 19	Роль Альянсу в боротьбі з тероризмом і розповсюдженням зброї масового знищення	167
Розділ 20	Нові можливості й засоби	175

Частина VI

Альянс відкритий для вступу нових країн-членів

Розділ 21	Процес розширення	183
Розділ 22	План дій щодо членства	189

Частина VII

Партнерство і співпраця

Розділ 23	Євроатлантичне партнерство: Рада євроатлантичного партнерства і Партнерство заради миру	193
Розділ 24	НАТО і Росія	209
Розділ 25	НАТО і Україна	219
Розділ 26	Співпраця з країнами середземноморського регіону і ширшого Близького Сходу	229
Розділ 27	Співпраця з країнами Південно-Східної Європи	237

Частина VIII

Відносини між НАТО і ЄС

Розділ 28	Стратегічне партнерство між НАТО і Європейським Союзом	243
-----------	--	-----

Частина IX

Широкі інституційні рамки безпеки

Розділ 29	Відносини НАТО з ООН	255
Розділ 30	НАТО і Організація з безпеки і співробітництва в Європі	259
Розділ 31	Співпраця з іншими міжнародними організаціями	263
Розділ 32	Співпраця з парламентськими і неурядовими організаціями	267

Частина X

Програми, заходи, організації та агентства

Розділ 33	Протиповітряна оборона	275
Розділ 34	Раннє повітряне попередження	279
Розділ 35	Управління повітряним простором і повітряним рухом	283
Розділ 36	Співпраця і планування у галузі озброєнь	285
Розділ 37	Контроль за озброєннями і роззброєнням	289
Розділ 38	Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій	299
Розділ 39	Системи зв'язку та інформації	305
Розділ 40	Освіта і навчання	309
Розділ 41	Засоби радіоелектронної боротьби	319
Розділ 42	Матеріально-технічне забезпечення	321
Розділ 43	Метеорологія	331
Розділ 44	Військова океанографія	333
Розділ 45	Комунікаційно-інформаційні програми громадської дипломатії	335
Розділ 46	Наукові та екологічні програми громадської дипломатії	341
Розділ 47	Науково-технічна діяльність	349
Розділ 48	Стандартизація	351

Додатки

Додаток 1	Скорочення	357
Додаток 2	Північноатлантичний договір	381

Примітка: Посилання у цьому довіднику на колишню Югославську Республіку Македонія, помічені зірочкою (*), означають таку зноску: "Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою".

Передмова

У 1949 році у Вашингтоні було підписано Вашингтонський договір, за яким створено НАТО. Цей договір, зразок стислості й чіткості, забезпечив Альянс здатністю адаптуватись до постійних змін міжнародної безпеки. Він забезпечує внутрішню гнучкість і можливості для розв'язання нових проблем і застосування таких рішень, які відповідають мінливому середовищу. У статті 9 розробники Договору забезпечили Альянс гнучкою організаційною структурою на основі єдиного авторитетного інституційного органу у формі Ради, яка відповідає за виконання Договору і за створення необхідних додаткових органів. Така завбачливість дає Альянсу змогу постійно розвиватись і адаптуватись до нових обставин протягом своєї історії.

Протягом перших 40 років свого існування НАТО зазнала ряд реформ і реорганізацій, які мали забезпечити її здатністю вийти поза обмеження холодної війни з метою поставити безпеку країн — членів Альянсу на більш позитивну і стабільну основу. Невдовзі по закінченні холодної війни Альянс пережив процес значно більш фундаментальних трансформацій, адаптуючись до змін у середовищі безпеки такого масштабу та інтенсивності, яких раніше мало хто міг передбачити.

У 1990 році НАТО вперше відреагувала на припинення звичного поділу на Схід і Захід та відносин ідеологічного, політичного і військового протистояння, які його супроводжували, а також на зникнення звичайної військової загрози безпеці євроатлантичного регіону. Альянс розробив нову Стратегічну концепцію, розвиває інтенсивне партнерство з іншими країнами, серед яких і колишні супротивники, а також прийняв до своїх лав нових членів. До того ж вперше НАТО взялась за виконання завдань з підтримання миру в зонах конфліктів поза межами Альянсу, чим забезпечила собі провідну роль у багатонаціональних операціях з врегулювання кризових ситуацій та відкрила шлях для широких домовленостей про співпрацю з іншими організаціями.

Напади на Сполучені Штати 11 вересня 2001 року вивели боротьбу з тероризмом на вищий рівень інтересів світового співтовариства, зокрема НАТО. В результаті цього процес трансформацій, яким характеризувались перші десять років після закінчення холодної війни, отримав більш цілісний вимір і вищу пріоритетність.

Сьогодні реакція Альянсу на нове середовище безпеки, яке склалося після 11 вересня, ґрунтується на чіткому наборі принципів, узгоджених урядами країн — членів НАТО. Союзники погодились, що вони повинні бути готові допомогти колективно стримати, запобігти та зупинити напади терористів з-за кордону, а також захиститись від них. Це можуть бути дії як проти терористів, так і тих, хто їх укриває або захищає. Вони також погодились з тим, що Альянс не повинен обмежуватись попередньо встановленими географічними межами: він повинен бути спроможний діяти так і там, де потрібно. Також може виникнути потреба в тому, щоб він в разі необхідності надав свої ресурси і засоби на допомогу в проведенні операцій іншим міжна-

родним організаціям або коаліціям країн за участю країн — членів НАТО. Рішення про це повинні прийматись окремо в кожному випадку.

Ці рішення ставлять перед Альянсом далекосяжні вимоги не лише у сенсі необхідних можливостей, але й у сенсі сталої політичної волі країн-членів взяти на себе відповідальність за наслідки політики, яку вони втілюють, та забезпечити засоби її втілення. Потреба перегляду і оновлення політики і структур не зникне з виконанням поточних зобов'язань. Модернізація і раціоналізація залишатимуться чинниками, на які необхідно постійно зважати, якщо тільки загрози безпеці і стабільності самі не залишатимуться статистичними.

Як Альянс відповідає на виклики минулого і як він готується до виконання не менш складних завдань у майбутньому є тематикою цього нового видання “Довідника НАТО”. У ньому пропонується комплексний аналіз розвитку Альянсу до осені 2005 року. Користуватися цим довідником можна паралельно з веб-сторінкою НАТО в Інтернеті (www.nato.int), на якій пропонується доступ до інформації про події, що впливають на Альянс, а також до текстів офіційних комюніке та статей і виступів кваліфікованих коментаторів, які пропонують незалежну оцінку й аналіз.

Отже, у **частині I** “Довідника” пропонується вступна інформація про Альянс і дається базове пояснення його походження і фундаментальних завдань, а також основних сфер його розвитку з моменту заснування. Вона містить комплексну інформацію про напрями політики країн — членів НАТО в сфері багатонаціональної безпеки, особливо після закінчення холодної війни, та огляд принципів питань порядку денного Альянсу на початку XXI століття. Головні органи прийняття рішень та ключові принципи і політика, якими керується Альянс, описані у **частині II**. Ця інформація доповнюється **частиною III** “Довідника”, де пояснюються цивільні й військові структури та агенції, які НАТО створила для забезпечення виконання своїх завдань.

Оперативній ролі Альянсу стосовно миротворчої діяльності та підтримання миру присвячена **частина IV**, де розглядається виконання рішень Альянсу щодо Боснії та Герцеговини, Косова, колишньої Югославської Республіки Македонія*, Афганістану, Навчальної місії НАТО в Іраку та місії у Дарфурі, Судан. **Частина V** присвячена заходам Альянсу, спрямованим на боротьбу з тероризмом та розповсюдженням зброї масового знищення. У ній описуються нові можливості, які наразі розвиваються.

Фундаментальним аспектом стратегії НАТО з початку 90-х років залишається відкритість Альянсу для вступу нових членів (**частина VI**) та розширення контактів і співпраці з країнами, які не входять до складу Альянсу, через двосторонні та багатосторонні відносини і партнерство. Огляд розвитку і ролі партнерства та практичних форм співпраці наведений у **частині VII**, яка присвячена розвитку євроатлантичного партнерства за допомогою Ради євроатлантичного партнерства і програми “Партнерство заради миру”, які доповнюють одна одну, та відносин і різноманітних

форм співпраці, які НАТО встановила з Росією, Україною, країнами Середземноморського діалогу, Південно-Східної Європи і, зовсім нещодавно, з країнами Близького Сходу через Стамбульську ініціативу співпраці.

Інституційна співпраця також відіграє важливу роль у розвитку регіональної безпеки, зокрема стратегічного партнерства між НАТО і Європейським Союзом, про це йдеться у **частині VIII**. Співробітництво розбудовується паралельно більш широкою інституційною структурою безпеки і співпраці між НАТО і ООН, Організацією з безпеки і співробітництва в Європі та іншими міжнародними організаціями. Ці відносини описані у **частині IX**.

У **частині X** розглядаються програми і заходи, на яких ґрунтується ефективність Альянсу в різних сферах планування і співпраці, які спільно формують порядок денний у сфері безпеки. Наводиться інформація з питань матеріально-технічного забезпечення, стандартизації, зв'язку, озброєнь, управління повітряним простором і повітряним рухом та протиповітряної оборони, які дають змогу збройним силам країн — членів НАТО і країн-партнерів діяти спільно. Увазі читача пропонується інформація щодо діяльності у сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та надання допомоги у разі катастроф, щодо громадської дипломатії, програм комунікації та інформації, наукової співпраці і співпраці в екологічній і суспільній сферах, яку було переорієнтовано для безпосереднього реагування на нові виклики безпеки.

Детальніша інформація щодо постійно вживаних аббревіатур наведена в **додатку 1**.

ЧАСТИНА І

Вступна інформація про Альянс

Що таке НАТО?

Організація Північноатлантичного договору — це альянс 26 країн з Північної Америки і Європи, які прагнуть досягти мети Північноатлантичного договору, підписаного у Вашингтоні 4 квітня 1949 року.

За Договором головна роль НАТО полягає у забезпеченні свободи і безпеки країн-членів за допомогою політичних і військових засобів. НАТО дотримується спільних для Альянсу цінностей демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та мирного розв'язання суперечок і підтримує ці цінності в усьому євроатлантичному регіоні. Вона слугує форумом, на якому країни з Північної Америки і Європи можуть консультуватись зі спільних питань безпеки та здійснювати спільні дії з їх розв'язання.

Засадами НАТО є відносини між північноамериканськими та європейськими членами Альянсу. Ці країни поділяють однакові основні цінності та інтереси і віддані справі збереження демократичних принципів, що робить нероздільною безпеку Європи і Північної Америки.

Альянс стоїть на захисті своїх країн-членів від загрози агресії і розглядає напад на одного або декількох членів як напад на усіх.

НАТО залишається міжурядовою організацією, в якій кожен член зберігає свій суверенітет. Усі рішення в НАТО приймаються спільно на основі консенсусу. Найважливішим органом прийняття рішень в НАТО є Північноатлантична рада, в якій беруть участь представники усіх країн — членів Альянсу на рівні послів, міністрів або глав держав та урядів. Кожна країна — член НАТО бере повноцінну участь у процесі прийняття рішень на рівноправній основі незалежно від її розміру або політичної, військової та економічної потужності.

Отже, союзники мають певний простір для індивідуальних підходів до спільних рішень та дій. Але коли рішення Альянсу прийняте, воно забезпечує підсилення спільних узгоджених дій політичною солідарністю. Це проявилось, наприклад, в рішеннях про надання допомоги США після терористичних нападів 11 вересня 2001 року. Вперше у своїй історії НАТО застосувала статтю 5 Вашингтонського договору, яка передбачає, що збройний напад на одного або кількох членів Альянсу вважається збройним нападом на усіх. Усі члени Альянсу беззастережно засудили ці напади і надали підтримку США в долатті їх наслідків.

НАТО не має своїх оперативних сил, за винятком тих, що приписані до Альянсу країнами-членами, або надаються країнами-партнерами задля виконання конкретних місій. Для цього існує ряд механізмів — процеси оборонного і ресурсного планування, які є основою співпраці у межах Альянсу, виконання політичних зобов'язань з вдосконалення можливостей та військова структура, яка об'єднує

функції багатонаціональної організації з планування збройних сил і широкомасштабної системи командування і управління військовими силами, приписаними до Альянсу. Тобто за керівництва стратегічних командувачів НАТО Організація забезпечує спільне планування, навчання і оперативне розгортання сил, наданих країнами — членами Альянсу відповідно до спільно узгодженого процесу планування збройних сил. У підсумку важливою частиною ролі НАТО є функція каталізатора генерування військових сил як необхідних для виконання завдань Альянсу, так і таких, які дають змогу країнам — членам Альянсу брати участь в операціях з врегулювання кризових ситуацій, які самостійно вони не змогли б виконати.

Діалог і співпраця з країнами — нечленами НАТО допомагають подолати розкол часів холодної війни й поширити безпеку і стабільність далеко за межі кордонів НАТО. Альянс поглиблює і розширює співпрацю з Росією та Україною, а також з іншими країнами-партнерами, які вже набули членства в Альянсі — і країнами — учасницями програми “Середземноморський діалог” та розширенням Близьким Сходом. Він також зміцнює співпрацю з іншими міжнародними організаціями, зокрема з Європейським Союзом, з яким він розвиває стратегічне партнерство. Структури і механізми НАТО забезпечують рамки для цих різних форм співпраці, які є невід’ємною частиною повсякденної роботи Альянсу.

Витоки Альянсу

З 1945 по 1949 рік, зазнаючи нагальної потреби в економічній відбудові, країни Західної Європи та їх північноамериканські союзники із тривогою спостерігали за експансіоністською політикою і методами СРСР. Виконавши свої повоєнні зобов’язання скоротити оборонні структури і демобілізувати збройні сили, західні уряди виявляли дедалі більшу занепокоєність з приводу того, що радянське керівництво очевидно мало наміри повністю зберегти свої збройні сили. Більше того, зважаючи на проголошені ідеологічні цілі КПРС, було очевидно, що заклики до поваги Статуту ООН та міжнародних домовленостей, яких було досягнуто по закінченні Другої світової війни, не гарантуватимуть національного суверенітету чи незалежності демократичних держав перед обличчям зовнішньої агресії чи внутрішньої підривної діяльності. Нав’язування недемократичних форм правління та придушення справжньої опозиції і порушення основних прав та свобод людини і громадянина в багатьох країнах Центральної та Східної Європи, а також в інших місцях світу, посилювали цей страх.

Між 1947 і 1949 роками сталася низка драматичних політичних подій, які змусили серйозно замислитись над цими проблемами. Йдеться про пряму загрозу суверенітету Норвегії, Греції, Туреччині та інших країн Західної Європи, червневий 1948 року державний переворот в Чехословаччині та протиправну блокаду Берліна, що розпочалась у квітні того ж самого року. Підписання у березні 1948 року Брюс-

сельського договору стало свідченням рішучості п'яти країн Західної Європи — Бельгії, Франції, Люксембургу, Нідерландів і Великої Британії — розробити спільну систему оборони і посилити взаємні зв'язки в такий спосіб, який дозволив би їм краще протистояти ідеологічній, політичній і військовій загрозі своїй безпеці.

Брюссельський договір став першим кроком у повоєнній реконструкції західно-європейської безпеки і сприяв створенню оборонної організації Західноєвропейського Союзу. Це також був перший крок на шляху до підписання у 1949 році Північноатлантичного договору та створення Північноатлантичного альянсу.

Згодом переговори зі Сполученими Штатами і Канадою привели до створення єдиного Північноатлантичного альянсу на засадах гарантій безпеки і взаємних зобов'язань між Європою і Північною Америкою. Держави, що підписали Брюссельський договір, запросили Данію, Ісландію, Італію, Норвегію і Португалію приєднатись до цього процесу. Ці переговори завершилися підписанням у квітні 1949 року Вашингтонського договору, який започаткував систему колективної безпеки на основі партнерства між 12 країнами. У 1952 році до цього договору приєдналися Греція і Туреччина. Федеративна Республіка Німеччина стала членом Альянсу у 1955 році, а у 1982-му до лав НАТО вступила Іспанія. У 1990 році після возз'єднання Німеччини колишня Німецька Демократична Республіка перейшла під захист Альянсу як невід'ємна частина об'єднаної держави. Чеська Республіка, Угорщина і Польща приєдналися до НАТО у 1999 році. У 2003 році ще сім країн (Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина і Словенія) були запрошені розпочати переговори про вступ і у березні 2004 року офіційно приєдналися до договору.

Північноатлантичний альянс був створений на основі договору між країнами-членами, кожна з яких приєдналась до нього добровільно після публічного обговорення і відповідного парламентського процесу. Договір поважає їхні індивідуальні права та міжнародні зобов'язання згідно зі Статутом ООН. Він зобов'язує країни-учасниці взяти на себе частину ризиків і відповідальності за колективну безпеку, а також утримуватись від приєднання до будь-яких інших міжнародних зобов'язань, які можуть суперечити договору.

З часу свого створення більше півстоліття тому НАТО була зосереджена на забезпеченні оборони і безпеки своїх країн-членів. Це і сьогодні залишається її основним завданням, але центр уваги значною мірою змістився, що дає Альянсу змогу протистояти новим загрозам і давати відповідь на нові виклики.

Головні завдання НАТО в галузі безпеки

Найважливішою і незмінною метою існування НАТО, визначеною у Вашингтонському договорі, залишається захист свободи і безпеки її членів як політичними, так і військовими засобами. Спираючись на загальні цінності демократії, прав

людини і верховенства права, Альянс з самого початку свого існування працює над забезпеченням тривалого мирного порядку в Європі. Але на перешкоді досягненню цієї мети може стати криза чи конфлікт поза межами євроатлантичного регіону. Отже, Альянс не тільки забезпечує оборону своїх членів, а й допомагає підтримувати мир і стабільність поза географічними межами території країн Північноатлантичного договору через партнерство і операції з врегулювання кризових ситуацій.

Керівним принципом діяльності Альянсу є спільні зобов'язання і взаємна співпраця між суверенними державами заради неподільної безпеки усіх його членів. Солідарність і єдність серед членів Альянсу, які проявляються у щоденній співпраці в політичній і військовій сферах, гарантують, що жодна з країн-членів не буде змушена покладатись на свої сили у подоланні головних викликів її безпеці. Не позбавляючи країни-члени їхнього права і обов'язку брати на себе суверенну відповідальність у сфері оборони, Альянс дає їм можливість виконати основні завдання національної безпеки завдяки колективним зусиллям.

Головні завдання безпеки НАТО описані в Стратегічній концепції Альянсу. Це авторитетна заява про завдання Альянсу, в якій викладено вказівки найвищого рівня щодо політичних і військових засобів, які використовуються для виконання цих завдань. Вона залишається основою втілення політики Альянсу загалом. Але загрози і їх сприйняття з часом змінюються, що приводить до постійного процесу пристосування цієї стратегії для підтримки політичної системи, військових структур та військових можливостей і засобів, необхідних для розв'язання сучасних проблем безпеки.

Стратегічна концепція, вперше опублікована у 1991 році, за змістом і за формою радикально відрізнялась від попередніх документів. Вона залишила незмінною головну мету НАТО — безпеку її членів, однак об'єднала її зі специфічним зобов'язанням працювати над вдосконаленням і розширенням загальноєвропейської безпеки через партнерство і співпрацю з колишніми суперниками. На додаток вона була оприлюднена як публічний документ, відкритий для обговорення і коментарів парламентів, фахівців у галузі безпеки, журналістів і широких кіл громадськості. Стратегічна концепція була переглянута у 1999 році, коли союзники взяли на себе зобов'язання забезпечувати не тільки спільну оборону, але й мир і стабільність в ширшому євроатлантичному регіоні. Концепція містить такі політичні елементи:

- широкий підхід до безпеки, який охоплює політичні, економічні, соціальні та екологічні чинники, а також оборонний вимір Альянсу;
- міцні трансатлантичні відносини;
- утримання військової спроможності Альянсу, необхідної для забезпечення ефективності військових операцій;

- розвиток оборонних можливостей європейських членів Альянсу;
- збереження адекватних структур і процедур запобігання конфліктам і врегулювання кризових ситуацій;
- ефективне партнерство з країнами — нечленами НАТО на основі співпраці і діалогу;
- розширення Альянсу і політика відкритих дверей для вступу нових членів;
- продовження роботи щодо укладання далекосяжних угод з контролю за озброєннями, роззброєння та боротьби з розповсюдженням зброї масового знищення.

Така широка дефініція безпеки означає визнання важливості політичних, економічних, соціальних і екологічних чинників на додаток до оборонного виміру. Партнерство і співробітництво з іншими країнами, співпраця з іншими регіональними та міжнародними організаціями, такими як ООН, а також стратегічне партнерство, яке розвивається між НАТО і Європейським Союзом, — усе це допомагає створити відносини, що взаємно доповнюються і підсилюються, а також ефективніше запобігати конфліктам і долати кризи.

У Стратегічній концепції також описано спеціальні завдання Альянсу. Вони такі:

Забезпечити одну з невід’ємних основ стабільного середовища **безпеки** в євроатлантичному регіоні, що ґрунтується на посиленні демократичних інституцій і мирному підході до розв’язання суперечок, у якому жодна країна не буде спроможна залякувати чи примушувати будь-яку іншу країну за допомогою загрози або застосування сили.

Слугувати, як вимагає стаття 4 Вашингтонського договору, важливим транс-атлантичним форумом для **консультацій** між союзниками з будь-яких питань, що зачіпають їхні життєві інтереси, включно з подіями, які можуть поставити під загрозу безпеку країн — членів Альянсу, та для відповідної координації їхніх зусиль у сферах спільних інтересів.

Стримувати будь-яку загрозу агресії проти країн — членів НАТО та **обороняти** від неї, як цього вимагають статті 5 і 6 Вашингтонського договору.

Для посилення безпеки і стабільності в євроатлантичному регіоні:

Бути готовим у кожному окремому випадку і на основі консенсусу, відповідно до статті 7 Вашингтонського договору, взяти участь в ефективному запобіганні конфліктам та брати активну участь у **врегулюванні кризових ситуацій**, зокрема в операціях з реагування на кризи.

Розвивати широкомасштабне **партнерство**, співробітництво і діалог з іншими країнами євроатлантичного регіону для посилення прозорості, взаємної довіри і здатності цих країн діяти спільно з Альянсом.

Внаслідок нападів на Сполучені Штати 11 вересня пріоритет перейшов до таких аспектів, як вдосконалення обміну розвідданими про терористичну загрозу, зміцнення співпраці й партнерства з іншими країнами поза межами Альянсу та широким колом інших організацій, а понад усе — до боротьби із загрозою тероризму, посилення ролі Центру НАТО з питань зброї масового знищення (ЗМЗ) у підтримці військової готовності до боротьби із загрозами ЗМЗ і здатності діяти в середовищі ЗМЗ, адаптації структур збройних сил та вдосконаленні військових можливостей і засобів у інших відповідних сферах.

Назустріч змінам у середовищі безпеки

Історичне рішення, яке НАТО прийняла, коли застосувала статтю 5 Вашингтонського договору і надала свою допомогу США після 11 вересня 2001 року, відзначило новий етап процесу трансформації НАТО, який стосується практично кожного аспекту діяльності Альянсу.

На додаток до боротьби з тероризмом цілий спектр інших чинників посилив потребу в адаптації структур і політики Альянсу. Серед них зростання загрози від зброї масового знищення та потреба у нових оперативних можливостях і засобах в критичних ситуаціях. Розширення НАТО також здійснює певний вплив, так само, як і розвиток партнерства з Росією, Україною та країнами-партнерами, Середземноморський діалог, Стамбульська ініціатива співпраці і стратегічне партнерство з Європейським Союзом. Провідна роль НАТО в Міжнародних силах сприяння безпеці в Афганістані та роль, яку вона продовжує відігравати на Балканах, змушують Організацію пристосовуватись до вимог цих операцій, місій в Іраку і Судані та допомоги, яку вона надає постраждалим у Пакистані.

Багато змін, потрібних для трансформації, було запроваджено на Празькому саміті НАТО 21–22 листопада 2002 року і підтримано на Стамбульському саміті організації 28–29 червня 2004 року. Це стосується п'яти основних сфер: членства в Альянсі, реформування цивільних і військових структур НАТО, взяття на себе нових ролей, розвиток нових можливостей і засобів та підтримка нових відносин.

Вступ нових членів

Вступ до НАТО перших трьох країн Східної Європи у 1999 році збігся з 50-річчям Альянсу, який відзначали у квітні того року на Вашингтонському саміті. Після цього відбулося найбільше розширення за всю історію НАТО, коли до Альянсу було прий-

нято сім нових країн-членів. Вперше після п'ятого раунду розширення керівники 26 країн — членів НАТО зібралися разом на Стамбульському саміті Альянсу. Вони підтвердили, що двері НАТО залишаються відкритими для демократичних європейських країн, які бажають і здатні взяти на себе зобов'язання і відповідальність, пов'язані з членством, згідно зі статтею 10 Вашингтонського договору.

Реформування цивільних і військових структур НАТО

Процес розширення вплинув і на фізичний робочий простір, потрібний політичній штаб-квартирі в Брюсселі, і у 1999 році було вирішено розпочати будівництво нових, більш просторих приміщень. Потім у 2002 році було ухвалено ряд внутрішніх реформ, спрямованих на адаптацію Міжнародного секретаріату та Міжнародного військового штабу до нових місій і пріоритетів Альянсу.

Паралельно з цим було повністю реорганізовано військову командну структуру НАТО, що стало результатом фундаментальних змін в мисленні Альянсу. Командна структура раніше була розділена на дві географічні території, де одне стратегічне командування несло відповідальність за європейську, а друге — за північноатлантичну територію. На заміну цим командуванням прийшло одне оперативне командування — Оперативне командування об'єднаних збройних сил НАТО (АСО) — і функціональне командування — Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (АСТ). АСО є стратегічним командуванням для усіх операцій НАТО, в той час як АСТ несе відповідальність за продовження трансформації військових можливостей і засобів НАТО та за підтримку взаємної оперативної сумісності. Хоча командна структура значно змінилася з часів холодної війни, ця реформа забезпечила її здатністю систематично і постійно працювати над трансформацією військових можливостей і засобів у міру виявлення нових потреб. Фактично вона повинна допомагати забезпечувати Альянс можливостями і засобами, необхідними йому для виконання завдань, та швидко і надійно забезпечувати сили, потрібні НАТО для виконання її зобов'язань.

Розширення масштабу військових операцій НАТО

Після того як Альянс вперше залучився до відновлення стабільності в Боснії та Герцеговині на початку 90-х років, масштаб військових операцій НАТО значно зріс. З того часу НАТО взяла на себе відповідальність за ряд операцій з підтримання миру як в межах, так і поза межами її традиційної зони відповідальності, а також посилила свої зусилля, спрямовані на боротьбу із зростаючою загрозою тероризму.

Допомога в стабілізації на Балканах

Характер участі НАТО в подіях у колишній Югославії змінюється, хоча вона продовжує наполегливо працювати над забезпеченням прагнення довгострокової стабільності в усій Південно-Східній Європі. Мета Альянсу полягає у відновленні безпечного середовища в регіоні і спільній роботі з партнерами над включенням Південно-Східної Європи в євроатлантичні структури. Для цього необхідно розбудувати міцні багатоетнічні демократії, викоринити організовану злочинність і корупцію та встановити верховенство права, організувати регіональну співпрацю та повністю виконати міжнародні зобов'язання, включно з тими, що пов'язані з Міжнародним трибуналом з питань військових злочинів у колишній Югославії.

На Празькому саміті у листопаді 2002 року Альянс підтвердив свої наміри залишатись у регіоні та готовність надавати країнам підтримку через індивідуальні програми допомоги. Боснія та Герцеговина і Сербія та Чорногорія висловили бажання взяти участь у програмі НАТО “Партнерство заради миру”, а колишня Югославська Республіка Македонія* спільно з Албанією і Хорватією приєдналась до Плану дій щодо членства в НАТО, готуючись до можливого майбутнього членства.

На зламі століть НАТО взяла на себе проведення операцій в євроатлантичному регіоні. Але на зустрічі в столиці Ісландії Рейк'явіку 14–15 травня 2002 року НАТО перейшла Рубікон, заявивши про свою готовність взяти участь в операціях поза межами своєї традиційної зони відповідальності. Це рішення відкрило двері для нових завдань і можливостей Альянсу, який після цього долучився до подій в Афганістані, Іраку, Судані та Пакистані.

На чолі Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані

Негайно після терористичних нападів у Нью-Йорку і Вашингтоні, округ Колумбія, США розпочали антитерористичну операцію в Афганістані під назвою “Ендюрінг фрідом”, до якої через два місяці приєднались Міжнародні сили сприяння безпеці (МССБ) під мандатом ООН. Кінцевою метою МССБ є допомогти Афганістану вийти з майже сорокалітнього авторитарного правління, іноземної окупації і громадянської війни, внаслідок яких афганська територія стала зручною базою для підготовки терористів. Спочатку командування цими силами здійснювалось окремими країнами на ротаційній основі за технічної підтримки НАТО. Однак у серпні 2003 року НАТО повністю перебрала на себе відповідальність за керівництво цими силами. Восени 2003 року Рада Безпеки ООН ухвалила нову резолюцію, яка дозволила розширити операцію МССБ на території поза межами Кабула з використанням Груп з відбудови провінцій (ГВП).

НАТО поступово перебирає на себе керівництво дедалі більшими ГВП у різних місцях Афганістану і хоча мандат ООН чітко передбачає місію МССБ в наданні допомоги уряду Афганістану в створенні безпечного і стабільного середовища, сприятливого для вільних і справедливих виборів, поширення верховенства права і відбудови країни, роль НАТО в Афганістані також може розглядатись і як спрямування зусиль на боротьбу з тероризмом. Постійні дебати ведуться з приводу того, до якого ступеня вдасться об'єднати зусилля в рамках операцій “Ендюрінг фрідом” та МССБ, особливо зважаючи на те, що ряд країн — членів НАТО надає свої військові сили і обладнання у розпорядження обох.

Створення Навчальної місії в Іраку

В Іраку НАТО перебрала на себе відповідальність за надання різних видів підтримки. 8 листопада 2002 року Рада Безпеки ООН прийняла Резолюцію 1441, надавши Іраку, який підозрювали у володінні зброєю масового знищення, останній шанс виконати свої зобов'язання з роззброєння, на яких неодноразово наголошувалося у попередніх резолюціях Ради Безпеки ООН. У спеціальній декларації, яка була прийнята на Празькому саміті 21-22 листопада, керівники країн — членів НАТО також пообіцяли підтримати виконання цієї резолюції. Але керівник Іраку, Саддам Хусейн, продовжував відмовлятися виконувати резолюцію, чим викликав підозру серед членів Ради і підтримку деякими з них негайних військових дій, а іншими — вимоги надати інспекторам з контролю над озброєннями більше часу для виконання роботи. Розбіжності у міжнародних поглядах вплинули і на НАТО, коли уряд Туреччини запросив проведення консультацій у рамках статті 4 Північноатлантичного договору на випадок загрози з боку Іраку. Після інтенсивного обговорення Туреччина отримала допомогу у вигляді оборонних заходів у рамках операції “Дисплей детеренс”.

У березні 2003 року Сполучені Штати очолили операцію “Іракі фрідом” і повалили режим Саддама Хусейна. Польща погодилась очолити багатонаціональну дивізію у складі міжнародних стабілізаційних сил, які були розгорнуті в Іраку, і 2 червня 2003 року Північноатлантична рада вирішила задовольнити прохання Польщі надати різнобічну підтримку цій операції.

Через рік керівники країн — членів НАТО погодились надати допомогу проміжному уряду Іраку в навчанні його сил безпеки і створили Навчальну місію НАТО. На відміну від оперативних місій, які пов'язані з бойовими підрозділами, Навчальна місія тісно співпрацює з іракськими властями та з багатонаціональними силами під проводом США в Іраку. Безпека і захист самої місії частково забезпечуються багатонаціональними силами, а частково — НАТО. З того часу було здійснено й інші заходи, такі як створення за підтримки НАТО Іракського центру навчання, освіти і доктрин, який зосереджений на навчанні керівного складу сил безпеки Іраку, та

допомога, яку НАТО надає у координації підготовки, що забезпечується на двосторонній основі різними країнами — членами Альянсу як в Іраку, так і за його межами.

Надання матеріально-технічної підтримки Африканському Союзу в Судані

Нещодавно у квітні 2005 року голова Комісії Африканського Союзу п. Альфа Умар Конаре написав листа Генеральному секретарю НАТО з проханням допомогти розширити місію Африканського Союзу з підтримання миру в західній провінції Судану Дарфурі, де він намагається припинити насильство. 9 червня на засіданні міністрів оборони країн — членів НАТО в Брюсселі Альянс офіційно оголосив про надання допомоги військово-транспортною авіацією та навчанням і 1 липня розпочав свою першу операцію з повітряних перевезень.

Боротьба з тероризмом

Уряди країн — членів Альянсу, докладаючи безпосередніх колективних та індивідуальних зусиль до боротьби із зростаючою загрозою від міжнародного тероризму, доручили силам НАТО на Балканах почати виконувати ініціативи Альянсу, спрямовані на припинення терористичної діяльності в регіоні, а також такі операції, як “Ектив ендевор” у Середземномор’ї та “Ігл есист”.

Операція “Ектив ендевор” — це морська операція, яку очолюють ВМС НАТО і яка спрямована на виявлення і стримування терористичної діяльності в Середземномор’ї. Операція була розпочата в жовтні 2001 року і внаслідок її успішності і результативності двічі розширювалась: спочатку на Гібралтарську протоку у березні 2003 року, а потім на усе Середземномор’я у березні 2004 року. Початкова операція була обмежена східним Середземномор’ям.

Операція “Ігл есист” стала одним із заходів, здійснених на прохання США після подій 11 вересня. Літаки Системи раннього повітряного попередження і управління НАТО (АВАКС) патрулювали американський повітряний простір протягом семи місяців з середини жовтня 2001 року до середини травня 2002 року. Майже 830 авіаторів з 13 країн — членів НАТО налітали близько 4300 годин і виконали понад 360 оперативних вильотів.

Літаки раннього повітряного попередження і виявлення НАТО неодноразово використовувались для захисту від можливих терористичних нападів з використанням захоплених (так званих “зрадницьких”) літаків, а також і у більш рутинних

ситуаціях, коли важливі події в НАТО і ЄС вимагали додаткового захисту. У липні 2004 року на прохання відповідних урядів забезпечувалось прикриття європейського футбольного чемпіонату в Португалії та Олімпійських ігор у Греції.

Модернізація військових можливостей

Розширений масштаб військових операцій НАТО радикально змінив військові вимоги Альянсу. На заміну великим оборонним силам минулого повинні прийти такі сили, які готові до ведення відносно дрібномасштабних операцій з реагування на кризи, які вимагають гнучкості й мобільності, а також здатності розгортатись на значній відстані від звичних оперативних баз.

На Празькому саміті уряди країн — членів Альянсу розпочали процес модернізації, спрямований на забезпечення НАТО здатністю давати ефективну відповідь на виклики безпеки у XXI столітті. Було узгоджено пакет заходів із вдосконалення військової оперативної спроможності Альянсу. До нього увійшли нові ініціативи щодо військової спроможності, які отримали назву “Празькі зобов’язання щодо обороноздатності”, створення Сил реагування НАТО і спрощення військової командної структури НАТО. Це три головні ініціативи з військової трансформації, які є необхідними для адаптування військової спроможності НАТО.

На додаток глави держав і урядів Альянсу закликали до посилення зусиль у сферах обміну розвідувальною інформацією і домовленостей щодо реагування на кризові ситуації, а також посилення співпраці з країнами-партнерами через План дій Партнерства проти тероризму та у сфері надання допомоги у подоланні наслідків терористичних актів, включно із запровадженням Плану дій з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій для забезпечення готовності цивільних служб до можливого нападу із застосуванням хімічних, біологічних або радіологічних (ХБР) агентів. Було ухвалено п’ять ініціатив із захисту від хімічної, біологічної і ядерної (ХБЯ) зброї: прототип Мобільної аналітичної ХБЯ лабораторії, прототип Спеціальної групи реагування на застосування ХБЯ, віртуальний зразковий Центр захисту від ХБЯ зброї, запаси засобів біологічного та хімічного захисту НАТО та Система контролю за захворюваннями. До інших ініціатив увійшли створення Багатонаціонального батальйону ХБРЯ захисту, захист від кібер-нападів і протиракетна оборона у зв’язку із розробкою нового техніко-економічного обґрунтування протиракетного захисту з метою вивчення можливих варіантів захисту території Альянсу, збройних сил і населених пунктів від ракетної загрози.

Виконання Празьких зобов’язань щодо обороноздатності знайшло своє продовження на Стамбульському саміті в червні 2004 року, коли було ініційовано ряд багатонаціональних проектів, спрямованих на вдосконалення військової спромож-

ності в критично важливих сферах, таких як стратегічні морські і повітряні транспортні перевезення, заправка літаків у повітрі та Системи наземного спостереження Альянсу. Було ухвалено так звані “Цілі застосовності”, до яких увійшли зобов’язання країн — членів Альянсу бути постійно здатними розгорнути і утримувати більшу кількість своїх збройних сил під час проведення операцій Альянсу. Були оголошені зміни в оборонному плануванні і процесі генерування збройних сил НАТО. Ці зміни покликані забезпечити зв’язок між політичною згодою розпочати операцію і забезпеченням військових сил, які необхідні для її виконання. Але не виконаними залишаються важливі завдання, включно із здійсненням вдосконалених заходів боротьби із загрозою тероризму, нестабільних держав і розповсюдження зброї масового знищення як державами, так і недержавними особами.

Керівники країн — членів НАТО погодились розвивати високотехнологічні можливості захисту як цивільного населення, так і військових від нападів терористів. До цих можливостей входять захист від зброї масового знищення, захист широкофюзеляжних літаків від переносних зенітно-ракетних комплексів, захист гелікоптерів від загрози із землі, захист гаваней і суден, захист від саморобних вибухових пристроїв, вдосконалені технології виявлення мін. Було також досягнуто згоди щодо покращання обміну розвідувальною інформацією та перегляду існуючих в НАТО розвідувальних структур. Мандат, наданий Підрозділу з виявлення терористичної загрози, який було створено після терористичних нападів на США 11 вересня 2001 року, був визнаний постійним і містив аналіз усіх терористичних загроз на додаток до більш специфічних, спрямованих проти НАТО. Більше того, уряди країн — членів НАТО погодились посилити здатність Організації надавати допомогу будь-якій країні — члену Альянсу у боротьбі із загрозою тероризму або наслідками терористичних нападів. Ресурси і засоби НАТО, такі як літаки АВАКС, Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи та Багатонаціональний батальйон хімічного, біологічного, радіологічного і ядерного захисту можуть бути передані у розпорядження країн — членів Альянсу на їхнє прохання.

Поглиблення і розширення партнерства

Зважаючи на необхідність зміцнення солідарності у сьогоднішньому середовищі безпеки, особливо в галузі боротьби з тероризмом і розповсюдженням зброї масового знищення, політика партнерства НАТО постійно розширюється з метою розбудови більш близьких і результативних відносин з широким спектром країн і міжнародних організацій. Це країни-партнери з євроатлантичного регіону, країни ширшого середземноморського регіону, “контактні” країни, такі як Японія, Австралія, Пакистан і Китай та міжнародні організації, такі як Європейський Союз, Організація

з безпеки і співробітництва в Європі та ООН. Ця політика висвітлює основні внески, які може зробити посилена співпраця у міжнародну безпеку.

Відносини між НАТО і Росією

Розвиток орієнтованого на результати партнерства між НАТО і Росією, спрямований на пошук спільних підходів до спільних загроз безпеці, також вважається важливим елементом трансформації НАТО. Створення у травні 2002 року Ради Росія — НАТО відзначило початок більш прагматичних відносин, зосереджених на таких заходах, як захист від тероризму, оборонна реформа, боротьба з розповсюдженням зброї масового знищення, військова співпраця і навчання, цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій, тактична протиракетна оборона і підготовка до можливих нових спільних операцій з підтримання миру.

Відносини між НАТО і Україною

У відносинах з Україною країни — члени НАТО наполегливо закликають цю державу до здійснення абсолютно необхідних реформ і до впровадження термінових заходів, необхідних для реалізації далекосяжного прагнення цієї країни повною мірою інтегруватись у євроатлантичні структури безпеки. Помаранчева революція листопада 2004 року сприяла появі сподівань на прискорення цього процесу. Відповідаючи на прагнення України до членства в НАТО, у квітні 2005 року міністри закордонних справ розпочали Інтенсифікований діалог з Україною. Проте вони знову наголосили на важливості послідовного і реального просування шляхом демократичних реформ і знову підтвердили, що цей шлях повною мірою залежить від України.

Відносини з країнами-партнерами

Коли сім країн — колишніх партнерів вступили до НАТО у березні 2004 року, співвідношення між країнами-членами і країнами-партнерами, які співпрацюють у рамках Ради євроатлантичного партнерства і Партнерства заради миру, значно змінилося. Більше того, інші країни-партнери знаходяться в різних регіонах і мають дуже різні потреби в сфері безпеки. Деякі з них залишаються країнами-кандидатами на членство в НАТО, а інші висловили своє прагнення розвивати спеціальні програми співпраці з НАТО, не бажаючи набувати членства в Альянсі. Якість такого партнерства була поліпшена, а масштаб розширений. Водночас Альянс зосередив свою увагу на Кавказі і Центральній Азії і здійснює практичні кроки з розвитку більш тісного співробітництва з країнами-партнерами в цих регіонах, серед яких призначення

спеціального представника НАТО в цих двох регіонах та представників по зв'язках у кожному з них.

Середземноморський діалог

З моменту започаткування у 1994 році Середземноморський діалог допомагає розвивати довіру і співробітництво між НАТО і сімома країнами — Алжиром, Єгиптом, Ізраїлем, Йорданією, Мавританією, Марокко і Тунісом. Політичний і практичний виміри цієї програми постійно вдосконалюються з метою сприяння ефективній взаємодії зі спільних питань безпеки, зокрема боротьби з тероризмом, переводячи в такий спосіб відносини з площини діалогу до площини партнерства.

Стамбульська ініціатива співпраці

У червні 2004 року в Стамбулі керівники країн — членів Альянсу ухвалили Стамбульську ініціативу співпраці. Ця ініціатива спрямована на широкий регіон Близького Сходу і має сприяти практичній співпраці із заінтересованими країнами, починаючи з країн — учасниць Ради співробітництва країн Перської затоки. Ініціатива зосереджена на наданні рекомендацій кожній країні окремо, залежно від її специфічних потреб, з таких питань, як оборонна реформа, оборонні бюджети, оборонне планування і відносини між цивільними і військовими. Ця ініціатива також спрямована на такі питання, як підтримка співпраці між військовими, боротьба з тероризмом за допомогою обміну інформацією та співпраці в морі, а також боротьба з розповсюдженням зброї масового знищення і засобами її доставки.

Робота з іншими міжнародними організаціями

На інституційному рівні міжнародні організації, такі як ООН, Європейський Союз та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), визнають необхідність боротися з такими загрозами, як тероризм усіма наявними ресурсами і координувати ці зусилля, а не покладатись на якусь одну організацію.

Відносини між НАТО і ЄС стрімко розвивалися за дуже короткий проміжок часу. 16 грудня 2002 року Європейський Союз і НАТО ухвалили спільну декларацію щодо Європейської політики безпеки і оборони (ЄПБО), яка забезпечила формальну основу для співпраці у сфері врегулювання криз та запобігання конфліктам. 13 грудня 2002 року країни — члени Північноатлантичної ради оголосили про те, що вони вже готові надати ЄС доступ до колективних ресурсів і засобів НАТО з метою проведення операцій, в яких Альянс в цілому не бере військової участі, та оголосили про

ряд відповідних заходів у зв'язку з цим рішенням. Ці рішення проклали шлях двом організаціям для відпрацювання деталей передачі Європейському Союзу відповідальності за військові операції під проводом НАТО в колишній Югославській Республіці Македонія* у 2003 році та з грудня 2004 року в Боснії та Герцеговині.

Висновок

Як міждержавна організація зі спільними цінностями, спільним прагненням їх захищати і заходами, які здійснюються для забезпечення засобів і можливостей робити це тоді і там, де це необхідно, НАТО здатна зосередитись на сучасних викликах безпеки. Операції, які Альянс проводить на Балканах і в Афганістані, і в яких він бере участь в Іраку і Дарфурі, разом із посиленням його двосторонніх і багатосторонніх партнерств з країнами — нечленами НАТО та іншими організаціями, продовжують демонструвати його ефективність.

Однак важкі завдання не зникають. Заступаючи на посаду Генерального секретаря НАТО в січні 2004 року, Яап де Хооп Схеффер вказав, на чому насамперед потрібно зосередитись: успішне виконання поточних оперативних ролей НАТО, зокрема в Косові та в Афганістані, готовність виконати будь-яке рішення країн-членів про активізацію ролі Альянсу в Іраку, продовження трансформації і виконання прагматичних, реалістичних і таких, що ґрунтуються на взаємній довірі трансатлантичних відносин.

ЧАСТИНА II

Політика і прийняття рішень

Розділ 1	Основні інститути політики і прийняття рішень
Розділ 2	Врегулювання криз
Розділ 3	Питання оборонного планування
Розділ 4	Ресурси, що фінансуються спільно, бюджети і фінансовий менеджмент
Розділ 5	Ядерна політика
Розділ 6	Сфера економіки

Розділ 1

Основні інститути політики і прийняття рішень

Принцип прийняття рішень на основі консенсусу стосується усіх справ Альянсу, який віддзеркалює той факт, що рішення приймають саме країни — члени НАТО і кожна з них бере участь у процесі прийняття рішень. Цей принцип діє на усіх рівнях Організації.

Основними інститутами політики і прийняття рішень в Альянсі є Північноатлантична рада, Комітет оборонного планування і Група ядерного планування. Кожен з них відіграє надзвичайно важливу роль у процесах консультацій і прийняття рішень, які є основою співпраці, спільного планування і безпеки країн.

Рішення, ухвалені цими органами, мають однаковий статус і є узгодженою політикою країн — членів НАТО, незалежно від рівня, на якому вони прийняті. Цим вищим органам підпорядковані спеціальні комітети, які також складаються з офіційних представників країн. Така структура комітетів є базовим механізмом, який забезпечує Альянсу можливість проводити консультації та приймати рішення так, щоб кожна країна була представлена на кожному рівні та в усіх сферах діяльності НАТО.

Прийняття рішень на основі консенсусу

Рішення в НАТО приймаються на основі консенсусу після обговорення і консультацій з країнами — членами Альянсу. Рішення, прийняте на основі консенсусу, є рішенням, згоду на яке дали і яке підтримали усі країни — члени НАТО. Це означає, що рішення, прийняте НАТО, є виразом колективної волі суверенних держав, які є членами Альянсу. Саме на цьому процесі прийняття рішень ґрунтується сила НАТО і довіра до неї.

У разі незгоди обговорення ведеться доти, доки рішення не буде прийняте, інколи це може призвести до визнання того, що досягти згоди неможливо. Але майже завжди вдається знайти взаємно прийнятне рішення. Цей процес є швидким, бо країни — члени Альянсу проводять консультації постійно, а отже, часто знають і розуміють позиції один одного наперед. Консультації є невід'ємною частиною процесу прийняття рішень. Вони сприяють комунікації між країнами-членами, чия головною метою є прийняття таких колективних рішень, які відповідають їхнім національним інтересам.

Північноатлантична рада

Північноатлантична рада (ПАР) має великі політичні повноваження і повноваження приймати рішення. Вона складається з постійних представників усіх країн — членів Альянсу, які проводять засідання принаймні щотижня. Рада також проводить засідання на вищому рівні за участю міністрів закордонних справ і міністрів оборони або глав держав та урядів, але повноваження її завжди однакові, а рішення мають однакову силу і статус незалежно від рівня, на якому проводилось засідання. Рада відіграє важливу роль щодо громадськості й робить заяви та комюніке, в яких пояснює як широкому загалу, так і урядам країн — нечленів НАТО політику і рішення Альянсу.

Рада є єдиним органом Альянсу, повноваження якого безпосередньо передбачені в Північноатлантичному договорі. За договором Рада сама несе відповідальність за створення підпорядкованих органів. На підтримку роботи Ради, або для відповідальної діяльності в деяких специфічних сферах, таких як оборонне планування, ядерне планування і військові справи, було створено багато комітетів і груп планування.

Отже, Рада є унікальним форумом для широкомасштабних консультацій між урядами країн — членів НАТО з усіх питань, що впливають на їхню безпеку і є найважливішим органом прийняття рішень в Альянсі. Усі країни — члени НАТО мають однакові права висловлювати свої погляди на засіданнях Ради. Рішення Ради є виразом колективної волі урядів країн — членів Альянсу, яка сформувалась на основі згоди усіх. Усі уряди країн — членів НАТО є учасниками політики, яка формулюється Радою, або під її егідою, та поділяють консенсус, на основі якого приймаються рішення.

Коли Рада проводить засідання на рівні послів, або постійних представників країн — членів НАТО, її часто називають “Постійною радою”. Двічі на рік, а інколи і частіше, вона проводить офіційні і неофіційні засідання на рівні міністрів, коли кожна країна представлена міністром закордонних справ. Засідання Ради також відбуваються на рівні міністрів оборони. Саміти, в яких беруть участь глави держав та урядів, проводяться тоді, коли необхідно обговорити особливо важливі питання або в особливі для політики безпеки Альянсу часи.

Рада, як правило, збирається раз на тиждень, але в разі необхідності вона може зібратись на позачергове засідання в будь-який час. Головує на засіданнях Генеральний секретар НАТО, або, в разі його відсутності, заступник. Постійний представник в Раді, який обіймає цю посаду найдовше, отримує титул дуасна Ради. Ця функція є в першу чергу церемоніальною, але дуасн може виконувати специфічну роль головуючого, наприклад, збираючи засідання і головуючи під час дискусії щодо призначення нового Генерального секретаря.

Під час засідань на рівні міністрів закордонних справ один із міністрів бере на себе роль Почесного Президента. Ця посада щорічно переходить до іншого міністра з країни — члена НАТО відповідно до англійського алфавіту. Порядок старшинства встановлюється на основі старшинства терміну перебування на посаді, але на засіданнях Ради усіх рівнів постійні представники сідають за стіл в алфавітному порядку згідно з назвою країни англійською мовою. Така ж сама процедура застосовується і в структурі комітетів НАТО.

Питання, які обговорюються, і рішення, які приймаються на засіданнях Ради, стосуються усіх аспектів діяльності Організації і часто ґрунтуються на звітах і рекомендаціях, підготовлених підпорядкованими комітетами на запит Ради. Так сама тема може бути запропонована одним із національних представників або Генеральним секретарем. Постійні представники діють на основі інструкцій, отриманих зі своїх столиць, повідомляючи і пояснюючи погляди і політичні рішення своїх урядів колегам по Раді. І навпаки, вони звітують перед своїм національним керівництвом про погляди і позиції інших урядів, інформують їх про розвиток подій і тримають їх в курсі справ щодо досягнення консенсусу з важливих питань або сфер, в яких національні погляди не збігаються.

Коли необхідно прийняти рішення, дії узгоджуються на основі одностайності і спільної згоди. Голосування, або прийняття рішень більшістю не практикується. Кожна країна — член НАТО, представлена за столом Ради або в будь-якому з підпорядкованих комітетів, залишає за собою цілковитий суверенітет і відповідальність за свої рішення.

Роботу Ради готують підпорядковані комітети, які відповідають за специфічні сфери політики. Значну частину такої роботи виконує Політичний комітет вищого рівня (SPC), що складається із заступників постійних представників, інколи за підтримки відповідних національних експертів, залежно від тематики. У такому разі він називається SPC(R). Політичний комітет вищого рівня зокрема відповідає за підготовку більшості заяв або комюніке Ради і засідає перед засіданнями Ради з метою вироблення проектів таких текстів, які потім подаються на схвалення Ради. Іншими аспектами політичної роботи може займатись звичайний Політичний комітет, який складається з політичних радників з національних делегацій. Підготовка роботи Комітету оборонного планування і Групи ядерного планування (NPG) здійснюється в подібний спосіб Комітетом оборонного аналізу і штабною групою при Групі ядерного планування відповідно та іншими комітетами вищого рівня.

Коли Рада засідає на рівні міністрів оборони, або розглядає оборонні справи і питання, пов'язані з оборонною стратегією, інші комітети вищого рівня, такі як Виконавча робоча група, можуть бути залучені як основні дорадчі органи. Якщо на порядку денному Ради стоять фінансові питання, Вища рада з ресурсів, або Цивільний чи Військовий бюджетні комітети, або Комітет з питань інфраструктури, залежно

від того, який орган краще для цього підходить, несуть відповідальність за підготовку роботи Ради. Залежно від теми обговорення, відповідний комітет вищого рівня, який опікується цими питаннями, бере на себе провідну роль у підготовці засідань Ради і нагляду за виконанням рішень Ради.

Підтримку Раді надають відповідні підрозділи та бюро Міжнародного секретаріату, зокрема секретаріат Ради, який координує діяльність Ради і забезпечує виконання мандатів Ради та фіксацію (запис) і поширення її рішень.

Комітет оборонного планування

Комітет оборонного планування (DPC), як правило, складається з постійних представників, але засідає на рівні міністрів оборони принаймні двічі на рік і займається більшістю оборонних справ та питань, пов'язаних з плануванням колективної оборони. За винятком Франції, на цьому форумі представлені усі країни — члени Альянсу. Комітет оборонного планування дає вказівки військовому керівництву НАТО і в межах своєї відповідальності має ті ж самі функції, ознаки і повноваження як і Рада з питань, що входять у сферу її відповідальності.

Допомогу Комітету оборонного планування надає ряд підпорядкованих комітетів, які мають специфічну відповідальність, зокрема Комітет оборонного аналізу, який наглядає за процесом планування збройних сил в НАТО і вивчає інші питання інтегрованої військової структури. Як і Рада, Комітет оборонного планування доручає відповідному комітету вищого рівня підготовчу і подальшу роботу, пов'язану з рішеннями, які він приймає.

Група ядерного планування

Міністри оборони країн — членів НАТО, які беруть участь у роботі Комітету оборонного планування НАТО, регулярно зустрічаються на засіданнях Групи ядерного планування (NPG), де вони обговорюють специфічні питання політики, пов'язаної з ядерними силами. Ці дискусії стосуються широкого спектра питань ядерної політики, зокрема безпеки, захисту і забезпечення ядерних озброєнь, систем інформації та зв'язку, питання розгортання озброєнь і більш широкі питання загального характеру, такі як контроль над ядерними озброєннями та розповсюдження зброї масового знищення. Ядерна політика Альянсу постійно переглядається і приймаються спільні рішення з метою її модифікації або адаптації в світлі нових подій, а також з метою оновлення і вдосконалення процедур планування і консультацій.

Роботу Групи ядерного планування готує штабна група NPG, яка складається з представників національних делегацій країн, що беруть участь у роботі NPG, представників Міжнародного військового штабу і представників стратегічних коман-

дувачів. Штабна група виконує детальну роботу від імені постійних представників NPG. Вона проводить засідання щотижня, а в разі необхідності і частіше.

Група високого рівня (HLG) — це дорадчий орган вищого рівня з питань ядерної політики і планування при NPG. Група високого рівня також відповідає за нагляд за безпекою, захистом і виживанням ядерної зброї. Групу очолюють Сполучені Штати. Вона складається з національних політиків та експертів з країн — членів Альянсу, а також з представників Міжнародного секретаріату НАТО і представників стратегічних командувачів. Вона засідає кілька разів на рік для обговорення аспектів ядерної політики НАТО, планування і стану сил, а також питань безпеки, захисту і забезпечення ядерних озброєнь.

Військовий комітет

Військовий комітет є вищим військовим органом НАТО, загальний політичний контроль якого здійснюють Рада, Комітет оборонного планування або Група ядерного планування. Він є невід'ємним елементом апарату політики і прийняття рішень в Альянсі й забезпечує необхідний зв'язок між політичним процесом прийняття рішень у Північноатлантичній раді, Комітеті оборонного планування і Групі ядерного планування та інтегрованими командними структурами НАТО, які відповідають за проведення військових операцій і подальшу військову трансформацію Альянсу.

Військовий комітет також несе відповідальність за нагляд за розвитком військової політики і доктрини НАТО, а також за надання вказівок стратегічним командувачам НАТО. Стратегічні командувачі відповідають перед Військовим комітетом за загальне керівництво і ведення усіх військових справ Альянсу в межах своїх повноважень. Підтримку діяльності Військового комітету надає Міжнародний військовий штаб.

Процес консультацій

Формулювання і втілення політики в Альянсі суверенних держав вимагає цілкового інформування усіх урядів країн-членів про політику і наміри один одного, а також про ті міркування, які лежать в їх основі. Це потребує проведення регулярних політичних консультацій за будь-якої можливості на етапі вироблення політики перед тим, як держави приймають свої національні рішення.

Систематичні політичні консультації в НАТО розпочалися тоді, коли Рада зібралася на своє перше засідання у вересні 1949 року, невдовзі після набуття чинності Північноатлантичним договором. З того часу вони посилювались і змінювались відповідно до нових подій. Принциповим форумом політичних консультацій залишається Рада. Її засідання відбуваються за мінімальних формальностей; дискусії відверті і прямі. Генеральний секретар, в силу своєї посади як голови, віді-

грає важливу роль у цій роботі і діє як принциповий представник і речник як стосовно контактів з урядами, так і у відносинах з громадськістю.

Регулярні консультації проводяться також і на інших форумах, повноваження яким надаються Радою. Політичний комітет на вищому та інших рівнях, Група координації політики, Дорадча група з атлантичної політики та інші спеціальні комітети відіграють безпосередню роль у сприянні політичним консультаціям між урядами країн — членів НАТО. Як і Рада, вони користуються допомогою Міжнародного секретаріату, підпорядкованого Генеральному секретарю НАТО.

Політичні консультації між країнами — членами Альянсу не обмежуються подіями, що відбуваються в межах євроатлантичного регіону. Події, де б вони не відбувались, які можуть мати наслідки для Альянсу, регулярно розглядаються Радою та підпорядкованими їй комітетами. Механізм консультацій Альянсу завжди готовий до використання країнами — членами НАТО, які в разі таких обставин активно ним користуються з метою визначення якомога раніше сфер, в яких необхідно здійснити угоджені дії в інтересах безпеки і стабільності.

Потреба в консультаціях не обмежується тільки політичними справами. Широкомасштабні консультації ведуться і в інших сферах. Це безперервний процес, який відбувається як на офіційній, так і на неофіційній основі із мінімальними затримками чи незручностями завдяки тому, що національні делегації при НАТО розташовані поряд, в одній штаб-квартирі. У разі необхідності це дає можливість працювати інтенсивно і швидко над особливо важливими або терміновими питаннями за умови цілковитої участі представників усіх відповідних урядів.

Консультації в Альянсі мають різні форми. У найпростішій формі це обмін інформацією і думками. На іншому рівні вони стосуються повідомлення про дії або рішення, які уряди вже здійснили, або збираються здійснити, і які безпосередньо чи опосередковано торкаються інтересів союзників по Альянсу. Також це може бути надання попереднього повідомлення про дії або рішення, які уряди планують на майбутнє з метою отримання згоди, або коментарів інших урядів. Це можуть бути дискусії, спрямовані на досягнення консенсусу щодо певної політики або паралельних дій. І зрештою, вони повинні дати країнам — членам Альянсу можливість досягти взаємної згоди щодо колективних рішень або щодо дій Альянсу загалом.

Поставивши процес прийняття рішень у залежність від консенсусу і спільної згоди, члени Альянсу зберегли важливу роль поглядів і досвіду кожної країни, водночас покладаючись на механізми і процедури, які дають їм змогу спільно діяти швидко і рішуче, якщо обставини цього вимагатимуть. Практика щоденного обміну інформацією і консультацій гарантує здатність урядів зібратись дуже швидко в разі необхідності, часто знаючи попередньо про відповідні погляди інших, з метою узгодження спільної політики. Якщо потрібно, зусилля докладаються до подолання розбіжностей з метою цілковитої підтримки спільних дій рішеннями, під якими підписалися усі уряди країн — членів НАТО. Після прийняття такі рішення є виразом спільного праг-

нення усіх відповідних країн виконати їх повною мірою. Отже, рішення, які можуть бути політично важкими або потребують ресурсів, за які існує конкуренція, вимагають додаткової сили і довіри.

Усі країни — члени НАТО повною мірою беруть участь у співпраці на політичному рівні Альянсу і в однаковій мірі виконують умови Північноатлантичного договору, зокрема взаємне зобов'язання за статтею 5, яке символізує неподільність їхньої безпеки, а саме те, що напад на одну або кількох з них вважається нападом на усіх.

Розвиток Альянсу забезпечує те, що різні вимоги і політичні підходи країн — членів Альянсу відображаються в їхніх позиціях в Альянсі. Ця гнучкість проявляється по-різному. В деяких випадках розбіжності мають в основному процедурний характер і не викликають труднощів. Наприклад, Ісландія не має збройних сил і тому, коли бажає, може бути представлена на військових форумах НАТО цивільною особою. В інших випадках розбіжності можуть бути більш суттєвими. Франція, один із засновників Альянсу в 1949 році, вийшла з інтегрованої військової структури НАТО у 1966 році, залишаючись повноправним членом її політичних структур.

Різниця між країнами — членами НАТО також може бути викликана географічними, політичними, військовими або конституційними факторами. Наприклад, участь Норвегії і Данії у військових справах НАТО повинна узгоджуватись з національними законами, які не дозволяють розташування на територіях цих країн іноземних військових підрозділів або ядерних озброєнь у мирний час. В іншому контексті, військові командування, що входять до складу інтегрованої військової структури, можуть залучати лише ті підрозділи з цих країн, які безпосередньо оснащені або підготовлені до участі в специфічних функціях, для яких створено це командування.

Консультації з країнами-партнерами, іншими країнами — нечленами та контактними країнами

Співпраця з країнами, які не є членами НАТО, є невід'ємною частиною політики безпеки Альянсу і відіграє фундаментальну роль у його повсякденній діяльності. Розвиваючи співпрацю і різні форми партнерства з країнами — нечленами НАТО не тільки посилює безпеку і стабільність країн, які є її партнерами, але й підвищує свою безпеку. Отже, партнерство і співпраця є частиною двостороннього процесу на користь як країн-партнерів, так і країн — членів Альянсу. Вони дають можливість кожній з них обговорювати питання безпеки і співпрацювати в різних сферах з метою подолання розбіжностей і потенціальної незгоди, які можуть викликати нестабільність і конфлікт.

Регулярні консультації з відповідних політичних питань ведуться з країнами-партнерами в контексті Ради євроатлантичного партнерства, з Росією в рамках Ради Росія — НАТО, з Україною через Комісію Україна — НАТО, а з учасниками Серед-

земноморського діалогу НАТО через Групу середземноморської співпраці. НАТО запропонувала структуру співпраці країнам ширшого Близького Сходу через Стамбульську ініціативу співпраці, а також підтримує консультативний форум для співробітництва з балканськими країнами в рамках Південно-Східноєвропейської ініціативи.

Керівні принципи консультацій на цих форумах побудовані за зразком, який вже давно слугує основою для консультацій в самому Альянсі, що ведуться в тому ж дусі відкритості та співробітництва. Роль кожної з цих інституцій і способів, в який партнери та інші країни — нечлени НАТО беруть участь у процесі прийняття рішень щодо операцій під проводом НАТО, або дій, в яких вони беруть участь, більш детально описані в частині VII. Зрештою, є також положення про консультації НАТО з будь-яким активним учасником Партнерства заради миру, якщо цей партнер вважає, що існує пряма загроза його територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці.

Процес співпраці на національному рівні посилюється співпрацею між НАТО і рядом інших багатонаціональних організацій, які відіграють особливо важливу роль у питаннях безпеки. Отже, НАТО не працює в ізоляції. На додаток до завдань, в яких вона відіграє провідну роль, вона надає підтримку і доповнює роботу інших організацій, спрямовану на закладання основ більш безпечного, стабільного і мирного міжнародного середовища, в якому економіки розвиваються, а добробут людей поліпшується. Зокрема, НАТО здійснила військові операції на підтримку принципів і резолюцій ООН. Вона тісно співпрацює з європейськими країнами-членами над розробкою результативного стратегічного партнерства між Альянсом і Європейським Союзом. Альянс також тісно співпрацює в різних контекстах з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Радою Європи та іншими міжнародними та громадськими організаціями. Ці різноманітні відносини описано в частині IX.

Хоча НАТО не має формальних інституційних зв'язків з окремими країнами поза межами вищезазначених двосторонніх і багатосторонніх структур, роль Альянсу в безпеці сьогоdnішнього світу змушує багато інших країн шукати найсучаснішу інформацію про політику та діяльність НАТО, залишатися на зв'язку і розглядати можливу участь у специфічних проектах. Різнманітні оперативні ролі, які відіграє Альянс, також допомагають посилити взаємодію з країнами, що беруть участь у таких зусиллях.

У таких випадках, відповідно до вказівок Північноатлантичної ради, можливості співпраці розглядаються на індивідуальній основі. Рішення приймаються в світлі взаємної вигоди, потенційних витрат, пріоритетності співпраці з країнами-партнерами і ступеня, до якого поділяються цінності Альянсу.

Контакти і обміни відбуваються з країнами, які називають "контактними країнами", і які висловили своє бажання вести діалог з Альянсом. Протягом кількох років НАТО бере участь у регулярних обмінах поглядами на усіх рівнях з Японією. Нещодавно Альянс також позитивно відгукнувся на заінтересованість Китаю в нефор-

мальних контактах. Розвиваються регулярні контакти на усіх рівнях з іншими країнами, такими як Нова Зеландія і Австралія. У деяких випадках ці діалоги можуть доповнюватись участю у специфічних заходах НАТО або спільною участю у певних подіях.

Операції під проводом НАТО на Балканах, в Середземномор'ї і в Афганістані, а також Навчальна місія в Іраку, яка була узгоджена в червні 2004 року, слугують конкретними прикладами практичної співпраці між Альянсом і країнами, які не є ні його членами, ні пов'язані з ним формальними зв'язками партнерства. Свої підрозділи для участі в цих операціях надіслали Аргентина, Австралія, Чилі, Нова Зеландія і Об'єднані Арабські Емірати.

Розділ 2

Врегулювання криз

У Стратегічній концепції Альянсу від 1999 року врегулювання криз визначається як одне із фундаментальних завдань НАТО в сфері безпеки. Вони змушують Альянс завжди бути готовим зробити свій внесок в ефективне запобігання конфліктам та брати активну участь у врегулюванні криз, включно з операціями з реагування на кризи. Ця вимога задовольняється за допомогою комбінації ефективних процедур консультацій, домовленостей щодо врегулювання криз, військових можливостей і засобів та цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій.

З перших років існування головним завданням НАТО було розвинути процес оборонного планування, об'єднаний з військовими можливостями і засобами, необхідними для забезпечення Альянсу спроможністю виконувати операції з колективної оборони за статтею 5 Договору. Але тільки в останній період своєї історії НАТО прийняла рішення, результатом яких стали операції, не пов'язані зі статтею 5, які виконуються поза межами території країн — членів Альянсу, і спрямовані на запобігання поширенню конфлікту і загрозі дестабілізації інших країн регіону, включно з країнами — членами НАТО і партнерами. Водночас Альянс здійснив ряд заходів з розвитку спроможності реагувати на кризові ситуації, не передбачені статтею 5.

Розвиток подій на початку 90-х років

Дедалі більш важливим елементом ролі НАТО після закінчення холодної війни стає унікальний внесок, який Альянс здатен зробити в спільні зусилля міжнародного співтовариства, спрямовані на запобігання конфліктам, а в разі їх виникнення, на відновлення і збереження миру. У червні 1992 року на засіданні Північноатлантичної ради в Осло НАТО запропонувала свою допомогу, в кожному конкретному випадку окремо і відповідно до своїх процедур, в проведенні операцій з підтримання миру та інших операцій під егідою Конференції з безпеки і співробітництва в Європі (яка у 1995 році стала Організацією з безпеки і співробітництва в Європі — ОБСЄ). Декілька місяців потому таке ж зобов'язання було взяте стосовно операцій з підтримання миру під егідою ООН. Альянс готовий позитивно відреагувати на ініціативи Генерального секретаря ООН, якщо він шукатиме підтримки з боку НАТО виконанню резолюцій Ради Безпеки ООН.

З 1992 по 1995 роки НАТО здійснила ряд операцій зі спостереження і примусу на підтримку резолюцій, які одну за одною приймала Рада Безпеки ООН у зв'язку з тривалою кризою і погіршенням ситуації в колишній Югославії. Але Сили втілення під проводом НАТО (ІФОР) у Боснії та Герцеговині, сформовані в грудні 1995 року задля втілення військових аспектів Дейтонської мирної угоди, яка поклала край

боснійському конфлікту, стали першим серйозним проявом цієї політики. З того часу Альянс виконав ряд операцій з підтримання миру і завдань з врегулювання криз у Боснії та Герцеговині, Косові, колишній Югославській Республіці Македонія* і в Афганістані, у співпраці з ООН, ОБСЄ і Європейським Союзом. У серпні 2003 року він перебрав на себе керівництво Міжнародними силами сприяння безпеці (МССБ) в Афганістані. У серпні 2004 року була створена Навчальна місія НАТО в Іраку із завданням надавати іракському уряду допомогу в навчанні і розбудові власних сил національної безпеки. У травні 2005 року НАТО прийняла рішення допомогти Африканському Союзу в Судані. Детальніше ці операції описані в частині IV.

Різні форми криз і реагування на них

Врегулювання криз може охоплювати як військові, так і невійськові заходи реагування на кризову ситуацію, яка загрожує національній чи міжнародній безпеці. Криза може бути за своїм характером політичною, військовою або гуманітарною і може бути викликана політичними суперечками чи військовими конфліктами, техногенними чи природними катастрофами. Врегулювання криз охоплює різні засоби.

На практиці національна або міжнародна реакція на кризу, або на такий розвиток подій, який загрожує перетворитись на кризу, залежить від характеру, масштабу і серйозності ситуації. Інколи кризу можна передбачити і запобігти за допомогою дипломатичних та інших заходів. У інших випадках може виникнути потреба у більш жорстких заходах, включно з військовими діями. Більше того, залежно від характеру кризи національні органи влади можуть розглядати різні типи операцій з її врегулювання.

Країни — члени НАТО можуть розглядати дві широкі категорії операцій з врегулювання криз у рамках Альянсу. Це операції з колективної оборони та інші операції з реагування на кризи, не пов'язані з колективною обороною.

Операції з колективної оборони ґрунтуються на застосуванні статті 5 Північноатлантичного договору, їх називають “Операції за статтею 5”. Вони пов'язані з тим, що країни — члени НАТО колективно прийняли рішення про те, що напад, або агресія проти одного або кількох членів Альянсу є нападом на усіх. НАТО застосовувала статтю 5 тільки один раз у своїй історії — це було у вересні 2001 року після терористичних нападів на Сполучені Штати.

До інших операцій з реагування на кризи належать усі військові операції, які Альянс може вирішити провести в ситуації, яка не підпадає під статтю 5. Вони можуть бути спрямовані на підтримку мирного процесу в зоні конфлікту, за таких обставин їх називають операціями з підтримання миру. Однак вони включають ряд інших можливостей, зокрема запобігання конфліктам, заходи з підтримання і втілення миру, миротворчу діяльність, розбудову миру, превентивне розгортання збройних сил і гуманітарні операції. Участь НАТО в подіях на Балканах і в Афганістані є

прикладом такої категорії операцій з врегулювання криз. Серед інших прикладів — допомога НАТО польським військовим, які беруть участь у Міжнародних стабілізаційних силах в Іраку і відповідальність за надання допомоги іракському уряду у навчанні його сил національної безпеки, яку Альянс взяв на себе, розпочавши Навчальну місію НАТО в Іраку, згадану раніше.

Природні, техногенні або гуманітарні катастрофи також можуть вимагати втручання, яке підпадає під категорію операцій з реагування на кризи і передбачає операції з надання допомоги країнам — членам Альянсу і партнерам, які стали жертвами великих катастроф. НАТО надає допомогу Пакистану внаслідок катастрофічного землетрусу, що стався у жовтні 2005 року, кілька разів допомагала Україні, яка часто страждає від спустошливих повеней. Інші приклади наведені в наступних розділах.

Співпраця з іншими організаціями та країнами — нечленами НАТО

НАТО приймає рішення про участь в операції з врегулювання кризи у кожному випадку окремо. Такі рішення, як і усі інші рішення Альянсу, ґрунтуються на консенсусі серед країн — членів НАТО. Під час проведення багатьох операцій, за які він несе відповідальність, важливим чинником є співпраця і партнерство з іншими організаціями. Ефективна практична співпраця з ООН та її установами, співробітництво з ОБСЄ, зростаюче стратегічне партнерство НАТО з Європейським Союзом, в рамках якого ЄС надається підтримка у проведенні операцій з використанням активів та засобів НАТО — усе це відіграє значну роль у задоволенні специфічних потреб, що виникають під час різних криз. Не менш важливим є розширення співробітництва Альянсу в галузі врегулювання кризових ситуацій з країнами — нечленами НАТО, які є членами Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП), або учасниками Середземноморського діалогу Альянсу.

Еволюція політики

Готовність відгукнутись на кризу, яка загрожує безпеці країн — членів НАТО, застосувавши статтю 5 Договору та виконавши взаємні гарантії, передбачені статтею 5, з самого початку існування Альянсу є фундаментальним обов'язком країн — членів НАТО. Цей обов'язок відіграє важливу роль в організації оборонного планування НАТО, яке спрямоване на стримування будь-якої можливої загрози, та готовності, в разі, якщо таке стримування не буде ефективним, здійснити дії на виконання політичних рішень, прийнятих країнами — членами Альянсу з метою відновлення і збереження безпеки північноатлантичного регіону. За часів холодної війни вважалося, що єдиною ситуацією, за якої має бути застосована стаття 5, є криза, що загрожуватиме безпеці європейських членів Альянсу. Єдиний випадок, коли стаття 5

була застосована — це надання союзниками допомоги США після терористичних нападів 11 вересня 2001 року.

Потреба в розгляді Альянсом можливості проведення військових операцій, не пов'язаних зі статтею 5, виникла в перші роки після розпаду Варшавського пакту і Радянського Союзу. В ряді регіонів як на території колишнього СРСР, так і на його кордонах, а також на Балканах, минуле напруження перетворилось на збройні конфлікти між етнічними групами, чиї права часто утискувались протягом півстоліття. Боротьба за незалежність у багатьох державах також не обійшлась без напруження і потенційних конфліктів.

Коли у 1992 році в колишній Югославії розгорівся великий етнічний конфлікт і наполегливі міжнародні зусилля не допомогли врегулювати кризу, уряди країн — членів НАТО прийняли ряд безпрецедентних рішень про оперативне застосування військових засобів Альянсу. Після цього було проведено ряд інших операцій з врегулювання криз, що не були передбачені статтею 5 (див. частину V).

Операції з надання допомоги постраждалим від катастроф

Врегулювання криз — це широка концепція, яка виходить далеко за межі військових операцій і може охоплювати такі питання, як захист населення, якому загрожують природні чи техногенні катастрофи, або яке постраждало від них. НАТО почала розробляти заходи із захисту цивільного населення від ядерної зброї ще у 50-ті роки і користується цими можливостями для долання наслідків катастроф, викликаних великими повеннями, землетрусами, аваріями, що призвели до великих техногенних чи промислових катастроф та гуманітарних криз.

У 1953 році перша схема допомоги під час катастрофи була запроваджена після руйнівної повені у Північній Європі. А у 1958 році НАТО затвердила детальні процедури координації взаємної допомоги між країнами — членами Альянсу у разі катастрофи. Ці процедури залишалися в силі й слугували основою для роботи з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій протягом подальших років. Вони були піддані комплексному перегляду у 1995 році, коли були поширені на країни — партнери НАТО, а не лише на країни — члени Альянсу.

У 1998 році на пропозицію Росії з метою координації допомоги, яку надають різні країни-члени і партнери НАТО територіям, враженим катастрофою в будь-якій з них, було створено Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (EAD RCC). Було також створено Євроатлантичний підрозділ реагування на катастрофи на основі непостійних цивільних і військових елементів, які добровільно надаються країнами-членами або партнерами для розгортання в зоні катастрофи. Невдовзі після створення до EAD RCC звернулися з проханням надати допомогу Верховному комісару ООН з питань біженців у координації гуманітарної

допомоги косовським біженцям. Заходи з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій також зробили можливим втручання у надзвичайні ситуації під час повеней в Албанії, Чеській Республіці, Угорщині, Румунії, Україні та Сполучених Штатах; землетрусів у Туреччині і Пакистані; пожеж в колишній Югославській Республіці Македонія* та у Португалії; надзвичайних погодних умов, що призвели до перебоїв з постачанням електроенергії в Україні та Молдові. НАТО регулярно проводить навчання з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій. Детальніша інформація про домовленості та структури, пов'язані з цими аспектами врегулювання криз, можна знайти у частині X.

Прийняття рішень з врегулювання криз

У відповідь на ситуацію, яка потребує заходів з врегулювання кризи, уряди країн — членів НАТО колективно приймають рішення у форматі Північноатлантичної ради. Це можуть бути політичні або військові заходи, а також заходи з врегулювання надзвичайних ситуацій цивільного характеру, залежно від характеру кризи. Усі рішення щодо планування, розгортання або застосування збройних сил приймаються виключно з політичного дозволу країн — членів Альянсу. Такі рішення можуть привести до застосування різних механізмів врегулювання криз, таких як обмін розвідувальними, інформаційними та іншими даними, порівняння різних поглядів і підходів та інших заходів з гармонізації поглядів країн — членів НАТО. Приймаючи та виконуючи свої рішення, Рада може користуватись підтримкою спеціальних комітетів, таких як Група з координації політики, Політичний комітет, Військовий комітет та Вищий комітет з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій. Він також повною мірою користується і покладається на системи інформації та зв'язку, які він має у своєму розпорядженні, зокрема Ситуаційний центр НАТО, який збирає і поширює політичні, економічні та військові розвідувальні й інформаційні дані на постійній і безперервній основі щодня без винятку.

За будь-якої кризи НАТО може взяти на себе провідну або допоміжну роль у здійсненні заходів з врегулювання кризової ситуації, які здійснюються під егідою ООН, ОБСЄ, Європейського Союзу або однієї чи кількох країн — членів Альянсу. В усіх випадках НАТО зосереджує свої зусилля на значному і специфічному внеску в успішне врегулювання конфлікту.

Процес врегулювання криз

Альянс повинен бути готовий виконувати повний спектр місій як передбачених, так і не передбачених статтею 5 за обставин, які в багатьох випадках важко передбачити, бо кожна криза є унікальною до певної міри. Однак процес, за допомогою якого Альянс звертається до врегулювання і розв'язання кризи, може плануватись на достатньому рівні упевненості. Процес врегулювання криз спрямований

на сприяння політичним консультаціям і прийняттю рішень на достатньо ранньому етапі виникнення кризи для того, щоб дати відповідним комітетам НАТО час на координацію своєї діяльності і надати вчасні рекомендації Раді. Він також дає можливість Верховному головнокомандувачу Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі, як стратегічному командувачу, який несе відповідальність за операції Об'єданого командування, вчасно здійснити попередні підготовчі планувальні заходи. В свою чергу, ця діяльність може допомогти військовому керівництву НАТО вчасно підготувати рекомендації Раді.

У разі виникнення кризи, яка вимагає можливої операції з реагування, процес врегулювання кризи складається з п'яти послідовних етапів, від перших ознак і попередження про назрівання кризи, оцінки ситуації та її фактичних і потенційних наслідків для безпеки Альянсу, розробки рекомендованих варіантів реагування до планування та виконання рішень Ради.

Ефективність системи реагування на кризи та загальний процес врегулювання криз Альянсом великою мірою залежать від ефективності та результативності структур і процедур Організації з врегулювання криз, яка існує при штаб-квартирі НАТО, і яка повинна бути здатною швидко реагувати, бути гнучкою та адаптивною. Вони також повинні сприяти безперешкодній і легкій взаємодії між іншими головними елементами процесу врегулювання криз, а саме: Системою реагування НАТО на кризи (NCRS), Системою розвідки і попередження НАТО (NIWS), Системою оперативного планування в НАТО та елементами з врегулювання криз, які належать до цивільного планування в НАТО на випадок надзвичайних ситуацій. Ситуаційний центр НАТО забезпечує цей процес зв'язком та іншими важливими елементами технічної підтримки.

У світлі рішень, прийнятих на Вашингтонському саміті у 1999 році щодо трансформації структур і засобів НАТО, існуючі на той момент інструменти врегулювання криз вважаються недостатньо пристосованими до ризиків і викликів, які могли постати перед Альянсом. Відповідно у серпні 2001 року Північноатлантична рада ухвалила політичні рекомендації з розвитку єдиної інтегрованої Системи реагування НАТО на кризи (NCRS).

Напади терористів на Сполучені Штати у вересні 2001 року змусили прискорити виконання цього завдання і принесли новий вимір у Систему НАТО з врегулювання криз, яка до цього була зосереджена головним чином на вимогах колективної оборони. У червні 2002 року Рада ухвалила політичні вказівки щодо розробки військової концепції оборони від тероризму. Важливим наслідком цього рішення стало запровадження заходів з посилення цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій як передбачених, так і не передбачених статтею 5, а також долання наслідків надзвичайних ситуацій цивільного характеру або катастроф, що стали наслідком застосування хімічних, біологічних, радіологічних або ядерних (ХБРЯ) агентів.

Зважаючи на нові ризики, а також на те, що Альянс має задовольняти більш складні й вимогливі підходи до врегулювання криз, включно з можливою підтримкою

НАТО операцій, які Альянс не виконує, але в яких беруть участь одна чи більше країн — членів НАТО, були ухвалені подальші далекосяжні рішення стосовно загальної оборонної позиції НАТО. Це привело до створення нової конфігурації збройних сил і нової командної структури, трансформації штабних структур, нових заходів захисту від терористів, створення Сил реагування НАТО, поліпшення військових можливостей і засобів, розвиток стратегічного партнерства з Європейським Союзом, вдосконалення співпраці з країнами-партнерами та поглиблення Середземноморського діалогу Альянсу.

Система реагування НАТО на кризи, яка зараз створюється, повністю охоплює і доповнює ці нові концепції, можливості та домовленості. Вона повинна забезпечити Альянс комплексним набором варіантів і заходів для відповідного реагування на кризи та їх врегулювання з використанням усіх інструментів і засобів, які ухвалили глави держав та урядів під час самітів.

Навчання з випробування і розвитку процедур з врегулювання криз проводяться на регулярній основі як в національних столицях, так і стратегічними командуваннями НАТО. Такі навчання і домовленості, процедури і оснащення, від яких залежить процес врегулювання криз, координуються Комітетом Ради з операцій та навчань (COEC).

Діяльність з врегулювання криз за участю партнерів НАТО також координується COEC і входить до сфер діяльності, узгоджених в Робочому плані партнерства та Індивідуальних програмах партнерства. Вони містять брифінги і консультації, візити експертів, курси з кризового менеджменту, участь, країн-партнерів у щорічних навчаннях з врегулювання криз, які проводяться в НАТО, та надання заінтересованим країнам-партнерам спеціальної документації щодо врегулювання криз.

Координацію реагування на кризові ситуації внаслідок катастроф чи надзвичайних ситуацій в євроатлантичному регіоні забезпечує Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (EADGCC). Роль Центру полягає у сприянні координації реагування на надзвичайні ситуації цивільного характеру або катастрофи, включно з доланням наслідків терористичних нападів. Центр, який в разі необхідності може бути підсилений, здатний діяти цілодобово протягом семи днів на тиждень, якщо цього вимагатимуть обставини.

Розділ 3

Питання оборонного планування

У нинішній політичній та стратегічній обстановці в Європі успішна діяльність Альянсу зі збереження миру і запобігання війні залежить, навіть більше ніж у минулому, від ефективності превентивної дипломатії та успішного врегулювання криз, які ставлять під загрозу безпеку. Отже, політичні, економічні, соціальні та екологічні елементи безпеки і стабільності набувають дедалі більшого значення.

Однак оборонний вимір Альянсу є конкретним виразом загальної стримуючої ролі Альянсу в контексті оборони країн — членів НАТО і тому робить внесок у збереження стабільності в Європі. Збереження адекватної військової спроможності та чіткої готовності діяти колективно заради спільної оборони залишається центральним завданням Альянсу в сфері безпеки. Зрештою, ця спроможність, об'єднана з політичною солідарністю, спрямована на запобігання будь-яким спробам примусу чи залякування та забезпечення того, що військова агресія проти Альянсу не буде ніким розглядатись як варіант з перспективою успіху, що гарантує безпеку і територіальну цілісність країн — членів НАТО та захищає Європу загалом від наслідків будь-якої загрози для Альянсу.

Водночас оборонне планування є основою усіх операцій НАТО військового характеру, а також спрямованих на врегулювання криз. Його масштаб був розширений з метою надання НАТО можливості реагувати на значно ширше коло непередбачених ситуацій, ніж раніше, а збройні сили Альянсу були радикально реорганізовані для виконання повного спектра оборонних планів і політики, від звичайного стримування до врегулювання конфліктів, підтримання миру, гуманітарних операцій та інших оперативних завдань.

Структура процесу оборонного планування в НАТО забезпечується базовими принципами, які є основою колективної безпеки загалом: політична солідарність країн — членів Альянсу, сприяння співробітництву і розвитку тісних зв'язків між ними в усіх сферах, де це забезпечує їхні спільні та індивідуальні інтереси, спільні ролі та відповідальність, а також визнання взаємних зобов'язань, спільна діяльність з утримання адекватної військової сили на підтримку стратегії та політики Альянсу.

Визначаючи розмір і характер внесків у колективну оборону, країни — члени НАТО зберігають цілковитий суверенітет і незалежність дій. Однак характер оборонної структури НАТО вимагає того, щоб країни — члени НАТО зважали на загальні потреби Альянсу, приймаючи свої індивідуальні рішення. Отже, вони дотримуються узгоджених процедур оборонного планування, які забезпечують методологію і механізми визначення необхідних для втілення політики збройних сил, для координації національних оборонних планів та для встановлення цілей планування

збройних сил в інтересах усього Альянсу¹. У процесі планування до уваги беруться численні фактори, зокрема зміна політичної ситуації, оцінка сил, які необхідні стратегічним військовим командувачам НАТО для виконання їх завдань, розвиток технологій, важливість справедливого розподілу ролей, ризиків і обов'язків у рамках Альянсу та індивідуальні економічні й фінансові можливості країн — членів Альянсу. Цей процес сприяє вивченню усіх можливостей для забезпечення найкращого використання колективних національних ресурсів, які надаються у розпорядження НАТО.

Тісна координація діяльності Міжнародного секретаріату та Міжнародного військового штабу, військового керівництва НАТО і урядів держав забезпечується щорічним обміном інформацією про національні плани. Такий обмін інформацією дає змогу порівняти наміри кожної держави із загальними вимогами НАТО і в разі необхідності переглянути їх у світлі нових політичних міністерських директив, вимог до модернізації та змін ролей і обов'язків самих збройних сил. Усі ці аспекти постійно переглядаються і контролюються на кожному етапі циклу оборонного планування.

Аналіз процесу оборонного планування

За результатами аналізу, замовленого міністрами оборони у 2003 році, глави держав та урядів на Стамбульському саміті 2004 року вітали внесення змін у процеси планування в Альянсі, спрямованих на те, щоб ці процеси краще відповідали поточним і майбутнім оперативним вимогам. Узгоджені зміни забезпечують подальшу трансформацію військових можливостей Альянсу в цілісному і цілеспрямованому процесі продовження розвитку сил і засобів, потрібних НАТО для виконання усього спектра місій Альянсу. Сюди входить надання підтримки у проведенні операцій, які може очолити Європейський Союз в контексті стратегічного партнерства з НАТО. В цьому контексті цей процес також дає змогу європейським членам Альянсу користуватись підтримкою НАТО при плануванні операцій під проводом ЄС.

З 1991 року точкою відліку оборонного планування стала Стратегічна концепція Альянсу, в якій в широкому сенсі визначено завдання НАТО і засоби їх виконання. На зміну першій Стратегічній концепції прийшла нова Стратегічна концепція Альянсу, ухвалена главами держав і урядів НАТО на Вашингтонському саміті в квітні 1999 року. Аналіз оборонного планування, виконаний Комітетом оборонного аналізу протягом 2003–2004 років, на основі якого було здійснено зміни, призначені сприяти трансформації військових можливостей і засобів НАТО, використовує Стратегічну концепцію як точки відліку разом з новими завданнями і викликами Альянсу, а також еволюцією середовища безпеки загалом.

¹ Франція не бере участі в домовленостях з планування збройних сил НАТО.

В той час, як оборонне планування у найширшому сенсі охоплює широкий спектр дисциплін з планування, від планування сил і озброєнь до таких аспектів, як матеріально-технічне забезпечення, стандартизація, ядерне планування, зв'язок, цивільне планування на випадок надзвичайної ситуації, протиповітряна оборона (див. частину X) та планування ресурсів (див. частину II), сфера оборонного планування, яка вивчалась під час оборонного аналізу, включає процедури планування збройних сил в НАТО та їх зв'язок з цими дисциплінами. Роль оборонного планування у цьому контексті полягає у створенні структури, яка забезпечує гармонізацію національного і багатонаціонального оборонного планування для найефективнішого виконання узгоджених вимог. Метою цього є забезпечення доступності національних військових сил і засобів, потрібних для усього спектра місій Альянсу, через визначення цілей і оцінки ступеня досягнення цих цілей.

У висновках до перегляду рекомендується зберігати базові принципи процесу оборонного планування, які склалися, включно з трьохелементною структурою. Вона ґрунтується, по-перше, на загальних політичних вказівках, по-друге, на затвердженні узгоджених запланованих цілей, які повинні допомогти виконати завдання, поставлені у цих вказівках, і, зрештою, на процесі систематичного перегляду з метою нагляду, а в разі необхідності, пристосування чи корегування процесу досягнення цілей. Однак було запроваджено такі зміни, які впливають на тривалість циклу планування та періодичність його етапів. Було також внесено зміни у процедури вироблення політичних вказівок та рівні, на яких це робиться, що забезпечило відокремлення Комплексних політичних вказівок, що узгоджуються на високому рівні, від більш детальних інструкцій, які звичайно виробляються в рамках стандартних процедур оборонного планування в НАТО під егідою Північноатлантичної ради або Комітету оборонного планування.

Політичні вказівки містять концепцію, яка відома, як “рівень амбіцій” НАТО. Вона стосується узгодженої оцінки урядами країн — членів Альянсу кількості, масштабу і характеру операцій, які НАТО повинна бути здатна виконувати. Стосовно планування збройних сил, на додаток до цієї оцінки, політичні вказівки також містять вказівки, узгоджені міністрами оборони на засіданні Комітету оборонного планування та додаткові вказівки, які можуть бути вироблені Комітетом оборонного планування у форматі постійного засідання на рівні послів.

Необхідно згадати ще дві специфічні сфери, яких торкнувся аналіз, що привело до змін у процесі оборонного планування. По-перше, перегляд дозволив включити в рамках процедур планування заходи з поглиблення співпраці між НАТО і Європейським Союзом у сфері оборонного планування та вдосконалення можливостей і засобів. Це сприятиме більш комплексному підходу до забезпечення необхідних сил для проведення операцій під проводом ЄС. А по-друге, аналіз привів до визнання необхідності покращання координації і гармонізації усіх без винятку дисциплін оборонного планування та забезпечив можливості для подальшої роботи над цим питанням у відповідних сферах.

Відповідно до рекомендацій за результатами аналізу необхідні як перший крок у цьому процесі вказівки даються міністрами оборони кожні чотири роки, з можливістю їхнього дворічного оновлення у разі необхідності в документі під назвою “Керівні вказівки міністрів”. У цьому документі даються вказівки з питань оборонного планування загалом і планування збройних сил зокрема, що віддзеркалюють політичні, економічні, технологічні та військові фактори, які можуть впливати на розвиток збройних сил і засобів, та їхні стратегічні наслідки. У ньому визначаються пріоритети і сфери зацікавленості передусім військового керівництва НАТО при визначенні цілей розвитку збройних сил, а також самих країн у процесі планування. Документ стосується планування сил і засобів, необхідних як для колективної оборони, так і для непередбачених ситуацій, на які не поширюється стаття 5 Вашингтонського договору. В ньому також можуть бути вказівки щодо співпраці з іншими організаціями, а з 1997 року політичні вказівки стосовно вірогідного масштабу операцій під європейським керівництвом.

Цілі планування і завдання з розвитку збройних сил

Специфічні цілі планування для збройних сил кожної країни — члена Альянсу виробляються на основі міністерських вказівок. Ці цілі, точкою відліку для яких є визначення військових вимог стратегічними командуваннями НАТО, включають так звані “Цільові завдання з розвитку збройних сил НАТО”, вироблені на основі проекту пропозицій з розвитку збройних сил, зроблених Командуванням об’єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації і спрямованих на те, щоб забезпечити Оперативному командуванню об’єднаних збройних сил НАТО можливість виконувати увесь спектр оперативних місій, які можуть бути покладені на нього Північноатлантичною радою. Проект пропозицій потім обговорюється з країнами на індивідуальній основі і в разі необхідності корегується перед тим, як буде поданий на колективний розгляд Військового комітету НАТО. Під час цього розгляду береться до уваги військове значення і технічне забезпечення цих пропозицій. На основі висновків Військового комітету проект Цільових завдань передається Комітету оборонного планування для ухвалення і формального їх затвердження як Цільових завдань з розвитку збройних сил НАТО. Цільові завдання в деяких випадках можуть доповнюватись завданнями з реінвестицій, які виробляються у відповідь на запити урядів країн — членів НАТО. Таким чином об’єднуються, з одного боку, визначення таких елементів збройних сил, які вже не потрібні Альянсу для забезпечення його потреб і можуть бути ліквідовані, і, з іншого боку, визначення таких пріоритетних можливостей, які можна забезпечити за допомогою вивільнених у такий спосіб ресурсів.

Завдання, як правило, стосуються чотирирічного періоду, але у деяких випадках поширюються і на подальші роки. Завдання згідно з процедурами можуть оновлюватись у разі необхідності всередині планового циклу.

Аналіз оборонних питань

Третім етапом циклу планування збройних сил є процес аналізу оборонних питань, який відбувається кожен другий рік і триває протягом трохи більше 12 місяців. Він складається з індивідуального і колективного вивчення і оцінки планів розвитку збройних сил та відповідних фінансових планів країн — членів Альянсу на індивідуальній основі, у порівнянні з еталоном, яким слугують узгоджені Цільові завдання НАТО на десятирічний плановий період.

Аналіз оборонних питань слугує двом цілям. Він дає змогу здійснити оцінку ступеня, до якого окремі країни виконують свої завдання, передбачені Цільовими завданнями, показників виробництва та національних показників застосовності. Він також дає змогу здійснити оцінку здатності об'єднаних військових сил і засобів Альянсу виконати політичні вказівки на поточний плановий цикл. Ця оцінка є водночас мірилом і механізмом корегування, який дає можливість виявити як недоліки, так і сфери, де посилення багатонаціональної співпраці може принести переваги. У більш загальному сенсі оцінка допомагає з'ясувати, наскільки справедливо тягар внесків у забезпечення можливостей і засобів Альянсу та його військових операцій розподілений між країнами — членами НАТО.

Виконання аналізу оборонних питань само по собі залежить від добре працюючих механізмів, починаючи від випуску Анкети оборонного планування і аналізу відповідей на неї, в результаті якого готується проект “Національних розділів” на основі внесків міжнародного персоналу, який займається оборонним плануванням, та двох стратегічних командувань. Після тристоронніх зустрічей з кожною країною — членом Альянсу, які, як правило, відбуваються у відповідних столицях, переглянуті “Національні розділи” вивчаються на багатосторонньому рівні у Комітеті оборонного планування. Метою цього є, зокрема, подолання можливих розбіжностей між національними завданнями і планами розвитку збройних сил і тими, які визначені НАТО. По завершенні такого вивчення “Національні розділи” перетворюються на індивідуальні національні додатки до Загального звіту, який подається на розгляд Комітету оборонного планування під час весняного засідання на рівні міністрів.

Цей процес повторюється для кожної країни — члена НАТО, яка бере участь в інтегрованій військовій структурі, протягом кількох місяців. Результатом цієї роботи є підготовка Загального звіту. Останній також містить звіт Військового комітету щодо військової відповідності нового плану НАТО з розвитку збройних сил і ступеня пов'язаних з ним військових ризиків. Зрештою, Загальний звіт містить розділ, узгоджений з відповідними органами Європейського Союзу та оснований на інформації з європейських країн — членів НАТО, в якому визначено ступінь, до якого новий план може відповідати потребам ЄС у сфері військових сил і засобів.

Загальний процес планування військових сил може містити ще один елемент у формі “Загальної підсумкової оцінки оборонного планування”, яку будь-коли може

дати Генеральний секретар НАТО для того, щоб висловити свій погляд на поточний і майбутній стан обороноздатності Альянсу та його планів щодо розвитку збройних сил. Ця оцінка може висвітлити питання, пов'язані зі специфічними національними планами, вказати на питання, які варто обговорити міністрам оборони, та допомогти встановити зв'язки між різними сферами оборонного планування, які в іншій ситуації можуть бути не взяті до уваги.

Багато з вищезгаданих елементів процедур оборонного планування і планування збройних сил дедалі частіше використовують у рамках структури Партнерства заради миру як засіб вдосконалення оперативної сумісності між військовими структурами НАТО і країн-партнерів, допомагаючи здійснювати оборонні реформи в країнах-партнерах та сприяючи участі країн-партнерів в операціях під проводом НАТО.

Розділ 4

Ресурси, що фінансуються спільно, бюджети і фінансовий менеджмент

НАТО є міжурядовою організацією, в розпорядження якої країни-члени надають ресурси, необхідні для її повсякденного функціонування та забезпечення усього необхідного для консультацій, прийняття рішень і подальшого впровадження узгодженої політики та діяльності. Їй надає підтримку військова структура, яка забезпечує спільну оборону країн-членів, співпрацю з країнами — партнерами НАТО та втілення політики Альянсу щодо підтримання миру та в інших сферах. НАТО має тільки обмежене число постійних штабів і невеликі постійні збройні сили, тому більша частина військових внесків кожної країни у вигляді ресурсів надходить опосередковано у формі її безпосередніх витрат на національні збройні сили та намагання зробити їх оперативно сумісними із силами інших країн — членів Альянсу для спільної участі в багатонаціональних операціях. Країни — члени НАТО також беруть на себе витрати на розгортання своїх підрозділів у разі добровільної участі в операціях під керівництвом НАТО.

Отже, за деякими винятками, НАТО не фінансує закупку військових сил чи фізичних військових активів, таких як кораблі, підводні човни, літаки, танки, гармати чи системи озброєнь. Військовий особовий склад і матеріальні ресурси передаються в розпорядження НАТО країнами — членами Альянсу, які продовжують нести фінансову відповідальність за їх забезпечення. Важливим винятком є Сили раннього повітряного попередження і управління НАТО. Це флот оснащених радаром літаків, який країни — члени Альянсу спільно закупили, обслуговують і використовують, і який знаходиться в їхній спільній власності. Оперативне командування і управління цими силами здійснюється командувачем збройних сил НАТО, підзвітним стратегічним командувачем Альянсу. НАТО також фінансує інвестиції, спрямовані на задоволення колективних потреб, таких як протиповітряна оборона, системи командування і управління, або комунікаційні системи для усього Альянсу, відповідальність за забезпечення яких не може бути покладена на якусь одну країну — члена НАТО. Такі інвестиції підлягають обслуговуванню, оновленню і, зрештою, заміні відповідно до змін у вимогах і розвитку технологій, що вимагає відповідних видатків, які поглинають значну частину фондів НАТО.

Країни — члени НАТО роблять прямі внески в бюджети, якими керує НАТО, відповідно до узгодженої формули розподілу видатків, яка обчислюється виходячи з їхньої фінансової спроможності. Ці внески представляють невеликий відсоток сукупних оборонних бюджетів країн і, як правило, використовуються для фінансування видатків тих елементів структури НАТО, в яких ці країни беруть участь. Ці внески, які робляться в рамках НАТО, часто ґрунтуються на принципі спільного фінансування.

Проекти також можуть спільно фінансуватись. Це означає, що країни — учасниці цих проектів можуть визначати вимоги, пріоритети і домовлятися щодо фінансування, але НАТО зберігає за собою нагляд і політичний та фінансовий контроль. Домовленості про спільне фінансування, як правило, ведуть до створення керівної організації та агенції з впровадження в таких сферах, як виробництво літаків і гелікоптерів, протиповітряна оборона і матеріально-технічне забезпечення. Додатково країни — члени НАТО можуть співпрацювати в рамках НАТО на тимчасовій основі і в інших, більш обмежених видах діяльності. Ця співпраця може мати форму угод про трастові фонди, внески у фізичній формі, тимчасові домовленості щодо розподілу видатків і добровільні внески.

Спільне фінансування

Як було зазначено вище, переважна більшість ресурсів належить державам. Планування ресурсів у НАТО спрямоване на забезпечення Альянсу необхідними йому можливостями і засобами, але зосереджене на елементах, які об'єднуються спільним фінансуванням, тобто, коли країни — члени Альянсу об'єднують ресурси в рамках НАТО. Коли визначається потреба у видатках, між країнами, які можуть брати в них участь, починаються консультації з метою визначення необхідності застосування принципу спільного фінансування. Тобто, чи слугує ця потреба інтересам усіх країн, що роблять внески, і тому має фінансуватися спільно.

Структура спільного фінансування різноманітна і децентралізована. В деяких заходах багатонаціональної співпраці, пов'язаних науково-дослідною діяльністю, виробництвом і матеріально-технічним забезпеченням, не беруть участь усі країни — члени НАТО, а в деяких випадках це лише декілька держав. Ці заходи, більшістю з яких керують Організації з виробництва і матеріально-технічного забезпечення НАТО, підлягають загальним фінансовим і аудиторським правилам НАТО, але в усіх інших аспектах вони цілком автономні згідно зі статутами, наданими Північноатлантичною радою.

Критерії спільного фінансування постійно переглядаються і в результаті виникнення нових обставин, наприклад, необхідності чітко визначити ті елементи витрат НАТО на підтримання миру, які будуть покриватись з міжнародних бюджетів, і ті, які повинні фінансуватись з національних бюджетів. Інші зміни можуть бути викликані організаційними, технологічними причинами, або просто потребою контролювати витрати на виконання вимог щодо обмежень певного фінансування. Попри ці вимоги принцип спільного фінансування на основі консенсусу залишається фундаментальним для діяльності Альянсу.

Спільне фінансування принципово поширюється на цивільний і військовий бюджети НАТО і Програму інвестицій в безпеку НАТО (NSIP). Це єдині фонди, в межах яких керівництво НАТО визначає вимоги і встановлює пріоритети відповідно до головних завдань і пріоритетів Альянсу.

Цивільний бюджет

Цивільний бюджет формується на основі завдань, що встановлюють чіткий зв'язок між стратегічними завданнями НАТО і ресурсами, необхідними для їх виконання. Він покриває видатки на заробітну плату персоналу, поточні витрати, а також капітальні витрати і витрати на програми, необхідні для досягнення чотирьох головних і трьох допоміжних цілей.

Головними цілями є:

- забезпечення результативної політики, планування ресурсів на підтримку операцій НАТО в євроатлантичному регіоні і поза його межами;
- виконання необхідної політичної і планової роботи для забезпечення і підтримки вдосконалених можливостей і засобів Альянсу;
- підтримка консультацій і співпраці з партнерами заради посилення безпеки і відповіді на нові виклики і загрози безпеці євроатлантичного регіону;
- забезпечення розуміння і підтримки НАТО, її операцій і ролі в підтримці безпеки через громадську дипломатію.

Допоміжними цілями є:

- забезпечення професійних і допоміжних послуг Північноатлантичній раді, підпорядкованим комітетам і Міжнародному секретаріату;
- утримання і забезпечення функціонування приміщень і інфраструктури штаб-квартири НАТО;
- забезпечення дотримання вимог безпеки в НАТО і безпечного середовища для діяльності персоналу штаб-квартири та проведення операцій.

Цивільний бюджет фінансується головним чином Міністерствами закордонних справ кожної держави НАТО, контролюється Комітетом цивільного бюджету і виконується Міжнародним секретаріатом НАТО.

Військовий бюджет

Військовий бюджет охоплює поточні витрати і витрати на утримання, а також капітальні витрати міжнародної військової структури. Це Військовий комітет, Міжнародний військовий штаб, військові агенції, два Верховних командування НАТО і підпорядковані їм командування, системи управління й інформації, науково-дослідні установи та Сили раннього повітряного попередження і управління НАТО. З військового бюджету також покриваються видатки на діяльність командних структур під час операцій з реагування на кризові ситуації та місій, які виконує НАТО.

Військовий бюджет формується здебільшого з асигнувань, що виділяються Міністерствами оборони усіх країн — членів НАТО, контролюється Комітетом військового бюджету і виконується окремими установами, які ним користуються.

Програма інвестицій у безпеку НАТО

Країни — члени НАТО також роблять свої внески в Програму інвестицій у безпеку НАТО (NSIP). Ця програма використовується для фінансування об'єктів і обладнання, необхідних для забезпечення функціонування двох Верховних командувань НАТО, оскільки їх утримання виходить за межі вимог щодо національної оборони окремих держав. І військовий бюджет, і NSIP керуються принципом “понад і більше”, тобто: “Спільне фінансування буде зосереджене на забезпеченні вимог, які виходять за межі можливого фінансування за рахунок національних ресурсів”. NSIP покриває, наприклад, потреби операцій з реагування на кризові ситуації і військові об'єкти та засоби, такі як системи інформації та зв'язку, системи повітряного управління і наведення, супутниковий зв'язок, військові штаби, аеродроми, трубопроводи і склади пального, гавані, навігаційні засоби.

NSIP фінансується Міністерствами оборони усіх країн — членів Альянсу і контролюється Комітетом інфраструктури. Проекти виконуються або окремими країнами, різними агенціями НАТО, або Верховними командуваннями, залежно від сфери діяльності.

Управління ресурсами

З середини 90-х років під тиском необхідності оптимізувати розміщення спільно фінансованих військових ресурсів країни — члени НАТО посилили структуру управління Організації, підтримавши розробку “Пакетів наявних ресурсів і засобів” та створивши Головну раду з питань ресурсів (SRB), яка несе відповідальність за загальне управління військовими ресурсами НАТО (за винятком ресурсів, які фінансуються з цивільного бюджету).

У Пакетах наявних ресурсів визначаються ресурси, що є в розпорядженні військових командувачів НАТО або які необхідно їм надати для виконання певних завдань. Це основний інструмент оцінки спільних допоміжних фондів (як капітальних інвестицій, так і періодичних оперативних та експлуатаційних витрат), а також кількості цивільного і військового особового складу, необхідного для виконання конкретного завдання. Пакети наявних ресурсів розглядаються Головним управлінням ресурсами, що складається з представників країн, представників Військового комітету і Верховних командувань НАТО та голів Комітетів з питань військового бюджету, інфраструктури та особового складу збройних сил НАТО. Управління схвалює Пакети наявних ресурсів з огляду на їх можливе використання і передає їх на затвердження Північноатлантичній раді. Північноатлантична рада також щорічно затверджує рекомендований Управлінням детальний Проміжний план формування ресурсів, який визначає обсяг фінансів та кількість особового складу на наступний рік, а також дає заплановані показники на наступні чотири роки.

З урахуванням цих показників Комітети з питань військового бюджету, інфраструктури та особового складу оборонних сил керують підготовкою та виконанням

своїх відповідних бюджетів і планів. Управління також готує щорічний звіт, який дає Північноатлантичній раді можливість контролювати адекватність розподілу ресурсів відповідно до вимог та переглядати залучення спільних військових ресурсів у контексті бюджетів спільного фінансування, що використовують для впровадження нових аспектів політики Альянсу.

Управління фінансами

Управління фінансами в НАТО побудовано таким чином, щоб залишити остаточний контроль над видатками за країнами — членами Альянсу, які фінансують даний захід, і залежить від консенсусу між ними.

На усіх рівнях прийняття рішень контроль може здійснюватись шляхом або загальних обмежень (наприклад, виділення визначених ресурсів на поточні витрати), або спеціальних обмежень (наприклад, тимчасове призупинення кредитів або введення спеціальних заходів економії). Такі обмеження, або контроль можуть бути передбачені умовами затвердження бюджету, або здійснюватись окремими державами в особливих випадках у процесі виконання бюджету. Відповідальні особи, такі як Генеральний секретар, Верховні головнокомандувачі і підпорядковані їм командувачі НАТО та інші визначені керівники органів Альянсу мають відносну свободу дій щодо формування та виконання своїх бюджетів.

Жодна з установ не здійснює безпосереднього контролю над усіма головними елементами фінансової структури Організації: Міжнародним секретаріатом (фінансується з цивільного бюджету); Міжнародною військовою структурою (фінансується з військового бюджету); Програмою інвестицій в безпеку та спеціальними організаціями виробництва і матеріально-технічного забезпечення. Остання складова може бути розділена на дві групи: організації, що фінансуються відповідно до системи фінансування міжнародної військової структури, і такі, що функціонують за статутами, визначеними Північноатлантичною радою, мають свої ради директорів і фінансові комітети та чітко виражені джерела фінансування з державних коштів відповідних країн.

Управління фінансами організаційних бюджетів

Управління фінансами цивільного і військового бюджетів відрізняється від управління фінансами Програми інвестицій в безпеку. Фінансові правила, які затверджуються Північноатлантичною радою і доповнюються правилами і процедурами, що пристосовують їх до конкретних вимог установ і програм НАТО, забезпечують основні принципи, на яких ґрунтується вся фінансова структура.

Бюджет є щорічним і збігається з календарним роком. Він розробляється під керівництвом керівника відповідної установи НАТО, переглядається і пропонується

для затвердження на основі консенсусу членами Фінансового комітету, що складається з представників відповідних країн, які роблять в нього свої внески, і затверджується до виконання Північноатлантичною радою. У випадках відсутності консенсусу до початку фінансового року бюджет не затверджується, а заходи фінансуються під наглядом Фінансового комітету за рахунок тимчасово виділених коштів, обмежених рівнем фінансування, який був передбачений затвердженим бюджетом попереднього року. Такий режим може тривати до шести місяців, після чого Рада повинна прийняти рішення щодо затвердження бюджету або продовження терміну тимчасового фінансування.

Після затвердження бюджету керівник відповідної установи НАТО отримує повноваження для його виконання шляхом прийняття зобов'язань щодо витрат чи витрати коштів на санкціоновані потреби. Повноваження керівника установи обмежуються фінансовими правилами, які передбачають, наприклад, укладання контрактів на постачання товарів або послуг на основі результатів обмежених або загальних міжнародних конкурсів, або переміщення коштів з метою коригування завищених чи занижених кошторисів необхідних фондів. Повноваження щодо виконання бюджету можуть також обмежуватись особливою вимогою попереднього затвердження фінансових зобов'язань і витрат. Така вимога час від часу висувається Фінансовим комітетом для забезпечення чіткого впровадження нової політики або для здійснення контролю над втіленням певних складних заходів, таких як організаційна перебудова.

Управління фінансами програми інвестицій у безпеку НАТО

Запровадження Програми інвестицій у безпеку НАТО починається з формування Пакетів наявних ресурсів. Після їх затвердження Комітет інфраструктури починає розгляд окремих проектів. Відповідальна країна (як правило, та, на території якої має реалізовуватись проект) готує подання. Після погодження проекту з Комітетом інфраструктури відповідальна країна може починати його остаточну розробку, укладання контрактів і практичне виконання. Якщо інше не вимагається Комітетом інфраструктури, тендерний процес проводять серед фірм з тих країн, які фінансують проект.

Система управління фінансами, яка застосовується у межах програми інвестицій у безпеку, ґрунтується на засадах процесу міжнародного фінансового клірингу. Держави подають звіти щодо запланованих витрат на реалізацію тих проектів, за які вони відповідають. Після ухвалення Комітетом інфраструктури прогнозних показників, Міжнародний секретаріат обраховує суми, що підлягають оплаті кожною країною і які має отримати відповідальна країна. В додаткових розрахунках, які виконуються щоквартально, визначаються суми платежів, валюта і яка країна чи установа НАТО отримає ці фонди. Після виконання проекту Спільна приймальна

інспекція здійснює перевірку відповідності виконаних робіт затвердженому проекту. Тільки після того, як Комітет інфраструктури отримає остаточний звіт інспекції, НАТО бере на себе відповідальність за подальше використання відповідної структури.

Нині існує кілька рівнів фінансової звітності. Двічі на рік Міжнародний секретаріат готує для кожної країни-господаря піврічні фінансові звіти. У них звітується про ті проекти, які знаходяться у процесі виконання. Щоквартально публікують відомості про попередню оплату та платіжні відомості. Ці звіти стосуються перерахування грошей між країнами-господарями. Щовесни готують проект видатків NSIP. У цьому проекті подають прогнози видатків NSIP на наступні 10 років. Фінансові звіти NSIP готують навесні кожного року. Фінансові звіти NSIP пояснюють їх фінансовий стан на 31 грудня кожного року і містять опис діяльності за рік. Ці звіти слугують основою для обговорення стану NSIP на засіданнях Комітету інфраструктури.

Фінансовий контроль

У рамках військового і цивільного бюджетів остаточну відповідальність за правильну підготовку і виконання бюджету певної установи НАТО несе керівник цього органу, але фінансовий контролер надає йому суттєву адміністративну допомогу. Призначення на цю посаду здійснюється Північноатлантичною радою, хоча вона має право делегувати ці повноваження відповідному Фінансовому комітету. Кожен фінансовий контролер може звернутися до Фінансового комітету у разі незгоди з керівником установи щодо передбачуваної фінансової операції. Відповідальність за управління фінансами NSIP несе контролер інфраструктури. За допомогою професійного персоналу він здійснює фінансовий контроль і нагляд за виконанням.

Фінансовий контролер повинен перевіряти дотримання усіх затверджених правил виконання бюджету, застосування будь-яких контрольних заходів, затверджених Фінансовим комітетом, виконання фінансових правил та пов'язаних з ними вимог і процедур. У межах внутрішнього аудиту він також має право впроваджувати такі додаткові процедури і правила контролю, які вважає доцільними для забезпечення звітності.

Головним завданням фінансових контролерів Верховних командувань НАТО (фінансового контролера Верховного командування об'єднаних збройних сил НАТО в Європі і Верховного командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації) є забезпечення вчасного надходження від держав-членів тих коштів, які потрібні для виконання бюджету в такому обсязі, який відповідає узгодженим внескам і дає змогу уникнути накопичення надмірної кількості готівки в міжнародній скарбниці. Результати цієї діяльності знаходять свій вираз у щорічних фінансових звітах, які передаються для перевірки Міжнародній раді аудиторів.

Незалежна Міжнародна рада аудиторів НАТО перевіряє рахунки усіх структур НАТО, а також ефективність і результативність їхньої діяльності з фінансової точки

зору, а також видатки в рамках Програми інвестицій у безпеку НАТО. Повноваження Ради передбачають проведення не тільки фінансових перевірок, але й адміністративного аудиту, тому її роль не обмежується забезпеченням звітності, а охоплює і здійснення контролю над управлінням фінансами загалом. Міжнародна рада аудиторів складається з представників національних аудиторських установ, яких призначає Північноатлантична рада і які підзвітні тільки Раді. Головним завданням Ради аудиторів є забезпечення Північноатлантичної ради і урядів держав НАТО гарантією того, що спільні фонди використовуються належним чином для покриття затверджених видатків, які не виходять за рамки фізичних і фінансових дозволів.

Розділ 5

Ядерна політика

Ядерна стратегія і ядерні сили НАТО є невід’ємними елементами загальної стратегії запобігання війні. Вони виконують фундаментальну політичну роль у збереженні миру та забезпеченні стабільності в євроатлантичному регіоні. Але посилення безпеки, яке відбулось після закінчення холодної війни, дало змогу Альянсу суттєво зменшити свою залежність від ядерних сил. Ядерні держави — члени НАТО — Франція, Велика Британія і Сполучені Штати — здійснили односторонні кроки з відмови від запланованої модернізації своїх ядерних сил. Більше того, в стратегії Альянсу, яка залишається спрямованою на запобігання війні, вже не домінує можливість ескалації конфлікту із застосуванням ядерної зброї, а його ядерні сили вже не націлені на жодну країну. Серед кроків, здійснених задля адаптації до нового клімату безпеки, зміни його ядерних елементів, стратегії та структури сил були першими і найбільш рішучими заходами.

Ядерні сили НАТО є чинником збереження миру і стабільності в Європі, оскільки роблять безглуздим будь-який широкомасштабний збройний конфлікт в євроатлантичному регіоні. Звичайні озброєння не є достатніми для гарантії безпеки, а наявність ядерних сил позбавляє сенсу і робить неприйнятним ризик розв’язання агресії проти держав НАТО. Цей фактор також робить непевними плани тих країн, які могли б розраховувати на досягнення політичних чи військових переваг шляхом використання ядерної, біологічної або хімічної (ЯБХ) зброї проти країн Альянсу. Ядерні сили НАТО слугують не тільки інтересам Альянсу, але і країн-партнерів та Європи загалом, оскільки вони зміцнюють європейську стабільність, протистоять загрозі використання зброї масового знищення і є суттєвим фактором стримування.

Значні скорочення ядерних сил засвідчили зменшення важливості цього фактора оборонної стратегії НАТО. В 1991 році Альянс прийняв рішення про скорочення ядерної зброї субстратегічних сил² в Європі на 85 відсотків порівняно з рівнем періоду холодної війни. На додаток до скорочення субстратегічних сил, країни — члени НАТО також радикально скоротили свої стратегічні сили.

Єдиними ядерними силами наземного базування, які залишилися в розпорядженні НАТО в Європі, є тільки бомби для літаків подвійного призначення. Запаси

² У різних країнах терміни “стратегічний” і “субстратегічний” дещо різняться значеннями. Стратегічні ядерні озброєння, як правило, визначаються як озброєння міжконтинентального радіуса дії (понад 5500 км), але у деяких випадках до них також можуть бути зараховані балістичні ракети проміжної дальності з меншим радіусом дії. Термін “субстратегічні ядерні озброєння” використовується в документах НАТО з 1989 р. з посиланням на ядерну зброю проміжної та малої дальності і йніні стосується, головним чином, зброї повітряної доставки для літаків подвійного призначення НАТО (інші стратегічні ядерні озброєння виводяться з Європи).

цієї зброї також значно скорочені, як і кількість місць їх зберігання в умовах посиленої безпеки. Рівень бойової готовності літаків подвійного призначення, необхідних для доставки цієї зброї, також поступово знижується, оскільки дедалі більшого значення набуває використання цих літаків у складі звичайних збройних сил.

Держави Альянсу погодились, що таких субстратегічних сил достатньо для досягнення цілей НАТО в сучасних умовах і в близькому майбутньому. Як було офіційно проголошено, розширення НАТО не передбачає зміни ядерної політики Альянсу. Держави НАТО не мають намірів, планів або підстав для розташування ядерної зброї на території нових членів Альянсу чи для зміни будь-яких аспектів сучасного підходу до ядерної політики. Вони також не вбачають можливості виникнення такої необхідності в майбутньому.

Ядерні сили НАТО забезпечують надійність колективної безпеки для всіх держав Альянсу і додають впевненості тим країнам, які інакше відчували б себе незахищеними. Присутність приписаних до НАТО ядерних сил США в Європі забезпечує важливий політичний і військовий зв'язок між європейськими і північноамериканськими членами Альянсу. В свою чергу, участь неядерних держав НАТО у формуванні спільної ядерної політики свідчить про солідарність країн Альянсу, спільну відповідальність у галузі безпеки і готовність ділити між собою пов'язані з цим витрати і ризики.

Політичний контроль над ядерними силами НАТО також є спільною справою країн Альянсу. Незалежно від ядерного статусу країни міністри оборони держав Альянсу (за винятком Франції, яка не бере участі) зустрічаються у складі Групи з ядерного планування НАТО для обговорення підходів до формування ядерних сил і розробки спільної ядерної політики Альянсу.

Розділ 6

Сфера економіки

Основою економічної співпраці в Альянсі є стаття 2 Північноатлантичного договору, в якій сказано, що країни — члени НАТО “намагаються усувати суперечності у своїй зовнішній економічній політиці та сприяють економічній співпраці між окремими або між усіма учасниками Договору”.

Основою діяльності НАТО є безпека і оборона, відповідно її діяльність у сфері економіки зосереджена на специфічних економічних аспектах безпеки і оборони, в яких вона може бути корисною. Комплексний підхід до безпеки визначений у Стратегічній концепції Альянсу від 1999 року, в якій на додаток до невід’ємного оборонного виміру визнається важливість економічних чинників, а також політичних, суспільних і екологічних аспектів. Відповідно, Організація завжди підтримує співпрацю між своїми членами, якщо мова йде про економічні питання, які мають особливе значення для Альянсу. Це стосується питань, які мають безпосередній вплив на безпеку і оборону. Альянс діє як форум, на якому можна детально обговорити різні й взаємопов’язані аспекти політичних, військових і економічних питань.

Економічний комітет НАТО — це єдина установа Альянсу, яка займається виключно консультаціями з питань економічного розвитку в розрізі політики безпеки. Він засідає в різних форматах і користується підтримкою Директорату економіки безпеки і оборони при Відділі політичних справ і політики безпеки Міжнародного секретаріату НАТО.

У контексті загальних інтересів безпеки Альянсу та згідно з його пріоритетами робота цього Комітету стосується широкого спектра питань і передбачає регулярне виконання аналізу і оцінки питань політики і безпеки, які непокоять НАТО. З фахівцями з держав — членів Альянсу підтримується тісна співпраця, яка робить Директорат унікальним форумом з обміну інформацією і досвідом з економічних питань безпеки і оборони, що стосуються країн і регіонів, які цікавлять НАТО, та до сфер, в яких НАТО відіграє активну роль. Економічні й фінансові аспекти тероризму міцно зайняли своє місце серед інтересів НАТО. Країни-члени регулярно передають Альянсу інформацію економічного характеру, яка аналізується і узагальнюється в інтересах Північноатлантичної ради, керівництва країн НАТО та військової організації.

Директорат економіки оборони і безпеки також бере участь у моніторингу як загальноекономічних аспектів, так і аспектів оборонної економіки Плану дій щодо членства в Альянсі (див. частину VI), таких як здатність країни витримати стабільні витрати на оборону.

Ще одним значним елементом економічної діяльності НАТО є співпраця з країнами-партнерами та іншими державами, з якими Альянс встановив співробіт-

ництво. Ця діяльність охоплює роботу в сфері економіки оборони і безпеки в рамках Комісії Україна — НАТО, Ініціативи НАТО щодо відносин з країнами Південно-Східної Європи, Середземноморського діалогу та Стамбульської ініціативи співпраці (див. частину VII). Сюди входять економічні аспекти оборонних бюджетів і управління оборонними видатками, питання конверсії (наприклад, перепідготовка військово-службовців і конверсія військових установ та оборонних підприємств), економічні аспекти міжнародної боротьби з тероризмом та інші питання економіки безпеки.

Співпраця у рамках Ради євроатлантичного партнерства відбувається на конференціях, семінарах і засіданнях експертів. Спільно розробляються схеми співпраці за допомогою Центру досліджень безпеки імені Джорджа Маршалла та інших установ. Ці механізми дають країнам — членам Альянсу можливість поділитися своїм досвідом з країнами-партнерами в ряді сфер. Останніми прикладами такої співпраці є економічні аспекти розбудови оборонних інституцій, економічні та фінансові аспекти тероризму, економічні аспекти безпеки і оборони на південному Кавказі і нові методики керування оборонними ресурсами в країнах Альянсу і партнерах. Директорат також здійснює моніторинг питань економіки оборони і безпеки, включених в індивідуальні плани партнерства.

Співпраця з Росією у рамках Спеціальної робочої групи з оборонної реформи при Раді Росія — НАТО зосереджена в першу чергу на обміні експертними поглядами з широкого кола питань, від макроекономічних, фінансових, бюджетних і соціальних аспектів оборонної реформи до перебудови оборонної промисловості. По-друге, з російським Міністерством оборони в червні 2001 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо відкриття спільного Інформаційного, консультативного і навчального центру для перепідготовки військовослужбовців, які збираються звільнитись або вже звільнились зі збройних сил Російської Федерації. Цей Центр, який діє в шести російських військових округах, фінансується НАТО і організовує навчальні курси, курси з підготовки викладачів і зустрічі експертів з актуальних питань. Центр також утримує комплексну веб-сторінку, на якій звільнені у запас військовослужбовці можуть знайти різноманітну практичну інформацію. Робота Центру дуже конкретна і є практичним прикладом співпраці між НАТО і російським Міністерством оборони.

Заходи з економічної співпраці також передбачені щорічним Цільовим планом дій між НАТО і Україною. До них належать засідання спільної робочої групи з економічної безпеки, курси з економічних аспектів оборонного бюджету, обміну поглядами на перебудову оборонної промисловості та соціальні питання, пов'язані з оборонною реформою. Відбуваються також регулярні консультації з питань загальної економічної політики та структурних і макроекономічних тенденцій в Україні. З 1999 року НАТО фінансує курси перепідготовки в різних містах України, на яких щороку майже 100 колишніх українських військових офіцерів вивчають іноземні мови і менеджмент. Ця програма приносить відчутні результати, допомагаючи звільненим у запас військовослужбовцям інтегруватись у цивільне життя.

Комплексні програми з перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців та конверсії військових об'єктів у Південно-Східній Європі також знаходяться під наглядом Директорату економіки оборони і безпеки. НАТО очолює цей процес у рамках Пакту стабільності для Південно-Східної Європи. Групи експертів з країн Альянсу і партнерів під керівництвом Директорату допомагають деяким країнам підготувати програми конверсії, адаптовані до їхніх потреб. Ці групи діляться досвідом, надають технічну допомогу і рекомендації на основі загального досвіду та зважаючи на специфіку умов у відповідних країнах. Діяльність НАТО в цій сфері великою мірою допомагає здійснити складний процес оборонної реформи і конверсії у регіоні. Схеми конверсії, розроблені за допомогою НАТО, довели свою цінність як зразок виконання проєктів.

ЧАСТИНА III

Цивільні та військові структури НАТО

Розділ 7	Цивільна організація і структури
Розділ 8	Головні функції Міжнародного секретаріату
Розділ 9	Військова організація і структури
Розділ 10	Головні функції Міжнародного військового штабу
Розділ 11	Спеціальні організації та агентства
Розділ 12	Головні комітети і політичні органи НАТО

Розділ 7

Цивільна організація і структури¹

Штаб-квартира НАТО, розташована в Брюсселі, Бельгія, є політичною штаб-квартирою Альянсу. В ній знаходяться національні делегації країн — членів Альянсу та представництва або дипломатичні місії країн-партнерів. Підтримку діяльності цих делегацій і місій забезпечує Міжнародний секретаріат і Міжнародний військовий штаб, які також розташовані в штаб-квартирі НАТО.

Якщо рішення, які приймаються країнами-членами, мають військовий характер, НАТО використовує свою військову інфраструктуру і ноу-хау для їх виконання. Військовий комітет виробляє рекомендації щодо необхідних для колективної оборони євроатлантичного регіону заходів і дає рекомендації двом Верховним головнокомандувачам НАТО (Верховному головнокомандувачу з питань операцій, який перебуває в Монсі, Бельгія, і Верховному головнокомандувачу з питань трансформації у Норфолку, Вірджинія, США). Військовий комітет, що розташований у штаб-квартирі НАТО, покладається на підтримку Міжнародного військового штабу, який виконує таку саму функцію, яку Міжнародний секретаріат виконує для Північно-атлантичної ради.

На постійній основі у штаб-квартирі НАТО працює майже 4200 осіб. Близько 2100 з них є членами національних делегацій країн — членів Альянсу та персоналом національних військових представників. У Міжнародному секретаріаті (включно з агентствами та іншими установами НАТО) працює майже 1200 цивільних працівників, ще 500 є службовцями Міжнародного військового штабу, з яких до 90 осіб є цивільними. В місіях країн-партнерів НАТО працює близько 400 осіб. Цивільний персонал, який НАТО наймає в усьому світі, включно з персоналом агентств НАТО, розташованих поза межами Брюсселя, та цивільними співробітниками військових штабів НАТО налічує майже 5200 осіб.

¹ У наступних розділах описана цивільна і військова організація НАТО, а також її основні структури. Міжнародний секретаріат і Міжнародний військовий штаб перебувають у процесі реформ, тому більш детальну і свіжу інформацію, зокрема схеми організації, можна знайти на веб-сторінці НАТО (www.nato.int).

Національні делегації

Національна делегація кожної країни — члена Альянсу має статус посольства і очолюється послом (якого ще називають “постійним представником”), який діє на підставі інструкцій, отриманих зі своєї столиці, і звітує перед керівництвом своєї держави. Персонал делегації складається з державних службовців з Міністерства закордонних справ та інших відповідних міністерств, уповноважених представляти свою державу в НАТО.

Генеральний секретар

Генеральний секретар виконує три головні ролі: в першу чергу він головує в Північноатлантичній раді, Комітеті оборонного планування і Групі ядерного планування, він також є головою Ради євроатлантичного партнерства, Ради Росія — НАТО, Комісії Україна — НАТО і Групи середземноморської співпраці. По-друге, він є головним речником Альянсу і представляє його у відносинах з громадськістю від імені країн — членів НАТО, репрезентуючи їхню спільну позицію з політичних питань. По-третє, він є керівником Міжнародного секретаріату НАТО і відповідає за призначення працівників Секретаріату та контролює його діяльність.

Генеральний секретар призначається урядами країн — членів Альянсу спочатку на чотири роки. Це, як правило, державний діяч міжнародного калібру, який має досвід міністерської роботи в уряді однієї з країн — членів НАТО. Він сприяє прийняттю рішень, керує і спрямовує процес досягнення консенсусу та прийняття рішень в Альянсі. Він може пропонувати теми для обговорення і може пропонувати свої послуги у разі виникнення суперечки між країнами — членами НАТО.

Ця роль дозволяє йому суттєво впливати на процес прийняття рішень, дотримуючись при цьому фундаментального принципу, згідно з яким повноваження приймати рішення належать тільки урядам країн — членів Альянсу. Отже, його вплив полягає у стимулюванні і заохоченні урядів до ініціативи і, в разі необхідності, примиренні їхніх позицій в інтересах усього Альянсу.

Як вищий представник організації Генеральний секретар виступає від її імені не лише у відносинах із громадськістю, але й у відносинах з іншими організаціями, урядами країн — нечленів НАТО та міжнародними засобами масової інформації.

Генеральному секретарю допомагає заступник Генерального секретаря, який заміщає Генерального секретаря у разі його відсутності. Заступник Генерального секретаря є головою ряду вищих комітетів, тимчасових і робочих груп.

Міжнародний секретаріат

Міжнародний секретаріат є дорадчим і адміністративним органом, який забезпечує роботу національних делегацій у штаб-квартирі НАТО на рівні різних комітетів. Він виконує рішення комітетів НАТО і забезпечує процес досягнення консенсусу і прийняття рішень. Він складається з персоналу з країн — членів Альянсу, який найнятий безпосередньо НАТО, або відряджений відповідними урядами.

Розділ 8

Головні функції Міжнародного секретаріату

Зважаючи на зміни у міжнародному середовищі безпеки, керівництво НАТО постійно переглядає структуру Міжнародного секретаріату для того, щоб вона віддзеркалювала нові місії і пріоритети. Внаслідок цього перебудова стала постійною рисою Організації.

Через це у цьому довіднику пропонуються пояснення функцій, які повинен виконувати Міжнародний секретаріат, замість детального опису обов'язків різних структур, відділів і незалежних підрозділів, з яких складається Міжнародний секретаріат. Оновлені організаційні схеми і пояснення можна знайти на веб-сторінці НАТО поряд з оновленою інформацією про Міжнародний військовий штаб і військові командні структури.

По-перше, важливо підкреслити, що головна роль Міжнародного секретаріату полягає в наданні порад, рекомендацій і адміністративної підтримки національним делегаціям у штаб-квартирі НАТО. По-друге, з чисто організаційної точки зору, необхідно зазначити, що усіма відділами керує помічник Генерального секретаря, якому допомагають один чи два заступники помічника Генерального секретаря, а незалежні підрозділи очолюють директори.

Генеральний секретар, який очолює Міжнародний секретаріат (IS), але з технічної точки зору є членом цього Міжнародного секретаріату, має свою канцелярію, до складу якої входять директор і працівники, заступник Генерального секретаря, Бюро юридичного радника і Відділ планування політики.

Надання політичних порад і рекомендацій

Політичними аспектами фундаментальних завдань НАТО в сфері безпеки необхідно займатись щоденно. Вони стосуються широкого кола питань, які є пріоритетними для політики Альянсу, серед яких регіональні, економічні справи, питання безпеки, відносини з іншими міжнародними організаціями та відносини з країнами-партнерами.

Цілий ряд вищих органів потребує інформації про ці політичні питання і порад щодо поточної і майбутньої політики. Генеральному секретарю також потрібні матеріали політичного характеру, такі як фонові дані, звіти про найостанніші події, а також промови. Крім того, для засідань за участю країн — членів НАТО і партнерів, а також політичних контактів з відповідними національними органами

влади, потрібен політичний супровід процесу консультацій. Він також забезпечується персоналом, який відповідає за політичні справи.

Загалом мета полягає у забезпеченні політичних рекомендацій у вищезазначених сферах політики. Наприклад, у зв'язку з процесом розширення НАТО поради, підтримка і допомога під час вступу нових членів надаються країнам — членам Альянсу, запрошеним країнам та відповідним установам НАТО. Те ж саме стосується продовження Плану дій щодо членства, розвитку стратегічного партнерства між НАТО і ЄС та розширення співпраці з країнами-партнерами. Допомога також надається з таких питань, як експертна оцінка політичної ситуації у країні та допомога з оперативних питань у сфері врегулювання криз; координація політичних і економічних аспектів співпраці та ролі НАТО у боротьбі з тероризмом; координація політичних аспектів посилення готовності та ефективності збройних сил союзників в операціях з реагування на застосування зброї масового знищення. Також надається підтримка діяльності Альянсу з інформування громадськості в країнах-членах і партнерах про завдання, політику і цілі НАТО.

Розробка і втілення оборонної політики та аспекти планування

Розробка і втілення оборонних аспектів фундаментальних завдань НАТО в сфері безпеки охоплює оборонне планування, ядерну політику і захист від зброї масового знищення. До оборонного виміру також належать оперативні питання, але детальніше вони пояснюються у наступному підзаголовку.

Як і Генеральному секретарю, країнам-членам і партнерам Альянсу потрібні політичні поради, їм також потрібна підтримка під час роботи над розробкою і втіленням аспектів оборонної політики та планування діяльності Альянсу і партнерів. Це боротьба Альянсу з тероризмом; оборонні перспективи співпраці між НАТО і Європейським Союзом (включно з домовленостями "Берлін-плюс"), ООН та іншими міжнародними організаціями; політично-військові аспекти трансформації НАТО та ініціатив з розвитку оборонної спроможності, включно з командною структурою НАТО і структурою збройних сил (зокрема створення Сил реагування НАТО), Празькими зобов'язаннями щодо обороноздатності та політичними рекомендаціями з розвитку можливостей і засобів. Це також допомога в здійсненні процесу планування і аналізу збройних сил в країнах-партнерах та інші оборонні аспекти співпраці у рамках Партнерства заради миру, Середземноморського діалогу та з іншими країнами у разі потреби.

Розробка і впровадження ініціатив у сфері політики і планування матеріально-технічного забезпечення у рамках НАТО та між штаб-квартирою НАТО, зовнішніми установами НАТО, стратегічними командуваннями НАТО і країнами — членами Альянсу також підпадає під категорію оборонної політики і планування, як і перегляд

рекомендацій щодо ядерної політики НАТО, роз'яснення громадськості ядерних елементів стратегії НАТО і відпрацювання процедур консультацій з ядерних питань.

Крім того, Центр зброї масового знищення (WMDC), розташований у штаб-квартирі НАТО, відповідає за забезпечення обміну інформацією та розвідданими в цій галузі.

Забезпечення оперативних зобов'язань НАТО та можливостей і засобів реагування на кризові ситуації

Забезпечення НАТО оперативними можливостями і засобами, необхідними для стримування, оборони і врегулювання кризових ситуацій, є передумовою успіху місії НАТО. Ці зобов'язання включають діяльність НАТО з врегулювання криз та підтримання миру, а також планування і проведення навчань у сфері цивільної готовності до надзвичайних ситуацій. Усе це вимагає оперативної готовності НАТО.

Міжнародний секретаріат надає допомогу і поради вищим комітетам, які займаються вищезазначеними питаннями, і готує для них питання для обговорення та розв'язання, а також наглядає за їх виконанням. До цих комітетів належать Група координації політики, Комітет вищого рівня з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та Комітет Ради з планування і виконання операцій. Міжнародний секретаріат також надає допомогу у виконанні Робочої програми Росія — НАТО, Плану дій Україна — НАТО і Робочої програми Середземноморського діалогу в кожній з конкретних сфер відповідальності.

За умови зв'язку з іншими установами НАТО та міжнародними організаціями здійснюється управління процесами комунікації та технологічними аспектами механізмів з врегулювання кризових ситуацій, спільними навчаннями та цивільним плануванням на випадок надзвичайних ситуацій.

У сфері операцій Спеціальні оперативні групи опікуються роллю сил під проводом НАТО за різних кризових ситуацій. Виробляються рекомендації щодо подальшої роботи над процедурами і домовленостями Альянсу в сфері врегулювання кризових ситуацій, а Ситуаційний центр забезпечує безперервний і захищений зв'язок між штабами НАТО і столицями держав — членів Альянсу, стратегічними командуваннями, іншими військовими структурами та організаціями.

У сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій Міжнародний секретаріат допомагає в роботі спеціальних комісій і комітетів з планування на випадок надзвичайних ситуацій, які відповідають за організацію використання цивільних ресурсів на підтримку операцій НАТО і захист цивільного населення. Він також підтримує контакти і проводить консультації з ООН, Всесвітньою організацією охорони здоров'я, Міжнародним агентством з атомної енергії та з Організацією з питань заборони хімічної зброї, а також з відповідними установами в рамках спільних з ЄС заходів, що стосуються надзвичайних ситуацій цивільного характеру.

Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (EADRCC) координує допомогу у разі катастрофи в країні — члені РЄАП і несе відповідальність за постійне утримання організації та процедур EADRCC в цілковитій готовності відреагувати на надзвичайну ситуацію.

Забезпечення активів, можливостей і засобів

Ще однією сферою відповідальності Міжнародного секретаріату є забезпечення активів, можливостей і засобів, необхідних для посилення оборонної спроможності Альянсу, зокрема планування озброєнь, інвестиції в протиповітряну оборону і безпеку.

Міжнародний секретаріат забезпечує необхідну технічну, фінансову і процедурну експертну оцінку з питань озброєнь, протиповітряної оборони, управління повітряним простором та інвестицій у безпеку. Він також працює над забезпеченням військових можливостей і засобів та здійснює нагляд за інвестиціями в спільно фінансовані ресурси НАТО з метою забезпечення силам, наданим в розпорядження Альянсу, належного оснащення, оперативної сумісності і здатності виконувати увесь спектр військових завдань. Ведеться також робота з розвитку співпраці з країнами-партнерами в контексті Партнерства заради миру, Середземноморського діалогу та Стамбульської ініціативи співпраці, а також особливих відносин з Росією і Україною.

Робота ведеться по трьох основних напрямках: озброєння, протиповітряна оборона і управління повітряним простором та інвестиції у безпеку. З питань озброєнь підтримка надається Нараді національних керівників у галузі озброєнь (CNAD) і підпорядкованим структурам, які зосереджені на спільній розробці та закупках військового обладнання. До таких структур належать, наприклад, відділи сухопутних, повітряних і військово-морських озброєнь, а також Спеціалізований відділ технології боротьби з тероризмом.

У сфері протиповітряної оборони і управління повітряним простором надається експертна підтримка стратегічного і технічного характеру, також допомога двом вищим комітетам НАТО: Комітету протиповітряної оборони НАТО, який займається гармонізацією національних стратегій і програм протиповітряної оборони, та Комітету управління повітряним простором НАТО, який виробляє узгоджені цивільно-військові стратегічні вказівки і вимоги з використання повітряного простору в цілях завдань і місії Альянсу.

Головним завданням інвестицій у безпеку є вчасне забезпечення спільно фінансованих капіталовкладень на підтримку оперативних вимог НАТО. Фінансування цих можливостей і засобів здійснюється через Програму інвестицій в безпеку НАТО (NSIP). Підтримка також надається таким комітетам: Головнім раді з питань ресурсів (SRB), Військовому бюджетному комітету, Комітету інфраструктури, Раді НАТО з питань консультацій, командування і управління (C3) та Проектній групі протиракетної оборони.

До активів, можливостей і засобів також належить служба Міжнародного секретаріату, що надає допомогу персоналу штаб-квартири НАТО, який займається питаннями консультацій, командування і управління (NHQC3S); Канцелярії голови Головної ради з питань ресурсів та Секції координації ресурсної політики.

Спілкування з громадськістю

Організація зобов'язана інформувати широкі кола громадськості у країнах-членах і партнерах про діяльність і політику НАТО. Вона робить це в різні способи: через засоби масової інформації, веб-сторінку НАТО, друковані та електронні публікації, семінари і конференції.

Це допомагає ознайомити громадськість з питаннями, якими займається НАТО, і сприяє конструктивному обговоренню політики і завдань Альянсу.

Персонал, який працює з пресою і в сфері зв'язків з громадськістю, є головним каналом взаємодії з широкими колами світової громадськості. Він допомагає Генеральному секретарю виконувати роль головного речника Альянсу і організовує брифінги та інтерв'ю з журналістами, прес-конференції, прес-тури, моніторинг преси, аудіовізуальну підтримку і виставки. У різних країнах-членах і кандидатах виконуються програми співпраці, організовуються візити, семінари і конференції за участю лідерів суспільства, депутатів парламентів, представників громадянського суспільства і фахівців з різних питань. Для підтримки спеціальних проєктів пропонуються гранти та інші форми допомоги, а публікації в друкованому і електронному форматі розповсюджуються на запит. Як друковані, так і електронні публікації стосуються різноманітної тематики, яка цікавить НАТО. Часто вони випускаються на багатьох мовах країн НАТО і партнерів і розповсюджуються в усьому світі.

На веб-сторінці НАТО можна отримати доступ до найостаннішої інформації про політику і діяльність НАТО, зокрема публічні заяви, загальну інформацію і офіційні документи, а також відеоінтерв'ю, аудіофайли, інформація в реальному масштабі часу про основні події, що стосуються НАТО, а також ресурси медіа-бібліотеки НАТО.

Персонал, що відповідає за роботу з пресою і зв'язки з громадськістю, також тісно співпрацює з радником Військового комітету і допомагає координувати заходи громадської дипломатії, які здійснюють інші відділи Міжнародного секретаріату та органи НАТО. Діяльність у сфері відносин з громадськістю детально представлена в частині X.

Співпраця з науковими колами

Після нападів 11 вересня 2001 року на США та посилення уваги НАТО до боротьби з новими загрозами і викликами, зокрема з тероризмом, наукова програма НАТО дедалі активніше підтримує спільні дослідницькі проєкти у сфері захисту від

тероризму та інших загроз безпеці. Програма зміцнює співпрацю між НАТО і країнами-партнерами за допомогою різних механізмів підтримки, серед яких — гранти на підтримку співпраці в пріоритетних сферах, до яких сьогодні в першу чергу належить захист від тероризму, боротьба з іншими загрозами безпеці та пріоритети країни-партнера. Співпраця відбувається між дослідниками з країн — членів НАТО та їхніми колегами з країн-партнерів або країн — учасниць Середземноморського діалогу. Ще одним важливим елементом програми є допомога з розвитку комп'ютерних мереж у країнах-партнерах, насамперед в країнах Центральної Азії та Кавказу.

Програма стосується ще двох сфер дослідницької діяльності: людської і суспільної динаміки та цивільної науки, що пов'язані з безпекою. З метою зосередження міжурядової співпраці на нагальних питаннях екологічної безпеки організовують дослідження і семінари, в яких беруть участь експерти з різних урядових установ у країнах НАТО, країнах-партнерах і учасницях Середземноморського діалогу. Серед цих питань — вплив військової діяльності на довкілля; регіональні дослідження, зокрема питань транскордонної діяльності; запобігання конфліктам, які виникають на ґрунті дефіциту ресурсів; нові ризики для довкілля і суспільства, які несуть потенційну загрозу економічній, культурній або політичній нестабільності; та нетрадиційні загрози безпеці. Серед питань, які належать до останньої сфери, — безпека мереж харчування, стратегії відповіді на ризики та безпека водних шляхів, портів і гаваней.

Управління кадрами, фінанси і стандарти безпеки

Ефективний менеджмент Міжнародного секретаріату і управління справами штаб-квартири потребують служб підтримки і організації конференцій, інформаційного, кадрового і фінансового менеджменту, а також ефективної служби безпеки.

Однією із головних функцій є управління усіма людськими ресурсами Міжнародного секретаріату, а саме: адміністрування, добір на роботу, укладання трудових угод, навчання і підвищення кваліфікації, контроль за діяльністю, підтримка персоналу, питання соціального захисту і охорони здоров'я, стратегічні питання роботи з цивільним персоналом, заробітна плата і пільги. Базовим принципом усієї діяльності є вдосконалення гендерного балансу і розмаїття серед персоналу штаб-квартири НАТО.

Представники Міжнародного секретаріату, які працюють у Відділі забезпечення штаб-квартири, також несуть відповідальність за Центр персоналу НАТО, до якого входять установи громадського харчування, спортивні і рекреаційні заклади. Вони також підтримують регулярні контакти з представниками Асоціації працівників НАТО. Підтримка, яку надає Відділ забезпечення штаб-квартири, включає обслуговування конференцій (усний і письмовий переклад) та інформаційні послуги і обслуговування систем. Є також допоміжні служби, які відповідають за утримання будинків, внутрішніх та зовнішніх комунальних мереж, обслуговування і транспорт.

Цивільний бюджет НАТО ґрунтується на системі цільового використання (ОВВ). Спільно з Комітетом цивільного бюджету персонал Секретаріату несе відповідальність за управління щорічним циклом підготовки і затвердження бюджету на основі політичних вказівок, які дає Північноатлантична рада. Він також контролює цикл закупок від укладання контракту і купівлі до прийняття, обліку і розподілу.

Фінансовий контролер призначається Північноатлантичною радою і відповідає за залучення коштів країн — членів Альянсу та перевірку витрат згідно з фінансовими правилами НАТО в межах відповідних бюджетів, зокрема цивільного бюджету, бюджету нової штаб-квартири НАТО і пенсійного бюджету. Аудит процесу менеджменту здійснюється з метою виявлення основних ризиків менеджменту і утримання їх під контролем.

Фінансові рахунки усіх структур НАТО перевіряє Міжнародна рада аудиторів, до складу якої входять працівники державних органів аудиту держав — членів Альянсу, яких призначає Північноатлантична рада і які несуть перед нею відповідальність за свою діяльність. Головним завданням Ради аудиторів є забезпечення від імені Ради та урядів держав НАТО правомірного використання спільних фондів для покриття дозволених витрат, які знаходяться в межах фізичних і фінансових дозволів.

Забезпечується організаційна, процедурна і адміністративна підтримка усіх офіційних засідань на рівні послів, міністрів та глав держав і урядів, а також спеціальних заходів у штаб-квартирі НАТО і за кордоном. Той самий персонал тісно співпрацює з особистою канцелярією Генерального секретаря, який несе загальну відповідальність за керівництво усією Організацією.

Крім того, в Міжнародному секретаріаті є Незалежне бюро, яке відповідає за координацію і дотримання стандартів безпеки в НАТО. Бюро здійснює періодичні огляди систем безпеки і несе відповідальність за безпеку в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. Більше того, Незалежне бюро відповідає за загальну координацію безпеки від імені НАТО між країнами — членами Альянсу, державами-партнерами і учасниками Середземноморського діалогу та цивільними і військовими установами НАТО; за адекватне впровадження політики безпеки НАТО в Альянсі та за оцінку і запровадження заходів з протидії тероризму та контррозвідки.

Це Бюро має три головні функції: нагляд за виконанням вимог, розвідка в інтересах безпеки та підтримування безпеки.

Щодо нагляду за виконанням вимог у державах — членах НАТО, цивільних і військових установах Альянсу та країнах-партнерах і учасниках Середземноморського діалогу здійснюються інспекторські перевірки та нагляд і сертифікація захисту інформації НАТО. На розгляд Комітету безпеки НАТО, а в разі необхідності — Північноатлантичної ради — подаються документи стосовно вимог у галузі безпеки, директиви, вказівки і допоміжна документація. Ведуться переговори про укладання угод щодо безпеки з країнами — нечленами НАТО та міжнародними організаціями,

які в рамках спільної діяльності, затвердженої Північноатлантичною радою, отримують секретні документи від НАТО. Здійснюється акредитація організації захисту систем зв'язку та інформації в цивільних установах НАТО і надаються поради щодо інформаційної безпеки багатонаціональних систем зв'язку й інформації НАТО. Існує також необхідність застосування процедур контролю над ризиком для безпеки в цивільних установах НАТО, а також координації елементів методології НАТО з оцінки ризиків, пов'язаних з безпекою.

Розвідка в інтересах безпеки пов'язана з питаннями контррозвідки і контролю в НАТО. Через Розвідувальний підрозділ з питань терористичної загрози вона забезпечує Північноатлантичну раду та інші головні керівні органи НАТО, а також Військовий комітет НАТО інформацією про можливі загрози. Персонал, який працює над цими питаннями, координує роботу Спеціального комітету НАТО і забезпечує його секретарською підтримкою. Він також надає штаб-квартирі НАТО та цивільним і військовим установам Альянсу допомогу з усіх питань, пов'язаних із кадровою безпекою, проводить в особливих випадках спеціальні розслідування щодо шпигунської діяльності та керує підрозділом особистого захисту Генерального секретаря.

Підтримування безпеки передбачає ряд елементів: координація програм і операцій безпеки, зокрема заходів фізичної, кадрової й інформаційної безпеки в штаб-квартирі НАТО; рекомендації щодо заходів з безпеки в нових приміщеннях штаб-квартири НАТО; координація аспектів безпеки засідань на рівні міністрів та інших зустрічей високого рівня у штаб-квартирі НАТО та в країнах — членах НАТО і партнерах; та за програмою Кібернетичної оборони НАТО, утримання і забезпечення Центру координації заходів з реагування на комп'ютерні інциденти (NCIRC CC), який відповідає за координацію інформаційної безпеки в НАТО і за реагування на інциденти з комп'ютерною безпекою, такі як спалахи комп'ютерних вірусів та атаки на мережі.

Розділ 9

Військова організація і структури

У попередніх розділах була описана штаб-квартира НАТО в Брюсселі, яка є політичним штабом Альянсу. В ній постійні представники на рівні послів беруть участь у засіданнях Північноатлантичної ради під головуванням Генерального секретаря, на яких обговорюють і затверджують політику НАТО. У цьому розділі описані військові компоненти Організації. Це Військовий комітет (вищий військовий орган НАТО), два Верховних головнокомандувача та військова командна структура. Підтримку Військовому комітету надає Міжнародний військовий штаб, про що йдеться нижче.

Військовий комітет

Військовий комітет (МС) є вищим військовим органом НАТО під загальним політичним керівництвом Північноатлантичної ради і, в разі необхідності, Комітету оборонного планування та Групи ядерного планування. Його засідання проходять під головуванням обраного голови (СМС). Військовий комітет є головним джерелом військових порад Північноатлантичній раді, Комітету оборонного планування і Групі ядерного планування. До складу МС входять старші військові офіцери, які обіймають посади національних військових представників (MILREP) в постійному складі і представляють своїх керівників оборонних відомств (CHOD). Ісландія, яка не має збройних сил, на таких засіданнях представлена цивільною особою. Військовий комітет регулярно проводить засідання на вищому рівні, а саме, на рівні керівників оборонних відомств, коли на засідання запрошуються обидва Верховних головнокомандувача НАТО.

У своїй повсякденній роботі військові представники представляють інтереси своїх держав, завжди залишаючись готовими до переговорів і обговорення з метою досягнення консенсусу. Це часто передбачає необхідність домовленості про компроміси, якщо це слугує інтересам Альянсу в цілому і забезпечує виконання завдань Організації і досягнення цілей її політики. Тому військові представники мають необхідні повноваження для того, щоб Військовий комітет міг виконувати колективні завдання і вчасно приймав рішення.

Комітет несе відповідальність за надання політичному керівництву НАТО рекомендацій щодо здійснення заходів, які вважаються необхідними для колективної оборони території Альянсу та для виконання оперативних рішень, прийнятих Північноатлантичною радою. Його головна роль полягає в наданні рекомендацій і порад щодо військової політики і стратегії. Він дає вказівки з військових питань Верховним головнокомандувачам НАТО, чиї представники беруть участь у його засіданнях, і

несе відповідальність за загальне ведення військових справ в Альянсі відповідно до повноважень, наданих йому Радою, а також за ефективну діяльність установ Військового комітету.

Комітет надає допомогу в розробці загальних стратегічних концепцій Альянсу і готує щорічну довгострокову оцінку сил і можливостей країн і регіонів, які становлять загрозу інтересам НАТО. За часів кризи, напруження або війни, або щодо військових операцій Альянсу (таких як в Косові й Афганістані), Комітет повинен інформувати Раду або Комітет оборонного планування про військову ситуацію та її наслідки і надавати рекомендації щодо застосування військової сили і впровадження планів дій за особливих обставин і розробляти відповідні правила участі у певних діях.

Військовий комітет проводить засідання щочетверга після щотижневих засідань Північноатлантичної ради по середах, що створює можливість швидко реагувати на рішення Ради. Якщо є необхідність, і Північноатлантична рада, і Комітет можуть проводити засідання частіше. Внаслідок участі Альянсу у врегулюванні кризи в Косові і Афганістані та його допомоги в Іраку і Судані значно зросла потреба у проведенні більш частих регулярних засідань Ради і Військового комітету з метою обговорення оперативних питань. Внаслідок внутрішньої і зовнішньої трансформації структур Альянсу, інтенсифікації партнерства і співробітництва з іншими країнами, створення відповідних нових установ і особливо появи нових загроз і розвитку ролі Альянсу в боротьбі з тероризмом частотність засідань усіх органів Альянсу, що ухваляють рішення, за останні роки значно зросла.

Військовий комітет на рівні начальників Генеральних штабів, як правило, засідає тричі на рік. Два з таких засідань Військового комітету відбуваються у Брюсселі, а одне по черзі запрошують країни — члени Альянсу.

У рамках Ради євроатлантичного партнерства (РЕАП) і Партнерства заради миру (ПЗМ) Військовий комітет проводить засідання за участю країн РЕАП/ПЗМ на рівні національних військових представників (щомісяця) і керівників оборонних відомств (двічі на рік) для обговорення питань військової співпраці. Військовий комітет також проводить засідання в інших форматах у рамках Ради Росія — НАТО і Комісії Україна — НАТО.

З січня 2001 року Військовий комітет НАТО регулярно зустрічається з Військовим комітетом Європейського Союзу для обговорення спільних питань безпеки, оборони і врегулювання криз. У листопаді 2004 року було проведено перше засідання Військового комітету на рівні начальників Генеральних штабів за участю керівників оборонних відомств країн — учасниць Середземноморського діалогу.

Голова військового комітету

Голова Військового комітету обирається керівниками оборонних відомств на трирічний термін. Він має міжнародний статус і отримує свої повноваження від Військового комітету, перед яким відповідає за виконання своїх обов'язків. Як пра-

вило, він головує на всіх засіданнях Військового комітету. У відсутність голови його обов'язки на засіданнях виконує заступник голови Військового комітету (DCMC).

Голова Військового комітету є його речником і офіційним представником. Він керує поточною діяльністю Комітету і від його імені дає необхідні розпорядження і керівні вказівки директору Міжнародного військового штабу. Голова представляє Військовий комітет на засіданнях Північноатлантичної ради, Комітету оборонного планування та Групи ядерного планування і в разі потреби надає цим установам дорадчу допомогу з військових питань.

Посада голови Військового комітету зобов'язує його до виконання важливих громадських функцій, він також є головним речником Альянсу з військових питань у контактах із засобами масової інформації та пресою. Він здійснює офіційні візити і представляє Військовий комітет як у державах НАТО, так і в країнах, з якими Альянс розвиває контакти в межах програми "Партнерство заради миру", Ради євроатлантичного партнерства, Ради Росія — НАТО, Комісії Україна — НАТО і Групи середземноморської співпраці та Ініціативи у Південно-Східній Європі. Голова Військового комітету також виконує обов'язки голови Наукової консультативної ради Оборонного коледжу НАТО. Інформація про Оборонний коледж НАТО подається в частині X.

Верховні головнокомандувачі НАТО

Верховні головнокомандувачі НАТО — Верховний головнокомандувач об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SACEUR) і Верховний головнокомандувач об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (SACT) — підзвітні Військовому комітету і відповідають за загальне керівництво військовими справами Альянсу в межах своїх сфер відповідальності. Вони також надають дорадчу допомогу Військовому комітету з питань, які входять в їх компетенцію. Як правило, вони беруть участь у засіданнях Військового комітету на рівні начальників Генеральних штабів, але в разі необхідності можуть бути запрошені виступити на засіданні Військового комітету в постійному складі. Кожен з них має свого представника в НАТО в ранзі генерала або адмірала, який забезпечує постійний зв'язок з політичними та військовими установами штаб-квартири і ефективний двосторонній обмін інформацією. Представники Верховних головнокомандувачів відвідують засідання Військового комітету і дають поради з питань, які цікавлять Військовий комітет щодо їх командувань.

Військова командна структура

Військова командна структура НАТО, на відміну від структури збройних сил НАТО, є механізмом, за допомогою якого військове керівництво Альянсу здійснює командування і управління силами, які надаються йому для проведення об'єднаних операцій за участю декількох родів військ — сухопутних, ВПС та ВМС. Вона ґрунтується на ієрархічній структурі стратегічних і підпорядкованих командувань.

Структура збройних сил НАТО складається з організаційних елементів, які допомагають об'єднати збройні сили, передані в розпорядження Альянсу країнами — членами НАТО на тимчасовій чи постійній основі, спільно з відповідними структурами командування і управління, або у складі багатонаціональних сил НАТО, або як додаткові національні внески в Організацію. Ці сили беруть участь в операціях НАТО згідно з попередньо визначеними критеріями готовності.

Запроваджені останнім часом зміни структури збройних сил НАТО спрямовані на забезпечення менших, більш мобільних сил, які можна гнучко застосовувати для виконання цілого спектра різних військових завдань, на відміну від великих важко озброєних формувань збройних сил, закріплених за постійними штабами і позиціями, які були типовими для часів холодної війни. В той час як останні були підготовлені й оснащені для широкомасштабних оборонних операцій проти армії агресора, більшість збройних сил, з яких складається сьогодняшня структура збройних сил НАТО, пристосовані до швидкого перекидання до зони кризи чи конфлікту, в якій вони потрібні, і здатні виконувати завдання далеко від своїх баз.

Вищезазначені зміни структури збройних сил викликали потребу у внесенні змін в командну структуру НАТО. Вони зосереджені насамперед на скороченні кількості командувань, які входять до її структури, на раціоналізації системи командування і управління, що зв'язує між собою різні елементи, які спільно забезпечують НАТО військовими можливостями і засобами. Ці зміни повинні забезпечити Верховним головнокомандувачам НАТО можливість ефективніше командувати і управляти підпорядкованими військами, покладаючись на весь спектр військових засобів, потрібних для проведення операцій, які можуть від них вимагатись у сьогодняшньому надзвичайно нестабільному середовищі безпеки.

Поточна командна структура НАТО віддзеркалює зміни стратегічних обставин, викликані рядом чинників, до яких належать вступ до Альянсу нових країн-членів, розвиток стратегічного партнерства між НАТО і Європейським Союзом, співпраця з країнами-партнерами і відносини з іншими країнами — нечленами НАТО, нові загрози безпеці, зокрема загроза від тероризму і розповсюдження зброї масового знищення. Командна структура має бути здатною упоратись з різними завданнями, ризиками і потенційними загрозами, які можуть постати перед Альянсом, та зробити це тоді і там, де вирішить Північноатлантична рада.

У центрі командної структури знаходяться два стратегічних командування. Одне з них зосереджено на плануванні і виконанні усіх операцій, ухвалених Північноатлантичною радою. Інше займається трансформацією військових можливостей і засобів НАТО з метою пристосування їх до нових вимог і забезпечення збройних сил, наданих в розпорядження Альянсу, здатністю виконувати усі військові завдання, які постануть перед ними. Процес трансформації тривалий. Він вимагає активної розробки і впровадження інноваційних концепцій, доктрин і засобів для вдосконалення ефективності й оперативної сумісності сил, які можуть бути надані країнами — членами НАТО і партнерами для проведення військових операцій під керівництвом Альянсу.

У різних країнах — членах НАТО розташовано ряд підпорядкованих військових штабів та інших компонентів командної структури.

В міру того як відповідальність стратегічних командувань була розділена за оперативними і функціональними обов'язками, уся відповідальність за оперативні питання, яку раніше поділяли між собою Командування об'єднаних збройних сил НАТО в Європі і Командування об'єднаних збройних сил НАТО на Атлантиці, лежить тепер на єдиному, розташованому в Європі, стратегічному командуванні, яке називається Оперативним командуванням об'єднаних збройних сил НАТО (АСО), що розташоване в місті Монс, Бельгія, під началом Верховного головнокомандувача Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SACEUR). Призначений на цю посаду офіцер несе подвійну відповідальність — він також керує Європейським командуванням США.

Подібним чином друге командування стратегічного рівня, яке відоме як Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (АСТ), розташоване в США. Ним керує Верховний головнокомандувач об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (SACT), який водночас є Командувачем об'єднаних збройних сил США. Це допомагає підтримувати міцний трансатлантичний зв'язок і водночас забезпечує силам НАТО доступ до процесу трансформації національних збройних сил США.

Обидва Верховних головнокомандувачі НАТО під керівництвом Військового комітету виконують ролі і місії, доручені їм Північноатлантичною радою, або, за певних обставин, Комітетом оборонного планування НАТО. Їхні обов'язки і завдання ґрунтуються на завданнях, викладених у Стратегічній концепції Альянсу та відповідних документах Військового комітету. В широкому сенсі вони такі:

Верховний головнокомандувач об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SACEUR)

Верховний головнокомандувач об'єднаних збройних сил НАТО в Європі в Оперативному командуванні НАТО (АСО) відповідає за допомогу в забезпеченні миру, безпеки і територіальної цілісності країн — членів Альянсу, здійснюючи оцінку ризиків і загроз, військове планування і визначаючи та збираючи необхідні для виконання усього спектра місій Альянсу збройні сили там і тоді, де це може бути потрібно відповідно до рішень Північноатлантичної ради.

SACEUR допомагає забезпечити Альянс необхідними засобами для врегулювання кризових ситуацій і забезпечує ефективну оборону території країн — членів НАТО та їхні збройних сил. У разі агресії, або якщо Північноатлантична рада вирішить, що агресія неминуча, SACEUR здійснює усі необхідні військові заходи та застосовує усі засоби, які є в розпорядженні його командування, для демонстрації солідарності Альянсу і захисту цілісності його території, забезпечення свободи

судноплавства, транспортних і торговельних маршрутів, збереження безпеки країн — членів НАТО, або її відновлення у разі порушення.

Оперативне командування об'єднаних збройних сил НАТО також бере участь у забезпеченні як сьогодні, так і в майбутньому, супроводження сил, з яких складається структура збройних сил НАТО, дієвими спільними або об'єднаними військовими штабами, здатними задіяти необхідні для виконання поставлених перед ними завдань військові засоби. При цьому воно консультується з Командуванням об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації, синхронізуючи оперативну діяльність та елементи командної структури, які мають оперативну роль у трансформаційних зусиллях Альянсу.

Серед інших завдань Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі є:

- внесок у стабільність в євроатлантичному регіоні за допомогою розвитку і участі в контактах між військовими та іншої спільній діяльності і навчаннях, які виконуються в рамках Партнерства заради миру (ПЗМ) та в заходах зі зміцнення відносин між НАТО і Росією, Україною та країнами — учасниками Середземноморського діалогу;

- виконання аналізу стратегічного рівня з метою виявлення недоліків у забезпеченні можливостями і засобами та визначення пріоритетності їх усунення;

- управління ресурсами, які НАТО виділяє для проведення операцій і навчань, та виконання доручених Північноатлантичною радою оперативних місій і завдань; та

- у співпраці з Командуванням об'єднаних сил НАТО з питань трансформації розробляти і впроваджувати навчальні програми і навчання з метою відпрацювання спільних процедур і об'єднаних дій у військових штабах та підрозділах НАТО і країн-партнерів.

Верховний головнокомандувач об'єднаних сил НАТО з питань трансформації (SACT)

Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (ACT) підпорядковується Верховному головнокомандувачу об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (SACT), обов'язки якого в підсумку виглядають таким чином:

- участь у збереженні миру і безпеки та територіальної цілісності країн — членів Альянсу, виконуючи на рівні стратегічного командування провідну роль в трансформації військових структур НАТО, збройних сил, засобів і доктрин з метою вдосконалення військової ефективності Альянсу;

- виконання у співпраці з АСО аналізу операцій на стратегічному рівні для виявлення типу і масштабу майбутніх вимог до спроможності і оперативної суміс-

ності, встановлення їх пріоритетності і включення результатів цієї роботи в загальний процес оборонного планування в НАТО;

— інтеграція і синхронізація спільно з АСО трансформаційних зусиль НАТО з оперативною діяльністю та іншими елементами командної структури для підтримки процесу забезпечення збройних сил НАТО як сьогодні, так і в майбутньому ефективними об'єднаними або спільними військовими штабами, здатними забезпечити необхідні для виконання поставлених перед ними завдань засобами;

— вивчення концепцій і сприяння розробці доктрини;

— проведення експериментів і підтримка досліджень та придбання нових технологій; взаємодія у процесі цієї діяльності з відповідними установами НАТО та радами впровадження проектів з метою виявлення нових можливостей вдосконалення оперативної сумісності і стандартизації та забезпечення Альянсу якісно трансформованими засобами і можливостями;

— управління спільно фінансованими ресурсами, що виділяються для програм трансформації НАТО з метою вчасного і економічно ефективного задоволення оперативних вимог;

— запровадження навчальних і освітніх програм для забезпечення Альянсу керівниками, фахівцями і персоналом штабів, підготовленими за єдиними стандартами НАТО і здатними ефективно діяти у військовій обстановці, яка передбачає застосування об'єднаних і спільних збройних сил;

— розробка і дотримання процедур, необхідних для постійної адаптації організацій, концепцій, ресурсів і освітніх програм, необхідних для підтримки трансформаційних зусиль НАТО;

— задоволення вимог Оперативного командування об'єднаних збройних сил НАТО до навчань, беручи участь в їх плануванні, виконанні й оцінці.

Спільні ролі й обов'язки

Нова командна структура забезпечує тісну співпрацю між двома стратегічними командуваннями, водночас чіткий розподіл їхніх обов'язків забезпечує уникнення зайвого повторення і дублювання зусиль. Кожне командування має чітко визначені провідні і допоміжні ролі. У певних сферах, де стратегічне командування відіграє провідну роль, воно надає офіційну підтримку Військовому комітету і, в свою чергу, в разі необхідності користується допомогою іншого стратегічного командування. І навпаки, якщо стратегічне командування повинно виконувати допоміжну роль, воно відповідає за надання рекомендацій командно-штабного рівня провідному стратегічному командуванню.

Хоча обидва стратегічних командування несуть відповідальність за процес оборонного планування в НАТО, цілісний і цілеспрямований процес вимагає про-

відної ролі Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації у військових питаннях, таких як аналіз оборонних вимог, планування збройних сил, планування озброєнь і матеріально-технічного забезпечення, планування командування і управління, а також у процесі планування і аналізу збройних сил в рамках Партнерства заради миру (ПЗМ). Оперативне командування об'єднаних збройних сил НАТО відіграє провідну роль у військових аспектах цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, ядерному плануванні, а також оцінки відповідності й ризику при плануванні збройних сил.

За командування і управління збройними силами, зокрема оперативне планування, відповідає SACEUR. З іншого боку, за спільні й об'єднані концепції, зокрема військові концепції ПЗМ, відповідає SACT, який спирається на досвід проведених операцій і навчань, пропонуючи зміни в концепціях, доктрині й засобах. Усе це формує основу для стратегічних директив і процедур стосовно операцій, які розробляє Оперативне командування.

Кожне стратегічне командування має свою структуру управління і бюджет та несе за них індивідуальну відповідальність, зокрема за стратегічний менеджмент, фінансове планування і управління ресурсами.

Управління пакетами можливостей і засобів — це ще один спільний обов'язок обох стратегічних командувань. SACT зосереджується на розвитку можливостей і засобів, необхідних для вдосконалення спільної і об'єднаної ефективності усіх місій Альянсу. SACEUR відповідає за розвиток можливостей і засобів, необхідних для проведення операцій.

У сфері розвідки Оперативне командування об'єднаних збройних сил НАТО надає підтримку під час планування і проведення операцій, а Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації зосереджується на довгостроковому аналізі тенденцій розвитку розвідувальних концепцій і засобів. Так само у сфері комунікаційних і інформаційних систем розподіл відповідальності дозволяє АСО зосередитись на оперативному плануванні і визначенні недоліків, а АСТ водночас зосереджене на майбутніх концепціях, засобах і структурах.

У сфері навчань, підготовки, оцінки і експериментів провідна роль щодо об'єднаної в рамках НАТО і ПЗМ індивідуальної освіти і підготовки та відповідної політики належить SACT. Підготовка, проведення і оцінка експериментів в інтересах опрацювання та перевірки нових концепцій, доктрини і технологій є частиною цього завдання. Задля вироблення графіків роботи і отримання доступу до підрозділів, які беруть участь у підготовці, навчаннях та експериментах заради досягнення цілей трансформації, здійснюється тісна координація з SACEUR та країнами — членами Альянсу.

За колективну підготовку виділених підрозділів та підпорядкованих елементів Оперативної командної структури в рамках НАТО і ПЗМ відповідає SACEUR, якому допомагає АСТ, яке надає підтримку в розробці, плануванні і оцінці.

Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації відіграє провідну роль у науково-дослідній діяльності, хоча Оперативне командування об'єднаних збройних сил НАТО проводить свій оперативний аналіз і забезпечує технічну підтримку командної структури і операцій.

Оперативна структура

Усі операції НАТО покладаються на мобільні або статичні елементи і засоби, які є у розпорядженні інтегрованої командної структури, та структуру збройних сил, яка пристосована до вимог і завдань конкретних операцій. Це залежить від того, чи ці операції виконуються Альянсом у відповідь на загрозу одній або кільком країнам — членам НАТО і підпадають під дію статті 5 Північноатлантичного договору (відомі як операції за статтею 5), чи є операціями з підтримання миру або іншими військовими операціями на виконання рішення Північноатлантичної ради (операції поза межами статті 5).

Структура командування і управління функціонує на трьох рівнях: стратегічному, оперативному і компонентному.

На стратегічному рівні багатонаціональні об'єднані збройні сили НАТО застосовуються в політично-військових рамках, затверджених Військовим комітетом і схвалених Північноатлантичною радою з метою виконання стратегічних завдань Альянсу. Загальне командування будь-якою операцією на стратегічному рівні здійснює SACEUR, який виконує цю функцію зі штаб-квартири Оперативного командування у штабі об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SHAPE) в Монсі, Бельгія. Згідно з описаним вище розподілом відповідальності між стратегічними командуваннями SACEUR несе відповідальність за підготовку і проведення усіх військових операцій Альянсу. Він дає стратегічні військові вказівки підпорядкованим командувачам і координує багатонаціональну підтримку, підкріплення та розподіл різних елементів і компонентів командної структури.

У ситуації, коли політичні рішення приймаються на основі рамкової угоди між НАТО і Європейським Союзом щодо надання підтримки з боку НАТО військовим операціям під проводом ЄС, від SACEUR може вимагатись надання штабної підтримки проведенню таких операцій, відкритих для участі усіх союзників.

Подібним чином участь країн-партнерів у командній структурі визначена в узгоджених політично-військових рамках операцій ПЗМ під проводом НАТО.

На оперативному рівні за планування і проведення операцій на основі отриманих стратегічних військових вказівок відповідають призначені оперативні командувачі, які здійснюють свої повноваження через загальновійськові постійні або мобільні оперативні штаби.

Альянсу належать три оперативні постійні загальновійськові штаби: два штаби загальновійськових командувань (JFC) в Бранссумі, Нідерланди, і Неаполі, Італія,

та ще один, менший, загальновійськовий штаб в Лісабоні, Португалія. Їхня робота організована таким чином, щоб в разі необхідності можна було водночас проводити дві операції протягом необхідного періоду часу і щоб різні їхні компоненти можна було міняти. Оперативне командування і управління Силами реагування НАТО по черзі здійснюється усіма трьома загальновійськовими штабами НАТО.

Два загальновійськових Командування мають підпорядковані командування за родами військ — сухопутне, морське і військово-повітряне. Третє Командування не має постійних оперативно-командних обов'язків і відповідає в першу чергу за надання підтримки операціям багатонаціональних загальновійськових оперативно-тактичних груп.

На рівні командувань родів військ ряд штабів забезпечує командувачів об'єднаних збройних сил специфічними знаннями і досвідом на оперативному рівні, а також рекомендаціями щодо планування і виконання загальновійськових операцій. Є два штаби командувань сухопутними військами, один в Німеччині, а другий в Іспанії. Це Командування сухопутними військами в Гейдельберзі, Німеччина, і Командування сухопутними військами в Мадриді. Є також два постійних штаби військово-повітряних сил, один в Рамштайні, Німеччина, а другий в Ізмірі, Туреччина і два постійних штаби військово-морських сил — в Нортвуді, Англія, і в Неаполі, Італія. Кожному зі штабів командувань родів військ надають допомогу інші спеціалізовані установи і підпорядковані елементи, залежно від характеру і масштабу операцій. У разі необхідності їм на допомогу можуть бути надані додаткові елементи і особовий склад відповідного рівня готовності й підготовки.

На додаток до вище описаної структури командувань родів військ в Норфолку, Вірджинія, розміщений штаб Командування об'єднаного підводного флоту НАТО, який підпорядкований SACEUR, але фінансується виключно Сполученими Штатами і відповідає за загальну координацію усіх питань, пов'язаних з підводним флотом Альянсу зі штабами військово-морського командування в Неаполі і Нортвуді.

Процес і структура трансформації

Трансформація військової спроможності НАТО передбачає спільне застосування тісно пов'язаних між собою функцій заради виконання важливого завдання вдосконалення можливостей і засобів, потрібних Альянсу для долаття поточних і майбутніх загроз безпеці. До цих функцій належать, наприклад, оцінка майбутнього оперативного середовища, визначення майбутніх загальновійськових концепцій стратегічного рівня, розробка, інтеграція і випробування нових оперативних концепцій, доктрин, організаційних структур, засобів і технологій, а також внесення удосконалень.

Організація Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації побудована таким чином, щоб забезпечити різні процеси, які поліпшать цілісну, інтегровану структуру трансформації. Ця робота передбачає декілька

специфічних, але пов'язаних між собою функцій, зокрема стратегічні концепції, визначення підходів та вимог; планування і забезпечення потрібних засобів і можливостей, розробка концепції спільних і об'єднаних сил, експерименти, оцінка і доктрина; науково-дослідна робота над майбутніми можливостями і засобами; навчання і освіта.

Штаб-квартира SACT в Норфолку, Вірджинія, підтримує тісні зв'язки з Командуванням об'єднаних збройних сил США і забезпечує загальний нагляд за усіма процесами трансформації та координацію вище описаних функцій. Для цього вона використовує мережу центрів і установ у військовій структурі НАТО, які розташовані в Європі і Північній Америці й допомагають впроваджувати різні аспекти трансформації. Деякі з цих центрів і установ підтримують декілька функцій чи процесів.

В організаційному сенсі на додаток до штаб-квартири в Норфолку, Вірджинія, Командування об'єднаних сил НАТО з питань трансформації має штабну групу АСТ, яка базується у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі і надає підтримку представнику SACT при Військовому комітеті, а також штабну групу АСТ, яка розташована поряд з SHAPE, забезпечуючи зв'язок і координацію з Оперативним командуванням об'єднаних збройних сил НАТО, Міжнародним секретаріатом, Міжнародним військовим штабом, національними військовими представниками та іншими установами і агенціями НАТО, які відповідають за питання оборонного планування, ресурсів і виконання планів.

У структуру АСТ входить також європейський Об'єднаний центр військових досліджень (JWC) в Ставангері, Норвегія, який підтримує і виконує спільні й комплексні експерименти, аналіз і розробку доктрин з метою посилити до максимуму трансформаційні зусилля і вдосконалити можливості і засоби НАТО та оперативну сумісність в Альянсі. Центр працює над розробками нових технологій, моделюванням і відтворенням ситуацій, а також веде програми навчання і підвищення кваліфікації щодо нових концепцій і доктрини.

До структури АСТ також входить Об'єднаний центр аналізу і вивчення досвіду, розташований в Монсанто, Португалія, який забезпечує усіх причетних до трансформації результатами спільного аналізу і вивчення досвіду.

Через свій Загальновійськовий навчальний центр у Бидгощі, Польща, JWC впроваджує навчальні програми на допомогу обом стратегічним командуванням та допомагає Оперативному командуванню об'єднаних збройних сил НАТО виконати оцінку підготовки об'єднаних збройних сил. Він підтримує офіційні зв'язки з іншими агенціями і установами НАТО та з національними навчальними центрами і установами.

Центр підводних досліджень в Ла Спеція, Італія, здійснює дослідження і об'єднує національні зусилля з виконання оперативних і трансформаційних вимог НАТО до підводних операцій. У Соуда Бей, Греція, створюється Оперативний навчальний центр НАТО з морських операцій по загородженню.

Військова структура НАТО включає також ряд освітніх установ, серед яких Оборонний коледж НАТО в Римі, Італія, Школа НАТО в Обераммергау, Німеччина, і Школа зв'язку та інформаційних систем НАТО в Латині, Італія, які координують свою діяльність з Командуванням об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації.

Ряд центрів передового досвіду, які утримуються на національному або багатонаціональному рівнях, допомагають вдосконалити оперативну сумісність та можливості й засоби, перевіряти і розробляти доктрини, а також підтверджувати експериментальним шляхом нові концепції. Співпраця між центрами передового досвіду і Верховними головнокомандувачами ведеться на основі спеціальних Меморандумів про взаєморозуміння, які укладаються між відповідними країнами і стратегічним командуванням.

Військові сили

Загалом НАТО не має незалежних військових сил, за винятком тих, які країни — члени Альянсу надають для здійснення військових операцій. Отже, коли Північноатлантична рада вирішує розпочати операцію, необхідні для її проведення збройні сили надаються державами-членами за допомогою “процесу генерування сил”. До них можуть приєднуватись і військові підрозділи з країн, які не є членами Альянсу, такі як країни — учасниці Партнерства заради миру (ПЗМ) і Середземноморського діалогу. По завершенні місії ці сили повертаються до складу своїх національних збройних сил.

Спільна діяльність передбачає сумісність оснащення і достатній рівень оперативної сумісності, як наприклад, можливість заправляти паливом і поповнювати припаси за допомогою іншої країни. Збройні сили держав — членів НАТО і партнерів також проводять спільне тренування, беруть участь у курсах з вивчення стандартизованих оперативних процедур і мови, проводять військові моделювання і беруть участь в інших багатонаціональних навчаннях, які допомагають їм вдосконалити здатність виконувати спільні (багатонаціональні) операції.

Попри це існує ряд спільних оборонних засобів, найпомітнішим з яких є флот літаків Системи раннього повітряного попередження і управління АВАКС, який забезпечує повітряне спостереження, раннє попередження, командування і управління. Після терористичних нападів на США в 2001 році літаки АВАКС здійснювали патрулювання над територією цієї країни. На прохання Туреччини в 2003 році вони охороняли її територію від можливих нападів терористів внаслідок конфлікту в Іраку. Вони часто допомагають підтримувати безпеку важливих подій, таких як Олімпійські ігри в Афінах у 2004 році.

Поряд з літаками АВАКС до складу Сил раннього повітряного попередження і управління НАТО входить ряд допоміжних і навчальних літаків з різних країн, інтегрована радіолокаційна система та спільні елементи інфраструктури. Ці сили укомп-

лектовані багатонаціональним особовим складом, який для цього надають держави-члени в рамках інтегрованої структури збройних сил НАТО.

Співпраця між цивільними і військовими

У сучасному кліматі безпеки тісна співпраця між цивільними і військовими установами стає дедалі більш важливим елементом успішного проведення військових операцій, особливо постконфліктних операцій з підтримання миру, подібних до операцій Альянсу на Балканах і в Афганістані. Співпраця між цивільними і військовими передбачає важливу координацію діяльності між оперативними командуваннями НАТО і цивільними організаціями, зокрема місцевими органами влади і населенням на території проведення операції, а також з міжнародними, національними і громадськими організаціями та агенціями.

15 січня 2003 року багатонаціональний проект, який спочатку фінансувався шістьма країнами — членами НАТО (Чеською Республікою, Данією, Німеччиною, Нідерландами, Норвегією і Польщею) — Група цивільно-військової співпраці “Північ” (CIMIC) — офіційно отримала статус Міжнародного військового штабу НАТО.

Ця група допомагає обом командувачам НАТО і цивільним установам створити необхідні умови для встановлення зв’язків між цивільними і військовими під час проведення військових операцій, особливо під час постконфліктних операцій з підтримання миру, коли співпраця між усіма учасниками подій є важливим чинником допомоги місцевій владі з розбудови суспільних структур і відновленні нормальних умов життя місцевих мешканців. Цивільно-військова співпраця також може бути важливим аспектом гуманітарної допомоги, допомоги з додання наслідків катастроф, інших операцій у разі надзвичайних ситуацій цивільного характеру, які виконують національні або міжнародні військові сили.

Розташована в Буделі, Нідерланди, Група CIMIC “Північ” функціонально прикріплена до загальновійськового командування в Бранссумі і встановлює робочі й навчальні відносини з цим штабом. Проте її роль полягає у підтримці усіх операцій НАТО. Головний її пріоритет полягає у створенні ефективних оперативних можливостей, в першу чергу за допомогою навчання і освіти персоналу CIMIC. Подібну ініціативу впроваджують Італія, Угорщина і Греція, створивши Групу CIMIC “Південь”, яка буде прикріплена до загальновійськового штабу в Неаполі.

Резервні сили

Значення резервних сил зростає в міру збільшення кількості військових операцій, які міжнародне співтовариство виконує у формі, наприклад, “добровільних коаліцій” та операцій під мандатом ООН, які очолюють різні міжнародні організації.

Комітет національних резервних сил (NRFC) є головним форумом Альянсу, який займається питаннями резервістів і відповідає за вироблення концептуальних пропозицій і підходів до цих питань для Військового комітету і країн — членів Альянсу.

NRFC постійно розглядає поточні проблеми з огляду на превентивну безпеку і встановлює взаємозв'язок між ними і питаннями резерву в якомога більш комплексний і далекоглядний спосіб, виконуючи таким чином свою дорадчу роль. Він також слугує форумом для обміну інформацією між окремими державами НАТО, які займаються питаннями резервістів, та для гармонізації резервних сил там, де це можливо, за принципом використання передового досвіду. З 1996 року NRFC працює над посиленням оперативної готовності резервних сил НАТО за рахунок обміну інформацією і застосування резервних сил спільно з активними підрозділами. Вивчається ряд ключових питань, таких як мобілізаційні системи, вимоги до підготовки і перепідготовки резервістів, а також мотивації резервістів.

NRFC був створений у 1981 році. Сьогодні майже усі держави НАТО є членами цього Комітету, а Міжнародний військовий штаб, Оперативне командування об'єднаних збройних сил НАТО і Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації представлені офіцерами по зв'язках (Австралія — постійним спостерігачем). Не менше ніж двічі на рік Комітет проводить пленарні конференції.

Делегації до NRFC призначаються відповідними Міністерствами оборони, а керівники національних делегацій є, як правило, керівниками резервних сил, або комісарами з питань резервних сил у державах Альянсу.

NRFC надає рекомендації Міжсоюзницькій конфедерації офіцерів запасу (Confédération interalliée des officiers de réserve), або CIOR, яка об'єднує усі асоціації офіцерів запасу країн — членів НАТО. Конфедерація є неполітичною, неурядовою, неприбутковою організацією, яка покликана розвивати співпрацю між національними асоціаціями офіцерів запасу держав НАТО та солідарність в Атлантичному альянсі.

Члени цих асоціацій у цивільному житті проводять активну діяльність у діловій, промисловій, дослідницькій, політичній та інших галузях професійного життя — до того ж вони є офіцерами запасу. Отже, мають змогу сприяти кращому розумінню питань безпеки та оборони населенням у цілому, так само, як і використовувати набуті у громадській діяльності знання та досвід у розв'язанні завдань і проблем, що постають перед силами резерву НАТО.

Конфедерація була заснована в 1948 році асоціаціями офіцерів запасу Бельгії, Франції та Нідерландів. Поміж головних цілей CIOR — робота на підтримку політики НАТО та на допомогу в досягненні цілей Альянсу; підтримання контактів з військовим керівництвом і командуванням НАТО; розвиток міжнародних зв'язків між офіцерами запасу з метою поліпшення взаємних обізнаності і розуміння.

Делегатів до CIOR обирають асоціації офіцерів запасу країн НАТО. Голова кожної делегації виконує обов'язки віце-президента CIOR. Міжнародних президента

і генерального секретаря CIOR обирає Виконавчий комітет, політичний орган CIOR, який вирішує, яка країна буде головувати в організації, де будуть проводитись з'їзди, за які проекти візьмуться різні комісії, та якими будуть остаточні заходи за цими проектами.

CIOR проводить свої засідання щоліта по черзі у різних країнах-учасниках. Взимку проводяться конференції Виконавчого комітету і комісій CIOR.

Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу медичної служби, або CIOMR (The Confédération interalliée des officiers médicaux de reserve), є асоційованим членом CIOR. Свої засідання вона проводить водночас з літніми з'їздами та зимовими конференціями CIOR і в тих самих місцях. Однак обговорюються на них вузькоспеціальні питання медичного характеру.

CIOMR була заснована 1947 року як офіційна організація офіцерів-медиків у складі резервних сил країн, що мали стати членами НАТО. До заснованої Бельгією, Францією та Нідерландами організації нині входять усі країни — члени CIOR. Поміж її цілей — встановлення тісних професійних зв'язків з лікарями та медичними службами резерву країн НАТО; дослідження важливих для офіцерів медичної служби запасу питань, включно з навчанням військових медиків; сприяння ефективній співпраці з регулярними військами Альянсу.

В міру можливості CIOR, CIOMR та NRFC збираються в одному місці і водночас. Ці три організації також намагаються гармонізувати свої програми і проекти.

Додаткову інформацію про національні асоціації офіцерів запасу, а також про CIOR і CIOMR можна отримати за такими адресами:

CIOR Liaison Office	Reserve Affairs	The Secretary General
NATO/IMS/P1P/CIOR	Advisor	CIOMR
NATO HQ	Public Inform. Office	6 Boterdsorpse
1110 Brussels	7010 SHAPE	Verlaet
Belgium	Belgium	3054 XL Rotterdam
Tel: 32 2 707 5295	Tel: 32 65 44 33 89	The Netherlands
		Fax: 31 10 4635307

Розділ 10

Головні функції Міжнародного військового штабу

Так само, як Міжнародний секретаріат є виконавчим органом, який забезпечує діяльність ради та її комітетів, Міжнародний військовий штаб (МВШ), під керівництвом його директора, є виконавчим органом, який забезпечує діяльність Військового комітету. Так само, як Міжнародний секретаріат, він регулярно перебудовується, ось чому ми пояснюємо тут його головні функції, а не структури та їх ролі. Оновлену структуровану інформацію можна знайти на веб-сторінці НАТО (www.nato.int).

Міжнародний військовий штаб очолює директор (DIMS) — офіцер у ранзі генерала або адмірала, кандидатура якого пропонується державами — членами Альянсу і затверджується Військовим комітетом. Під його керівництвом Міжнародний військовий штаб відповідає за планування, аналіз військових питань та розробку рекомендацій щодо політики у військовій галузі, які виносяться на розгляд Військового комітету, а також забезпечує впровадження політики й виконання рішень Комітету. МВШ забезпечує важливий зв'язок між політичними керівними органами Альянсу і Верховними головнокомандувачами, а також забезпечує тісний зв'язок з цивільним Міжнародним секретаріатом.

У МВШ працюють військовослужбовці, відряджені державами — членами НАТО на посади, що мають міжнародний статус. Тому їхня діяльність спрямована на досягнення спільних цілей Альянсу, а не на захист національних інтересів своїх держав. Деякі посади в Міжнародному військовому штабі обіймають цивільні працівники, які виконують адміністративні та допоміжні функції. Міжнародний військовий штаб надає підтримку Військовому комітету у підготовці його рішень і забезпеченні їх подальшого виконання, а також бере активну участь у співпраці в рамках РСАП і ПЗМ, а також Ради Росія — НАТО, Комісії Україна — НАТО і Середземноморського діалогу. Країни-партнери представлені в Міжнародному військовому штабі і елементах інтегрованої командної структури. Ці представництва називаються “Штабними елементами Партнерства заради миру”. Під час напруження, криз і воєнних дій, а також під час навчань НАТО МВШ розгортає Організацію з кризового менеджменту на основі функціональних військових елементів.

Координація діяльності персоналу, нагляд за обміном інформацією та забезпечення зв'язку як у межах МВШ, так і між МВШ та іншими установами штаб-квартири НАТО є службовим обов'язком виконавчого координатора, який працює у структурі відділу директора МВШ. Виконавчий координатор та його помічники також надають допомогу Військовому комітету у виконанні секретарської роботи і консультує його з процедурних питань.

Фінансовий контролер консультує головних керівників з усіх фінансових і бюджетних питань, що стосуються групи бюджетів, яким розпоряджається МВШ. Фінансовий контролер несе відповідальність перед Комітетом військового бюджету за фінансовий менеджмент бюджету МВШ. Він також відповідає за підготовку, доцільність, виконання та нагляд за усіма бюджетними справами, які подаються на розгляд Військового бюджетного комітету, та за фінансовий контроль за тими органами НАТО, чиї бюджети управляються МВШ, зокрема Управлінням стандартизації НАТО, Оборонним коледжем НАТО та Управлінням наукових досліджень і технологій. Зрештою, фінансовий контролер відповідає також за проведення внутрішніх аудитів рахунків та діяльності, що впливають на його сферу відповідальності.

У відділі директора МВШ працює юридичний радник, який забезпечує директора і МВШ порадами щодо міжнародних і національних наслідків усіх аспектів військових місій НАТО та військових рекомендацій, які Військовий комітет надає Північноатлантичній раді. Юридичні поради даються з правових аспектів операцій, підтримки операцій, міжнародних законів і угод, пов'язаних зі збройними конфліктами, планами сухопутних, повітряних і морських операцій, правилами участі в операціях, політикою визначення цілей, застосуванням сили, питаннями матеріально-технічного забезпечення і закупок, об'єктами та іншими питаннями. Поради також можуть стосуватись зобов'язань НАТО щодо військових і цивільних організацій, які не входять до НАТО, а також міжнародних правових питань у зв'язку з роллю МВШ.

Радник з питань інформування громадськості дає поради голові Військового комітету, заступнику голови Військового комітету і директору Міжнародного військового штабу з питань інформування громадськості, а також як речник Військового комітету. Цей службовець також несе відповідальність за розробку і моніторинг політики інформування громадськості з військових питань та доктрини. Під час проведення операцій НАТО радник з питань інформування громадськості виконує функцію представника МВШ в усіх комітетах і робочих групах, які займаються питаннями інформування громадськості, та розробляє, координує і впроваджує стратегію інформування громадськості. Він тісно працює з Міжнародним секретаріатом та партнерськими інформаційними організаціями у Верховних командуваннях НАТО та Міністерствах оборони країн-членів.

Директору Міжнародного військового штабу допомагають помічники, кожен з яких відповідає за певну сферу діяльності.

Планування і політика

Одна з функцій МВШ полягає у підготовці і координації участі Військового комітету у роботі над питаннями політики і планування НАТО, оборонної політики, стратегічного планування, планування розробки спеціальної зброї, боротьби з розповсюдженням зброї масового знищення, оборонного планування і планування збройних сил, Сил реагування НАТО (NRF) та Празьких зобов'язань щодо обороно-

здатності (РСС). Ця робота розділена на три головні сфери: стратегічна політика і концепції, політика щодо ядерної, біологічної і хімічної (ЯБХ) зброї, планування оборони і збройних сил. Робота передбачає участь у розробці політико-військових концепцій; дослідженнях і оцінках; процесі планування оборони та збройних сил НАТО; оборонному аналізі, який виконується кожні два роки; і довгострокових концептуальних дослідженнях. Представники штабу виробляють і презентують погляди Військового комітету та Верховних головнокомандувачів НАТО на питання військової політики в різних установах Альянсу. Вони також відповідають за концептуальну розробку документів, які стосуються відносин між НАТО і ЄС та стратегічного партнерства між НАТО і ЄС, а також за подальшу роботу над питаннями, пов'язаними з домовленостями "Берлін-плюс" (див. частину VIII).

Регіональна безпека і співробітництво

Співробітництво і регіональна безпека також перебувають у центрі уваги Міжнародного військового штабу, який працює над військовими зв'язками і співпрацю у рамках Ради євроатлантичного партнерства і Партнерства заради миру, Ради Росія — НАТО, Комісії Україна — НАТО і Середземноморського діалогу. МВШ також виробляє рекомендації військового характеру щодо залучення НАТО до різних аспектів роззброєння, контролю над озброєннями та питань спільної безпеки, а також співпрацює з Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), яка зосереджена на питаннях у галузі роззброєння, контролю над озброєнням та спільної безпеки. Міжнародний військовий штаб має своє представництво у Західному консультативному бюро (WCO) у Відні, яке підтримує і посилює співпрацю між НАТО та ОБСЄ.

Відносини з країнами-партнерами НАТО включені в повсякденну роботу МВШ. З 1994 року було відкрито ряд представництв країн-партнерів, а з 1997 року — постійних дипломатичних місій при штаб-квартирі НАТО. Військові зв'язки з країнами-партнерами посилюються за допомогою штабних елементів Партнерства заради миру, які складаються з офіцерів країн — членів НАТО і партнерів. Ці штабні елементи розміщені в МВШ при штаб-квартирі НАТО, а також в інших елементах інтегрованої військової структури НАТО. Офіцери з країн-партнерів НАТО, які несуть службу на цих посадах, працюють поряд з офіцерами з держав Альянсу як міжнародні службовці, беруть участь у підготовці обговорення питань політики та виконанні політичних рішень, які стосуються відповідних військових справ Партнерства заради миру.

Операції

Іншою важливою функцією Міжнародного військового штабу є надання підтримки Військовому комітету у розробці поточних оперативних планів, аналізі стану збройних сил НАТО та у розгляді аспектів військового управління, які пов'язані з

участю НАТО у врегулюванні міжнародних криз. Відділ сприяє підготовці та координує проведення міжнародних навчань за участю держав НАТО і ПЗМ, координує зусилля, спрямовані на посилення ефективності оперативних можливостей НАТО у веденні радіоелектронної боротьби і організацію відповідних навчань та підготовки. Він надає допомогу Комітету протиповітряної оборони і відповідає за питання проти-повітряної оборони загалом. Офіцер НАТО по зв'язках забезпечує регулярні контакти з ООН від імені Міжнародного військового штабу і Організації загалом у разі необхідності.

Розвідка

Повсякденна стратегічна розвідувальна підтримка надається Генеральному секретарю, Північноатлантичній раді і Комітету оборонного планування, Військовому комітету та іншим установам НАТО. МВШ збирає і обробляє розвідувальну інформацію, отриману від держав НАТО і командувань Альянсу, а також відповідає за координацію її поширення у штаб-квартирі НАТО та серед командувань Альянсу, агенцій, організацій і країн.

Розвідувальний відділ контролює і координує виробництво та поширення стратегічних розвідувальних розрахунків НАТО, документів з розвідувальної політики, а також утримання окремих баз даних та служб цифрової обробки розвідданих. Він також виконує функції стратегічного запобігання і врегулювання кризових ситуацій та здійснює зв'язок з іншими органами НАТО й держав Альянсу, які спеціалізуються на розвідувальній діяльності, тримає вищі органи Альянсу в курсі подій та сприяє виробленню рекомендацій для політичних органів НАТО.

Матеріально-технічне забезпечення і ресурси

У сфері матеріально-технічного забезпечення і ресурсів МВШ виконує ряд важливих функцій: управління ресурсами Альянсу, які використовуються на підтримку діяльності установ НАТО; розробка і оновлення військової політики і процедур управління ресурсами Альянсу; кадрова підтримка і відповідне представництво Військового комітету з:

- усіх питань, що стосуються розробки і оцінки військової політики і процедур НАТО щодо озброєнь, досліджень і технології та діяльності в галузі стандартизації, пов'язаної з Військовим комітетом;

- усіх питань, що стосуються матеріально-технічного забезпечення, медичної служби, цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, функції військового і цивільного особового складу та кадрів, ресурсів НАТО, які спільно фінансуються через Програму інвестицій в безпеку НАТО і військовий бюджет;

— усіх питань, що стосуються матеріально-технічного забезпечення; озброєнь, включно з дослідженнями і технологією; управління ресурсами; і діяльності зі стандартизації, що цікавить Військовий комітет, з країнами і організаціями, які беруть участь у співпраці з НАТО. Ця діяльність здійснюється спільно з персоналом, який працює над питаннями регіональної співпраці й безпеки.

Консультації, командування і управління (C3)

Штаб консультацій, командування і управління при штаб-квартирі НАТО (NHQC3S) є інтегрованою структурою, у складі якої є цивільні представники Міжнародного секретаріату та офіцери з Міжнародного військового штабу, які обслуговують потреби Північноатлантичної ради, Військового комітету та Ради НАТО з консультацій, командування й управління (NC3B) в консультаціях, командуванні й управлінні. Адміністративно він входить до складу Міжнародного військового штабу і підпорядкований директору NHQC3S, який є віце-головою Ради НАТО C3 і представником Військового комітету в цій Раді. Представники штабу НАТО C3 надають підтримку NC3B та його підкомітетам, і дають поради Військовому комітету з питань стандартів політики C3 в галузі систем зв'язку та інформації (CIS), продуктів, аналізу і пакетів можливостей.

Ситуаційний центр НАТО

Ситуаційний центр НАТО (SITCEN) допомагає Північноатлантичній раді, Комітету оборонного планування і Військовому комітету у виконанні відповідних функцій в галузі проведення консультацій. Він забезпечує прийом, обмін і поширення політичної, військової та економічної інформації, а також цілодобово стежить за розвитком подій політичного, військового й економічного характеру, які становлять інтерес для НАТО і держав Альянсу. Ситуаційний центр НАТО несе відповідальність за зовнішню комунікацію штаб-квартири Альянсу, як захищену, так і відкриту, спрямовану на зв'язок з національними столицями, Верховними командуваннями та іншими міжнародними організаціями, також за надання допоміжних географічних послуг штаб-квартирі НАТО. Він також забезпечує можливості для швидкого розширення процесу консультацій у періоди напруження і криз, відповідає за підготовку і оновлення довідкової інформації у такі періоди.

Бюро у справах жінок у збройних силах НАТО

Це Бюро забезпечує секретарські і дорадчі послуги Комітету у справах жінок у збройних силах НАТО (CWINF). До його обов'язків входить розвиток мережі оборонних та інших міжнародних установ, які займаються питаннями працевлаштування жінок-військовослужбовців, проведення брифінгів з питань гендерної інтеграції та

збирання і обробки необхідної інформації для поширення серед країн-членів і партнерів НАТО, учасниць Середземноморського діалогу та інших міжнародних організацій і дослідників. Це Бюро є центральною установою НАТО, яка займається питаннями набору на службу, працевлаштування, навчання і підвищення кваліфікації жінок, що носять військові однострої. Бюро також вивчає вплив жінок на рівні боєздатності та їх спроможність працювати в багатонаціональному середовищі під час виконання місій під проводом НАТО.

Розділ 11

Спеціалізовані організації та агентства

На додаток до політичної штаб-квартири і військових командних структур НАТО має ряд спеціалізованих агентств, які розташовані в різних країнах — членах Альянсу. В той час як Міжнародний секретаріат і Міжнародний військовий штаб ведуть повсякденні справи НАТО, а також займаються його політичними і військовими питаннями, агентства відповідають за питання більш технічного характеру та сфери спеціалізації, які є невід'ємною частиною порядку денного Альянсу. Вони дають рекомендації і ведуть дослідження. Допмагають виконувати рішення Альянсу, забезпечують діяльність комунікаційних та інформаційних систем і керують програмами співпраці. Однією з їх головних функцій є забезпечення найефективнішого використання обмежених ресурсів країн — членів Альянсу за допомогою спільних проєктів, процедур і стандартів.

На Празькому саміті в листопаді 2002 року глави держав та урядів доручили Генеральному секретарю НАТО здійснити аналіз ролей і вимог до агентств НАТО, зокрема їх відносин зі структурами НАТО загалом, та з Північноатлантичною радою зокрема. Аналіз спрямований на вивчення ефективності й цілісності структури агентств, можливостей раціоналізації проєктів та вдосконалення каналів звітування і механізмів координації, а також зв'язку між ролями агентств і поточним процесом трансформації Альянсу, включно із заходами, спрямованими на вдосконалення можливостей і засобів.

Аналіз виконується паралельно із переорієнтацією ресурсів і раціоналізацією військової структури, про що було домовлено на Празькому саміті, зокрема з тими аспектами, які впливають на роль Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації, якому належить провідна роль у розвитку військових структур, збройних сил, засобів і доктрин, процесах досліджень і закупівель, питаннях оперативної сумісності і стандартизації, а також навчальних і освітніх програм.

Є два типи агентств — ті, що виконують функцію координаторів проєктів, і ті, що є постачальниками послуг. Декілька агентств займаються визначенням колективних потреб країн — членів НАТО та управлінням виробництвом і матеріально-технічним забезпеченням на виконання спільних проєктів від їх імені. З одного боку, є агентства, які керують великими проєктами і, відповідно, мають великі бюджети, такі як Агентство менеджменту програми раннього повітряного попередження і управління НАТО (NAPMA), Агентство менеджменту системи повітряного командування і управління НАТО (NACMA), Агентство системи НАТО зі збору і використання інформації поля бою (BICES) і Агентство з управління центральноевропейською системою трубопроводів (CEPMA). Інші агентства в сфері матеріально-технічного забезпечення беруть участь у практичній співпраці з усіх аспектів матеріально-технічного

забезпечення, зокрема закупки матеріально-технічних ресурсів і технічного обслуговування оборонного устаткування. Головним матеріально-технічним агентством у цій сфері є Агентство НАТО з технічного обслуговування і постачання (NAMSA), яке розташоване в Люксембурзі. Воно забезпечує ефективну матеріально-технічну підтримку систем озброєнь, які використовуються 25 країнами — членами НАТО, і допомагає державам НАТО і партнерам закуповувати обладнання та запчастини, а також замовляти обслуговування і ремонт за найнижчою можливою ціною.

Агентства через свої ради директорів та керівні комітети підпорядковані Північноатлантичній раді, під егідою якої вони діють. Керівники агентств регулярно зустрічаються, проводять зустрічі з Генеральним секретарем НАТО і отримують повідомлення про останні події та ідеї у сфері оборонних закупок, планування і операцій, кадрової політики і безпеки. Вони мають свої штати і координують зусилля для забезпечення загального процесу виконання планів НАТО, розробляючи, наприклад, спільні підходи до стандартизації та системи кодифікації.

Агентства виконують дуже різноманітні програми і заходи, що потребує різних форм фінансування і розподілу видатків, які віддзеркалюють їх специфічні ролі та склад учасників. Кожне агентство керується своїм статутом, а у відносинах з країною, у якій воно розташоване, та з іншими країнами-учасницями укладає спеціальні Меморандуми про взаєморозуміння.

Питання стандартизації і оперативної сумісності збройних сил держав НАТО і партнерів залишаються серед головніших питань НАТО, зважаючи на ключову роль, яку Альянс відіграє у проведенні багатонаціональних військових операцій. Управління стандартизації НАТО відповідає за впровадження спільних стандартів та адаптацію необхідних для цього порядку і процедур.

Альянс доручив Агентству з консультацій, управління та командування СЗ НАТО (NC3A), розташованому в Брюсселі та Гаазі, нести головну відповідальність за розвиток систем інформації та зв'язку. Це Агентство відповідає за те, щоб структури командування і управління, а також збройні сили держав НАТО і партнерів могли спілкуватись між собою, особливо за кризових ситуацій. Агентство займається такими питаннями, як оперативні дослідження, розвідувальна діяльність, спостереження, виявлення, повітряне командування і управління, системи зв'язку та інформації. Агентство забезпечує централізоване планування, розробку архітектури систем, інтеграцію систем, дизайн, інженерні аспекти систем, технічну підтримку і нагляд за конфігурацією.

Спільні наукові дослідження від імені Військового комітету НАТО забезпечує Управління науково-технічних розробок НАТО (RTA), розташоване в Нейї, Франція, а також Нарада національних керівників у галузі озброєнь (CNAD), яка відповідає за співпрацю у сфері оборонних закупок. Є також ряд спеціалізованих агентств НАТО, які керують програмами закупок, такі як Агентство НАТО з управління проєктуванням, розробкою, розвитком, виробництвом та матеріально-технічним забезпеченням розширеної Системи протиповітряної оборони середнього радіуса дії

(NAMEADSMA), Агентство НАТО з управління розробкою, виробництвом та матеріально-технічним забезпеченням європейського літака-винищувача EF 2000 та бойового літака багатоцільового призначення “Торнадо” (NETMA), Агентство НАТО з управління проектуванням, розробкою, виробництвом та матеріально-технічним забезпеченням гелікоптерів (NAHEMA) та Бюро НАТО з питань зенітних керованих ракет “Хок” (NHMO).

Інші агентства і організації займаються такими питаннями, як цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій, управління повітряним рухом і протиповітряна оборона, електронна боротьба, метеорологія та військова океанографія. До того ж є ряд багатонаціональних інституцій, які відіграють провідну роль у галузі освіти та навчання,— це Оборонний коледж НАТО в Римі, Італія, Школа НАТО в Обераммергау, Німеччина, та Школа НАТО з систем інформації та зв’язку в Латині, Італія.

Додаткова інформація про роль певних агентств наведена у відповідних розділах частини X.

Додаткову інформацію можна отримати за адресами:

NATO Battlefield Information Collection and Exploitation Systems (BICES) Agency

Z Building — Bld Léopold II
1110 Brussels, Belgium

Central Europe Pipeline Management Agency (CEPMA)

11bis rue du Général Pershing, BP 552
78005 Versailles CEDEX, France

Common Regional Initial ACCS Programme/Regional Programme Office (CRIAP/RPO)

Quartier Reine Elisabeth Bloc 5A,
Rue d'Evere,
1140 Brussels, Belgium

NATO ACCS Management Agency (NACMA)

Z Building — Bld Léopold II
1110 Brussels, Belgium

NATO Helicopter Design and Development, Production and Logistics Management Agency (NAHEMA)

Le Quatuor Bâtiment A-42,
Route de Galice
13090 Aix-en-Provence, France

**NATO Medium Extended Air defence System Design and Development,
Production and Logistics Management Agency (NAMEADSMA)**

620 Discovery Drive
Building 1 — Suite 300
Huntsville, AL 35806, USA

NATO Maintenance and Supply Agency (NAMSA)

8302 Capellen, Luxembourg

NATO Consultation, Command and Control Agency (NC3A)

NC3A Brussels NC3A The Hague
Z Building — Bld Léopold II PO Box 174
1110 Brussels, Belgium 2501 CD The Hague, Netherlands

**NATO Airborne Early Warning and Control Programme Management Agency
(NAPMA)**

Akerstraat, 6445
CL Brunssum, Netherlands

NATO Defense College (NDC)

Via Giorgio Pelosi 1
00143 Rome, Italy

NATO Standardisation Agency (NSA)

NATO Headquarters
1110 Brussels, Belgium

Research and Technology Agency (RTA)

BP 25, F-92201 Neuilly-sur-Seine CEDEX, France

NATO CIS Services Agency (NCSA)

SHAPE, B-7010, Belgium

Розділ 12

Основні комітети і політичні органи НАТО

Основні комітети НАТО

Роботі головних органів консультацій та прийняття рішень в НАТО допомагають різні комітети, які забезпечують представництво кожної держави-члена на кожному рівні усіх сфер діяльності НАТО, в яких ця держава бере участь. Деякі з комітетів були створені на самому початку існування організації і вже протягом багатьох років забезпечують процес прийняття рішень в Альянсі. Інші були створені пізніше внаслідок внутрішньої та зовнішньої адаптації Альянсу по закінченні холодної війни і в міру змін у кліматі європейської безпеки.

У наступному розділі описані членство, головування, роль, рівні, підпорядкована структура та головні джерела кадрового забезпечення головних комітетів НАТО. Генеральний секретар є номінальним головою ряду комітетів, які очолюються або спільно очолюються на постійній основі вищими посадовими особами, що відповідають за певні галузі. Необхідно зазначити, що найменування підрозділів, за які відповідають певні помічники Генерального секретаря, або заступники помічників Генерального секретаря, можуть мінятися в міру реформування Міжнародного секретаріату, яке відбувається регулярно. Оновлену інформацію можна знайти на веб-сайті НАТО за адресою www.nato.int.

Головним джерелом підтримки, яке зазначене під відповідним комітетом, є відділ або Директорат Міжнародного секретаріату, який головним чином займається даною проблематикою. Багатьом комітетам надає підтримку Міжнародний військовий штаб.

Усі комітети НАТО ухвалюють рішення або формують рекомендації вищим органам на основі обміну інформацією та консультацій, що приводять до консенсусу. Процедури голосування або прийняття рішень більшістю не існує.

Варто зазначити, що Військовий комітет НАТО підпорядкований Північно-атлантичній раді і Комітету оборонного планування, але має спеціальний статус вищого військового органу в НАТО. Роль Військового комітету описана у розділі 9.

Військовий комітет та більшість перелічених тут комітетів також регулярно зустрічаються з представниками країн-партнерів, які входять до Ради євроатлантичного партнерства (РСАП) і країн, які беруть участь у Середземноморському діалозі.

1. Північноатлантична рада (NAC)
2. Комітет оборонного планування (DPC)
3. Група ядерного планування (NPG)
4. Військовий комітет (MC)
5. Виконавча робоча група (EWG)
6. Спеціальна група високого рівня з питань контролю над звичайними озброєннями (HLTF)
7. Спільний комітет з проблем розповсюдження зброї масового знищення (JCP)
8. Політично-військовий керівний комітет з Партнерства заради миру (PfP/SC)
9. Комітет протиповітряної оборони НАТО (NADC)
10. Рада НАТО з питань консультацій, командування та управління (C3) (NC3B)
11. Рада директорів (NACMO BoD) Організації з управління Системою повітряного управління та контролю НАТО (ACCS)
12. Політичний комітет вищого рівня (SPC)
13. Дорадча група з атлантичної політики (APAG)
14. Політичний комітет (PC)
15. Вища політико-військова група з питань розповсюдження зброї масового знищення (SGP)
16. Координаційний комітет з верифікації (VCC)
17. Група координації політики (PCG)
18. Комітет оборонного аналізу (DRC)
19. Нарада національних керівників у галузі озброєнь (CNAD)
20. Комітет НАТО зі стандартизації (NCS)
21. Комітет з питань інфраструктури
22. Вищий комітет з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій (SCEPC)
23. Нарада керівників з питань матеріально-технічного забезпечення країн НАТО (SNLC)
24. Науковий комітет (SCOM)
25. Комітет з проблем сучасного суспільства (CCMS)
26. Цивільний та військовий бюджетні комітети (CBC/MBC)

- 27. Вища рада з питань ресурсів (SRB)
- 28. Вища оборонна група з проблем розповсюдження зброї масового знищення (DGP)
- 29. Група високого рівня (NPG/HLG)
- 30. Економічний комітет (EC)
- 31. Комітет громадської дипломатії (CPD)
- 32. Комітет з оперативної діяльності Ради та навчань (COEC)
- 33. Комітет НАТО з управління повітряним рухом (NATMC)
- 34. Рада директорів організації з управління центральноєвропейською системою трубопроводів (СЕРМО BoD)
- 35. Комітет НАТО з трубопроводів (NPC)
- 36. Комітет внутрішньої безпеки НАТО (NSC)
- 37. Спеціальний комітет
- 38. Архівний комітет

1. Північноатлантична рада (НАС)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Генеральний секретар.
Роль	Головний орган прийняття рішень у Північноатлантичному альянсі. Єдиний орган, який формально створений Північноатлантичним Договором і уповноважений створювати "такі підпорядковані органи, які необхідно" задля втілення договору.
Рівні	Постійний (постійні представники/посли). Міністерський (міністри закордонних справ та/або оборони). Саміт (глави держав та урядів).
Головні підпорядковані комітети	Раді надають підтримку численні комітети, що займаються усім спектром діяльності Альянсу.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Усі відділи та незалежні бюро Міжнародного секретаріату надають безпосередню або опосередковану підтримку роботі Ради. Роль Ради як органу, що відповідає за виконання завдань Договору, передбачає створення ряду агенцій та організацій, які також надають йому підтримку в спеціальних галузях.

2. Комітет оборонного планування (DPC)

Члени	Країни — члени НАТО, що входять до інтегрованої військової структури (усі країни-члени, за винятком Франції).
Голова	Генеральний секретар.
Роль	Головний орган прийняття рішень з питань, що належать до інтегрованої військової структури НАТО.
Рівні	Постійний (постійні представники/посли). Міністерський (міністри оборони).
Головні підпорядковані комітети	Комітет оборонного аналізу.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонного планування та операцій.

3. Група ядерного планування (NPG)

Члени	Усі країни-члени, за винятком Франції.
Голова	Генеральний секретар.
Роль	Головний орган прийняття рішень з питань, що стосуються ядерної політики Альянсу.
Рівні	Міністри оборони, постійні представники.
Головні підпорядковані комітети	Група високого рівня. Штабна група NPG.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонної політики і планування. (Директорат ядерної політики).

4. Військовий комітет (МС)

Члени	Усі країни-учасниці.
Голова	Голова Військового комітету.
Роль	Вищий військовий орган НАТО під загальним керівництвом Північноатлантичної ради та Комітету оборонного планування.
Рівні	Начальники штабів/керівники оборонних відомств, національні військові представники.
Головні підпорядковані комітети	Робочі групи Військового комітету. Ряд об'єднаних цивільно-військових органів також звітує Військовому комітету, а також Раді і Комітету оборонного планування.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Міжнародний військовий штаб. Штаб НАТО СЗ (NHQC3S).

5. Виконавча робоча група (EWG)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Заступник Генерального секретаря. Постійний голова — помічник Генерального секретаря з оборонного планування та операцій.
Роль	Вищий дорадчий орган Північноатлантичної ради з оборонних питань, що стосуються країн-членів.
Рівні	Радники з оборонних питань при національних делегаціях.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонного планування та операцій.

**6. Спеціальна група вищого рівня
з контролю над звичайними озброєннями (HLTF)**

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Заступник Генерального секретаря.
Виконуючий обов'язки голови	Помічник Генерального секретаря з політичних справ.
Роль	Консультативний і дорадчий орган при міністрах закордонних справ та оборони з питань контролю над звичайними озброєннями.
Рівні	Експерти з Міністерства закордонних справ та Міністерства оборони на рівні політичних директорів; політичні радники при делегаціях в НАТО.
Головні підпорядковані комітети	HLTF на рівні заступників.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Секція контролю над звичайними озброєннями та координації. Відділ помічника Генерального секретаря.

**7. Об'єднаний комітет з питань розповсюдження
зброї масового знищення (JCP)**

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Заступник Генерального секретаря.
Роль	Вищий дорадчий орган, що надає узгоджені звіти Північноатлантичній раді з політично-військових та оборонних аспектів розповсюдження зброї масового знищення.
Рівні	Члени Вищої політично-військової групи з питань розповсюдження зброї масового знищення (SGP) та Вищої оборонної групи з питань розповсюдження зброї масового знищення (DGP), які проводять спільні засідання.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонної політики і планування (Центр зброї масового знищення).

**8. Політично-військовий керівний комітет
з Партнерства заради миру (PfP/SC)**

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Заступник Генерального секретаря.
Виконуючий обов'язки голови	Помічник Генерального секретаря з політичних справ і політики безпеки, помічник Генерального секретаря з оборонної політики і планування.
Заступник виконуючого обов'язки голови	Керівник Директорату євроатлантичної інтеграції і партнерства. Відділ політичних справ і політики безпеки; керівник Секції оборонної співпраці. Відділ оборонної політики і планування.
Роль	Головний орган з вироблення політики та дорадчий орган Північноатлантичної ради з усіх аспектів Партнерства заради миру, включно з процесом планування і аналізу (PARP), заради якого він засідає у спеціальному форматі.
Рівні	Представники національних делегацій (по два представники від делегації); представництво часто міняється залежно від тематики обговорення.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ політичних справ і політики безпеки. Відділ оборонної політики і планування.

9. Комітет протиповітряної оборони НАТО (NADC)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Заступник Генерального секретаря.
Роль	Надає поради Північноатлантичній раді та РСАП з усіх аспектів протиповітряної оборони, зокрема оборони проти тактичних ракет. Сприяє гармонізації зусиль держав з міжнародним плануванням стосовно управління і командування повітряним простором та протиповітряної зброї.
Рівні	Вищі офіцери або цивільні службовці з країн-членів, які залучені до питань менеджменту і політики протиповітряної оборони та систем управління і командування повітряним простором.
Головні підпорядковані комітети	Представники відомств ППО (ADREPS); Комісія з протиповітряних озброєнь (PAD); міжштабна Група раннього попередження (EWISG).
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонних інвестицій. (Директорат протиповітряної оборони і управління повітряним простором).

10. Рада НАТО з консультацій, управління та командування (NC3В)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Заступник Генерального секретаря.
Постійний голова	Помічник Генерального секретаря з оборонних інвестицій.
Співвіце-голови	Директор штабу СЗ при штаб-квартирі НАТО та обраний віце-голова, представник однієї з держав НАТО.
Роль	Вищий багатонаціональний орган, що діє від імені Північноатлантичної ради і Комітету оборонного планування та їм підзвітний з усіх питань, які стосуються консультацій, управління та командування (СЗ) в Організації.
Рівні	У Раді СЗ співпрацюють по 2 вищих представники з кожної країни, які займаються питаннями менеджменту і політики в галузі Систем комунікації та інформації (CIS) на підтримку СЗ, і спроможних працювати з широким спектром функціональних обов'язків Ради; один представник Військового комітету; по одному представнику від кожного Верховного командування; по одному представнику від таких комітетів НАТО: CNAD, SCEPC/CCPC, COEC, NADC, NACMO BoD, NAPMO BoD, NSC, SRB, PMSC, NCS та RTB; керуючий справами, NC3A і директор, Агентство НАТО з систем інформації та зв'язку (NCSA).
Головні підпорядковані комітети	Група національних представників СЗ, які діють як Рада на постійному засіданні, робочі групи і підкомітети та ще вісім підкомітетів зі своєю підструктурою постійних і спеціальних робочих груп.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Штаб СЗ штаб-квартири НАТО (NHQC3S).

**11. Рада директорів Керівної організації (NACMO BoD)
Системи повітряного управління та контролю НАТО (ACCS)**

Члени	24 країни-учасниці (країни — члени НАТО, крім Ісландії та Люксембургу).
Голова	Заступник Генерального секретаря.
Національний голова	Віце-голова Комітету протиповітряної оборони НАТО (NADC).
Роль	Забезпечує планування і втілення програми НАТО з Систем повітряного контролю і управління.
Рівні	Вищі офіцери або цивільні службовці з країн-членів, які залучені до питань менеджменту протиповітряної оборони або Систем управління та командування повітряним простором.
Головні підпорядковані комітети	Дорадчий комітет ACCS.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонних інвестицій. (Директорат протиповітряної оборони і управління повітряним простором).

12. Політичний комітет вищого рівня (SPC)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Помічник Генерального секретаря з політичних справ і політики безпеки.
Роль	Вищий дорадчий орган Північноатлантичної ради з політичних та специфічних політично-військових питань. Підсилюється експертами на час розгляду певних питань (SPC(R)).
Рівні	Заступники постійних представників.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ політичних справ і політики безпеки; та інші підрозділи МС у разі необхідності.

13. Дорадча група з атлантичної політики (APAG)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Помічник Генерального секретаря з політичних справ і політики безпеки.
Роль	Дорадчий орган Північноатлантичної ради, що відповідає за вивчення відповідних довготривалих прогнозів політики в галузі безпеки.
Рівні	Національні представники на рівні політичних директорів, які діють як індивідуальні експерти. APAG проводить засідання щорічно з участю країн-партнерів.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ політичних справ і політики безпеки.

14. Політичний комітет (PC)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Помічник Генерального секретаря з політичних справ.
Роль	Дорадчий орган Північноатлантичної ради з політичних питань.
Рівні	Політичні радники при національних делегаціях, у разі необхідності їм допомагають експерти.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ політичних справ і політики безпеки.

**15. Вища політично-військова група
з питань розповсюдження зброї масового знищення (SGP)**

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Помічник Генерального секретаря з політичних справ і політики безпеки.
Роль	Вищий дорадчий орган з політичних та військових аспектів розповсюдження зброї масового знищення.
Рівні	Вищі посадові особи, які у своїх країнах відповідають за питання політики та безпеки в галузі нерозповсюдження зброї масового знищення.
Головні підпорядковані комітети	Засідає також спільно з Вищою оборонною групою з проблем розповсюдження зброї масового знищення (DGP) і тоді набуває статусу Об'єднаного комітету з питань нерозповсюдження зброї масового знищення (JCP).
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонної політики і планування. (Центр зброї масового знищення).

16. Координаційний комітет верифікації (VCC)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Керівник секції координації та контролю за озброєннями. Відділ заступника Генерального секретаря.
Роль	Головний орган прийняття рішень з питань координації, імплементації та верифікації контролю над звичайними озброєннями.
Рівні	Пленарні засідання, робочі групи, експертні групи, семінари/практичні конференції з експертами з Міністерства закордонних справ і Міністерства оборони, експертами з верифікаційних підрозділів, секретарями делегацій.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Секція координації та контролю за озброєннями. Відділ заступника Генерального секретаря.

17. Група координації політики (PCG)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голови	Помічник Генерального секретаря з оборонної політики та планування, помічник Генерального секретаря з питань операцій.
Роль	Головний консультативний та дорадчий орган Північноатлантичної ради з політично-військових питань (включно з операціями з підтримання миру).
Рівні	Заступники постійних представників та національні військові представники.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонної політики та планування.

18. Комітет оборонного аналізу (DRC)

Члени	Усі країни — члени НАТО, за винятком Франції.
Голова	Помічник Генерального секретаря з оборонного планування та операцій.
Роль	Вищий дорадчий комітет з планування сил та інших питань, пов'язаних з інтегрованою військовою структурою, при Комітеті оборонного планування.
Рівні	Радники з оборонних питань при національних делегаціях.
Головні підпорядковані комітети	Робоча група DRC.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонної політики та планування.

19. Рада національних керівників у галузі озброєнь (CNAD)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Генеральний секретар.
Постійний голова	Помічник Генерального секретаря з оборонних інвестицій.
Роль	Дорадчий орган при Північноатлантичній раді з усіх питань, що стосуються озброєнь. Відповідає за поліпшення військових можливостей і засобів через спільну розробку і вигідне придбання озброєнь, посилення оперативної сумісності та розвиток технологічної і промислової співпраці серед країн — членів НАТО і партнерів.
Рівні	Національні керівники у галузі озброєнь.
Головні підпорядковані комітети	Представники національних керівників у галузі озброєнь (NADREPS); Група наземного озброєння НАТО (NAAG); Група авіаційного озброєння НАТО (NAFAG); Група озброєння для ВМС НАТО (NNAG); Промислова дорадча група НАТО (NIAG); Група національних керівників кодифікації; Група з безпеки боєприпасів при CNAD (CASG); Група управління життєвим циклом устаткування (LCMG); Комісія з науково-технічної діяльності (також підзвітна Військовому комітету); Керівний комітет Системи наземного спостереження Альянсу (AGS SC); Керівний комітет Системи активної багаточислової оборони від балістичних ракет (ALTBMD SC); Інформаційний центр аналізу безпеки боєприпасів (MSIAC).
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонних інвестицій. (Директорат озброєнь).

20. Комітет НАТО зі стандартизації (NCS)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Генеральний секретар.
Постійні співголови	Помічник Генерального секретаря з оборонних інвестицій та начальник Міжнародного військового штабу.
Роль	Вищий орган Альянсу, який відповідає за надання узгоджених рекомендацій Північноатлантичній раді з усіх питань стандартизації в НАТО.
Рівні	Високопоставлені представники урядів, які представляють узгоджені національні позиції з питань стандартизації.
Головні підпорядковані комітети	Група представників NCS (NCSREP). Штабна група НАТО зі стандартизації (NSSG).
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Виконавчий секретаріат. Управління стандартизації НАТО (NSA).

21. Комітет з інфраструктури

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Помічник Генерального секретаря з оборонних інвестицій.
Постійний голова	Контролер програми інвестицій у безпеку.
Роль	Відповідає за втілення програми інвестицій НАТО у безпеку, яка вивчається й затверджується Вищою комісією з ресурсів та схвалюється Північноатлантичною радою або Комітетом оборонного планування.
Рівні	Радники з питань інфраструктури при національних делегаціях, представники Військового комітету, Верховні командувачі НАТО та агентства НАТО.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ інвестицій в оборону. (Директорат інвестицій у безпеку).

22. Вищий комітет з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій (SCEPC)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Генеральний секретар.
Постійний голова	Помічник Генерального секретаря з питань планування/операцій.
Роль	Вищий політичний та дорадчий орган при Північноатлантичній раді з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та допомоги при катастрофах. Відповідає за розробку політики та координацію діяльності планувальних комісій і комітетів.
Рівні	Високорівневі представники урядів, які відповідають за координування діяльності у разі надзвичайної ситуації / представники національних делегацій.
Головні підпорядковані комітети	Планувальні комісії та комітети (океанські перевезення, європейський континентальний сухопутний транспорт, цивільна авіація, харчова промисловість та сільське господарство, готовність промисловості, планування цивільного зв'язку, цивільна оборона, медичне планування).
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Оперативний відділ. (Директорат планування і навчань на випадок надзвичайних ситуацій).

**23. Нарада керівників
у галузі матеріально-технічного забезпечення країн НАТО (SNLC)**

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Генеральний секретар.
Постійні голови	Помічник Генерального секретаря з оборонної політики і планування та заступник голови Військового комітету.
Роль	Вищий дорадчий орган при Північноатлантичній раді, Комітеті оборонного планування та Військовому комітеті з питань матеріально-технічного забезпечення та споживання. Спільний цивільний та військовий орган, відповідальний за оцінку потреб Альянсу в матеріально-технічному забезпеченні та споживанні й необхідне тилове постачання сил НАТО. SNLC несе головну відповідальність від імені Ради за координацію питань усього спектра матеріально-технічного забезпечення з іншими подібними органами НАТО.
Рівні	Вищі цивільні та військові посадові особи, відповідальні за питання матеріально-технічного забезпечення та споживання у своїх країнах.
Головні підпорядковані комітети	Збори персоналу SNLC. Дорадча група з питань перевезень і транспорту.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонної політики і планування (Секція матеріально-технічного забезпечення; Підрозділ матеріально-технічного забезпечення (IMS).

24. Науковий комітет (SCOM)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Помічник Генерального секретаря з громадської дипломатії.
Роль	Основний орган, що приймає рішення з наукової програми НАТО.
Рівні	Національні експерти з наукової політики, призначені урядами або незалежними органами країн-учасниць.
Головні підпорядковані комітети	Для виконання спеціальних завдань Науковий комітет створює різні підкомітети, дорадчі та керівні групи.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ громадської дипломатії.

25. Комітет з проблем сучасного суспільства (CCMS)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Помічник Генерального секретаря з громадської дипломатії.
Роль	Основний орган, що приймає рішення за програмою НАТО з проблем сучасного суспільства.
Рівні	Національні представники, які мають спеціальні знання і/або відповідають за екологічні програми в країнах-учасницях.
Головні підпорядковані комітети	Держави призначають представників у підкомітет, що відповідає за стипендії CCMS.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ громадської дипломатії.

26. Цивільний та військовий бюджетні комітети (СВС/МВС)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Представники країн-учасниць, які призначаються Північноатлантичною радою на ротаційній основі.
Роль	Відповідає перед Північноатлантичною радою за оцінку і вироблення рекомендацій щодо щорічних бюджетів Міжнародного секретаріату, Міжнародного військового штабу, Верховних командувань НАТО, Сил раннього повітряного попередження та зв'язку (NAEW&C); а також за аналіз виконання бюджетів.
Рівні	Радники національних делегацій з фінансових питань.
Головні підпорядковані комітети	Бюджетні комітети у разі необхідності створюють робочі групи.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Секретаріат голови бюджетних комітетів. Відділ управління справами (фінансовий контроль).

27. Вища рада з ресурсів (SRB)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Представники країн-учасниць, які призначаються на ротаційній основі.
Роль	Вищий дорадчий орган при Північноатлантичній раді з управління військовими ресурсами, що спільно фінансуються.
Рівні	Національні представники, представники Військового комітету, Верховні командувачі НАТО, голови Військового бюджетного комітету, Комітету з інфраструктури та Комітету з оборонних людських ресурсів НАТО.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Секретаріат голови SRB. Відділ оборонних інвестицій.

**28. Вища оборонна група
з питань розповсюдження зброї масового знищення (DGP)**

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Співголовують один північноамериканський і один європейський представники.
Роль	Вищий дорадчий орган з оборонних аспектів проблеми розповсюдження зброї масового знищення і систем її доставки.
Рівні	Високопоставлені представники НАТО, які займаються оборонними справами.
Головні підпорядковані комітети	Керівний комітет DGP (входять експерти робочого рівня). Також проводить засідання спільно з Вищою політично-військовою групою з проблем розповсюдження (SGP), під час яких називається Об'єднаним комітетом з проблем розповсюдження (JCP).
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонної політики і планування. (Центр зброї масового знищення).

29. Група високого рівня (HLG)

Члени	Усі країни — члени НАТО, за винятком Франції.
Голова	Національний представник (США).
Роль	Дорадчий орган при Групі ядерного планування (NPG). Збирається кілька разів на рік для розгляду аспектів ядерної політики й планування НАТО та питань, що стосуються безпеки, безпечності та життєздатності ядерної зброї.
Рівні	Вищі посадові особи з питань оборонної політики країн НАТО.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонного планування та операцій. (Директорат ядерної політики).

30. Економічний комітет (ЕС)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Заступник помічника Генерального секретаря з регіональних, економічних справ і безпеки. Відділ політичних справ і політики безпеки.
Роль	Дорадчий орган з економічних питань при Північноатлантичній раді.
Рівні	Представники делегацій країн — членів НАТО (радники з економічних питань). У разі потреби в засіданнях беруть участь фахівці з відповідних столиць.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ політичних справ і політики безпеки. (Директорат економіки оборони і безпеки).

31. Комітет громадської дипломатії (CPD)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Помічник Генерального секретаря з громадської дипломатії Відділу інформації та преси.
Роль	Дорадчий орган при Північноатлантичній раді з питань інформації та преси.
Рівні	Представники делегацій країн — членів НАТО. У разі потреби у засіданнях беруть участь фахівці з відповідних столиць.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ громадської дипломатії.

32. Комітет з оперативної діяльності Ради та навчань (СОЕС)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Заступник помічника Генерального секретаря з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій і навчань. Відділ операцій.
Роль	Головний форум для проведення консультацій та координації зусиль, процедур та засобів урегулювання кризових ситуацій, зокрема проблем зв'язку, питань, що стосуються Ситуативного центру НАТО (SITCEN), а також підготовки та проведення навчань з урегулювання криз.
Рівні	Політичні представники національних делегацій, які займаються врегулюванням кризових ситуацій та навчаннями.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонної політики і планування. (Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій і навчання).

33. Комітет НАТО з управління повітряним рухом (NATMC)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Обирається (нині — заступник помічника Генерального секретаря НАТО з протиповітряної оборони і управління повітряним простором; Відділ оборонних інвестицій).
Роль	Вищий дорадчий орган з питань використання повітряного простору і управління повітряним рухом.
Рівні	Керівники цивільних і військових служб управління повітряним рухом з відповідних столиць.
Головні підпорядковані комітети	Група зв'язку, навігації та спостереження (CNS). Група управління повітряним рухом (ATMG). Група координації безпеки повітряного руху НАТО/Євроконтроль (NEASCOG).
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонних інвестицій. (Директорат ППО та управління повітряним простором).

**34. Рада директорів Організації
з управління Центральноєвропейською системою трубопроводів (СЕРМО BoD)**

Члени	Шість країн-учасниць (Бельгія, Канада, Франція, Німеччина, Нідерланди, США).
Голова	Національний представник.
Роль	Вищий керівний орган Центральноєвропейської системи трубопроводів (CEPS).
Рівні	Представники країн-учасниць та представники Центральноєвропейського агентства з питань управління трубопроводами (СЕРМА).
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонної політики і планування. (Секція матеріально-технічного забезпечення). Військові органи управління НАТО.

35. Комітет НАТО з трубопроводів (NPC)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Керівник секції матеріально-технічного забезпечення. Відділ оборонної політики і планування.
Роль	Вищий дорадчий орган в НАТО з питань роботи тилу, спрямованої на забезпечення збройних сил нафтопродуктами.
Рівні	Урядові експерти з питань військового споживання нафтопродуктів.
Головні підпорядковані комітети	Спеціальна робоча група. Робоча група з питань паливно-мастильних матеріалів. Робоча група з устаткування для вантаження й транспортування нафтопродуктів.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ оборонної політики і планування (Секція матеріально-технічного забезпечення). Військові органи управління НАТО.

36. Комітет внутрішньої безпеки НАТО (NSC)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Директор служби безпеки НАТО (NOS).
Роль	Дорадчий орган при Північноатлантичній раді з питань, що стосуються безпеки НАТО.
Рівні	Національні представники служб безпеки, офіцери безпеки з національних делегацій, представники служб безпеки цивільних і військових установ НАТО.
Головні підпорядковані комітети	Робоча група INFOSEC.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Служба безпеки НАТО.

37. Спеціальний комітет НАТО

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Очолює представник однієї з країн-учасниць на основі щорічної ротації.
Роль	Дорадчий орган при Північноатлантичній раді з питань шпигунства та тероризму і пов'язаних з ними загроз для Альянсу.
Рівні	Керівники служб безпеки/розвідки країн-учасниць.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Служба безпеки НАТО.

38. Архівний комітет

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Керівник служби інформаційного та системного менеджменту. Заступник виконавчого секретаря.
Роль	У руслі адаптації НАТО до нового клімату міжнародної безпеки по закінченні холодної війни і в дусі забезпечення більшої прозорості Альянс вдався до політики розсекречення та відкритості документів НАТО, які мають історичне значення для вивчення дослідниками. Роль Архівного комітету полягає у продовженні та розширенні архівної програми (включно із забезпеченням публічного доступу до приміщень) та управлінні й збереженні архівів, які утримуються цивільними та військовими органами Альянсу.
Рівні	Заступники національних представників за допомоги архіваріусів з країн — членів Альянсу.
Головні підпорядковані комітети	Немає.
Підтримка з боку Міжнародного секретаріату	Відділ управління справами. (Служба інформаційного і системного менеджменту, Секція архівів; Секретаріат Ради).

Інститути співпраці, партнерства та діалогу

У наступному розділі описано членство, головування, роль, рівні, підпорядкована структура та головні джерела кадрового забезпечення, інститутів співпраці, партнерства і діалогу, які лежать в основі відносин між НАТО та іншими країнами.

Додаткову інформацію про ці інститути можна знайти у частині VII.

Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП).

Рада Росія — НАТО (РРН).

Комісія Україна — НАТО (КУН).

Група середземноморської співпраці (ГСС).

Група Стамбульської ініціативи співпраці (ГСІС).

Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП)

Члени	46 країн (26 країн — членів НАТО + 20 країн-партнерів).
Голова	Генеральний секретар.
Роль	Створена відповідно до базового документа РЄАП у травні 1997 р. Загальна структура консультацій в галузі політики та безпеки, а також вдосконаленого партнерства у межах програми "Партнерство заради миру" (ПЗМ).
Рівні	Послів (Постійні представники країн — членів НАТО і посли країн-партнерів). Міністрів (закордонних справ та оборони). Саміт (глави держав та урядів).
Головні відповідні комітети	Комітети, підпорядковані Північноатлантичній раді, засідають з країнами-партнерами, що беруть участь у РЄАП/ПЗМ.
Кадрова підтримка	Підтримка надається дипломатичними місіями та представництвами по зв'язках країн — членів РЄАП, а також персоналом НАТО. Безпосередню або опосередковану допомогу РЄАП надають численні відділи та бюро Міжнародного секретаріату та Міжнародного військового штабу.

Рада Росія — НАТО (РРН)

Члени	Усі країни — члени НАТО та Російська Федерація.
Голова	Генеральний секретар.
Роль	Створена відповідно до Основоположного акта Росія — НАТО від 27 травня 1997 р. та Декларації глав держав і урядів держав НАТО і Російської Федерації на Римському саміті 28 травня 2002 р. Є форумом для проведення консультацій, співпраці та досягнення консенсусу між НАТО і Росією.
Рівні	Послів; міністрів (закордонних справ та оборони). Саміт (глави держав та урядів).
Головні відповідні комітети	Не має формальної структури. Але начальники штабів/керівники оборонних відомств зустрічаються під егідою ПСР не менш, ніж двічі на рік. Військові представники зустрічаються щомісячно. Ряд робочих груп експертів також надає підтримку РРН.
Кадрова підтримка	Підтримка надається персоналом як з НАТО, так і з Росії. Безпосередню або опосередковану підтримку роботі РРН надають численні відділи та бюро Міжнародного секретаріату і Міжнародного військового штабу НАТО.

Комісія Україна — НАТО (КУН)

Члени	Усі країни — члени НАТО та Україна.
Голова	Генеральний секретар.
Роль	Відповідно до Хартії Україна — НАТО від липня 1997 р. Північноатлантична рада періодично проводить засідання з Україною у форматі Комісії Україна — НАТО, як правило, не менше двох разів на рік, для оцінки результатів її імплементації та розгляду подальших дій.
Рівні	Послів; міністрів (закордонних справ та оборони). Саміт (глави держав та урядів).
Головні підпорядковані комітети	Ряд вищих комітетів НАТО проводить регулярні засідання з Україною. Серед них: Військовий комітет у постійному форматі, або на рівні засідання начальників штабів. КУН також користується підтримкою робочих груп експертів, таких як Спільна робоча група з оборонної реформи.
Кадрова підтримка	Підтримка надається персоналом як з НАТО, так і з України. Безпосередню або опосередковану підтримку роботі Комісії надають численні відділи та бюро Міжнародного секретаріату і Міжнародного військового штабу НАТО.

Група середземноморської співпраці (ГСС)

Члени	Усі країни — члени НАТО.
Голова	Помічник Генерального секретаря з політичних справ і політики безпеки.
Виконуючий обов'язки голови	Заступник помічника Генерального секретаря з регіональних, економічних справ і безпеки.
Роль	Консультативний орган з середземноморських питань.
Рівні	Засідання проводяться на рівні політичних радників і, в разі необхідності, з представниками країн — учасниць Середземноморського діалогу.
Головні відповідні комітети	Немає
Кадрова підтримка	Відділ політичних справ і політики безпеки.

Група Стамбульської ініціативи співпраці (ICIG)

Члени	Усі країни — члени Альянсу.
Голова	Помічник Генерального секретаря з політичних справ і політики безпеки.
Виконуючий обов'язки голови	Заступник помічника Генерального секретаря з регіональних, економічних справ і безпеки.
Роль	Консультативний орган з питань ІСІ.
Рівні	Засідання проводяться на рівні політичних радників з представником країн “Стамбульської ініціативи співпраці”, про яку йдеться.
Головні відповідні комітети	Немає.
Кадрова підтримка	Відділ політичних справ і політики безпеки.

ЧАСТИНА IV

Роль Альянсу в миротворчих операціях та операціях з підтримання миру

Розділ 13	Роль НАТО в Боснії та Герцеговині
Розділ 14	Конфлікт в Косові і роль КФОР
Розділ 15	Роль НАТО в колишній Югославській Республіці Македонія*
Розділ 16	Роль НАТО в Афганістані
Розділ 17	Роль НАТО в Іраку
Розділ 18	Роль НАТО в Дарфурі

Розділ 13

Роль НАТО в Боснії та Герцеговині

По закінченні холодної війни НАТО дедалі активніше бере участь в операціях миротворчого характеру і з підтримання миру, діючи в інтересах широкого міжнародного співтовариства і тісно співпрацюючи з іншими міжнародними організаціями над розв'язанням застарілих проблем, припиненням страждань людей і створенням умов для стабільного розвитку і збереження миру. Перші три операції НАТО з підтримання миру мали місце в Європі — в Боснії та Герцеговині, в Косові і в колишній Югославській Республіці Македонія* — але потреба у довгостроковій розбудові миру має глобальний характер. Міністри закордонних справ держав НАТО визнали це на засіданні в Рейк'явіку, Ісландія, у травні 2002 року, коли погодилися з тим, що “для виконання повного спектра усіх місій НАТО мусить бути здатною застосувати такі збройні сили, які можуть бути швидко доставлені туди, де необхідно, здатні витримувати тривалі операції на великій відстані і успішно виконувати свої завдання”. Це рішення проклало шлях першому в історії розгортанню сил НАТО за межами євроатлантичного регіону в Афганістані у 2003 році. Потім НАТО також взяла участь у місіях в Іраку і Дарфурі, Судан.

Боснія та Герцеговина стала ареною, на якій НАТО багато що робила вперше, і рішення, прийняті Альянсом у відповідь на події у цій країні, допомогли формувати еволюцію Альянсу та розвивати його можливості зі встановлення і підтримання миру. У серпні — вересні 1995 року Альянс здійснив повітряну кампанію в Боснії та Герцеговині, яка допомогла припинити боснійську війну, а потім він очолив операцію з підтримання миру, яка тривала дев'ять років — з грудня 1994 року по грудень 2004 року. Хоча у грудні 2004 року НАТО передала відповідальність за повсякденну безпеку в Боснії та Герцеговині Європейському Союзу, Альянс продовжує утримувати скорочений військовий штаб в Сараєві для надання допомоги у здійсненні оборонної реформи в Боснії та Герцеговині і у підготовці країни до участі в програмі “Партнерство заради миру”.

Політична основа ролі Альянсу в миротворчих операціях була закладена на засіданні міністрів закордонних справ держав НАТО в Осло в червні 2002 року. На тому засіданні міністри закордонних справ оголосили про свою готовність надати підтримку миротворчій діяльності під егідою Конференції з безпеки і співробітництва в Європі (КБСЄ, яка пізніше була перейменована на Організацію з безпеки і співробітництва в Європі, або ОБСЄ) в кожному випадку окремо і відповідно до своїх процедур. Це передбачає виділення необхідних для проведення миротворчих операцій ресурсів і експертного досвіду.

У грудні 1992 року Альянс заявив, що готовий надати підтримку миротворчим операціям під егідою Ради Безпеки ООН, яка несе головну відповідальність за

міжнародний мир і безпеку. Аналізуючи заходи з відновлення миру, виконання санкцій і ембарго, які держави НАТО здійснюють як індивідуально, так і в межах Альянсу на підтримку виконання резолюцій Ради Безпеки ООН у зв'язку з конфліктом у колишній Югославії, міністри закордонних справ країн — членів НАТО вказали на те, що Альянс готовий позитивно відгукнутись на майбутні ініціативи Генерального секретаря ООН, спрямовані на отримання підтримки з боку Альянсу в цій сфері.

З 1992 по 1995 рік Альянс ухвалив ряд важливих рішень щодо проведення операцій з моніторингу і наступного забезпечення виконання ембарго і санкцій ООН в Адріатиці, а також з моніторингу і наступного забезпечення дотримання заборони ООН на польоти в повітряному просторі над Боснією та Герцеговиною. Альянс надавав також безпосередню повітряну підтримку Силам захисту ООН (UNPROFOR) і дав дозвіл на завдавання повітряних ударів для зняття облоги з Сараєва та інших зон, визначених ООН як зони безпеки, але які знаходились під загрозою.

30 серпня 1995 року літаки НАТО завдали низку високоточних ударів по визначених цілях на позиціях сербів у Боснії та Герцеговині. Це стало початком операції “Деліберет форс”, першої повітряної кампанії НАТО, яка тривала до 15 вересня. Операція завдала шкоди лініям зв'язку боснійських сербів і разом з рішучими дипломатичними зусиллями допомогла прокласти шлях справжньому припиненню вогню; більше того, вона підготувала ґрунт для успішних мирних переговорів у Дейтоні, штат Огайо, США.

Дейтонська мирна угода

За умовами Загальної рамкової угоди про мир у Боснії та Герцеговині, яку ще називають Дейтонською мирною угодою (DPA), підписаною в Парижі 14 грудня 1995 року, Сили втілення під керівництвом НАТО (ІФОР) у складі 60 тис. військово-службовців були розгорнуті на один рік з метою нагляду за виконанням військових аспектів цієї угоди. Ці сили були приведені в готовність 16 грудня, а через чотири дні відбулася передача повноважень від командувача силами ООН до командувача ІФОР, внаслідок якої війська країн — членів НАТО та нечленів НАТО, які брали участь в операції, були переведені у підпорядкування командування ІФОР.

Станом на 19 січня 1996 року учасники Дейтонської угоди вивели свої збройні сили із зони розмежування по обидва боки узгодженої лінії припинення вогню, а до 3 лютого усі збройні сили були виведені з територій, що підлягали передачі за умовами угоди. Обмін територіями між сторонами в Боснії та Герцеговині було завершено до 19 березня і створено нову зону розділення. До кінця червня завершилось вилучення важкої зброї і демобілізація збройних сил, що вимагалось за угодою. Після більше чотирьох років конфлікту і постійних провалів спроб міжнародного співтовариства його припинити, основа майбутнього миру і безпеки в Боснії та Герцеговині була закладена менше ніж за шість місяців.

ІФОР зробили важливий внесок у створення безпечного середовища, сприятливого для цивільної і політичної перебудови. Вони також надавали підтримку цивільним організаціям, тісно співпрацюючи з Управлінням Верховного представника (УВП), Міжнародними поліцейськими силами (МПС), Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ), Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Міжнародним трибуналом з питань військових злочинів у колишній Югославії (ІСТУ) та багатьма іншими установами, зокрема більше ніж з 400 неурядовими організаціями, що діють в цьому регіоні.

ІФОР також надавали підтримку Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у підготовці, нагляді та здійсненні моніторингу перших вільних виборів у вересні 1996 року. Після цих виборів ІФОР підтримували УВП, яке допомагало сторонам розбудовувати нові спільні інститути в Боснії та Герцеговині. Військовим інженерам ІФОР вдалося відремонтувати і відкрити для руху дороги і мости, вони також відіграли головну роль у розмінуванні, ремонті залізниці, відкритті аеропортів для польотів цивільних повітряних суден, відновленні постачання газу, води й електроенергії, відбудові шкіл і лікарень та відновленні основних елементів телекомунікаційних мереж.

Від ІФОР до СФОР

У листопаді і грудні 1996 року під егідою Ради з втілення миру, спеціальної групи, яка складалася з представників країн і міжнародних організацій, заінтересованих у мирному процесі, було ухвалено дворічний план консолідації. На основі цього плану і вивчення Альянсом різних варіантів встановлення безпеки, міністри оборони і міністри закордонних справ держав НАТО дійшли висновку про необхідність збереження скороченої військової присутності для забезпечення стабільності, потрібної для консолідації миру в цьому регіоні. Вони погодилися з тим, що НАТО має організувати і очолити 32-тисячні Стабілізаційні сили (СФОР), які були приведені в готовність 20 грудня 1996 року, саме того дня, коли втратив силу мандат ІФОР. СФОР отримали мандат на 18 місяців.

Згідно з Резолюцією Ради Безпеки ООН 1088 від 12 грудня 1996 року СФОР стали правонаступниками ІФОР і їх головним завданням стала участь у створенні безпечного середовища, необхідного для консолідації миру. Подальші сили зберігали назву “СФОР” і продовжували діяти на такій самій основі, запобігаючи відновленню воєнних дій і допомагаючи створити умови для втілення цивільних аспектів Дейтонської мирної угоди. Тоді ж Північноатлантична рада застосувала перехідну стратегію поступового скорочення рівня сил в міру того, як стає можливою передача відповідальності до компетентних спільних інституцій, цивільних властей і міжнародних установ.

В міру стабілізації ситуації у Боснії та Герцеговині НАТО перебудовувала і скорочувала Стабілізаційні сили. На початок 2002 року вони скоротилися з 32 тис.

військовослужбовців до 19 тис. представників з 17 країн — членів НАТО і 15 країн, що не входять до Альянсу, серед яких є і російський контингент. У різні часи в складі ІФОР і СФОР брали участь різні країни — нечлени НАТО, деякі з них потім вступили до Альянсу — Албанія, Аргентина, Австрія, Болгарія, Єгипет, Естонія, Фінляндія, Ірландія, Йорданія, Латвія, Литва, Марокко, Румунія, Словаччина, Словенія, Швеція і Україна.

У січні 2003 року СФОР були скорочені ще більше — до 12 тис. особового складу, яким у разі необхідності могли надати допомогу сили стратегічного резерву. Мандат цих сил на участь у підтримці безпечного середовища згідно з Дейтонською мирною угодою був відповідним чином продовжений. Загальне поліпшення клімату безпеки в Боснії та Герцеговині у 2003 році, зокрема успішне проведення підрозділом вибухотехнічної служби операцій зі знищення великої кількості гранат, гвинтівок, пістолетів, мін та іншої зброї і боєприпасів, дало можливість до середини 2004 року скоротити СФОР до 7 тис. сил стримування, підсилених у разі необхідності резервом.

Водночас успішне передання операції НАТО в колишній Югославській Республіці Македонія* Європейському Союзу в 2003 році проклало шлях для розгортання місії ЄС на заміну СФОР. Визнаючи результати, досягнуті у Боснії та Герцеговині після розгортання у 1995 році Сил втілення під керівництвом НАТО, а також наступну позитивну роль СФОР, керівники держав Альянсу вирішили завершити операцію СФОР до кінця 2004 року.

2 грудня 2004 року Європейський Союз у рамках операції “Алтея” розгорнув у Боснії та Герцеговині нові сили — ІЮФОР. ІЮФОР користуються постійною підтримкою НАТО згідно з домовленостями “Берлін-плюс”, досягнутими між двома організаціями (детальніше в частині VIII). Підготовка до передачі відповідальності за цю місію здійснювалася в рамках цих домовленостей з використанням досвіду НАТО в сфері планування і забезпечуючи Європейському Союзу можливість користуватись колективними активами і засобами НАТО. Зокрема, ці домовленості дозволили зробити заступника Верховного головнокомандувача об’єднаних збройних сил НАТО в Європі (DSACEUR) командувачем операції “Алтея”. Ці домовленості також зробили можливим плавний перехід відповідальності за місію від НАТО до Європейського Союзу, що дало змогу оптимально використовувати ресурси і уникнути дублювання.

Хоча роль НАТО як головного відповідального за безпеку в Боснії та Герцеговині завершилась із закінченням місії СФОР, прагнення Альянсу надавати допомогу цій країні знайшло інші прояви. 2 грудня 2004 року Альянс розгорнув у країні військовий штаб як елемент залишкової військової присутності для надання допомоги національним органам влади у здійсненні оборонної реформи і підготовки до можливої участі у програмі “Партнерство заради миру”. Цей штаб також виконує певні допоміжні завдання, такі як боротьба з тероризмом; допомога Міжнародному трибуналу з питань злочинів у колишній Югославії (ICTY) у межах засобів і

можливостей, які цей штаб має у своєму розпорядженні, у затриманні осіб, звинувачуваних у воєнних злочинах, і обмін розвідувальною інформацією з Європейським Союзом.

За допомогою заходів у рамках конкретної Програми співробітництва з Боснією та Герцеговиною у сфері безпеки НАТО продовжує демонструвати практичну підтримку зусиль цієї країни з приєднання до Партнерства заради миру (ПЗМ) та Ради євроатлантичного партнерства. Програма 2004 року включала семінари, присвячені складанню оборонного бюджету на 2005 рік і підготовці до бюджету 2006–2007 років. Так само в липні 2004 року в школі НАТО в Обераммергау було проведено додатковий семінар з вивчення шляхів посилення практичної співпраці й новостворених оборонних інституцій у Боснії та Герцеговині. На семінарі також розглядався перелік потенційних заходів у рамках ПЗМ, в яких ця країна вже готова взяти участь. У 2005 році було прийнято нову програму співпраці, пристосовану до потреб цієї країни і спрямовану на ознайомлення військового і цивільного персоналу з можливостями і вимогами програми ПЗМ.

Розділ 14

Конфлікт в Косові й роль КФОР

З червня 1999 року НАТО очолює операцію зі встановлення миру в Косові на підтримку широких міжнародних зусиль з розбудови миру і стабільності в цій спірній провінції. Косовські сили під керівництвом НАТО (КФОР) були розгорнуті після завершення 78-денної повітряної кампанії, розпочатої Альянсом у березні 1999 року з метою припинення гуманітарної катастрофи, яка розросталася, і повернення до нормального життя. Ця кампанія, яка була другою кампанією НАТО, почалася після більше ніж року ведення воєнних дій у провінції і провалу міжнародних зусиль врегулювати конфлікт дипломатичними засобами.

Тліюче напруження в Косові, викликане нав'язуванням Белградом у 1989 році прямого правління у цій провінції, населеній в основному албанцями, наприкінці лютого 1998 року вилилось у насильницькі дії між сербськими військовими і поліцейськими формуваннями та косовськими албанцями. Міжнародне співтовариство дедалі більше непокоїла ескалація конфлікту, його гуманітарні наслідки і ризик поширення на інші країни. Посилене занепокоєння викликало також небажання президента Югославії Слободана Мілошевича погодитись з міжнародними зусиллями, спрямованими на мирне врегулювання кризи, а також дестабілізуюча роль бойовиків з числа косовських албанців.

13 жовтня 1998 року Північноатлантична рада видала наказ про підготовку до повітряних ударів на підтримку дипломатичних зусиль, спрямованих на виведення режимом Мілошевича збройних сил з Косова, його співпрацю з припинення насильства і сприяння поверненню біженців до своїх домівок. Після наступних дипломатичних ініціатив президент Мілошевич погодився співпрацювати, і повітряні удари було припинено. На підтримку резолюцій Ради Безпеки ООН з врегулювання конфлікту були здійснені подальші кроки, зокрема створено Місію з верифікації Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Місію повітряного спостереження НАТО, а також Спеціальну військову групу НАТО на допомогу в евакуації членів Місії з верифікації в разі продовження конфлікту.

Ситуація в Косові знову погіршилася на початку 1999 року після провокацій з обох боків і застосування надмірної сили сербською армією і поліцією. Це спричинило і масове знищення 15 січня 40 беззбройних цивільних у селі Рачак. Відновлені міжнародні політичні зусилля з пошуку мирного врегулювання конфлікту завершилися переговорами між сторонами конфлікту, які відбулися у Лондоні і Парижі за міжнародного посередництва. Однак ці переговори провалились і в березні 1999 року сербська армія і поліція посилили інтенсивність своїх операцій і ввели в регіон додаткові сили та бронетанкову техніку, чим відверто порушили досягнуті

раніше домовленості. Десятки тисяч людей були змушені покинути свої домівки перед загрозою систематичного насильства. Остання безуспішна спроба переконати президента Мілошевича відмовитись від цієї політики була зроблена американським послом Річардом Голбруком. Коли усі дипломатичні можливості було вичерпано, 24 березня 1999 року НАТО розпочала повітряну кампанію проти режиму Мілошевича.

Політичними цілями НАТО було реальне припинення усіх воєнних дій, насильства і репресій; виведення з Косова військовослужбовців, поліцейських і напіввійськових формувань; розташування в Косові міжнародних військових сил; безумовне і безпечне повернення усіх біженців і переміщених осіб та забезпечення безперешкодного доступу до них організацій, які надають гуманітарну допомогу; досягнення політичної угоди щодо Косова відповідно до міжнародного права і Статуту ООН.

Внаслідок дипломатичних зусиль, здійснених 3 червня Росією і Європейським Союзом, 9 липня між НАТО і Федеративною Республікою Югославія було укладено Військово-технічну угоду. Наступного дня після отримання підтвердження про те, що виведення югославських сил з Косова розпочалося, НАТО оголосила про припинення повітряної кампанії. 10 червня Рада Безпеки ООН ухвалила Резолюцію 1244, в якій вітала згоду Федеративної Республіки Югославія з принципами політичного врегулювання конфлікту, зокрема з негайним припиненням насильства і швидким виведенням своїх військових, поліцейських і напіввійськових формувань та забезпеченням ефективної міжнародної цивільної присутності, а також сил безпеки, за значної участі НАТО.

Сили в Косові під проводом НАТО

Перші підрозділи КФОР увійшли в Косово 12 червня 1999 року. Виведення сербських сил було завершено до 20 червня. Завдання КФОР охоплювали надання допомоги в поверненні або переїзді переміщених осіб і біженців; відбудову і розмінування; медичну допомогу; безпеку і громадський порядок; безпеку етнічних меншин; захист історичних місць; охорону кордонів; припинення транскордонної торгівлі зброєю; запровадження на усій території Косова програми здачі зброї, боєприпасів і вибухових речовин; знищення озброєнь; підтримка становлення цивільних інститутів, правопорядку, судової і пенітенціарної системи, виборчого процесу та інших аспектів політичного, економічного і суспільного життя провінції.

КФОР спочатку становили майже 50 тис. особового складу з країн — членів НАТО, країн-партнерів і країн — нечленів НАТО під єдиним командуванням і управлінням. На початок 2002 року КФОР були скорочені до майже 39 тис. військовослужбовців. Поліпшення клімату безпеки дозволило НАТО до червня 2003 року скоротити ці сили до 26 тис., а до кінця року — до 17 500. Просування Косова в

напрямі стабільного багатоетнічного і демократичного зупинилося в березні 2004 року, коли насильницькі дії відновились між албанцями і сербами, а на сили КФОР було здійснено напади. Плани НАТО на випадок таких несподіваних ситуацій дозволили швидко ввести додатково 2500 військовослужбовців на підсилення КФОР.

Поки статус Косова не буде остаточно визначено, сили КФОР, які Альянс виділив для цієї операції, навряд чи зазнають суттєвого скорочення. Тим часом ООН визнала необхідними умовами нормалізації заходи, які сприятимуть поверненню біженців, економічні реформи та інші стандарти. На Стамбульському саміті глави держав та урядів НАТО засудили відновлення етнічного насильства, яке вибухнуло у березні 2004 року, і підтвердили рішуче прагнення НАТО підтримати безпеку, стабільність і багатоетнічність Косова на основі цілковитого виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1244. Вони також підтвердили свою підтримку узгодженої політики "Спочатку стандарти, потім статус" та відповідних механізмів аналізу стандартів.

Перед початком комплексного аналізу процесу впровадження стандартів, запланованого на кінець 2005 року, міністри оборони країн НАТО на своєму засіданні у Брюсселі в грудні 2004 року погодились зберігати достатню потужність КФОР протягом 2005 року. Тим часом у серпні 2005 року Північноатлантична рада вирішила помінати структуру КФОР, замінивши існуючі чотири багатонаціональні бригади п'ятьма оперативними групами. Ця реформа здійснюватиметься поступово і забезпечить більший рівень гнучкості як, наприклад, усунення обмежень на переміщення через існуючі межі підрозділів, які розташовані у різних частинах Косова. Перехід від бригад до оперативних груп передбачає також більшу увагу до операцій, які ґрунтуються на розвідувальній інформації, коли оперативні групи збирають інформацію у тісній співпраці з місцевою поліцією і населенням.

Надання підтримки сусіднім країнам

У результаті конфлікту в Косові перед країнами цього регіону постали величезні гуманітарні, політичні та економічні проблеми. У розпал кризи в Косові понад 230 тис. біженців прибули до колишньої Югославської Республіки Македонія*, більше 430 тис. — до Албанії і майже 63 тис. — до Чорногорії. Близько 21 500 дістались до Боснії та Герцеговини. А понад 61 тис. були евакуйовані в інші країни. У самому Косові майже 580 тис. осіб залишилось без даху над головою. З метою надання гуманітарної допомоги сили НАТО перевезли багато тисяч тонн їжі та оснащення. На кінець травня 1999 року понад 4666 тонн харчових продуктів і води, 4325 тонн інших товарів, 2624 тонни наметів і майже 1600 тонн медичних припасів було доставлено в цей регіон.

У колишній Югославській Республіці Македонія* підрозділи НАТО будували табори для біженців, центри прийому біженців та пункти харчування, а також доставили сотні тонн гуманітарної допомоги постраждалим. В Албанії НАТО засто-

сувала значні сили для надання подібної допомоги і допомагала УВКБ ООН координувати повітряну доставку гуманітарної допомоги і евакуацію біженців до безпечних країн, серед яких чимало країн — членів НАТО. На допомогу в цих повітряних перевезеннях держави НАТО надіслали додаткові літаки. Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (EADRC), створений в НАТО в 1998 році, також відіграв важливу роль у координації підтримки, яка надавалась гуманітарним операціям УВКБ ООН.

З 1998 року по грудень 2002 року в Тирані діяло відділення ПЗМ НАТО, яке допомагало уряду з програмами і процедурами ПЗМ. У червні 2002 року НАТО призначила до Албанії старшого військового представника, штаб якого розташований в Тирані. Роль старшого військового представника полягає в наданні уряду країни рекомендацій з військових аспектів реформування галузі безпеки, зокрема щодо перебудови албанських збройних сил, та військових аспектів Плану дій щодо членства в НАТО й процесу планування і аналізу збройних сил в рамках ПЗМ, в яких Албанія бере участь. У штабі НАТО в Тирані працює група радників, яка допомагає старшому військовому представнику виконувати ці завдання. Ще одним завданням штабу НАТО в Тирані є підтримка під час проведення операцій НАТО в цьому регіоні. Значний внесок в операції під проводом НАТО робить і сама Албанія, яка дала дозвіл для виконання розвідувальних і спостережних польотів через свій повітряний простір, а також забезпечила співпрацю між своєю прикордонною службою і військовими підрозділами та КФОР.

Розділ 15

Роль НАТО в колишній Югославській республіці Македонія*

НАТО почала надавати допомогу колишній Югославській Республіці Македонія* на прохання Скоп'є допомогти припинити ескалацію конфлікту між урядом і албанськими повстанцями і зупинити можливий перехід до широкомасштабної війни.

У червні 2001 року президент колишньої Югославської Республіки Македонія* Борис Трайковський звернувся до НАТО з проханням допомогти демілітаризувати Національну визвольну армію (NLA) і роззброїти угруповання етнічних албанців, які діють на теренах цієї держави. У відповідь Північноатлантична рада взяла на озброєння двосторонній підхід: вона засудила напади і ухвалила заходи на підтримку дій уряду проти екстремістів, водночас закликавши уряд до поміркованих військових дій та до здійснення конституційних реформ з метою посилення участі етнічних албанців у суспільстві і політиці.

Між двома сторонами було організовано політичний діалог, який привів до плану мирного врегулювання і припинення вогню. Підписання Охридської мирної угоди 13 серпня 2001 року відкрило шлях для введення підрозділів НАТО в цю країну 27 серпня 2001 року та для запровадження внутрішніх реформ. 30-денна місія під кодовою назвою операція “Есеншіел харвест” передбачала вилучення і знищення усієї зброї, яку добровільно здали члени NLA. В операції взяли участь 3500 військовослужбовців з країн НАТО та служби тилового забезпечення. Було вилучено майже 3875 одиниць зброї та 397 600 інших одиниць, зокрема мін та вибухових речовин. Пізніше того ж року парламент ухвалив 15 конституційних змін за мирною угодою.

У вересні 2001 року президент Трайковський попросив надіслати додаткові сили для захисту міжнародних спостерігачів з ЄС і ОБСЄ, які спостерігають за виконанням мирного плану для колишньої Югославської Республіки Македонія*. У місії під назвою “Ембер фокс” взяли участь 700 військовослужбовців з країн — членів НАТО під керівництвом Німеччини, які підсилили контингент з 300 військовослужбовців, що вже знаходились на місці подій. Операція почалася 27 вересня 2001 року з тримісячного мандата на захист міжнародних спостерігачів, які здійснюють нагляд за виконанням мирного плану, який пізніше було продовжено.

У відповідь на прохання президента Трайковського НАТО погодилася продовжувати надавати підтримку колишній Югославській Республіці Македонія*, розпочавши 16 грудня 2002 року нову місію під назвою операція “Елайд хармоні”. Північноатлантична рада визнала, що поки операція “Ембер фокс” не може бути завершена, подальша міжнародна військова присутність у країні залишається необхідною для мінімізації ризику дестабілізації. Місія включає оперативні елементи,

які надають підтримку міжнародним спостерігачам, та радників, які допомагають уряду взяти на себе відповідальність за безпеку в усій країні.

Операція під проводом НАТО “Елайд хармоні” тривала до 31 березня 2003 року, коли відповідальність за цю місію було передано Європейському Союзу. НАТО зберегла свою військову і цивільну присутність у країні, надаючи властям допомогу і поради з реформування сектора безпеки та участі країни в Плані дій щодо членства в НАТО (MAP).

У штабі НАТО в Скоп’є, який було створено з цією метою, працює 120 військових і цивільних співробітників. Цей штаб, підпорядкований старшому військовому представнику НАТО, не є тактичною штаб-квартирою. Як компенсацію за пошкодження і амортизацію шляхів і мостів, викликаних посиленням рухом військової техніки, а також використання автошляхів для постачання військових припасів, НАТО бере участь у відбудові та інших інженерних проектах у країні. Штаб НАТО в Скоп’є відіграє важливу роль у координації цих зусиль, яка здійснюється спільно з факультетом цивільного будівництва університету Скоп’є.

Розділ 16

Роль НАТО в Афганістані

Із серпня 2003 року НАТО очолює міжнародні зусилля зі встановлення миру в Афганістані, допомагаючи створити умови, за яких країна може мати представницький уряд і стабільні мир та безпеку. Ця операція стала поворотним пунктом в історії Альянсу, оскільки НАТО вперше вийшла поза межі євроатлантичної території. Обмежуючись спочатку забезпеченням безпеки в Кабулі і околицях, Альянс сьогодні розширює свою місію на інші частини країни через так звані Групи з відбудови провінцій. НАТО прагне допомогти уряду Афганістану в збереженні безпеки на території своєї діяльності, підтримати уряд в поширенні його впливу на всю країну і допомогти в створенні безпечного і захищеного середовища, сприятливого для вільних і справедливих виборів, поширення верховенства права і процесу відбудови.

Після вигнання Аль-Каїди і Талібану афганські лідери в грудні 2001 року за міжнародної підтримки зустрілись у Бонні, Німеччина, і почали процес відбудови країни. Було створено нову урядову структуру у формі перехідного уряду Афганістану, а на виконання Резолюцій Ради Безпеки ООН 1386, 1413 і 1444 було створено Міжнародні сили сприяння безпеці (МССБ), завданням яких є дати можливість перехідному уряду і Місії ООН з допомоги Афганістану діяти в столиці, Кабулі, і його околицях в умовах достатньої безпеки. Подальші вказівки щодо операцій МССБ було викладено в детальній Військово-технічній угоді між командувачем МССБ і перехідним урядом Афганістану.

МССБ спочатку очолювались Великою Британією, а потім Туреччиною. У лютому 2003 року Німеччина і Нідерланди спільно перебрали на себе лідерство в МССБ і звернулись до НАТО з проханням по допомогу. У серпні 2003 року Альянс перебрав на себе відповідальність за МССБ, позбувшись у такий спосіб проблеми визначення нових країн, які бажали б і були здатні взяти на себе провідну роль у виконанні цієї місії кожні шість місяців.

Міжнародний склад МССБ міняється, але з самого початку вони включали представників усіх 26 країн-союзниць по Альянсу, а також з Албанії, Азербайджану, Хорватії, Естонії, Фінляндії, Грузії, Ірландії, Нової Зеландії, Швеції, Швейцарії і колишньої Югославської Республіки Македонія*, а також і афганські підрозділи.

Політичне керівництво МССБ забезпечує Північноатлантична рада в процесі консультацій з країнами — нечленами НАТО, які надіслали свої підрозділи. Оперативне командування об'єднаних збройних сил НАТО (яке розташоване в штабі Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі, у Монсі, Бельгія) відповідає за утримання штаб-квартири операції; об'єднане загальновійськове командування в Бранссумі, Нідерланди, функціонує як оперативний штаб.

Спочатку основу штаб-квартири МССБ у Кабулі формував Об'єднаний командний центр в Гейдельберзі, Німеччина, який надіслав першого командувача силами МССБ від НАТО. Потім командування перейшло до Канади, потім до Єврокорпусу під французьким командуванням, потім до Туреччини, а потім до Італії. Спільно з допоміжним цивільним персоналом загальна кількість особового складу МССБ становить майже 8 тис. осіб. Розроблений план ротації, згідно з яким підтримка штабу місії МССБ буде продовжена принаймні до лютого 2008 року.

У січні 2004 року НАТО призначила колишнього турецького міністра закордонних справ Гікмета Четіна своїм старшим цивільним представником в Афганістані, який несе відповідальність за підтримку політичних і цивільних аспектів діяльності Альянсу в цій країні. Старший цивільний представник працює під керівництвом Північноатлантичної ради у тісній координації з командувачем МССБ та Місією ООН з допомоги Афганістану, а також з афганськими властями та іншими міжнародними організаціями, присутніми в цій країні.

Розширення ролі МССБ

У жовтні 2003 року Резолюція РБ ООН 1510 відкрила шлях для розширення ролі МССБ з підтримки уряду Афганістану в регіонах країни поза межами столиці. У грудні 2003 року Північноатлантична рада надала Верховному головнокомандувачу об'єднаних збройних сил НАТО в Європі повноваження розпочати процес розширення.

Групи з розбудови провінцій, або ГРП, є наріжним каменем цього процесу. Це групи, які складаються з міжнародного цивільного і військового персоналу і побудовані у формі цивільно-військового партнерства, військові елементи якого інтегровані в командний ланцюг МССБ. Їхня головна роль полягає в наданні допомоги уряду Афганістану в подальшому поширенні його впливу і сприянні безпеці в регіонах. Це передбачає встановлення відносин з місцевими властями, посилення безпеки в зонах їхньої діяльності, підтримку реформ у галузі безпеки та застосування засобів і можливостей, які вони мають у своєму розпорядженні, для сприяння зусиллям з відбудови провінцій.

Концепція ГРП є новою, але вже довела свою ефективність і результативність як засіб допомоги у створенні безпечного середовища і наданні можливості провідним країнам, міжнародним і неурядовим організаціям виконати свої ролі — допомогти уряду Афганістану відбудувати країну.

У грудні 2003 року МССБ взяли на себе командування ГРП у Кундузі, яка перебувала під керівництвом Німеччини, як пілотний проект і перший крок у напрямку розширення. До кінця 2004 року МССБ перебрали на себе командування військовими компонентами п'яти ГРП на півночі Афганістану — в Баглані, Файзабаді, Кундузі, Меймене і Мазарі-Шаріфі. У середині 2005 року НАТО також перебрала на себе

відповідальність за чотири ГРП на заході країни — в Гераті, Фарахі, Чагчарані і Кальєх-Нау, збільшивши загальну кількість ГРП під проводом НАТО до дев'яти і покривши майже 50 відсотків території Афганістану. Альянс також вирішив узяти під свій контроль додаткові ГРП на півдні і сході Афганістану, що допоможе об'єднати зусилля з операцією “Ендюрінг фрідом” під проводом США.

Склад і географічна територія діяльності ГРП визначаються військовими органами НАТО і провідними країнами у процесі активних консультацій з Місією ООН з допомоги Афганістану і афганськими властями, і виходячи з конкретної ситуації у провінціях, в яких вони діють. Специфічні цілі окремих ГРП залежать від таких чинників, як місцевий клімат безпеки, стан відбудови і присутність інших міжнародних установ.

Інші компоненти МССБ

Додатково до ГРП є ще три основних компоненти МССБ, а саме:

- Штаб МССБ, який командує кабульською багатонаціональною бригадою і виконує оперативні завдання у цій зоні відповідальності, здійснює зв'язок з ООН, афганськими властями, урядовими і неурядовими організаціями та коаліційними силами під керівництвом США в Афганістані (операція “Ендюрінг фрідом”) та допомагає їм в роботі;
- Кабульська багатонаціональна бригада, яка є тактичним штабом МССБ і відповідає за щоденне планування і здійснення операцій з патрулювання і цивільно-військової співпраці; та
- Кабульський міжнародний аеропорт, яким управляє Міністерство цивільної авіації і туризму Афганістану за допомоги МССБ. Стосовно відновлення роботи аеропорту НАТО відіграє допоміжну роль спільно з представниками інших заінтересованих національних і міжнародних установ.

МССБ також допомагали у проведенні конституційної Лої Джирги, або “Великої ради” 500 афганських лідерів, яка проходила з грудня 2003 до початку 2004 року, і спільно з афганськими властями підтримували безпеку в Кабулі під час цього процесу. Ратифікація нової конституції, затвердженої Лоя Джиргою, заклала основу для створення демократичних інституцій і відкрила шлях вільним і чесним національним виборам. У відповідь на прохання президента Афганістану Хаміда Карзая МССБ також допомагали у проведенні президентських виборів восени 2004 року і парламентських та місцевих виборів восени 2005 року.

Хоча головна відповідальність за проведення президентських виборів лежала на афганському уряді, якому допомагала Місія ООН з допомоги Афганістану, на їх підтримку було виділено додаткові сили, зокрема іспанський підрозділ швидкого реагування, розташований у Мазарі-Шаріфі, та італійський тактичний резерв, розквартирований у Кабулі. Було також надано підтримку у вигляді додаткових

голландських і британських літаків і гелікоптерів, а американський батальйон перебував у постійній готовності негайно вирушити на допомогу в разі необхідності. Усі дії тісно координувались на місці з іншими міжнародними і національними організаціями і відомствами, зокрема з ООН, Європейським Союзом і ОБСЄ.

У Боннській угоді від грудня 2001 року визначено інституційні реформи, які необхідно здійснити в п'яти головних сферах для закладання основи стабільності, миру і процвітання, а саме: боротьба з наркотиками; судова реформа; роззброєння, демобілізація і реінтеграція; навчання афганської національної армії і підготовка сил поліції. Провідні країни-донори з числа членів Великої вісімки допомагають властям Афганістану у виконанні програм реформування сектора безпеки. Японія очолює процес демобілізації, роззброєння і реінтеграції. США очолюють міжнародні зусилля з підготовки афганської національної армії. Німеччина взяла на себе тренування афганської поліції. Італія очолила допомогу з впровадження судової реформи. Велика Британія взяла на себе керівництво міжнародними зусиллями з боротьби з виробництвом і торгівлею наркотиками.

У рамках співпраці між НАТО і Росією розвивається спільний пілотний навчальний проект, спрямований на досягнення можливостей ефективніше боротися з торгівлею афганськими наркотиками в регіоні.

Хоча роззброєння, демобілізація і реінтеграція не входять до мандата МССБ, вони великою мірою впливають на їхні операції, особливо в Кабулі і його околицях. У березні 2004 року церемонією поза межами Кабула було відзначено успішне вилучення і передача під охорону важкої зброї, такої як танки, гармати, ракети поверхня-поверхня і пускові системи ракет, які належали різним збройним формуванням у Кабулі. За ініціативи Міністерства оборони Афганістану це збереження здійснюється за системою двох ключів і запобігає вилученню цієї зброї зі складу без одночасної згоди міністерства і командування МССБ. Подібна ініціатива втілена в Панджшерській долині, а спільно з процесом роззброєння, демобілізації і реінтеграції збройних угруповань вона формує інтегровану програму, спрямовану на взяття під контроль великої кількості озброєнь, що обертаються в Афганістані.

Розділ 17

Роль НАТО в Іраку

По закінченні кампанії проти Іраку, яку у 2003 році очолили Сполучені Штати, і усунення від влади режиму Саддама Хусейна, НАТО почала надавати Іраку різноманітну допомогу в переході до демократичного життя. Альянс навчає іракські кадри як в країні, так і поза її межами, а також підтримує розвиток інституцій безпеки, надаючи країні допомогу в створенні ефективних збройних сил та забезпеченні власної безпеки. НАТО також координує надання Іраку необхідного оснащення та підтримує Польщу, яка контролює сектор в Іраку.

У травні 2003 року Північноатлантична рада погодила надати Польщі допомогу у формі розвідувальної інформації, тилового забезпечення, координації перевезень, генерування необхідних збройних сил та захищеного зв'язку. Рішення було прийняте на тій самій основі, що й рішення про надання подібної допомоги Нідерландам і Німеччині, коли вони спільно перебрали на себе керівництво Міжнародними силами сприяння безпеці в Афганістані (МССБ), і набуло чинності негайно.

У червні 2003 року в штабі Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SHAPE) відбулася конференція з аналізу стану збройних сил, на якій Польща, інші країни — члени НАТО та країни-партнери обговорили вимоги до збройних сил та уклали домовленості щодо виконання цих рішень. Конференція є частиною звичайного процесу військового планування будь-якої операції НАТО і дає країнам-учасникам можливість обговорити деталі, зробити пропозиції і завершити процес підготовки збройних сил. У вересні 2003 року Польща взяла на себе командування багатонаціональною дивізією (MND) "Центральний Південь", що входить у стабілізаційні сили в Іраку. НАТО в цілому і ряд окремих країн — членів НАТО і партнерів на двосторонній основі надали Польщі підтримку (у вигляді збройних сил та інших форм допомоги) у виконанні цієї ролі.

У заявах, зроблених від імені Північноатлантичної ради наприкінці 2003 і на початку 2004 року, наголошувалось на тому, що без будь-якого упередження щодо майбутніх рішень, які можуть бути прийняті стосовно ситуації з безпекою в Іраку, безпосереднім оперативним пріоритетом Альянсу залишається успішне виконання ролі, яку він взяв на себе з серпня 2003 року, перебравши на себе командування Міжнародними силами сприяння безпеці в Афганістані (МССБ). Забезпечення ефективного виконання цього завдання буде передумовою будь-якого наступного рішення, що стосується посилення ролі Альянсу в Іраку. Роль НАТО у стабілізаційних зусиллях в Іраку буде постійно переглядатись.

Суверенні повноваження офіційно були передані проміжному уряду Іраку 28 червня 2004 року в день відкриття Стамбульського саміту НАТО. У відповідь на

запит проміжного уряду Іраку та після одностайного ухвалення Резолюції Ради Безпеки ООН 1546 із проханням до міжнародних і регіональних організацій надати допомогу багатонаціональним силам в Іраку, керівники держав НАТО погодились допомогти проміжному уряду з навчанням сил безпеки та дали Північноатлантичній раді завдання розробити шляхи виконання цього рішення. Після обговорення з проміжним урядом, зокрема після візитів міністра закордонних справ Іраку в липні і президента Іраку у вересні, було прийнято рішення про те, що НАТО і надалі надаватиме допомогу оснащенням і технічну допомогу силам безпеки цієї країни.

30 липня 2004 року Рада погодилася створити Місію з підготовки сил безпеки Іраку в складі 50 військовослужбовців, які приступили до навчання відібраного військового і цивільного штабного персоналу. На відміну від оперативних місій, які передбачають участь бойових підрозділів, це була спеціальна Навчальна місія НАТО під політичним контролем Північноатлантичної ради, яка тісно співпрацює з властями Іраку та багатонаціональними силами під проводом США в Іраку. Метою Місії є допомога проміжному уряду Іраку в якомого скорішому створенні адекватних національних структур безпеки, які відповідали б за безпеку іракського народу в майбутньому. Безпеку і захист самої Місії забезпечують частково багатонаціональні сили, а частково НАТО.

Серед спеціальних завдань Місії організація зв'язків з проміжним урядом Іраку і багатонаціональними силами; робота з властями Іраку з метою створення ефективних структур безпеки, включно з навчанням відібраних штабних працівників поза межами Іраку; співпраця з проміжним урядом і багатонаціональними силами над розробкою детальніших пропозицій щодо навчання, рекомендацій і співробітництва з боку НАТО. Навчальна підготовка відібраного персоналу в Іраку і розробка ролі координатора пропозицій окремих країн щодо допомоги у вигляді оснащення і навчальної підготовки розпочались у серпні 2004 року.

Перейменовану Навчальну місію НАТО в Іраку очолює американський генерал, який також відповідає за окрему навчальну програму, яку виконують багатонаціональні сили. Таким чином він забезпечує координацію допомоги, зберігаючи при цьому особливий характер програми НАТО. Загальна відповідальність за програму лежить на Верховному головнокомандувачі об'єднаних збройних сил НАТО з питань операцій, який через Військовий комітет підпорядкований Північноатлантичній раді. Допомогу йому надає Верховне командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації в Норфолку, Вірджинія, США, яке відповідає за координацію навчальної діяльності поза межами Іраку.

У вересні на основі висновків і рекомендацій військових органів НАТО, Альянс оголосив про наміри допомогти Іраку створити Центр навчання, підготовки і доктрини, якому НАТО надаватиме підтримку. Розташований поблизу Багдада цей Центр буде зосереджений на підготовці керівництва для сил безпеки Іраку, а також на допомозі з боку НАТО в координації навчання, яке на двосторонній основі пропонують різні країни — члени Альянсу як в середині, так і поза межами Іраку.

У жовтні 2004 року Північноатлантична рада ухвалила концепцію операцій з посилення допомоги з боку НАТО проміжному уряду Іраку через навчання його сил безпеки і координацію пропозицій щодо навчання і оснащення. Концепція операцій стала основою для суттєвого практичного посилення допомоги в рамках особливої місії НАТО та розробки детального оперативного плану, ухваленого Північноатлантичною радою в листопаді 2004 року.

На початку листопада 2004 року 19 представників силових відомств Іраку взяли участь у восьмиденному навчальному курсі в Загальновійськовому навчальному центрі в Ставангері, Норвегія. Це був перший навчальний захід, який відбувся поза межами Іраку на виконання вищезгаданих рішень. Серед учасників були старші військові офіцери та цивільний персонал з іракських Міністерства оборони і Міністерства внутрішніх справ. Курс був зосереджений на діяльності оперативних штабів і виконував функцію пілотного проекту для організації подальшого навчання як в Іраку, так і в інших країнах. Запити Іраку на подальше навчання в НАТО або в інших організаціях координуються Центром НАТО з координації оснащення і навчання, який співпрацює з подібним центром в Багдаді над координацією вимог іракського уряду до навчання і оснащення та пропозицій НАТО загалом та окремих країн — членів Альянсу.

На зустрічі міністрів закордонних справ держав НАТО у Брюсселі в грудні 2004 року було офіційно ухвалено розширення навчальної допомоги НАТО Іраку. Внаслідок цього Навчальна місія НАТО збільшилась до 300 викладачів і допоміжного персоналу, а навчання і підготовка старшого персоналу силових відомств Іраку активувалися.

Розділ 18

Роль НАТО в Дарфурі

З липня 2005 року НАТО спільно з Європейським Союзом допомагає Африканському Союзу розширювати його миротворчу місію в Дарфурі, Судан, де він намагається покласти край насильству. Альянс забезпечує повітряні перевезення миротворців з Африканського Союзу і цивільну поліцію в охоплений війною регіон і забезпечує навчання з управління багатонаціональними військовими штабами та розвідувальною інформацією.

У квітні 2005 року Африканський Союз звернувся до НАТО з проханням розглянути можливість надати йому матеріально-технічну підтримку на допомогу в розширенні операції Африканського Союзу в Судані з припинення насильства в Дарфурі. У травні голова Комісії Африканського Союзу Альфа Умар Конаре став першим офіційним представником Африканського Союзу, який відвідав НАТО з метою інформування Альянсу про деталі допомоги, про яку просив Африканський Союз. У червні після подальших консультацій з Африканським Союзом НАТО офіційно погодилась надати йому допомогу у формі повітряних перевезень і навчання.

Повітряні перевезення НАТО розпочалися 1 липня і координуються з Європи. Спеціальна група повітряних перевезень Африканського Союзу при штаб-квартирі Африканського Союзу в Аддіс-Абебі, Ефіопія, координує переміщення військ, що прибувають. І Європейський Союз, і НАТО надіслали свій персонал на допомогу цій групі, але очолює її роботу Африканський Союз.

НАТО також організовує семінари з розвитку штабних навиків для офіцерів з Африканського Союзу в мобільному інтегрованому оперативно-тактичному штабі в Ефіопії. Ця підготовка ґрунтується на плануванні стратегічного рівня і зосереджена на техніках і методах виконання комплексного аналізу і розуміння ситуації в Дарфурі, а також на визначенні тих сфер, де застосування можливостей Африканського Союзу може вплинути на формування оперативного середовища і запобігти кризі. У відповідь на прохання Африканського Союзу від 16 вересня НАТО вирішила продовжити свою допомогу в сфері повітряних перевезень і розбудови потенціалу до кінця березня 2006 року.

ЧАСТИНА V

Боротьба з новими загрозами і розвиток нових можливостей та засобів

- Розділ 19 Роль Альянсу в боротьбі з тероризмом
і розповсюдженням зброї масового знищення
- Розділ 20 Нові можливості й засоби

Розділ 19

Роль Альянсу в боротьбі з тероризмом і розповсюдженням зброї масового знищення

Терористичні напади на Нью-Йорк і Вашингтон, округ Колумбія, 11 вересня 2001 року підштовхнули до боротьби з тероризмом не лише Сполучені Штати, але й увесь Альянс загалом. Менш ніж за добу після нападів НАТО вперше в своїй історії застосувала статтю 5 — положення Вашингтонського договору, що стосується колективної оборони. Політичне значення цього рішення обумовлене тим, що стаття 5 зобов'язує кожного з членів Альянсу вважати напад на одного або кількох з них в Європі, або в Північній Америці нападом на усіх. У результаті ці напади вважаються нападами на усіх членів Альянсу і країни — члени НАТО, і партнери рішуче й неодноразово засудили напади та прояви тероризму в усіх його формах.

Практичні наслідки цього рішення стали безпрецедентними, оскільки Альянс вперше застосував військові сили та інші активи для проведення операції з виконання положень статті 5. На прохання Сполучених Штатів держави Альянсу погодилися здійснити вісім спеціальних заходів підтримки. Одним із них було направлення до США літаків Системи раннього повітряного попередження і управління НАТО (АВАКС), які допомагали патрулювати повітряний простір цієї країни. Ця операція отримала назву “Ігл есист” і тривала до середини травня 2002 року. Іншим заходом була антитерористична операція в Середземномор’ї, названа “Ектив ендевор”, яка розпочалась 26 жовтня 2001 року і досі не завершилась.

Застосування статті 5 та відповідних операцій з охорони повітряного простору США і патрулювання у Середземномор’ї не були єдиними заходами, які НАТО здійснює вперше. Альянс виконав свою першу миротворчу операцію поза межами Європи, коли в серпні 2003 року вирішив перебрати на себе відповідальність за Міжнародні сили сприяння безпеці в Афганістані (МССБ). Це була перша місія з низки операцій за межами зони відповідальності НАТО.

Паралельно з цим відбувався суттєвий перегляд військових засобів і можливостей, коли було ухвалено Празькі зобов’язання щодо обороноздатності і прийнято рішення створити Сили реагування НАТО (NRF). У наступному розділі даються пояснення стосовно цих рішень.

На додаток до прямої участі у боротьбі з тероризмом НАТО відіграє певну роль у цій сфері, виконуючи свої операції. Альянс запровадив низку політичних ініціатив і практичних заходів з різноманітних аспектів боротьби з тероризмом. Він розробив військову концепцію захисту від тероризму, посилив співпрацю з країнами-партнерами, ухваливши План дій Партнерства проти тероризму та запровадив заходи проти розповсюдження зброї масового знищення. Було ухвалено розширений

пакет антитерористичних заходів і запропоновано нові ініціативи з вдосконалення захисту комп'ютерних мереж, цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій і цивільної оборони. Ці заходи були підсилені прагненням зміцнити співпрацю з іншими міжнародними організаціями в галузі боротьби з тероризмом.

Надання негайної допомоги Сполученим Штатам

4 жовтня 2001 року на прохання США союзники по Альянсу узгодили вісім заходів з розширення можливостей кампанії проти тероризму. Серед цих восьми заходів:

- поліпшення обміну інформацією;
- допомога країнам, перед якими постала загроза внаслідок підтримки коаліції;
- посилення безпеки установ США та інших держав Альянсу на їхній території;
- поповнення певних активів Альянсу, необхідних для забезпечення антитерористичних операцій;
- необмежений дозвіл на прольот повітряним простором країни для військових літаків США та інших держав Альянсу, що беруть участь у антитерористичних операціях;
- доступ до портів і аеродромів;
- розгортання військово-морських сил НАТО у східному Середземномор'ї;
- розгортання елементів Сил раннього повітряного попередження і управління НАТО на підтримку антитерористичних операцій.

Як було зазначено, операція "Ігл есист" припинена Північноатлантичною радою у травні 2002 року після того, як було вдосконалено матеріальне забезпечення протиповітряної оборони США, посилено співпрацю між американськими цивільними і військовими органами управління, переглянуто вимоги до внутрішньої безпеки США.

Операція "Ектив ендевор"

3 жовтня 2001 року елементи постійного військово-морського угруповання НАТО виконують антитерористичні операції в Середземномор'ї. В операції під назвою "Ектив ендевор" беруть участь кораблі, підводні човни і літаки, які спочатку здійснювали моніторинг торгового судноплавства у східному Середземномор'ї. У березні 2003 року ця місія була розширена і передбачала супроводження цивільних кораблів з країн — членів Альянсу через Гібралтарську протоку, а з квітня 2003 року вона передбачає висадку оглядових партій на підозрілі судна відповідно до вимог

міжнародного права. Через рік ця операція була поширена на все Середземномор'я. Операції зі супроводу були призупинені у грудні 2003 року, але сили НАТО залишаються в стані готовності відновити ці операції в разі необхідності.

З самого початку виконання своєї оперативної ролі в 2001 році сили, які брали участь у цій операції, зустріли понад 70 тис. торгових суден у Середземномор'ї; провели операції зі спостереження і аналізу судноплавства в цьому районі із застосуванням кораблів, підводних човнів і літаків; здійснили висадки на борт близько 100 суден відповідно до правил міжнародного права; і здійснили супровід кількох сот суден через Гібралтарську протоку. На додаток до постійної військово-морської групи НАТО, до якої свої кораблі направили ряд держав — членів Альянсу, в цих операціях взяли участь американські й португальські патрульні літаки морської авіації та інші літаки, іспанські літаки, гелікоптери і фрегати та данницькі, норвезькі й німецькі патрульні катери.

З розширенням зони операції на все Середземномор'я у 2003 році масштаб потенційної багатонаціональної підтримки операції “Ектив ендевор” також розширився і охопив країни-партнери НАТО та учасниці Середземноморського діалогу. Керівництво Альянсу також вітало пропозиції Росії і України взяти участь в операції в рамках домовленостей про співпрацю між НАТО і Росією та НАТО і Україною.

Під час присутності у Середземномор'ї, сили, які брали участь в операції, декілька разів викликалися для участі в надзвичайних операціях, наприклад, для рятування персоналу нафтової платформи під час буревію і шторму та пасажирів порома.

Міжнародні сили сприяння безпеці в Афганістані

Військові операції під керівництвом США в Афганістані завершилися усуненням режиму Талібан, його заміною на адміністрацію, яка прагне миру і відбудови країни, та виведенням з ладу значних частин широкомасштабної мережі Аль-Каїди в Афганістані та інших місцях. Відомі під назвою операція “Ендюрінг фрідом”, ці зусилля користуються підтримкою країн — членів НАТО, які, наприклад, направляють групи спецпризначення або літаки і кораблі для спільної роботи з американськими силами спецпризначення і своїми колегами в операціях зі спостереження, загородження і перехоплення. Свої пропозиції про підтримку зробили й інші країни, нечлени НАТО, зокрема Росія і Україна.

Водночас підрозділи з країн — членів НАТО відіграють вирішальну роль у багатонаціональних силах під мандатом ООН, які спочатку очолювались окремими державами Альянсу (Міжнародні сили сприяння безпеці — МССБ), а потім у серпні 2003 року перейшли в підпорядкування єдиного командування НАТО. Роль цих сил полягає у наданні допомоги в стабілізації й створенні умов для мирного розвитку. В цьому відношенні МССБ можуть розглядатись як елемент боротьби НАТО з тероризмом, оскільки вони допомагають, хоча і опосередковано, покласти край діяльності терористів на території Афганістану.

МССБ — це багатонаціональні сили з країн — членів НАТО і партнерів. Спочатку ними командувала Велика Британія, потім з червня 2002 року вони перейшли під командування Туреччини, а з лютого 2003 року — під спільне командування Німеччини і Нідерландів, які користуються підтримкою НАТО у певних сферах. Серед внесків держав у цю спільну справу — військово-транспортна авіація надана Бельгією, польовий госпіталь з Чеської Республіки, медична група з Португалії та інженерна і тилова підтримка з боку Польщі.

Прохання про підтримку з боку НАТО, яке зробили Німеччина і Нідерланди, готуючись до цієї місії, було задоволене рішенням Північноатлантичної ради від 17 жовтня 2002 року. Допомога з боку НАТО була потрібна передусім в галузі виділення необхідних військових сил, координації розвідки та обміну інформацією. Конференція, присвячена виділенню необхідних військових сил, відбулася за участю країн — членів НАТО і партнерів у штабі Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SHAPE) 27 листопада 2002 року. Вона дозволила країнам зробити свої пропозиції щодо участі в цьому процесі та виявити і обговорити важливі недоліки, які необхідно усунути для посилення майбутнього потенціалу. Це була перша конференція такого роду на підтримку країн, які взяли на себе відповідальність за керівництво операцією не під проводом НАТО на основі резолюції Ради Безпеки ООН.

І операція “Ендюрінг фрідом”, і МССБ продовжують користуватись підтримкою країн-партнерів, яких протягом останнього десятиліття НАТО активно залучає до своїх операцій та користується практичним досвідом, набутим країнами-партнерами в миротворчих операціях на Балканах. Допомога, яку країни-партнери надають у проведенні операцій з викорінення тероризму і підтримці зусиль уряду Афганістану зі стабілізації країни, передбачає надання необхідних дозволів на базування і польоти в повітряному просторі — це вітають країни Кавказу і Центральної Азії; підрозділи піхоти, військової поліції, захисту від ядерної, біологічної і хімічної зброї та транспортні засоби з Румунії, яка згодом стала членом Альянсу; інженерна підтримка з Росії і Словаччини, яка стала членом НАТО у 2004 році; шведський розвідувальний підрозділ, розташований у штаб-квартирі МССБ.

Детальніше еволюція ролі НАТО в діяльності МССБ описана в частині IV.

Антитерористичні операції на Балканах

Операції НАТО на Балканах допомогли зробити цей регіон менш сприятливим для діяльності терористів. У рамках широкої кампанії проти тероризму сили під керівництвом НАТО здійснили заходи проти терористичних груп, які мають зв'язки з мережею Аль-Каїди. Особливо успішними були заходи з припинення нелегального пересування людей, зброї і наркотиків.

Військова концепція захисту від тероризму

Військова концепція захисту від тероризму була затверджена на Празькому саміті в листопаді 2002 року. В ній наголошується на готовності Альянсу допомагати захищати від терористичних нападів, стримувати і запобігати нападам, спрямованим проти населення, території, інфраструктури і збройних сил країн Альянсу, зокрема, через дії проти терористів та тих, хто їх укриває; надавати допомогу національним урядам в доланні наслідків терористичних нападів; підтримувати операції Європейського Союзу чи інших міжнародних організацій або коаліцій, в яких беруть участь держави Альянсу; та в розгортанні збройних сил там і тоді, коли цього вимагатиме виконання таких місій.

План дій Партнерства в боротьбі з тероризмом

Спільно з країнами-партнерами НАТО виробила План дій Партнерства в боротьбі з тероризмом (PAP-T). Цей план, оголошений на Празькому саміті в листопаді 2002 року, забезпечує рамки співпраці проти тероризму, в яких визначено ролі партнерства та інструменти з боротьби з тероризмом і долання його наслідків. Країни — учасниці Середземноморського діалогу можуть також брати участь у запланованих заходах.

Рада євроатлантичного партнерства, Рада Росія — НАТО, Комісія Україна — НАТО, країни — учасниці Середземноморського діалогу разом з НАТО засудили напади 11 вересня і запропонували Сполученим Штатам свою допомогу. Країни — члени НАТО продовжують активно використовувати механізми партнерства для консультацій з країнами-партнерами щодо подальших кроків. Вони погодилися з тим, що для боротьби з тероризмом необхідно здійснювати комплексні заходи політичного, економічного, дипломатичного, військового і правоохоронного характеру; тобто довгостроковий, багатосторонній підхід НАТО як організації загалом, а також усіх членів Альянсу окремо, як членів НАТО, так і членів ООН, Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) і Європейського Союзу.

Захист від зброї масового знищення

На Празькому саміті в листопаді 2002 року уряди країн — членів НАТО ухвалили впровадження п'яти ініціатив із захисту від ядерної, біологічної і хімічної (ЯБХ) зброї, які спрямовані на вдосконалення оборонної спроможності Альянсу в захисті від зброї масового знищення. Ці ініціативи передбачають:

- Прототип мобільної лабораторії;
- Спільна група з оцінки ЯБХ;

- Віртуальний зразковий центр захисту від ЯБХ;
- Запаси засобів захисту НАТО від біологічної та хімічної зброї; і
- Система спостереження за захворюваннями.

Вдосконалений пакет антитерористичних заходів

На Стамбульському саміті у червні 2004 року було узгоджено вдосконалений пакет антитерористичних заходів. Ці заходи охоплюють вдосконалення обміну розвідувальною інформацією через Підрозділ антитерористичної розвідки НАТО та за допомогою інших засобів; вдосконалення здатності НАТО швидко реагувати на звернення країн по допомогу у відповідь на напади терористів; допомога в охороні важливих великих заходів, зокрема за допомогою літаків раннього повітряного виявлення і управління НАТО; посилення внеску операцій під проводом НАТО в Середземномор'ї, на Балканах і в Афганістані в боротьбу з тероризмом; зміцнення співпраці з країнами-партнерами та іншими міжнародними і регіональними організаціями; вдосконалення відповідних можливостей і засобів. Вони також містять спеціальну програму озброєнь, затверджену Народою національних керівників у галузі озброєнь на засіданні в травні 2004 року. Ця програма зосереджена на десяти сферах:

- боротьба з саморобними вибуховими пристроями, такими як автомобілі з вибухівкою або придорожні бомби;
- зменшення вразливості широкофюзеляжних цивільних і військових літаків від переносних зенітно-ракетних комплексів;
- зменшення вразливості гелікоптерів від реактивних гранат;
- захист гаваней і кораблів від швидкісних катерів з вибухівкою і підводних плавців-диверсантів;
- виявлення, знешкодження хімічної, біологічної і ядерної зброї та захист від неї;
- утилізація боєприпасів;
- технологія високоточного десантування з повітря сил спеціального призначення та їх оснащення;
- розвідка, спостереження і визначення цілей серед терористів і тактична розвідка;
- технологія боротьби з мінометними обстрілами;
- захист критичної інфраструктури.

Захист від кібернетичного тероризму

Здійснюються кроки з посилення захисту проти кібернетичних нападів, вдосконалюється захист від можливого порушення критичної інфраструктури НАТО і країн-членів, зокрема систем інформації та зв'язку.

Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій

Здійснюються також серйозні заходи з поліпшення готовності долати наслідки можливих терористичних нападів. У жовтні 2001 року було розроблено План дій у сфері надзвичайних ситуацій з вдосконалення цивільної готовності до захисту від можливих нападів на цивільне населення із застосуванням хімічних, біологічних і радіологічних агентів. Це була пряма відповідь на події 11 вересня 2001 року та теракти із застосуванням сибірської виразки в США. Цей План дій постійно оновлюється з огляду на нові можливі загрози і набутий досвід.

У рамках Плану дій НАТО і країни-партнери спільно працюють над розробкою додаткових заходів цивільного характеру, спрямованих на боротьбу із загрозами. Серед них:

- Набір національних засобів, які можна застосувати на допомогу країні-члену Альянсу або партнеру, враженому терористичним нападом;
- Використання Євroatлантичного центру координації реагування на катастрофи при штаб-квартирі НАТО для координації допомоги в доланні наслідків, яку пропонують країни — члени НАТО і партнери у відповідь на запит від постраждалої країни;
- Міжнародні навчання з додання наслідків нападів для військових і цивільних підрозділів цивільної оборони;
- Розробка рекомендацій і мінімальних стандартів з поліпшення оперативної сумісності засобів, запропонованих країнами, які надають допомогу в доланні наслідків;
- Вдосконалений захист критичної інфраструктури.

Цивільна оборона

У відповідь на зростання загрози важливим публічним заходам Альянс здійснив спеціальні кроки з посилення захисту усіх учасників таких заходів. Засоби раннього повітряного попередження НАТО та інші форми практичної допомоги декілька разів використовувались для захисту під час проведення важливих заходів, таких як чемпіонат Європи з футболу 2004, Олімпійські ігри в Афінах і саміт у Стамбулі.

Вдосконалена співпраця

Жоден з описаних вище заходів не відмінює необхідність посилення співпраці з іншими міжнародними організаціями, спроможними зробити свій внесок у вдосконалення захисту від тероризму через інформаційний обмін і узгоджені дії. Наприклад, НАТО і Європейський Союз обмінялись інформацією з питань цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та в інших відповідних галузях. НАТО бере активну участь у роботі Антитерористичного комітету ООН, проводить регулярні консультації з ОБСЄ і співпрацює з Євроконтролем, Міжнародною організацією цивільної авіації та Міжнародною асоціацією повітряного транспорту над питаннями вдосконалення цивільно-військової координації управління повітряним рухом.

Серед заходів, здійснених останніми роками для боротьби з новими загрозами, — національні ініціативи країн — членів НАТО, в яких беруть участь інші держави, серед яких країни-союзники і партнери. Наприклад, у травні 2003 року Сполучені Штати започаткували Ініціативу із захисту від розповсюдження зброї масового знищення (PSI), глобальне партнерство країн, які прагнуть припинити потік небезпечних технологій до і від держав і недержавних дійових осіб, що займаються розповсюдженням. Вісім країн — членів НАТО, а також Австралія і Японія беруть участь у цій Ініціативі з самого початку, обмінюючись своїм досвідом і знаннями у виявленні і запобіганні потенційним загрозам. НАТО підтримує і втілює широкий спектр політичних і оборонних ініціатив з боротьби проти розповсюдження зброї масового знищення. Більш детальна інформація про це наведена в частині X.

Розділ 20

Нові можливості й засоби

З метою поліпшення військової спроможності країн-членів НАТО здійснює ряд заходів. Ці заходи спрямовані на забезпечення Альянсу здатності виконувати усі свої поточні й майбутні зобов'язання за операціями та боротись з новими загрозами, такими як тероризм і розповсюдження зброї масового знищення, й побудовані на комплексному наборі заходів, здійснених по закінченні холодної війни для адаптації Альянсу до нових завдань. Це особливо важливо тому, що НАТО бере на себе виконання нових місій у віддалених місцях, таких як Афганістан. Ці місії потребують таких збройних сил, які можна перекинути далі й швидше, які здатні довше перебувати в польових умовах і при цьому виконувати найскладніші завдання, якщо виникне необхідність. Більше того, ці сили повинні бути відповідним чином оснащені й захищені для виконання найбільш небезпечних місій.

Для досягнення цих нових цілей Альянс здійснив три ключові ініціативи, які стали головною рушійною силою трансформації усієї організації: Празькі зобов'язання щодо обороноздатності, і взяті з метою поліпшення можливостей і засобів у таких критично важливих сферах, як стратегічні перевезення і повітряне спостереження за поверхнею; спрощення і скорочення військової командної структури; створення Сил реагування НАТО.

Плани із забезпечення Альянсу засобами спостереження за поверхнею успішно виконуються і забезпечать обізнаність з ситуацією перед і під час виконання операцій НАТО. Для боротьби з розповсюдженням зброї масового знищення і засобів її доставки Альянс розглядає можливість протиракетного захисту своєї території, збройних сил і населених пунктів. Він також створив Багатонаціональний батальйон захисту від хімічної, біологічної, радіологічної і ядерної (ХБРЯ) зброї для захисту від цих загроз.

Празькі зобов'язання щодо обороноздатності

Празькі зобов'язання щодо обороноздатності (PCC) прийшли на зміну Ініціативі з обороноспроможності (DCI), яка була ухвалена в 1999 році на Вашингтонському саміті й спрямована на вдосконалення можливостей і засобів, необхідних для забезпечення ефективності майбутніх багатонаціональних операцій з усього спектра місій Альянсу, до того ж особлива увага зверталась на поліпшення оперативної сумісності. DCI допомогла поліпшити обороноспроможність Альянсу у важливих сферах, але вона передбачала загальні зобов'язання країн — членів НАТО загалом і не вимагала від них індивідуальної звітності про досягнутий прогрес. На-

пади на США 11 вересня 2001 року посилили необхідність терміново забезпечити цілеспрямоване покращання обороноспроможності.

НАТО взяла на себе міцні політичні зобов'язання вдосконалювати свої можливості і засоби в 400 специфічних сферах, які мають фундаментальне значення для ефективного виконання місій Альянсу. Вони об'єднуються у вісім галузей:

- Хімічний, біологічний, радіологічний і ядерний (ХБРЯ) захист;
- Розвідка, спостереження і визначення цілей;
- Спостереження за поверхнею з повітря;
- Командування, управління і зв'язок;
- Бойова ефективність, зокрема високоточні боєприпаси і нейтралізація протиповітряної оборони супротивника;
- Стратегічні повітряні й морські перевезення;
- Заправка літаків у повітрі;
- Мобільні підрозділи бойової підтримки і забезпечення.

Міністри оборони також вирішили, що ця нова ініціатива має ґрунтуватися на специфічних індивідуальних зобов'язаннях кожної країни, які вона бере на себе на основі суверенних рішень, і повинна передбачати конкретні дати, до яких недоліки повинні бути усунені. До того ж ці зобов'язання повинні сприяти посиленню багатонаціональної співпраці і розподілу ролей, а також повинні бути реалістичними і досяжними у економічному сенсі, залишаючись серйозним завданням для держав НАТО. Більше того, вони повинні бути сумісними з відповідними заходами Європейського Союзу і забезпечувати з ними взаємне підсилення.

Нова ініціатива була цілеспрямованою і ґрунтувалась на індивідуальних зобов'язаннях країн — членів Альянсу вдосконалювати конкретні можливості й засоби самостійно, або спільно з іншими союзниками, водночас вона була зосереджена на реалістичних і досяжних цілях. Мета була зрозуміла: забезпечити абсолютно необхідне поліпшення можливостей і засобів для того, щоб Альянс міг виконувати будь-які свої місії у будь-якому місці.

Отже, Празькі зобов'язання щодо обороноздатності є важливим кроком, спрямованим на забезпечення збройних сил Альянсу усіма необхідними засобами для швидкого і результативного проведення операцій так довго, як це буде необхідно. Саме на цих умовах глави держав і урядів взяли на себе на Празькому саміті зобов'язання значно посилити обороноспроможність. Головна відповідальність за це лежить на самих урядах країн — членів НАТО, але Альянс колективно запровадив заходи зі спостереження і моніторингу виконання цих зобов'язань та втручання для розв'язання будь-якої проблеми, що може виникнути. Празькі зобов'язання також спрямовані на пошук шляхів забезпечення взаємного доповнення зусиль НАТО і Європейського Союзу. Успішне досягнення цих складних, але реалістичних і досяж-

них цілей має вирішальне значення для виконання широкомасштабних планів, ухвалених у Празі.

Командна структура НАТО

Ще одним важливим моментом, на якому зосереджений процес трансформації, є скорочення і спрощення командної структури НАТО, ключові елементи якої описані в частині III. Функція командної структури полягає у плануванні й виконанні операцій, розвитку модернізації та оперативної сумісності збройних сил країн — членів НАТО та посилення трансатлантичного зв'язку, який лежить в основі співпраці у рамках Альянсу. Зміни в командній структурі віддзеркалюють ці імперативи і наділяють особливо важливою роллю, пов'язаною з постійним розвитком, Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації. Це нове командування охоплює Спільний військовий центр НАТО, Об'єднаний центр військових досліджень і Об'єднаний центр аналізу і вивчення досвіду. В цю структуру не входять, але пов'язані з нею національні і багатонаціональні Центри підвищення кваліфікації, які дають кращі можливості для навчання, відпрацювання оперативної сумісності, випробування і вдосконалення військових доктрин та оцінки нових концепцій.

Сили реагування НАТО

Створення Сил реагування НАТО (NRF) є невід'ємним елементом трансформації військових засобів НАТО, який доповнює Празькі зобов'язання щодо обороноздатності й нову командну структуру.

Сили реагування НАТО були створенні з безпрецедентною швидкістю. Значення цього досягнення полягає не лише у створенні нових збройних сил, а і в тому, що їх створення впливає на інші сфери вдосконалення можливостей і засобів й виконують функцію каталізатора сталої трансформації і розвитку сил НАТО загалом. Сили реагування НАТО є одним із найважливіших результатів Празького саміту.

Сили реагування НАТО — це об'єднані сили, які складаються із сухопутних, морських і повітряних елементів, що можуть пристосовуватись до конкретної місії і швидко розгортатись там, де вкаже Північноатлантична рада. Ці сили складаються з технологічно найсучасніших, гнучких, мобільних, оперативно сумісних і здатних до тривалих дій елементів, готових до розгортання протягом п'яти днів і діяти без додаткової підтримки протягом тридцяти днів. Це не постійні сили, а такі, які складаються з підрозділів, наданих країнами — членами Альянсу на ротаційній основі на визначений час, які спільно тренуються і проходять атестацію.

Завдання цих сил полягає у запобіганні ескалації конфлікту або загрози конфлікту у більш широку суперечку, що становить загрозу для безпеки і стабільності. Вони здатні самостійно виконувати відповідні місії, або входити до складу

більших сил і брати участь у будь-яких військових операціях Альянсу. Відповідно їх можна розгорнути в різні способи, наприклад, для демонстрації сили і військової солідарності Альянсу перед обличчям агресії; як головний елемент операції з колективної оборони, яка здійснюється на виконання статті 5 Північноатлантичного договору; як сили з врегулювання кризової ситуації, підтримання миру або стабілізації в операціях поза сферою дії статті 5; або як авангард основних сил у більш широкомасштабній військовій операції.

Прототип Сил реагування НАТО у складі 9500 військовослужбовців став до строю у жовтні 2003 року. Водночас міністри оборони країн НАТО на своєму неформальному засіданні в Колорадо-Спрінгс, США, взяли участь у семінарі з вивчення концептуальної ролі Сил реагування НАТО і процесу прийняття рішень стосовно їх потенційного застосування. На церемонії у Бранссумі, Нідерланди, 15 жовтня 2003 року відбулося урочисте вручення прапора новим силам генералом Джеймсом Джоунсом, Верховним головнокомандувачем об'єднаних збройних сил НАТО в Європі і стратегічним командувачем новоствореного Оперативного командування об'єднаних збройних сил НАТО в Європі.

Під час демонстрації початкових можливостей цих сил, деякі їхні елементи, в які входили підрозділи з 11 держав НАТО, в листопаді 2003 року взяли участь у навчаннях в Туреччині з реагування на гіпотетичну кризову ситуацію. За сценарієм виникла загроза персоналу ООН та цивільним особам з боку терористів і ворожих сил, які перебували у країні, що не належить до євроатлантичного регіону. Ситуація вимагала встановлення ембарго на пересування збройних сил і озброєнь, проведення антитерористичних операцій і наочної демонстрації солідарності, політичної рішучості й військової потужності Альянсу.

Навчання і випробування продовжуються, що допомагає розвивати ці сили за узгодженим графіком. У жовтні 2004 року під час неформальної зустрічі міністрів оборони держав Альянсу в Поаяна Брашов, Румунія, Генеральний секретар НАТО оголосив про те, що Сили реагування досягли своєї початкової потужності.

У вересні 2005 року морські і повітряні елементи цих сил були надані в розпорядження США після офіційного запиту про допомогу з ліквідації наслідків буревію "Катріна". Сили реагування НАТО також брали участь у наданні гуманітарної допомоги Пакистану після руйнівного землетрусу в жовтні 2005 року.

Сили реагування НАТО досягнуть своєї цілковитої оперативної спроможності до кінця 2006 року. За планом вони складатимуться з 21 тис. військовослужбовців сухопутних сил з повітряними і морськими елементами подібного розміру.

Наземне спостереження Альянсу

Значного прогресу в ініціюванні вдосконалення можливостей і засобів у певних сферах вдалося досягти ще до Празького саміту. Восени 2002 року плани розвитку засобів Наземного спостереження Альянсу (AGS), які є ключовим елемен-

том трансформації НАТО, отримали позитивний поштовх, коли було оголошено про рішення спільно розробляти радіолокаційний сенсор, який задовольнив би як потреби Системи наземного спостереження Альянсу, так і національні вимоги країн, що беруть участь у його розробці.

НАТО замовляє систему AGS для забезпечення командувачів Альянсу картиною ситуації на театрі виконання місій. Вона складатиметься з суміші пілотованих і безпілотних повітряних суден, оснащених радарми, які здатні спостерігати за поверхнею і передавати дані командувачам, забезпечуючи їх таким чином “очима в небі” над певною територією.

Система AGS вироблятиметься Трансатлантичним промисловим партнерством у сфері спостереження (TIPS) — консорціумом з більше ніж 80 компаній, серед яких Європейська аеронавтична оборонна і космічна компанія (EADS), Галілео Авіоніка, Дженерал Дайнемікс, Канада, Індра, Нортроп Грумман і Талес. Система має досягти своєї початкової оперативної спроможності в 2010 році, а цілковитої спроможності — в 2012 році.

Подібно до того, як радарні літаки Системи раннього повітряного попередження і управління НАТО (АВАКС) контролюють повітряний простір, AGS буде спостерігати за тим, що відбуватиметься на поверхні. AGS забезпечить контроль за ситуацією до і під час операцій НАТО. Це необхідний засіб для проведення сучасних військових операцій і він буде ключовим інструментом у руках Сил реагування НАТО (NRF).

Батальйон ХБРЯ

Ще одним важливим кроком стало досягнення 1 грудня 2003 року цілковитої оперативної спроможності Багатонаціональним батальйоном хімічного, біологічного, радіологічного і ядерного (ХБРЯ) захисту Альянсу. Створений для забезпечення захисту від ХБРЯ загроз, а також для вчасної оцінки ситуації та надання рекомендацій командувачам і підрозділам у польових умовах, цей підрозділ вписується в концепцію Сил реагування НАТО і доповнюватиме їх можливості. У початковому форматі батальйон очолювала Чеська Республіка, що надіслала до нього 160 фахівців, які і створили основу цього формування, в якому беруть участь 13 держав НАТО.

Протиракетна оборона

НАТО виконує проекти із захисту збройних сил Альянсу, його території і населення від ракетної загрози. Це робиться у відповідь на розповсюдження зброї масового знищення і засобів її доставки, зокрема ракет будь-якого радіуса дії.

Очікується, що до 2010 року НАТО матиме можливість захистити розгорнуті підрозділи від балістичних ракет середнього і малого радіуса дії, перехоплюючи їх на етапах розгону, проміжному і кінцевому. Ця активна багатопартова Система так-

тичної оборони від балістичних ракет буде також здатною діяти проти літаків, безпілотних літальних апаратів та інших повітряних загроз.

НАТО також вивчає варіанти захисту своїх збройних сил, території і населення від повного спектра ракетних загроз. Глави держав та урядів країн — членів Альянсу ініціювали на Празькому саміті 2002 року зусилля зі створення широкомасштабної Системи протиракетної оборони і прийняли рішення про виконання техніко-економічного обґрунтування протиракетної оборони. Цю роботу очолило Агентство консультацій, управління і командування НАТО (НСЗА) в рамках Програми інвестицій в безпеку НАТО. Після процесу конкурсного відбору і на основі рекомендацій НСЗА 18-місячний контракт було укладено з консорціумом-переможцем на підготовку техніко-економічного обґрунтування, обчислення видатків і прогнозування графіка створення Системи протиракетної оборони відповідно до вимог НАТО.

ЧАСТИНА VI

Альянс відкритий для вступу нових країн-членів

- Розділ 21 Процес розширення
- Розділ 22 План дій щодо членства

Розділ 21

Процес розширення

Можливість розширення НАТО закладена в статті 10 Північноатлантичного договору. Це основа політики відкритих дверей НАТО щодо вступу нових країн-членів. Рішення запросити потенційних нових країн — членів Альянсу до початку переговорів про вступ приймаються спільно усіма дійсними членами НАТО.

Розширення — процес, що триває. Чотири країни приєдналися до Альянсу між 1949 роком і 1980 роками — Туреччина і Греція у 1952 році, Німеччина в 1955 році і Іспанія у 1982 році, але вступ нових членів по закінченні холодної війни вражає найбільше як кількістю, так і політичними наслідками. Десять країн — Болгарія, Чеська Республіка, Естонія, Латвія, Литва, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина і Словенія — вступили до НАТО двома хвилями розширення Альянсу, а ще три країни — Албанія, Хорватія і колишня Югославська Республіка Македонія* — наразі беруть участь у Плані дій щодо членства (MAP), програмі, яка готує претендентів до вступу в НАТО. Процес розширення НАТО допомагає задовольнити потреби цих країн у безпеці, а також посилити стабільність на європейському континенті.

Початок перетворень

Коріння перетворень, які змінили політичну карту Європи наприкінці 80-х років, можна побачити у подіях 60-х і 70-х років. Особливо виділяються три події: прийняття Альянсом у грудні 1967 року доктрини Армеля, що ґрунтувалась на політиці підтримання адекватної обороноздатності і одночасного пошуку шляхів послаблення напруженості у відносинах між сходом і заходом, та розв'язання фундаментальних політичних проблем, що розділяють Європу; ініціювання в 1969 році урядом Федеративної Республіки Німеччини "Східної політики" канцлера Віллі Брандта, яка була покликана забезпечити більш позитивні відносини з країнами Східної Європи і Радянським Союзом з огляду на обмеження, викликані внутрішньою політикою урядів тих країн та їх міжнародною діяльністю; і ухвалення у серпні 1975 року Заключного Гельсінського акта, який встановив нові стандарти і кодекси поведінки у сфері прав людини та запровадив заходи з посилення взаємної довіри між сходом і заходом.

Розвиток відносин між сходом і заходом протягом 80-х років був відзначений низкою не менш важливих подій. Це розміщення у Європі ядерних сил середнього радіуса дії (INF) НАТО після прийняття у грудні 1979 року подвійного рішення про ядерну модернізацію і одночасний контроль над озброєннями; підписання у грудні 1987 року Вашингтонського договору, який вимагав глобальної ліквідації американських і радянських ракет середнього радіуса дії наземного базування; перші

ознаки змін у Східній Європі, пов'язані з появою і визнанням, попри зроблені пізніше кроки назад, незалежного профспілкового руху “Солідарність” у Польщі в серпні 1980 року; наслідки радянського вторгнення в Афганістан у грудні 1979 року і наступного виводу радянських військ з цієї країни у лютому 1989 року; і зрештою, призначення у березні 1985 року Генеральним секретарем КПРС Михайла Горбачова та його рішучі кроки в напрямі перебудови і гласності.

У березні 1989 року в рамках Конференції з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у Відні розпочалися багатообіцяючі нові переговори з контролю над озброєннями. У цих переговорах взяли участь 23 країни — члена НАТО і Організації Варшавського договору, які обговорювали питання скорочення звичайних озброєнь в Європі (ЗОЄ). Особливого значення набув саміт НАТО, який відбувся на цьому тлі наприкінці травня 1989 року в Брюсселі. Його учасники визнали перетворення, що відбувалися у Радянському Союзі та інших країнах Східної Європи, та окреслили підходи Альянсу до подолання розділення Європи і досягнення давньої мети — побудувати справедливий і мирний європейський порядок. Вони наголосили на необхідності зберігати надійні й ефективні сили стримування і адекватної оборони та окреслили широкі плани з активізації співпраці між сходом і заходом.

Надзвичайно важливі для європейського континенту і для міжнародних відносин загалом події продовжувались протягом наступних років. До кінця 1989 року і протягом перших тижнів 1990 року значно просунулись вперед реформи політичних і економічних систем Польщі та Угорщини; в Німецькій Демократичній Республіці, Болгарії, Чехословаччині і Румунії кроки, зроблені назустріч свободі і демократії, перевищували усі сподівання.

Обіцянки покласти край розділу Європи і припинити розділ Німеччини, які робились протягом 40 років, отримали реальне значення з падінням Берлінського муру в листопаді 1989 року. Це мало не лише важливе символічне значення. Відкрився шлях для швидкого і радикального прогресу в більшості країн Центральної і Східної Європи. Менше ніж за рік, 3 жовтня 1990 року, за підтримки міжнародного співтовариства і згоди уряду СРСР на основі міжнародного договору і демократичної волі німецького народу відбулося возз'єднання двох німецьких держав. Протягом кількох років ряд країн Центральної і Східної Європи визначили членство в НАТО своєю головною зовнішньополітичною метою попри негативний образ Альянсу, який створювався урядами Радянського Союзу і країн Варшавського пакту в часи холодної війни.

На липневому 1990 року саміті в Лондоні НАТО простягла руку дружби своїм колишнім суперникам і розпочала процес діалогу і співпраці. У грудні 1991 року вона створила спільний форум багатонаціональних консультацій і співробітництва у формі Ради північноатлантичного співробітництва (РПАС), а у січні 1994 року було розпочато програму “Партнерство заради миру” (ПЗМ), яка забезпечила рамки для двосторонньої співпраці з кожною країною на індивідуальній основі. На заміну РПАС у травні 1997 року прийшла Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП), яка з того

часу забезпечує загальні політичні рамки для співпраці між НАТО і країнами-партнерами.

Протягом короткого періоду часу усі відповідні країни позитивно відгукнулись на ці ініціативи і почали брати участь у програмах практичної співпраці. Декілька країн почали шукати підтримку свого майбутнього приєднання до Північноатлантичного договору. У 1994 році Альянс визнав необхідність відреагувати на ці прагнення у формі своїх загальних цілей і далекосяжних намірів розширювати співпрацю і робити її більш практичною для закладання основ миру і стабільності в євроатлантичному регіоні.

На Брюссельському саміті в січні 1994 року керівники держав НАТО заявили, що вони “очікують і вітатимуть розширення НАТО, яке сягне демократичних країн на схід від нас”. Вони підтвердили відкритість Альянсу для вступу нових європейських держав, які здатні втілювати в життя принципи Північноатлантичного договору і робити свій внесок у безпеку північноатлантичного регіону.

Було здійснено практичні кроки зі втілення цього процесу в такий спосіб, щоб забезпечити збереження цілей і політики Альянсу й запевнити Росію та інші держави в тому, що цей процес не становить для них жодної загрози. Альянс повинен продемонструвати, що розширення сфери стабільності в євроатлантичному регіоні посилить безпеку цих країн і слугуватиме їхнім інтересам.

Дослідження розширення НАТО

Відповідно у 1995 році Альянс розпочав дослідження розширення НАТО з метою вивчення “чому” і “як” нових членів будуть приймати до Альянсу. Результати дослідження було передано заінтересованим країнам-партнерам і оприлюднено. Що стосується “чому” НАТО розширюватиметься, в дослідженні зроблено висновок про те, що із закінченням холодної війни і зникненням Організації Варшавського договору з'явилася потреба і унікальна можливість вдосконалити безпеку в євроатлантичному регіоні, не відновлюючи лінії розмежування.

У дослідженні також зроблено висновок про те, що розширення Альянсу допоможе посилити стабільність і безпеку усіх країн євроатлантичного регіону, сприяючи демократичним реформам, зокрема встановленню демократичного цивільного контролю над збройними силами, розвиваючи тенденції і навички співробітництва, консультацій і досягнення консенсусу, характерні для відносин між країнами — членами Альянсу, і зміцнюючи добросусідські відносини. Розширення також сприятиме прозорості оборонного планування і військових бюджетів, розбудові довіри між державами і посилить загальну тенденцію до більшої інтеграції і співпраці у Європі. У дослідженні також зроблено висновок про те, що розширення посилить здатність Альянсу робити внесок у європейську і міжнародну безпеку.

Що стосується того “як” розширюватись, дослідження підтвердило, що подальше розширення членства в Альянсі буде здійснюватись через приєднання

нових країн до Північноатлантичного договору відповідно до статті 10. Після прийняття до Альянсу нові члени користуються усіма правами і несуть таку саму відповідальність, як і всі інші держави НАТО. Бажання і здатність виконати такі зобов'язання буде вирішальним фактором прийняття Альянсом рішення про запрошення країни до вступу.

Передбачались й інші умови, зокрема вимога до країни-кандидата врегулювати усі етнічні протистояння чи зовнішні територіальні суперечки мирними засобами до того, як вона зможе вступити до Альянсу, а також ставитись до національних меншин згідно з рекомендаціями Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Ще одним важливим чинником є здатність країни брати участь військовими засобами в колективній обороні та операціях з підтримання миру. Зрештою, у дослідженні зроблено висновок про те, що союзники на основі консенсусу вирішуватимуть чи запрошувати нові країни до вступу. Це рішення буде ґрунтуватись на оцінці здатності країни на той момент робити свій внесок у безпеку і стабільність в євроатлантичному регіоні.

Вступ до НАТО

З метою вивчення питань, які були висвітлені в дослідженні розширення НАТО 1995 року, Альянс вирішив проводити Інтенсифікований діалог з кожною країною, яка висловила свою заінтересованість у приєднанні до Альянсу. Перші Інтенсифіковані діалоги було розпочато з Чеською Республікою, Угорщиною і Польщею на початку 1997 року в процесі підготовки до першої після холодної війни хвилі розширення у 1999 році. Уже в липні 1997 року глави держав та урядів Альянсу змогли запросити ці три країни до початку переговорів про вступ. Протоколи про вступ було підписано в грудні 1997 року і ратифіковано усіма 16 країнами — членами НАТО. Три країни приєдналися до Договору, ставши членами НАТО в березні 1999 року.

На Празькому саміті у листопаді 2002 року глави держав та урядів Альянсу запросили Болгарію, Естонію, Латвію, Литву, Румунію, Словаччину і Словенію до початку переговорів про вступ. Усі ці сім країн попередньо взяли участь у Плані дій щодо членства (MAP). Процедури, які виконували чинні члени НАТО і запрошені країни протягом наступних 12 місяців, ілюструють процес вступу, який повинні пройти майбутні члени Альянсу.

Протоколи про вступ були підписані в штаб-квартирі НАТО міністрами закордонних справ запрошених країн 26 березня 2003 року. До кінця квітня 2004 року усі країни — члени Альянсу згідно з вимогами Вашингтонського договору повідомили уряд Сполучених Штатів Америки про свою згоду з протоколами і 2 березня 2004 року Генеральний секретар НАТО офіційно запросив сім країн до членства. На церемонії у Вашингтоні 29 березня 2004 року кожна країна передала на збереження свої

офіційні документи про вступ, як цього вимагає Договір, ставши таким чином юридично і офіційно державою — членом Альянсу.

У проміжку між запрошенням семи країн до початку переговорів і запланованим підписанням протоколів про вступ, ратифікацією і членством, запрошені країни були максимально залучені до діяльності Альянсу і продовжували користуватись Планом дій щодо членства. Кожна запрошена країна також представила графік реформ, які необхідно здійснити до і після вступу для посилення їхнього внеску в спільну справу Альянсу.

17 березня 2004 року Генеральний секретар відкрив нову будівлю у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі, в якій розмістилися делегації нових країн — членів Альянсу. 2 квітня 2004 року після церемонії підняття прапорів нових членів біля штаб-квартири НАТО, було проведено перше офіційне засідання Північноатлантичної ради за участю 26 держав Альянсу.

Розділ 22

План дій щодо членства

На Вашингтонському саміті у квітні 1999 року з метою допомоги країнам, які прагнуть вступити до Альянсу, підготуватись належним чином, НАТО започаткувала План дій щодо членства (MAP), за допомогою якого надає їм поради, допомогу і практичну підтримку. Спочатку до цього плану приєдналися дев'ять країн — Албанія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина, Словенія і колишня Югославська Республіка Македонія*. Хорватія приєдналася у 2001 році. Сім з цих країн — Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина, Словенія — на Празькому саміті у листопаді 2001 року були запрошені до початку переговорів про вступ і офіційно вступили до НАТО в березні 2004 року.

План дій щодо членства з самого початку великою мірою покладається на досвід, отриманий при наданні допомоги Чеській Республіці, Угорщині і Польщі у підготовці до членства, а також під час роботи з сімома країнами, які набули членства в березні 2004 року. Він допомагає країнам, що прагнуть вступити до Альянсу, зосередити свою підготовку на досягненні визначених в його рамках цілей і пріоритетів. План забезпечує цілий спектр заходів, спрямованих на посилення можливостей кожної країни-кандидата, таким чином наповнюючи змістом обіцянку НАТО тримати двері до членства відкритими. Однак план — це не просто перелік завдань, які повинні виконати країни, що прагнуть набути членства в Альянсі, а участь у ньому не гарантує членства. Рішення про запрошення бажаючих розпочати переговори про вступ приймаються країнами — членами Альянсу на основі консенсусу і в кожному випадку окремо.

План дій щодо членства не заміняє програму “Партнерство заради миру”. Широкомасштабна участь в останній та пов'язаним з нею Процесом планування і оцінки збройних сил (PARP), також вважається важливою, оскільки вона дає змогу країні, що прагне членства, досягти оперативної сумісності зі збройними силами НАТО та підготувати структуру і засоби своїх збройних сил до можливого майбутнього членства. PARP слугує різним цілям. Він забезпечує основу прозорості для оборонної політики; визначення і оцінки сил і засобів, які можуть бути передані для багатонаціональних тренувань, навчань і операцій спільно зі збройними силами Альянсу; а також для оборонної реформи.

На початку кожного циклу Плану дій щодо членства бажаючі країни подають щорічну національну програму підготовки до можливого членства, яка містить політичні, економічні, оборонні, військові, ресурсні, юридичні питання та питання безпеки. Вони встановлюють свої цілі, завдання і графіки роботи, які щорічно переглядаються. Наприкінці циклу НАТО готує звіти про досягнення кожної країни — учасниці MAP. Ці звіти стають основою для обговорення досягнень між Північно-атлантичною радою і відповідною країною.

Албанія, Хорватія і колишня Югославська Республіка Македонія* продовжують тісно співпрацювати з Альянсом у рамках Плану дій щодо членства для задоволення критеріїв, які дадуть їм змогу отримати запрошення до переговорів про вступ до Альянсу.

ЧАСТИНА VII

Партнерство і співпраця

- Розділ 23** Євроатлантичне партнерство: Рада євроатлантичного партнерства і Партнерство заради миру
- Розділ 24** НАТО і Росія
- Розділ 25** НАТО і Україна
- Розділ 26** Співпраця з країнами середземноморського регіону і ширшого Близького Сходу
- Розділ 27** Співпраця з країнами Південно-Східної Європи

Розділ 23

Євроатлантичне партнерство: Рада євроатлантичного партнерства і Партнерство заради миру

Політика розвитку партнерства з великою кількістю країн, які не входять до Альянсу, відіграє провідну роль у зміні стратегічного середовища в євроатлантичному регіоні по закінченні холодної війни. Розвиваючи політичний діалог і співпрацю з широкого кола питань, різні форми партнерства допомагають створити євроатлантичну культуру безпеки, яка характеризується рішучим прагненням використовувати міжнародну співпрацю для розв'язання важливих завдань безпеки як всередині, так і поза межами євроатлантичного співтовариства.

Стимулюючи і підтримуючи оборонні реформи в багатьох країнах-партнерах, євроатлантичне партнерство робить свій внесок в демократичні перетворення. Партнерство допомагає розбудувати сучасні, ефективні і демократично відповідальні збройні сили та інші оборонні інституції, а також допомагає країнам-партнерам пом'якшити соціальні і матеріальні наслідки реформ.

Серед сьогоденних викликів євроатлантичній безпеці — такі загрози, як тероризм, які мають як внутрішні, так і зовнішні джерела і транснаціональний характер. Дедалі частіше такі загрози походять з периферії євроатлантичного регіону. В такому середовищі міжнародна стабільність і безпека дедалі більше залежать від внутрішніх реформ та далекосяжної міжнародної співпраці. Партнерство відіграє провідну роль в обох випадках.

Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП) забезпечує відносини з країнами-партнерами загальною політичною структурою. На додаток кожна країна може розвивати індивідуальні відносини з Альянсом через Партнерство заради миру (ПЗМ) — програму двосторонньої практичної співпраці, з якої країни-партнери можуть вибирати заходи відповідно до власних пріоритетів.

НАТО також розвиває особливі відносини з Росією, Україною та з країнами середземноморського регіону і розширеного Близького Сходу. Співпраця з цими країнами, опис якої наведено в інших розділах, розвивається на основі багатьох заходів і механізмів, розроблених у рамках РЄАП і програми ПЗМ — двох стовпів, які доповнюють один одного, і з яких складається євроатлантичне партнерство.

Розвиток євроатлантичного партнерства

У листопаді 1989 року відбулося падіння Берлінського муру, яке сповістило про кінець конфронтації між Сходом і Заходом, що домінувала в міжнародних відносинах і розділяла Європу після закінчення Другої світової війни. Протягом короткого періоду часу вражаючий поступ змін у Центральній і Східній Європі поставив перед НАТО новий, зовсім інший набір викликів безпеці, що радикально відрізняються від попередніх. Безпрецедентні політичні зміни відкрили чудові можливості для посилення безпеки в Європі, але водночас принесли нові питання і небезпеку дестабілізації.

У відповідь на ці виклики лідери країн — членів Альянсу на своєму засіданні в Лондоні у липні 1990 року запропонували нові відносини співпраці з усіма країнами Центральної і Східної Європи. Події розвивались надзвичайно швидко, і в грудні 1991 року НАТО вже започатковувала першу офіційну інституційну структуру з розвитку нових відносин — Раду північноатлантичної співпраці (РПАС) — форум, покликаний об'єднати НАТО та її нових партнерів для обговорення спільних питань. Вперше вона зібралася 20 грудня 1991 року, саме того дня, коли припинив своє існування Радянський Союз, і запропонувала новим незалежним державам допомогу з реалізації їхніх прагнень взяти широкомасштабну участь як демократичні держави у розв'язанні проблем, які хвилюють усіх як в регіональному, так і в світовому масштабі.

Зміни у ставленні до безпеки знайшли свій вираз у новій Стратегічній концепції Альянсу, яка була оприлюднена в листопаді 1991 року. Ця концепція передбачала широкий підхід до безпеки, віддзеркалюючи три елементи, що підсилюють один одного: діалог, співпрацю і збереження здатності до колективної оборони. При цілковитому збереженні оборонного виміру, можливості досягнення цілей Альянсу політичними засобами були великими як ніколи. Діалог і співпраця могли стати важливими елементами підходу до виконання різноманітних завдань, що стоять перед Альянсом. По закінченні холодної війни до них увійшли заходи зі зменшення ризику виникнення конфлікту через непорозуміння або злу волю та з поліпшеного контролювання криз, які впливають на безпеку союзників по Альянсу; кроки з посилення взаємного порозуміння і довіри між усіма країнами Європи; та нові ініціативи з розширення можливостей реального партнерства з розв'язання спільних проблем безпеки.

Спочатку консультації РПАС були зосереджені на спадщині холодної війни, такий як виведення російських військ з країн Балтії. Політична співпраця також була започаткована з ряду питань безпеки і оборони. РПАС відкрила нову добу, підтримуючи реформи та розбудовуючи прозорість і довіру в євроатлантичному регіоні. Однак вона була зосереджена на багатосторонньому, політичному діалозі і не давала країнам-партнерам можливості розвивати індивідуальні відносини співпраці з НАТО, які були б пристосовані до їх конкретних ситуацій і потреб. Ситуація змінилась у 1994 році, коли було започатковано Партнерство заради миру. Ця велика

програма практичної двосторонньої співпраці між НАТО і окремими країнами-партнерами стала великим ривком вперед у процесі співробітництва. Протягом трьох років ці досягнення були підсилені створенням Ради євроатлантичного партнерства, яка прийшла на заміну РПАС і розвинула далі її досягнення, проклавши шлях вдосконаленому і більш оперативному партнерству.

Процес партнерства складається з розвитку комунікації і взаєморозуміння між усіма країнами, які беруть у ньому участь. Деякі з них були втягнуті у давні регіональні, територіальні, політичні, етнічні або релігійні суперечки. Спільні заходи з пошуку розв'язання спільних завдань у сфері безпеки привели до важливих досягнень у подоланні минулих упереджень і чіткого усвідомлення взаємної вигоди від співпраці.

У процесі партнерства вдалося досягти значних результатів, а РЄАП і програма ПЗМ стали ключовими елементами архітектури євроатлантичної безпеки. Звичайно, були проблеми і труднощі, яких, вірогідно, неможливо уникнути в таких складних процесах політичних, економічних і соціальних змін, які відбуваються в Центральній і Східній Європі та колишньому Радянському Союзі. Однак протягом усього кількох років РЄАП і програма ПЗМ досягли стабільного і динамічного розвитку в міру того, як НАТО і країни-партнери здійснили успішні кроки з розширення співпраці в галузі безпеки, дедалі продуктивніше використовуючи домовленості, досягнуті в сфері партнерства.

Сьогодні країни-партнери регулярно консультуються з країнами — членами Альянсу. Вони розвивають індивідуальну співпрацю з різних аспектів оборони і безпеки. Військові регулярно проводять спільні навчання і тренування, а військовослужбовці регулярно беруть участь в операціях з підтримання миру пліч-о-пліч зі своїми колегами з країн НАТО. Вони також співпрацюють з країнами — членами Альянсу в боротьбі проти спільної загрози тероризму.

Необхідність далекосяжної трансформації самого Альянсу, викликана новими завданнями в сфері безпеки, великою мірою вплинула на розвиток партнерства і співпраці, заходи і механізми якого мусили адаптуватись до нових пріоритетів НАТО. Більше того, співпраця мала поглиблюватись і розширюватись з метою задоволення прагнень різних країн-партнерів і залишатись привабливою для них пропозицією. Тому на самітах НАТО: у Вашингтоні у 1999 році, у Празі в 2002 році, і в Стамбулі у 2004 році було прийнято нові ініціативи з поглиблення і посилення співпраці між країнами — членами Альянсу і партнерами.

Зміна обличчя партнерства

Євроатлантичне партнерство допомогло підготувати деякі країни-партнери до членства в НАТО. Воно також забезпечує унікальну структуру, через яку інші країни, які не прагнуть членства в Альянсі, можуть зробити свій внесок в євроатлантичну безпеку.

З часом до Партнерства заради миру приєдналися 30 країн, а саме: Албанія, Вірменія, Австрія, Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Хорватія, Чеська Республіка, Естонія, Фінляндія, Грузія, Угорщина, Ірландія, Казахстан, Киргизька Республіка, Латвія, Литва, Молдова, Польща, Румунія, Росія, Словаччина, Словенія, Швеція, Швейцарія, колишня Югославська Республіка Македонія*, Таджикистан, Туркменістан, Україна і Узбекистан.

З того часу десять з вищезазначених країн стали членами НАТО, а три країни-кандидата готуються до майбутнього членства (див. частину VI).

Хвилі розширення, що відбувались одна за одною, значно змінили рівновагу між країнами-членами та партнерами Альянсу. Становище і розвиток 20 сьогодишніх країн-партнерів дуже різні, що, в свою чергу, впливає на їхній вибір заходів у рамках партнерства, на яких вони бажать зосередитись. Деякі з них усе ще перебувають на ранньому етапі розвитку своїх оборонних структур і засобів. Інші здатні запропонувати значні військові сили для участі в операціях під керівництвом НАТО, а також поради, навчання і допомогу іншим країнам-партнерам на основі свого досвіду.

Боснія та Герцеговина і Сербія та Чорногорія також виявили своє бажання приєднатись до Партнерства заради миру. НАТО всіляко підтримує цю ініціативу і визначила ряд умов для приєднання цих країн до програми, серед яких цілковита співпраця з Міжнародним трибуналом з питань колишньої Югославії, зокрема затримання і передача Трибуналу осіб, яких звинувачують у воєнних злочинах.

Рада євроатлантичного партнерства

Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП) об'єднує 46 держав — 26 країн — членів НАТО і 20 країн-партнерів — в рамках багатостороннього форуму, який забезпечує регулярний діалог і консультації з питань політики і безпеки. Він водночас слугує політичними рамками для індивідуальних двосторонніх відносин між країнами — членами НАТО і учасниками програми ПЗМ.

Прийняте в 1997 році рішення про створення РЄАП ознаменувало визнання Альянсом того факту, що прийшов час рухатись далі, виходити за межі досягнутого РПАС, і будувати форум безпеки, який відповідав би дедалі більш розвинутим відносинам, що склались з партнерами в рамках програми ПЗМ. Прикладом рівня досягнутої співпраці стала операція з підтримання миру під проводом НАТО в Боснії та Герцеговині, в якій в 1996 році взяли участь підрозділи з 14 країн-партнерів, що служили поряд зі своїми колегами з Альянсу. Перехід від РПАС до РЄАП доповнив паралельні кроки з посилення ролі Партнерства заради миру, які полягали у дедалі активнішому залученні країн-партнерів до прийняття рішень і планування усього спектра діяльності партнерства.

На додаток до короткотермінових консультацій в РЄАП з питань поточної політики і безпеки, ведуться довгострокові консультації і співпраця в різних сферах. Серед них врегулювання криз і операції з підтримання миру; регіональні питання; контроль над озброєннями і питання, що стосуються розповсюдження зброї масового знищення; боротьба з тероризмом; оборонні питання, такі як планування, бюджет, політика і стратегія; цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій і готовність до катастроф; співпраця в галузі озброєнь; ядерна безпека; управління повітряним рухом; і наукова співпраця.

РЄАП має в своєму розпорядженні широкий спектр варіантів, що дає їй можливість працювати гнучко і проводити як зустрічі усіх держав Альянсу з країнами-партнерами, так і засідання менших, відкритих робочих груп залежно від тематики, що обговорюється.

Більшість країн-партнерів надіслали свої дипломатичні місії до штаб-квартири НАТО в Брюсселі, які сприяють регулярним зв'язкам і дозволяють проводити консультації тоді, коли виникає така необхідність. Засідання РЄАП відбуваються щомісяця на рівні послів, щороку на рівні міністрів закордонних справ і міністрів оборони та начальників Генеральних штабів, а також час від часу на рівні самітів під час якоїсь виняткової події. У 2005 році було започатковано новий форум РЄАП високого рівня з питань безпеки, який буде проводитись щорічно задля неформального обговорення важливих питань безпеки вищими урядовими особами, парламентарями, особами, що впливають на формування громадської думки та представниками громадянського суспільства.

Партнерство заради миру

Ґрунтуючись на практичній співпраці та відданості демократичним принципам, які лежать в основі Альянсу, Партнерство заради миру (ПЗМ) спрямоване на сприяння реформам, посилення стабільності, зменшення загрози миру та зміцнення відносин у галузі безпеки між країнами-партнерами і НАТО, а також серед самих країн-партнерів.

Основою програми ПЗМ є партнерство, яке формується на індивідуальній основі між кожною країною-партнером і НАТО, пристосоване до індивідуальних потреб і здійснюється спільно на такому рівні і такими темпами, які обирають для себе уряди країн-учасниць. За час існування Партнерства заради миру було вироблено комплексний набір практичних механізмів, які допомагають досягати цілей ПЗМ перетворювати ідеї в дії. Ці інструменти забезпечують рамки для двосторонніх і багатосторонніх дій, надаючи країнам-партнерам можливість взяти участь в ефективних програмах, які відповідають суті їхньої співпраці з НАТО.

Офіційною основою Партнерства заради миру є Рамковий документ, прийнятий Альянсом у 1994 році водночас із запрошенням заінтересованих країн взяти

участь у програмі. Рамковий документ зобов'язує держави Альянсу проводити консультації з будь-якою країною-партнером, яка відчуває пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці. Кожна країна-партнер також визначає для себе специфічні заходи і політичні зобов'язання щодо підтримки демократичного суспільства; дотримання принципів міжнародного права; виконання зобов'язань за Статутом ООН, Загальною декларацією прав людини, Заключного Гельсінського акта та міжнародних угод із роззброєння і контролю над озброєннями; утримання від застосування або загрози застосування сили проти будь-якої іншої держави; поваги існуючих кордонів та мирного врегулювання суперечок. Беруться також специфічні зобов'язання з розвитку прозорості національних оборонних планів і бюджетів, встановлення демократичного контролю над збройними силами та розвитку здатності діяти спільно з НАТО під час виконання миротворчих та гуманітарних операцій.

Індивідуальний вибір заходів у рамках ПЗМ залежить від амбіцій і можливостей кожної країни-партнера. Вибрані сфери доводяться до відома Альянсу в Презентаційному документі, який слугує основою для Індивідуальної програми партнерства, що розробляється і узгоджується між НАТО і кожною країною-партнером окремо. Ці дворічні програми ґрунтуються на обширному переліку заходів, які віддзеркалюють цілі і пріоритети партнерства. Зокрема, співпраця зосереджена на військовій оперативній сумісності, оборонній реформі та пом'якшенні наслідків такої реформи. Вона торкається практично кожної сфери діяльності НАТО, зокрема оборонної політики і планування, відносин між цивільними і військовими, навчання і підготовки, протиповітряної оборони, систем інформації та зв'язку, питань конверсії, врегулювання кризових ситуацій і цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, інформаційно-комунікаційних програм і наукової співпраці.

Двосторонні програми і військові навчання допомагають країнам-партнерам створити такі збройні сили, які здатні поряд із силами НАТО брати участь у миротворчій діяльності згідно з однією з головних цілей Партнерства заради миру. З метою забезпечення ефективності в польових умовах вони дедалі активніше пристосовують свої збройні сили до оперативних норм Альянсу і запроваджують процедури і системи, сумісні з тими, якими користується НАТО. Центр координації партнерства, створений в 1994 році при штаб-квартирі Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SHAPE), працює над цими питаннями з обома Верховними командуваннями НАТО та координує підготовку і навчання у рамках ПЗМ.

Суттєві ініціативи були запропоновані на Вашингтонському саміті в квітні 1999 року з метою посилити увагу Партнерства заради миру до оперативних питань та участі країн-партнерів у прийнятті рішень і плануванні в ПЗМ. До них належить запровадження Концепції оперативної спроможності, спрямованої на розвиток тіснішої і більш цілеспрямованої військової співпраці та вдосконалення військової ефективності багатонаціональних сил. З метою поглиблення консультацій під час

ескалації кризи, яка може викликати необхідність розгортання миротворчих сил та залучення партнерів на ранніх етапах обговорення оперативного планування, а також необхідних збройних сил, було розроблено Політико-військові рамки. Запроваджено навчально-освітню програму підвищення кваліфікації ПЗМ, розроблену для поліпшення оперативної сумісності й сприяння підвищенню рівня співпраці й діалогу між широкими колами учасників діяльності у сфері оборони і безпеки в НАТО і країнах-партнерах. Є також ряд офіційно затверджених навчальних центрів ПЗМ, які роблять свій внесок в розширення можливостей тренування особового складу країн-учасниць ПЗМ. Для кращої інтеграції країн-партнерів у щоденну роботу партнерства при восьми військових штабах НАТО створено штабні елементи ПЗМ, в яких служать офіцери з країн-партнерів.

Рекомендації щодо вимог до оперативної сумісності чи засобів і можливостей даються в рамках Процесу планування і оцінки збройних сил ПЗМ, завданням якого є забезпечення здатності збройних сил країн-партнерів краще взаємодіяти з підрозділами з країн — членів НАТО в спільних миротворчих операціях. Цей процес значно допоміг посилити ефективність участі країн-партнерів в операціях з підтримання миру під проводом НАТО на Балканах і в Афганістані. Застосований механізм був скопійований з власної системи планування збройних сил НАТО і будь-яка країна-партнер, яка бажає ним скористатись, може це зробити. З кожною країною-учасницею обговорюються планові цілі, які називають “Цілями партнерства”. Вони слугують віхами для вимірювання досягнень під час широкомасштабних переглядів. Вимоги стають дедалі більш складними і важкими й пов’язані з покращаннями можливостей і засобів, які визначили для себе держави НАТО. Процес планування і оцінки збройних сил використовується країнами-партнерами також для створення ефективних, економічних і витривалих збройних сил, а також для підтримки широкомасштабних оборонних реформ.

Система Партнерства з обробки і обміну інформацією у реальному масштабі часу (PRIME), розроблена Швейцарією у 2001 році, дає країнам-партнерам і членам НАТО можливість обмінюватись інформацією та робити запити і пропонувати свою участь і ресурси в рамках програм НАТО.

У листопаді 2002 року на Празькому саміті було здійснено ряд кроків з поглиблення співпраці в рамках партнерства. За результатами комплексного аналізу РСАП і Партнерства заради миру рекомендовано посилити співпрацю з оборонної реформи, активізувати політичний діалог з країнами-партнерами і надалі посилювати їх залучення до планування, керівництва і нагляду за заходами, в яких вони беруть участь. Було також затверджено План дій Партнерства проти тероризму, який забезпечив структуру для посилення багатосторонньої співпраці у боротьбі з тероризмом.

На Празькому саміті у формі Індивідуального плану дій партнерства (IPAP) було запропоновано новий двосторонній механізм задоволення потреб країн-партнерів у сфері реформ. Він дає змогу Альянсу відповідним чином давати свої

поради і допомагати країнам-партнерам, які прагнуть і можуть здійснювати комплексні плани реформ, зокрема з питань оборонної і більш широкої політики, а також інституційних реформ. Такі плани, які розробляються на дворічний термін, повинні об'єднати усі різноманітні механізми співпраці, за допомогою яких країна-партнер взаємодіє з Альянсом, зосереджуючи діяльність на забезпеченні ефективності внутрішніх реформ. Інтенсифікований політичний діалог з відповідних питань є невід'ємною частиною процесу IPAR. IPAR також повинен полегшити координацію двосторонньої допомоги, яку надають держави НАТО і партнери, а також координацію зусиль з іншими відповідними міжнародними організаціями. У листопаді 2004 року Грузія стала першою країною, яка створила Індивідуальний план дій партнерства з НАТО, після неї інші країни-партнери також почали розробляти такі плани.

У розвиток празьких досягнень на Стамбульському саміті в червні 2004 року було здійснено подальші кроки з поглиблення партнерства, пристосування його до основних специфічних питань та для більш безпосереднього задоволення потреб і вимог країн-партнерів. Оборонна реформа була визнана головним пріоритетом євроатлантичного партнерства, а План дій партнерства з розбудови оборонних інституцій було започатковано для сприяння і надання підтримки країнам-партнерам з розбудови ефективних і демократично відповідальних оборонних інституцій.

Внески країн-партнерів у операції під проводом НАТО посилюються за рахунок залучення країн, які надають свої підрозділи, до процесу прийняття рішень на ранніх етапах та збільшення можливостей для політичних консультацій. Концепція оперативної спроможності також вдосконалюється за рахунок заходів із забезпечення більшої військової оперативної сумісності та трансформації оборонних структур відповідно до нових оперативних ролей і можливостей НАТО. Виконується робота з організації програм, які пропонуються в рамках ПЗМ, відповідно до загальних завдань і пріоритетів, що полегшить країнам-партнерам визначення тих заходів, які мають для них особливе значення.

На Стамбульському саміті було прийнято рішення зосередити особливу увагу НАТО на співпраці з країнами-партнерами в двох стратегічно важливих регіонах: на Кавказі (Вірменія, Азербайджан і Грузія) та Центральній Азії (Казахстан, Киргизька Республіка, Таджикистан, Туркменістан і Узбекистан). Було призначено спеціального представника в ці два регіони, який діє від імені Генерального секретаря НАТО, а також два офіцера по зв'язках. Ці посади мають посилити здатність НАТО надавати індивідуально пристосовану допомогу і поради щодо виконання відповідних аспектів Індивідуальних планів дій партнерства країнам, які ці плани розробили. Вони також повинні розвивати співпрацю над Планами дій партнерства з розбудови оборонних інституцій та боротьби з тероризмом, а також спільну роботу над Процесом планування і оцінки збройних сил, що особливо важливо в контексті оборонної реформи.

Оборонна реформа

Перед багатьма країнами-партнерами стоїть завдання трансформації успадкованих з часів холодної війни численних армій і величезних запасів зброї і боєприпасів. Не менш важливим завданням є здійснення оборонних реформ з метою забезпечення можливостей і засобів, необхідних для долаття сьогодишніх загроз безпеці та для ефективного внеску в урегулювання кризових ситуацій і в миротворчі операції. Також важливо знайти шляхи долаття соціально-економічних наслідків цих реформ.

Один із найважливіших внесків Партнерства заради миру має форму двосторонніх програм, які розробляються індивідуально з країнами-партнерами з метою обміну досвідом і надання допомоги у розв'язанні масштабних концептуальних і політичних проблем, пов'язаних з процесом оборонної реформи. НАТО також започаткувала ряд ініціатив на підтримку зусиль країн-партнерів у таких сферах, як реінтеграція колишніх військовослужбовців у цивільне життя, конверсія військових містечок і безпечна утилізація надлишкових або застарілих озброєнь і боєприпасів.

Розбудова ефективних інституцій

Ефективні й результативні інституції національної оборони під цивільним і демократичним контролем є фундаментом стабільності євроатлантичного регіону і мають важливе значення для міжнародної співпраці у сфері безпеки. Визнаючи цей життєво важливий зв'язок, глави держав і урядів країн РЄАП затвердили новий План дій партнерства з розбудови оборонних інституцій, який було офіційно прийнято на Стамбульському саміті у червні 2004 року.

Цей новий механізм покликаний підсилити зусилля країн-партнерів з ініціювання і втілення реформ і перебудови своїх оборонних інституцій з метою задоволення національних потреб і виконання міжнародних зобов'язань. У Плані дій визначено спільні завдання у цій сфері. Він сприяє обміну відповідним досвідом і допомагає пристосувати і спрямувати двосторонні програми допомоги в сфері оборони і безпеки.

Найважливіші завдання Плану дій спрямовані на досягнення ефективних і прозорих механізмів демократичного контролю над оборонною діяльністю; участі цивільних у виробленні політики оборони і безпеки; ефективного і прозорого законодавчого та судового нагляду за оборонним сектором; запровадження процесів відповідної оцінки ризиків для безпеки та вимог національної оборони і забезпечення необхідних і економічних можливостей та засобів. У Плані також робиться наголос на важливості ефективної міжнародної співпраці й добросусідських відносин у сфері оборони і безпеки. Його виконання повинно забезпечити максимальне використання існуючих інструментів і механізмів РЄАП і ПЗМ, зокрема Процесу планування і оцінки збройних сил ПЗМ — головного інструменту виконання завдань Плану дій, який

адаптується до кращого виконання цієї ролі. Ефективне виконання також вимагає спільного розуміння стандартів і концепцій, що стосуються оборони, оборонного менеджменту і оборонної реформи.

Політика цільових фондів

Важливе значення для оборонних реформ має вироблення у вересні 2000 року політики цільових фондів НАТО/ПЗМ, які повинні стати механізмом допомоги країнам-партнерам з безпечної утилізації запасів протипіхотних мін на виконання Оттавської конвенції із заборони застосування, накопичення, виробництва і розповсюдження протипіхотних мін, а також їх знищення. Масштаб політики цільових фондів був розширений і містив додаткові проекти з демілітаризації, спрямовані на знищення інших боеприпасів, легкої і стрілецької зброї. Використання цільових фондів також розширюється для надання допомоги країнам-партнерам з додання наслідків оборонних реформ у вигляді таких ініціатив, як перепідготовка звільнених у запас військовослужбовців і конверсія військових містечок.

На початок 2005 року за проектами цільових фондів було знищено або утилізовано 1,6 мільйона протипіхотних мін в Албанії; 12 тис. мін і 7 тис. тонн надлишкових боеприпасів і ракетного пального в Молдові; 400 тис. протипіхотних мін в Україні; 1200 мін в Таджикистані; понад 300 ракет у Грузії. Проекти з демілітаризації планується також виконати в Албанії, Азербайджані, Білорусі, Сербії та Чорногорії і в Україні.

Механізм фонду дає країнам — членам НАТО можливість працювати індивідуально з країнами-партнерами над визначенням і виконанням конкретних проектів. У кожному випадку НАТО або країна-партнер бере на себе провідну роль у фінансуванні і виробленні проектної пропозиції і визначенні потенційних учасників. Країна-партнер, яка отримує безпосередню користь від проекту, повинна брати активну участь у цій роботі і надавати максимально можливу підтримку проекту. Експерти з НАТО дають поради і рекомендації.

Країни — члени НАТО і партнери роблять добровільні внески у цільові фонди, які можуть складатись і з обладнання та матеріального забезпечення. Часто Агентство НАТО з технічного обслуговування і постачання (NAMSA) виконує функцію виконавчої агенції і несе відповідальність за виконання технічних і фінансових аспектів.

Операції з підтримання миру

Країни-партнери відіграють важливу роль в операціях з підтримання миру під проводом НАТО на Балканах і роблять вагомий внесок у Місію НАТО в Афганістані. Участь у цих операціях дає їм можливість отримати практичний досвід спільної діяльності з силами Альянсу і надання допомоги у відновленні стабільності в регіонах криз. Це також допомагає полегшити тягар цих місій, який несуть країни —

члени Альянсу, і демонструє широкий міжнародний консенсус стосовно важливості участі у врегулюванні кризових ситуацій і запобіганні поширенню нестабільності.

Солдати з великої кількості країн-партнерів звикають діяти поряд зі своїми колегами з НАТО, що дозволяє їм ознайомитись з діяльністю Альянсу в складних і важких умовах. Цей практичний досвід, більше ніж будь-який інший єдиний фактор, є критично важливим для поліпшення відносин і розбудови довіри і порозуміння між військовими силами, які до закінчення холодної війни формували ворожі альянси, що протистояли один одному на теренах розділеного континенту. Сьогодні НАТО і країни-партнери співпрацюють у польових умовах, долаючи спільні для усіх загрози і виклики.

Індивідуальна участь країн-партнерів та інших країн — нечленів НАТО в операціях з підтримання миру під проводом НАТО регулюється фінансовими і технічними угодами, укладеними між кожною країною, яка надсилає свої підрозділи, і НАТО після оцінки запропонованих внесків у такі операції. Кожна країна, яка надсилає свої підрозділи, несе відповідальність за розміщення свого контингенту та забезпечення необхідної для його ефективної діяльності підтримки. У деяких випадках підтримка також надається на двосторонній основі окремими країнами — членами НАТО.

Місія в Афганістані

З серпня 2003 року НАТО очолює Міжнародні сили сприяння безпеці (МССБ) в Афганістані. Місія цих сил, що мають мандат ООН, полягає в допомозі властям Афганістану принести мир і стабільність у країну, яка відновлюється після двох десятиліть громадянської війни, та запобігти її повторному використанню як базу для терористів.

Після того як НАТО перебрала на себе керівництво МССБ, ряд країн-партнерів надіслали свої підрозділи для участі у цих силах. Деякі з цих країн надали цінні спеціалізовані підрозділи, такі як військова поліція і групи саперів. Країни-партнери з Центральної Азії роблять свій внесок, допомагаючи організувати необхідне тилове забезпечення МССБ, зокрема оснащення і припаси. Відносини, які розвиваються завдяки Партнерству заради миру, заклали засади для укладання державами НАТО двосторонніх угод про транзит матеріалів через території цих держав та базування на них військових підрозділів і припасів. Зважаючи на етнічне розмаїття населення Афганістану, деякі центральноазійські країни-партнери користуються певним впливом і таким чином допомагають МССБ.

Операції на Балканах

Країни-партнери з самого початку операцій з підтримання миру під проводом НАТО в Боснії та Герцеговині і в Косові є невід'ємною їх частиною. В обох випадках Росія надіслала найбільший контингент серед країн, які не є членами НАТО.

Підрозділи з 14 країн-партнерів увійшли до складу Сил втілення (ІФОР), які були розгорнуті в Боснії та Герцеговині після підписання 14 грудня 1995 року Дейтонської мирної угоди. Спочатку миротворці допомагали втілювати військові аспекти мирної угоди, а потім, в рамках менших за розміром Сил стабілізації (СФОР), які в грудні 1996 року прийшли на заміну ІФОР, допомагали стримувати відновлення ворожих дій і підтримували сприятливий для подальшого розвитку мирного процесу клімат. У різні часи 21 країна-партнер взяла участь в операції з підтримання миру під проводом НАТО в Боснії та Герцеговині, доки вона не була завершена в грудні 2004 року, коли відповідальність за збереження безпеки була передана місії під керівництвом Європейського Союзу.

Військовослужбовці значної кількості країн-партнерів також брали участь у Силах Косова (КФОР) з самого початку їх створення у 1999 році. Місія КФОР полягає у запобіганні відновленню ворожих дій, створенні безпечного середовища і підтримці міжнародних гуманітарних зусиль і діяльності ООН в Косові.

Боротьба з тероризмом

Боротьба з тероризмом є головним пріоритетом Альянсу та його партнерів. Напади терористів на Сполучені Штати 11 вересня вперше в історії НАТО призвели до застосування статті 5 (положення основоположного Договору Альянсу про колективну оборону). Терміново зібравшись наступного дня, посли РСАП, які представляли країни від Північної Америки і Європи до Центральної Азії, безумовно і в найрішучіший спосіб засудили ці напади.

Спільне прагнення об'єднати зусилля в боротьбі із загрозою тероризму отримало конкретний вираз у Плані дій Партнерства проти тероризму, ухваленому на Празькому саміті. Цей План дій забезпечує рамки для обміну розвідданими і досвідом та для посилення співпраці як через політичні консультації, так і в практичних діях. Він забезпечує посилення співпраці в таких сферах, як безпека кордонів, підготовка і навчання з питань боротьби з тероризмом, розвиток можливостей і засобів захисту від терористичних нападів та долаття наслідків таких нападів. План дій Партнерства проти тероризму також допомагає забезпечити фізичне збереження і безпечне знищення надлишкових боєприпасів, легкої і стрілецької зброї, такої як переносні ракетні установки і гранатомети.

Боротьба з розповсюдженням зброї масового знищення

Боротьба з розповсюдженням зброї масового знищення (ЗМЗ) є одним із головних викликів у сфері безпеки в XXI столітті. Діалог НАТО з партнерами відіграє значну роль у досягненні цілей Альянсу щодо нерозповсюдження ЗМЗ, в розбудові

довіри і в створенні умов відкритості і прозорості, які необхідні для успіху зусиль з боротьби із розповсюдженням ЗМЗ.

Альянс прагне розвивати спільне розуміння та обмін інформацією з питань розповсюдження ЗМЗ через консультації щодо політичних і оборонних зусиль. Ряд країн-партнерів має свій досвід і знання, які дають їм можливість зробити суттєвий внесок у посилення спільних зусиль у цій сфері.

Семінари РЕАП з питань потенційного ризику, пов'язаного з біологічною і хімічною зброєю, а також науково-дослідні роботи в сфері нових засобів і оснащення для захисту від агентів ЗМЗ та посилення загального рівня готовності, допомагають обмінюватись інформацією і виробляти найкращі підходи.

Експерти з питань роззброєння з держав НАТО і країн-партнерів мають можливість обговорити політичні аспекти і обмін розвідувальною інформацією у сфері боротьби з розповсюдженням ЗМЗ. Роблячи це, вони зосереджені на основних тенденціях розповсюдження і заслуховують доповіді представників країн — нечленів РЕАП, таких як Китай, Японія, Ізраїль і Південна Корея на регіональну тематику. Здійснюється обмін інформацією з питань контролю за експортом та втіленням нещодавно ухвалених ініціатив з нерозповсюдження.

Члени Альянсу також ознайомили країни-партнери з діяльністю НАТО в сфері хімічного, біологічного, радіологічного і ядерного (ХБРЯ) захисту, особливо щодо створення і розгортання Багатонаціонального батальйону ХБРЯ захисту.

Дії зі знешкодження мін і легкої зброї

На глобальному, регіональному і місцевому рівнях започатковано багатосторонні ініціативи щодо боротьби з розповсюдженням легкої зброї та забезпечення розмінування в гуманітарних цілях. З метою розв'язання цих завдань у євроатлантичному регіоні країни — члени НАТО і партнери прагнуть доповнити ці зусилля політико-військовим досвідом партнерства.

РЕАП створила Спеціальну робочу групу з питань легкої та стрілецької зброї і розмінування, в рамках якої здійснюється обмін інформацією щодо контролю над передачею таких озброєнь, наприклад, через національні механізми експортного контролю і нагляду за виконанням вимог. Програма ПЗМ також спрямована на підготовку персоналу з керівництва безпечним зберіганням запасів, утилізації та знищення надлишкових запасів, а також вилучення і знищення зброї під час миротворчих операцій. На додаток окремим країнам на їх прохання надається спеціальна допомога.

Допомога зі знищення запасів мін, легкої і стрілецької зброї також надається через Цільові фонди ПЗМ. Більше того, підрозділи з країн — членів НАТО і партнерів, які беруть участь у миротворчих операціях на Балканах і в Афганістані, регулярно допомагають цивільним організаціям з розмінування у гуманітарних цілях.

Готовність до катастроф і реагування на них

Співпраця з підготовки і реагування на катастрофи, яку в НАТО називають Цивільним плануванням на випадок надзвичайних ситуацій, є найбільшим невійськовим компонентом діяльності в рамках Партнерства заради миру. Ефективне реагування на катастрофи передбачає координацію транспортних служб, медичних ресурсів, зв'язку, засобів додання наслідків катастроф та інших цивільних ресурсів. Усі країни несуть індивідуальну відповідальність за наявність на національному рівні планів додання надзвичайних ситуацій, але потенційний масштаб і транскордонний характер деяких катастроф роблять необхідними здатність ефективно реагувати на прохання про допомогу, співпрацю і планування на міжнародному рівні.

Співпраця між НАТО і країнами-партнерами в сфері планування на випадок надзвичайних ситуацій охоплює такі заходи як семінари, робочі групи, навчання і підготовчі курси, в яких бере участь цивільний та військовий персонал органів врядування різного рівня: місцевого, регіонального і національного. Інші міжнародні організації, такі як Управління ООН з координації гуманітарних справ, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародне агентство з атомної енергії і Європейський Союз також є важливими учасниками цього процесу, як і неурядові гуманітарні організації.

На пропозицію Росії у 1998 році було створено Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (EADRCC), який повинен координувати ліквідацію кризової ситуації у разі катастрофи в євроатлантичному регіоні (див. частину II). Центр діє як пункт обміну інформацією і координації реагування країн — членів НАТО і партнерів на катастрофи в євроатлантичному регіоні. Він організує масштабні навчання з цивільної готовності до надзвичайних ситуацій з метою відпрацювання реагування на природні та техногенні катастрофи, зокрема акти тероризму. Розробляючи плани дій на різні випадки, відповідні процедури і необхідне обладнання, а також спільно тренуючись і навчаючись, країни — члени НАТО і партнери отримали можливість ефективно координувати через EADRCC допомогу з ліквідації наслідків природних катастроф, а також допомагати біженцям під час косовської кризи.

Робота в цій сфері також передбачає обмін інформацією та участь у Цивільному плануванні на випадок надзвичайних ситуацій з метою оцінки ризику і зменшення вразливості цивільного населення для терористів і зброї масового знищення у контексті Плану дій Партнерства проти тероризму. Для допомоги національним властям у поліпшенні цивільної готовності до можливих терористичних нападів із застосуванням хімічної, біологічної, радіологічної або ядерної зброї було узгоджено План дій з цивільної готовності до надзвичайних ситуацій. Виконання Плану забезпечується рядом механізмів, серед яких підготовка списків національних засобів, починаючи від медичної допомоги і дозиметричного контролю до ідентифікаційних лабораторій, медичної авіації та критично важливих припасів. Країни — члени НАТО

і партнери підготували і постійно оновлюють перелік національних засобів, які можна використати у разі такого нападу.

Безпека, наука і довкілля

Дві спеціальні програми НАТО об'єднують науковців і експертів з країн — членів НАТО і партнерів, які регулярно працюють над спільними проблемами (див. також частину X).

Програма НАТО “Безпека через науку”, якою опікується Науковий комітет НАТО, має на меті участь у забезпеченні стабільності, безпеки і солідарності держав через застосування науки до розв'язання проблем. Вона підтримує співробітництво, створення мереж і розбудову потенціалу науковців, які працюють у країнах — членах НАТО, партнерах і учасниках Середземноморського діалогу. Програма зосереджує свою підтримку співробітництва на дослідженнях у сфері захисту від терористів та боротьби з іншими загрозами безпеці. Вона також спрямована на сприяння обміну і передачі технологій з метою розв'язання пріоритетних завдань країн-партнерів.

Програма Комітету з проблем сучасного суспільства (CCMS) спрямована на розв'язання проблем довкілля і суспільства, об'єднуючи національні відомства для співпраці над короткостроковими і довгостроковими дослідженнями в цих сферах. Вона дає унікальні можливості для обміну знаннями і досвідом з технічних, наукових і політичних аспектів суспільних і екологічних питань між країнами — членами НАТО і партнерами як у цивільній, так і військовій галузях.

Розділ 24

Нато і Росія

По закінченні холодної війни держави НАТО визнали пріоритетом розвиток позитивних відносин і співпраці з Росією. З часом вдалося досягти значного прогресу в перетворенні старого протистояння, яке ґрунтувалось на ідеологічній, політичній і військовій конфронтації, на офіційно оформлене партнерство, що розвивається і ґрунтується на спільних інтересах і діалозі, який продовжується.

Сьогодні країни — члени НАТО і Росія регулярно зустрічаються як рівні в Раді Росія — НАТО для проведення консультацій з поточних питань безпеки і для розвитку практичної співпраці з широкого спектра спільних питань. Розбіжності з деяких питань, для розв'язання яких потрібен певний час, зберігаються, але в основі нового духу співпраці лежить усвідомлення того, що країни — члени НАТО і Росія поділяють стратегічні пріоритети і протистоять спільним викликам, таким як боротьба з тероризмом і розповсюдженням зброї масового знищення.

Розвиток відносин

Ідеологічний і політичний розкол Європи закінчився у 1989 році з падінням Берлінського муру. Після розпаду Радянського Союзу і Варшавського пакту в 1991 році та виникнення нових загроз безпеці в період після холодної війни, НАТО розпочала розвивати нові форми діалогу і співпраці з країнами Центральної і Східної Європи та країнами — членами Співдружності Незалежних Держав (СНД).

У 1991 році Росія приєдналася до Ради північноатлантичної співпраці (на заміну якій в 1997 році прийшла Рада євроатлантичного партнерства). У 1994 році вона приєдналася до Партнерства заради миру — головної програми НАТО, присвяченої двосторонньому співробітництву. У 1996 році після підписання Дейтонської угоди Росія надіслала свої війська для участі в миротворчих силах під проводом НАТО в Боснії та Герцеговині і надала допомогу в їх забезпеченні.

Співпраця у складних польових умовах значно посилила взаємне прагнення і політичну волю підняти співпрацю між НАТО і Росією на новий рівень. Ця трансформація відбулася у травні 1997 року з підписанням Основоположного акта про взаємні відносини, співпрацю і безпеку, який став офіційною основою відносин між НАТО і Росією. У ньому була виражена спільна мета побудувати тривалий мир та передбачалося створення Постійної спільної ради (ПСР) як орган консультацій і співпраці. В результаті відносини між НАТО і Росією на додаток до оперативного виміру отримали інституційний вимір.

Протягом наступних років вдалося досягти значного прогресу в розбудові взаємної довіри і розвитку програми консультацій і співпраці. Але упередження, що залишились з часів холодної війни, не дали ПСР можливості продемонструвати весь свій потенціал. У 1999 році, коли виникли суперечки щодо повітряної кампанії в Косові, Росія призупинила свою участь у ПСР, яка до того часу проводила регулярні засідання на рівні послів або міністрів. Попри це певна діяльність продовжувалась без перерви, зокрема участь у підтримці миру в Боснії та Герцеговині. Більше того, Росія відіграла важливу дипломатичну роль у врегулюванні косовської кризи і в червні 1999 року, коли було розгорнуто сили під проводом НАТО в Косові, російські миротворці увійшли до їх складу.

Починаючи з 1999 року відносини між НАТО і Росією почали значно поліпшуватись. Коли лорд Робертсон став у жовтні того року Генеральним секретарем НАТО, він взяв на себе завдання розв'язати патову ситуацію у відносинах між НАТО і Росією. Так само у 2000 році, після обрання президентом Росії, Володимир Путін оголосив про наміри відбудовувати відносини з НАТО в дусі прагматизму.

Цей процес прискорили деякі ключові події. 12 серпня 2000 року атомний підводний човен "Курск" затонув, поховавши 118 моряків. Це привернуло увагу до необхідності термінової співпраці між НАТО і Росією з питань реагування на такі трагічні інциденти. Напади терористів на США 11 вересня 2001 року також жорстко нагадали про необхідність узгоджених міжнародних дій для ефективної боротьби з тероризмом та іншими новими загрозами безпеці. Негайно після нападів терористів Росія відкрила свій повітряний простір для учасників міжнародної коаліції в Афганістані та надала підтримку антитерористичній коаліції у вигляді обміну розвідданими.

Під час контактів високого рівня між НАТО і Росією протягом наступних місяців, серед яких було дві зустрічі між лордом Робертсоном і президентом Путіним, а також засідання міністрів закордонних справ держав Альянсу і Росії в грудні 2001 року, вивчались можливості надати нового імпульсу і наповнення відносинам між НАТО і Росією.

Рада Росія — НАТО

Інтенсивні переговори завершилися у травні 2002 року підписанням у Римі главами держав Росії і членів Альянсу спільної декларації "Про відносини між НАТО і Росією: нова якість". У цій декларації, яка ґрунтується на цілях і принципах Основного положення акта, керівники держав НАТО і Росії взяли на себе зобов'язання посилити свою спроможність співпрацювати на рівних умовах у сферах спільних інтересів і спільно протистояти ризикам і загрозам своїй безпеці.

Угода передбачала створення Ради Росія — НАТО (РРН), яка прийшла на заміну ПСР. 26 країн — членів НАТО і Росія беруть участь у діяльності РРН як рівні партнери, шукаючи і використовуючи можливості для спільного прийняття рішень і спільних дій з широкого спектра питань безпеки в євроатлантичному регіоні. Перехід від ПСР до РРН (засідання якого проходять у форматі “27” а не у форматі “НАТО + 1”) ілюструє нову філософію підходу до відносин. Це значно допомогло посилити клімат довіри, зробивши політичні обміни і консультації більш корисними для конкретної співпраці.

На засіданнях РРН головує Генеральний секретар. Ці засідання відбуваються на різних рівнях — принаймні раз на місяць на рівні послів, двічі на рік на рівні міністрів і в разі потреби на рівні глав держав та урядів. Підготовчий комітет, який засідає принаймні двічі на місяць, надає підтримку роботі РРН і наглядає за поточною співпрацею. Робота у специфічних сферах розвивається у рамках спеціальних або постійних робочих груп. Раз на місяць також відбуваються засідання на рівні військових представників, а двічі на рік — на рівні начальників Генеральних штабів.

Рада Росія — НАТО та підпорядковані їй структури діють на основі принципу консенсусу і постійного політичного діалогу. Члени РРН представляють свої держави і діють відповідно до їх колективних зобов'язань і обіцянок. Як держави НАТО, так і Росія залишають за собою право діяти самостійно, хоча їхньою спільною метою у рамках РРН є спільна робота в тих сферах, в яких вони мають спільні інтереси і які їх непокоять. Ці сфери було визначено в Основоволожному акті і посилено співпрацю з ключових питань, серед яких боротьба з тероризмом, врегулювання криз, боротьба з розповсюдженням ЗМЗ, заходи з контролю над озброєннями і розбудови довіри, тактична протиракетна оборона, матеріально-технічне забезпечення, співпраця між військовими, оборонна реформа і надзвичайні ситуації цивільного характеру. За взаємної згоди членів РРН до її порядку денного можуть бути додані нові сфери.

З метою розвитку співпраці у цих сферах, а також і в інших, таких як наукова співпраця і проблеми сучасного суспільства, в рамках РРН також ведеться обмін поглядами на поточні міжнародні питання, які впливають на безпеку євроатлантичного регіону, такі як ситуація на Балканах, в Афганістані, Грузії, Україні, Іраку і регіоні розширеного Близького Сходу. Рада також допомагає розвивати політичну волю для здійснення додаткових спільних практичних ініціатив, таких як нинішній проект з вивчення можливості взяти участь у боротьбі із загрозою, яку становлять афганські наркотики.

Ще одним конкретним проявом рівня політичної співпраці, досягнутого РРН в результаті відвертого обміну поглядами, стала спільна заява міністрів закордонних справ РРН 9 грудня 2004 року під час серйозної політичної кризи в Україні. РРН

закликала усі сторони продовжувати утримуватись від розпалювання насильства, не допускати залякування виборців і працювати над забезпеченням чесного і вільного виборчого процесу, який віддзеркалив би волю українського народу. Члени РРН підтвердили свою підтримку демократії в Україні, а також її незалежність, суверенітет і територіальну цілісність — елементи, які вважаються абсолютно необхідними для спільної і неподільної безпеки і стабільності усіх.

За час свого існування РРН розвинулась у продуктивний механізм консультацій, досягнення консенсусу, співпраці, спільного прийняття рішень і спільних дій і стала фундаментальною основою партнерства між НАТО і Росією. Позитивна співпраця між НАТО і Росією пропонує хороші перспективи її конкретного розвитку в майбутньому. Збереження цього імпульсу на основі політичних і практичних досягнень минулого стане важливим чинником забезпечення більших можливостей для співпраці в майбутньому.

Сприяння контактам і співпраці

Російська місія при НАТО була створена в березні 1998 року з метою сприяння консультаціям і співпраці між НАТО і Росією. На початку 2001 року у Москві відкрився Центр інформації НАТО (NIO), який повинен поліпшити взаємне розуміння за допомогою поширення інформації і публікацій, організації семінарів і конференцій для ключових цільових учасників та академій для молодих студентів. Зокрема, Центр зосереджений на поясненні необхідності співпраці між НАТО і Росією, яка викликана зростаючою кількістю сфер, в яких інтереси країн — членів НАТО і Росії збігаються. Серед них боротьба з тероризмом, розповсюдженням зброї масового знищення і обмін досвідом оборонної реформи і військової трансформації.

У травні 2002 року з метою поліпшення прозорості і сприяння регулярним контактам, обміну інформацією та для проведення консультацій між Військовим комітетом НАТО і російським Міністерством оборони в Москві була створена Військова місія по зв'язках. У 2003 році між канцелярією Генерального секретаря НАТО і секретаріатом міністра оборони Росії встановлено прямий захищений телефонний зв'язок. При Верховному оперативному командуванні НАТО в Монсі, Бельгія (Верховне командування об'єднаних збройних сил НАТО в Європі) у 2004 році було створено російське Військове бюро по зв'язках. Російські офіцери також призначені до Центру координації Партнерства в SHAPE, де вони сприяють участі в заходах у рамках ПЗМ.

Боротьба з тероризмом

Саме в боротьбі з тероризмом позиції країн — членів НАТО і Росії збігаються найбільше. Тероризм став найбільшою загрозою міжнародній безпеці і стабільності,

що вимагає дедалі більшої координації реагування. Влітку 2004 року трагічні події, що стали наслідком діяльності терористів у Росії, змусили РРН зібратись на надзвичайне засідання вперше в історії цього органу. Посли — члени РРН рішуче засудили тероризм в усіх його проявах і знову підтвердили своє прагнення посилювати й інтенсифікувати спільні зусилля, спрямовані на ліквідацію цієї спільної загрози.

Після цього було зроблено конкретні кроки, зокрема вироблено комплексний План дій РРН проти тероризму, який було затверджено міністрами закордонних справ РРН 9 грудня 2004 року. План дій забезпечує структурою і метою співпрацю у рамках РРН у цих ключових сферах і консолідує співробітництво в рамках РРН, спрямоване на запобігання тероризму, боротьбу з терористичною діяльністю і долавання наслідків терактів.

Виконуються і постійно переглядаються спільні оцінки конкретних терористичних загроз. На трьох конференціях високого рівня — у Римі і Москві у 2002 році і в Норфолку, Вірджинія, США у 2004 році — вивчалась роль військових у боротьбі з тероризмом, вироблялись рекомендації щодо розвитку практичної військової співпраці у цій сфері. На конференції у Словенії, яка відбулася у червні 2005 року, розглядались завдання, які постали перед властями Росії, Іспанії, Туреччини і Сполучених Штатів у зв'язку із долаванням наслідків нещодавніх терактів, та застосування отриманого досвіду в політиці і на практиці.

Специфічні аспекти боротьби з тероризмом також знаходяться у центрі уваги під час проведення різних спільних заходів у рамках РРН в інших сферах, таких як цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій, боротьба з розповсюдженням ЗМЗ, управління повітряним простором, тактична протиракетна оборона, оборонна реформа і наукова співпраця.

Долання інших нових загроз безпеці

Безпрецедентна загроза, яка походить від дедалі більшої доступності балістичних ракет, долається спільними зусиллями в сфері тактичного протиракетного захисту, в якій НАТО і Росія досягли вражаючих результатів. У березні 2004 року у Сполучених Штатах відбулись важливі спільні командно-штабні навчання. Під час навчань для оцінки експериментальної концепції тактичної протиракетної оборони використовувався комп'ютерний сценарій. За цими навчаннями у травні 2005 року відбулися наступні, в Нідерландах. Метою навчань є досягнення такого рівня оперативної сумісності, який дав би змогу НАТО і Росії швидко і ефективно спільно протистояти загрозі від балістичних ракет підрозділам НАТО і Росії, які виконують спільну місію. У 2005 році свого другого етапу досягло Дослідження оперативної сумісності у сфері тактичної протиракетної оборони, що виконувалось під егідою РРН.

Ініціатива РРН щодо хімічного, бактеріологічного і радіологічного захисту активно втілюється у життя. Виконується також спільна робота з ядерних питань та в сфері боротьби з розповсюдженням зброї масового знищення.

Співпраця у рамках РРН здійснюється також у сфері управління повітряним простором з метою посилення безпеки і прозорості повітряного руху, а також боротьби із загрозою потенційного використання цивільних літаків у терористичних цілях. Згідно з Ініціативою співпраці у повітряному просторі здійснюється техніко-економічне обґрунтування взаємного обміну даними.

Оперативна співпраця

Протягом семи років, до виведення свого контингенту влітку 2003 року, Росія надавала найбільші серед країн — нечленів НАТО контингенти збройних сил для миротворчих сил під проводом НАТО на Балканах, де російські військовослужбовці служили пліч-о-пліч зі своїми колегами з країн — членів НАТО і партнерів, підтримуючи зусилля міжнародного співтовариства з розбудови тривалої безпеки і стабільності в регіоні. Російські миротворці спочатку в січні 1996 року були розгорнуті в Боснії та Герцеговині у складі багатонаціональної бригади в північному секторі. Вони здійснювали щоденне патрулювання і перевірки, а також допомагали виконувати завдання з відбудови та гуманітарної допомоги. Відігравши дуже важливу дипломатичну роль у припиненні конфлікту в Косові, попри розбіжності щодо повітряної кампанії НАТО 1999 року, Росія розгорнула свої підрозділи в Косові у червні 1999 року, де вони працювали у складі багатонаціональних бригад на сході, півночі й півдні провінції та допомагали керувати аеропортом Пріштини, а також надавали медичні установи і послуги.

На основі досвіду миротворчої співпраці на Балканах виробляється загальна концепція спільних миротворчих операцій, яка повинна слугувати основою для спільних миротворчих операцій НАТО і Росії, а також забезпечити детальну схему спільної роботи, покликану забезпечити рівну, конструктивну і передбачувану співпрацю між союзниками по НАТО і Росією у разі проведення такої операції.

У грудні 2004 року було остаточно узгоджено нюанси участі Росії у морській операції НАТО “Ектив ендевор” у Середземномор’ї. Участь Росії у цій операції знаменує початок нового етапу оперативної діяльності, пов’язаної з досягненням вищого рівня військової оперативної сумісності як у галузі врегулювання кризових ситуацій, так і в боротьбі проти тероризму. Країни — члени НАТО вітали пропозицію Росії надати практичну підтримку Міжнародним силам сприяння безпеці в Афганістані під керівництвом НАТО.

21 квітня 2005 року в рамках неформальної зустрічі міністрів закордонних справ РРН у Вільнюсі, Литва, Росія приєдналась до Угоди ПЗМ про статус збройних

сил, створивши у такий спосіб необхідні правові рамки для подальшої оперативної діяльності та інтенсифікованої практичної співпраці.

Оборонна реформа

Росія і країни — члени НАТО мають спільну заінтересованість в оборонній реформі, потребуючи збройні сили таких розмірів, підготовки і оснащення, які необхідні для долаття усього спектра загроз ХХІ століття. Співпраця в рамках РРН у сфері оборонної реформи поширюється на багато різних аспектів, зокрема управління ресурсами; конверсію оборонної промисловості; оборонне планування і планування збройних сил; макроекономічні, фінансові й соціальні питання. Інші сфери співпраці охоплюють утилізацію військових ядерних відходів, стратегічні військово-транспортні повітряні перевезення, військову інженерну справу, оперативну сумісність у галузі матеріально-технічного забезпечення, що є передумовою успішної співпраці в усіх сферах. Ведеться також вивчення можливостей покращити загальну оперативну сумісність збройних сил НАТО і Росії. Більше того, в Оборонному коледжі НАТО в Римі для російських науковців встановлено дві наукові стипендії з метою сприяння дослідженням оборонної реформи.

У червні 2001 року в Москві відкрився Центр перепідготовки Росія — НАТО для звільнених у запас військовослужбовців та членів їхніх сімей, а в 2003 році було відкрито ще шість таких регіональних навчальних центрів в усій Росії.

Співпраця між військовими

Головною метою співпраці між військовими є вдосконалення оперативної сумісності між збройними силами Росії та Альянсу, оскільки сучасні військові повинні бути здатними діяти в рамках багатонаціональних командних структур і збройних сил у разі необхідності співпрацювати в операціях з підтримання миру та врегулювання кризових ситуацій. Виконується насичена програма навчань і підготовки.

Після загибелі у серпні 2000 року російської ядерної субмарини “Курск” розпочалася спільна робота над питаннями рятування екіпажів. У лютому 2003 року було підписано рамкову угоду, яка стала важливим кроком у напрямі стандартизації пошуково-рятувальних процедур, співпраці з розробки обладнання, обміну інформацією і проведення спільних навчань з метою випробування цих процедур.

Створюються рамки для взаємних військово-морських обмінів та дружніх візитів до портів. Розробляються можливі заходи з активізації навчань між військово-морськими формуваннями НАТО і Росії. У 2005 році проводились тренувальні навчання з метою підготовки російських екіпажів до майбутньої участі в операції “Ектив ендевор”.

Співпраця у сфері матеріально-технічного забезпечення

Сьогоднішній клімат безпеки вимагає більш мобільних збройних сил і багатонаціональних операцій, що, в свою чергу, потребує вдосконаленої координації і об'єднання ресурсів там, де це можливо. Численні ініціативи РПН спрямовані на співпрацю в сфері матеріально-технічного забезпечення як з цивільного, так і військового боку. Зустрічі і семінари зосереджені на закладанні міцних засад взаємного розуміння у цих сферах за допомогою обміну інформацією з таких питань, як стратегія матеріально-технічного забезпечення, доктрини, структури і набутий досвід.

Вивчаються можливості практичної співпраці у таких сферах, як повітряний транспорт і заправка літаків у повітрі. Такий практичний співпраці між НАТО і Росією у разі ратифікації великою мірою сприятиме Угода ПЗМ про статус збройних сил і Угода про транзит, а також Меморандум про взаєморозуміння щодо підтримки з боку країни, яка приймає, робота над завершенням яких велась у 1995 році.

Прогрес у контролі над озброєннями

НАТО і Росія також обговорюють питання контролю над озброєннями та заходи з розбудови довіри. В цьому контексті вони підтвердили свою оцінку Договору про звичайні озброєння в Європі (ЗОЄ) як наріжного каменя європейської безпеки. Прогрес у цій галузі залежить від виконання Росією решти своїх зобов'язань, які вона взяла стосовно Грузії та Молдови, підписавши у 1999 році Заключний акт Стамбульської конференції держав — учасниць Договору ЗОЄ. Держави НАТО заявили, що виконання цих зобов'язань створить необхідні передумови для ратифікації Угоди про адаптацію Договору ЗОЄ усіма 30 державами-учасницями цього Договору та забезпечить набуття ним чинності.

Надзвичайні ситуації цивільного характеру і ліквідація наслідків катастроф

Співпраця між НАТО і Росією у сфері реагування на катастрофи почалася з підписання Меморандуму про взаєморозуміння у сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій і готовності до катастроф у 1996 році. Серед практичних форм співпраці — спільна робота над вдосконаленням захисту цивільного населення та реагування на різні надзвичайні ситуації. На пропозицію Росії у 1998 році НАТО створила Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (EADRCC), який під час косовського конфлікту здійснював координацію допомоги біженцям від країн РЄАП, а потім ще декілька разів використовувався для координації допомоги жертвам повеней, землетрусів, зсувів землі, пожеж та інших катастроф у різних країнах-партнерах.

У рамках РРН робота спочатку була зосереджена на поліпшенні оперативної сумісності, процедур і обміну інформацією та досвідом. У 2002 та 2004 роках Росія приймала на своїй території навчання з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та реагування на катастрофи. Росія співфінансувала з Угорщиною Ініціативу з розвитку можливостей і засобів швидкого реагування у разі виникнення надзвичайної ситуації з хімічними, біологічними, радіологічними чи ядерними агентами.

Наукова та екологічна співпраця

Наукова співпраця з Росією розпочалась у 1998 році, коли було підписано Меморандум про взаєморозуміння у галузі науково-технічної співпраці. У рамках наукових програм НАТО науковцям з Росії надано більше стипендій і грантів, ніж представникам будь-якої іншої країни-партнера.

У центрі уваги поточного наукового співробітництва під егідою РРН знаходиться використання досягнень цивільної науки для захисту від тероризму та нових загроз, а саме: виявлення вибухових речовин, вивчення соціально-психологічного впливу тероризму, захист від хімічних, біологічних, радіологічних або ядерних агентів, комп'ютерна безпека і безпека транспорту. Ще однією сферою співробітництва є прогнозування катастроф і запобігання їм. Іншою важливою сферою співпраці є проблеми довкілля, які є наслідком цивільної та військової діяльності.

Розділ 25

НАТО і Україна

Відносини між НАТО і Україною постійно розвиваються з самого моменту отримання Україною незалежності в 1991 році. Зважаючи на стратегічну позицію України як моста між Східною і Західною Європою, відносини між НАТО і Україною мають провідне значення для розбудови миру і стабільності в євроатлантичному регіоні.

НАТО і Україна беруть активну участь у міжнародних операціях з підтримання миру та розв'язанні спільних проблем безпеки. З часом визначились певні тенденції діалогу і практичної співпраці з широкого кола інших питань. Ключовим аспектом партнерства стала підтримка Альянсом і окремими країнами — членами НАТО зусиль України з впровадження реформ, яка отримала додатковий поштовх після драматичних подій Помаранчевої революції 2004 року і залишається надзвичайно важливою для задоволення прагнення України інтегруватись до євроатлантичних структур.

Розвиток відносин

Офіційні відносини між НАТО і Україною розпочались у 1991 році, коли Україна приєдналася до Ради північноатлантичної співпраці (яка пізніше була замінена на Раду євроатлантичного партнерства), отримавши незалежність після розпаду Радянського Союзу. В 1994 році Україна стала першою країною — членом Співдружності Незалежних Держав (СНД), яка приєдналась до Партнерства заради миру (ПЗМ). Протягом 90-х років ця країна також продемонструвала своє прагнення взяти участь у забезпеченні євроатлантичної безпеки, надаючи підтримку миротворчим операціям під проводом НАТО на Балканах.

9 липня 1997 року в Мадриді український президент і глави держав і урядів НАТО підписали Хартію про Особливе партнерство між НАТО і Україною. Вона стала офіційною основою для відносин між НАТО і Україною і дала можливість державам НАТО підтвердити свою підтримку суверенітету, незалежності, територіальній цілісності, демократичному розвитку, економічного процвітання і статусу неядерної держави України, а також принципу недоторканості кордонів. Альянс вважає це ключовими чинниками стабільності і безпеки в Центральній і Східній Європі та на континенті загалом.

Згідно з Хартією було створено Комісію Україна — НАТО (КУН), яка є органом прийняття рішень, відповідальним за розвиток відносин між НАТО і Україною та скерування спільної діяльності. Вона забезпечує проведення консультацій зі

спільних питань безпеки і має завдання наглядати за відповідним виконанням положень Хартії, оцінку загального розвитку відносин між НАТО і Україною, огляд планів діяльності на майбутнє і пропозицію шляхів поліпшення та подальшого розвитку співпраці. Комісія також відповідає за перегляд спільної діяльності, яка ведеться у різних рамках, таких як Партнерство заради миру, а також спільні заходи між військовими, які здійснюються в контексті щорічних робочих планів, які розробляються спільно з Україною під егідою Військового комітету.

Усі країни — члени НАТО і Україна представлені в КУН, яка проводить регулярні засідання на рівні послів і військових представників, періодично на рівні міністрів закордонних справ і міністрів оборони та начальників Генеральних штабів, а також у форматі саміту. Для виконання роботи у специфічних сферах створено спільні робочі групи. Зокрема, це оборонна реформа, озброєння, економічна безпека, наукова та екологічна співпраця, які визначені в Хартії як сфери політичних консультацій і практичного співробітництва. До інших сфер належать оперативні питання, врегулювання кризових ситуацій і підтримка миру, співпраця між військовими та цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій.

У травні 2002 року незадовго до п'ятої річниці підписання Хартії тодішній президент Леонід Кучма оголосив про бажання України вступити до НАТО. Пізніше того ж місяця на засіданні КУН в Рейк'явіку міністри закордонних справ наголосили на своєму прагненні підняти відносини на якісно новий рівень, зокрема через інтенсифіковані консультації і співпрацю з політичних, економічних і оборонних питань.

План дій Україна — НАТО

План дій Україна — НАТО було затверджено на засіданні КУН на рівні міністрів закордонних справ у Празі в листопаді 2002 року. План дій ґрунтується на Хартії, яка залишається основою відносин між НАТО і Україною. Його метою є чітке визначення стратегічних цілей і пріоритетів України на шляху до цілковитої інтеграції в євроатлантичні структури безпеки та забезпечення стратегічних рамок для поточної і майбутньої співпраці. Він також спрямований на поглиблення і розширення відносин між НАТО і Україною та встановлює спільно узгоджені принципи і завдання щодо політичних і економічних питань; інформаційних питань; питань безпеки, оборони та військових справ; захисту і безпеки інформації; правових питань.

Ухвалення Плану дій в той час, коли Альянс виражав глибоку стурбованість щодо повідомлень про передачу Україною Іраку озброєння для протиповітряної оборони, дозвіл на яке було надано на найвищому рівні, продемонструвало силу прагнення Альянсу розвивати міцні відносини між НАТО і Україною і заохочувати Україну до роботи в напрямі більш тісної євроатлантичної інтеграції. Держави НАТО закликали Україну до активнішого впровадження реформ для зміцнення демократії, верховенства права, прав людини і ринкової економіки. Вони також наголосили на

тому, що допомога Україні в трансформуванні її інституцій оборони і безпеки є головним пріоритетом у співпраці між НАТО і Україною.

У рамках Комісії Україна — НАТО з метою підтримки досягнень цілей Плану дій узгоджуються щорічні Цільові плани. Україна сама визначає, в яких заходах вона прагне брати участь спільно з НАТО, а також що вона бажає робити самостійно. КУН контролює виконання цих планів; засідання з оцінки виконання планів відбуваються двічі на рік, а раз на рік готується звіт про результати діяльності.

Оцінюючи виконання Плану дій в середині 2004 року, члени Альянсу наголошили на необхідності здійснення українським керівництвом рішучих кроків із забезпечення вільних і чесних виборів, гарантування свободи преси і верховенства права, зміцнення громадянського суспільства і судової гілки влади, поліпшення контролю за експортом зброї та втілення реформи у галузі оборони і безпеки та виділення фінансових ресурсів для її здійснення. Вони також визнали значний прогрес, якого вдалося досягти в здійсненні оборонної реформи в Україні у 2004 році, зокрема виконання Україною комплексного оборонного огляду, результати якого вказують на необхідність значного перегляду підходів України до оборони сукупно з активною модернізацією українських збройних сил.

Восени 2004 року держави Альянсу напружено спостерігали за політичними подіями, що супроводжували президентські вибори в Україні, де законність результатів другого туру була піддана сумніву з боку опозиції та міжнародних спостерігачів, що призвело до Помаранчевої революції, народних протестів та до прийняття судом рішення про перевибори другого туру. За цих обставин було прийняте рішення відкласти на пізнішу дату засідання Комісії Україна — НАТО на рівні міністрів, яке було заплановано на грудень 2004 року. Оголошуючи про це рішення, Генеральний секретар НАТО наголосив на тому, що повага до вільних і чесних виборів є одним із базових принципів, що лежать в основі особливого партнерства.

Перевибори другого туру виграв президент Віктор Ющенко. Невдовзі після інавгурації у січні 2005 року він отримав запрошення на саміт у Брюсселі, що відбувся 22 лютого. Лідери держав НАТО висловили свою підтримку амбіційним планам нового президента щодо реформ в Україні, які загалом відповідали цілям, визначеним у Плані дій Україна — НАТО. Вони погодилися переглянути і спрямувати співпрацю між НАТО і Україною відповідно до пріоритетів нової влади.

Інтенсифікований діалог

Двома місяцями пізніше 21 квітня 2005 року на засіданні КУН на рівні міністрів закордонних справ у Вільнюсі, Литва, держави Альянсу і Україна розпочали Інтенсифікований діалог щодо прагнення України вступити до НАТО. Перший конкретний крок на цьому шляху було зроблено 27 червня 2005 року під час візиту Генерального секретаря до Києва, коли уряд України офіційно презентував перший документ для обговорення.

У документі для обговорення розглядалися ключові питання, визначені в Дослідженні щодо розширення НАТО, яке було виконано у 1995 році, (див. частину VI) — це внутрішня і зовнішня політика, реформування галузі безпеки і оборони та питання права і безпеки — та визначено у специфічних термінах ті сфери, де необхідно досягти прогресу для того, щоб наблизити до реальності прагнення України. Цей документ став основою для проведення структурованих фахових дискусій, розпочатих у вересні 2005 року, які дають українським офіційним особам можливість більше дізнатись про те, що очікуватиметься від України як потенціального члена Альянсу, а також дозволяють представникам НАТО детальніше ознайомитись з політикою реформ і можливостями України.

У Вільнюсі держави Альянсу і Україна також оголосили про пакет короткотермінових заходів, спрямованих на поглиблення співпраці між НАТО і Україною у ключових галузях реформ: посилення демократичних інституцій, вдосконалення політичного діалогу, інтенсифікація реформ сектора безпеки і оборони, поліпшення інформування громадськості та управління соціально-економічними наслідками реформ. Це головні пріоритети уряду України, оскільки вони життєво важливі для успіху демократичних перетворень, яких у грудні 2004 року вимагав український народ. Це також ті сфери, в яких НАТО може запропонувати особливий досвід і знання, а у деяких випадках і матеріальну допомогу.

В Інтенсифікованому діалозі розглядаються питання, які особливо стосуються можливого членства України в НАТО. Пакет короткотермінових заходів покликаний зосередити практичну співпрацю на підтримці термінових реформ. Обидві ці ініціативи повинні доповнити і посилити поточну співпрацю у рамках Плану дій Україна — НАТО.

Початок Інтенсифікованого діалогу відзначив важливий етап у розвитку відносин між НАТО і Україною та русі цієї держави до євроатлантичної інтеграції. Це чіткий сигнал про підтримку прагнень України, який посиляють держави — члени Альянсу. Однак цей процес не гарантує запрошення приєднатись до Альянсу — таке запрошення залежатиме від результатів досягнення Україною головних цілей реформ. НАТО і окремі країни — члени Альянсу продовжуватимуть надавати допомогу і поради, але темпи просування залежать від самої України.

Розвиток контактів і співпраці

Україна була серед перших країн, які відкрили дипломатичні місії при НАТО в 1997 році, а у 1998 році вона відкрила Військову місію по зв'язках. Українські військовослужбовці працюють у Центрі координації партнерства, який розташований поряд з оперативним командуванням НАТО в Монсі, Бельгія.

У травні 1997 року в Києві відкрився Центр інформації та документації НАТО (NIDC). Роль центру полягає в координації інформаційної діяльності, яка спрямована

на підтримку взаємовигідного партнерства України і НАТО і пояснення політики Альянсу широким колам української громадськості. Центр прагне розповсюджувати інформацію і сприяти обговоренню питань євроатлантичної інтеграції та безпеки через публікації, семінари, конференції та інформаційні академії для студентів і державних службовців. Більше того, Центр нещодавно відкрив ряд інформаційних пунктів у деяких областях країни.

У квітні 1999 року в Києві відкрито Офіс зв'язку НАТО (NLO), який очолює цивільна особа, і який повинен працювати безпосередньо з українськими офіційними особами, заохочуючи їх до цілковитого використання можливостей співпраці у рамках Хартії Україна — НАТО і програми ПЗМ. Він активно підтримує зусилля України, спрямовані на реформування галузі безпеки і оборони, на посилення співпраці відповідно до Плану дій та сприяє контактам між НАТО і українськими властями на усіх рівнях. Офіс має у своєму складі військовий зв'язковий елемент, який тісно співпрацює з українськими збройними силами над питаннями участі у спільних навчаннях, тренуванні та миротворчих операціях під проводом НАТО. В серпні 2004 року було відкрито Офіс оборонної документації НАТО в Україні, завданням якого є поліпшення доступу до документації підрозділам і штабам, які беруть участь у заходах ПЗМ.

Співпраця у сфері підтримання миру і безпеки

Протягом кількох років Україна утримувала в складі миротворчих сил під проводом НАТО в Боснії та Герцеговині піхотний батальйон, мотопіхотний батальйон та ескадрилью гелікоптерів. В операції під проводом НАТО в Косові взяли участь ескадрилья гелікоптерів та майже 300 миротворців, які продовжують служити в американському секторі у складі спільного польсько-українського батальйону.

Україна продовжує робити свій внесок у міжнародну стабільність і боротьбу з тероризмом, надаючи право на проліт над її територією силам, які розгорнуті в Афганістані у складі Міжнародних сил сприяння безпеці під проводом НАТО (МССБ), або у складі коаліційних сил під егідою операції “Ендюрінг фрідом” під керівництвом США. Майже 1600 українських військовослужбовців було також розгорнуто в Іраку в складі багатонаціонального підрозділу під польським керівництвом в одному із секторів міжнародних стабілізаційних сил, до яких входять миротворці з країн — членів НАТО і партнерів.

Держави Альянсу вітали пропозицію України взяти участь в операції “Ектив ендевор” — військово-морській операції НАТО в Середземномор’ї, спрямованій на стримування і припинення дій терористів та захист від них. Обмін листами, підписаними Генеральним секретарем НАТО Яапом де Хооп Схеффером і міністром закордонних справ України Борисом Тарасюком у Вільнюсі 21 квітня 2005 року, допоміг встановити узгоджені процедури для участі України. Це проклало шлях для контактів на робочому рівні з метою обговорення планів інтегрування внеску

України в операцію. Підтримка з боку України ще більше посилить співпрацю між НАТО і Україною в боротьбі з тероризмом і оперативну сумісність між збройними силами НАТО і України і додасть ще один конкретний елемент до значних внесків, які Україна робить в євроатлантичну безпеку.

Реформування галузі безпеки і оборони

Співпраця з реформування галузі безпеки і оборони є надзвичайно важливою для поточної трансформації позиції України в сфері безпеки та залишається невід'ємним елементом її переходу до демократії. Після отримання незалежності в 1991 році та успадкування значної частини збройних сил Радянського Союзу, Україна перебуває у процесі створення і наступного реформування своїх збройних сил та інших елементів структур безпеки з метою приведення їх у відповідність до нових вимог клімату безпеки, умов демократії та наявних ресурсів. Україна звернулася до НАТО по допомогу в перетворенні великих збройних сил, створених на основі призову, на менші, професійні, більш мобільні збройні сили, здатні задовольнити потреби безпеки країни та брати активну участь у забезпеченні європейської стабільності і безпеки. У цьому контексті пріоритетом НАТО є посилення демократичного цивільного контролю над українськими збройними силами і поліпшення їхньої оперативної сумісності зі збройними силами НАТО.

Визнаючи важливість цього процесу, НАТО розширює практичну допомогу зі здійснення реформ у галузі безпеки і оборони. Спільна робоча група з оборонної реформи Україна — НАТО (JWGDR) є головним центром співпраці з реформування галузі безпеки і оборони. Вона була створена в 1998 році під егідою Комісії Україна — НАТО для підтримки ініціатив у сферах відносин між цивільними і військовими, демократичного контролю над збройними силами, оборонного планування, політики, стратегії і концепцій національної безпеки. Усі країни — члени НАТО і Україна беруть участь у щорічних засіданнях Спільної робочої групи на вищому рівні під спільним головуванням помічника Генерального секретаря НАТО з оборонної політики і планування та заступника секретаря Ради національної безпеки і оборони України, на яких збираються високопоставлені офіційні особи з країн — членів НАТО і України. Раз на рік JWGDR організовує неформальні консультації високого рівня з оборонної реформи і оборонної політики, в яких беруть участь міністри оборони України і держав НАТО, а також провідні експерти з питань безпеки і оборони.

Спільна робоча група з оборонної реформи дає Україні можливість скористатись досвідом і знаннями країн — членів НАТО і слугує каналом надання допомоги. Вона також є інституційною основою для співпраці з міністерствами і відомствами, які беруть участь у впровадженні реформи в галузі безпеки і оборони України. До головних аспектів співпраці увійшли допомога Україні з розробки нової концепції безпеки і військової доктрини, а також допомога в оборонному плануванні і складанні бюджету; скороченні збройних сил і конверсії; створенні сил швидкого реагування та професіоналізації збройних сил.

Спільна робоча група з оборонної реформи започаткувала ряд ініціатив, спрямованих на підтримку трансформації галузі безпеки в Україні, зокрема застосування Процесу планування і оцінки збройних сил в рамках ПЗМ (PARP) на підтримку реформ в окремих секторах галузі безпеки України; надання допомоги у керуванні процесом оборонного перегляду; організацію круглих столів з Парламентом (Верховною Радою) України за участю експертів з НАТО та представників Парламентської асамблеї НАТО (див. частину X) з тематики, присвяченої законодавчій програмі українського Парламенту; підтримку зусиль з посилення ролі цивільного персоналу в Міністерстві оборони та створення ефективної оборонної організації; організацію зустрічей з гармонізації двосторонньої допомоги Україні та різноманітних форм співпраці з українською Прикордонною службою, Міністерством внутрішніх справ і Міністерством з надзвичайних ситуацій. Отже, її діяльність не обмежується збройними силами або Міністерством оборони. Вона спрямована на підтримку реформ в усіх інституціях галузі безпеки.

Реформувати галузь безпеки і оборони Україні допомагає також участь у Партнерстві заради миру і Процесі планування та оцінки збройних сил в рамках ПЗМ, які дають можливість розробити спільні цілі розбудови таких структур і засобів збройних сил, які допомогли б Україні досягти оперативної сумісності з Альянсом. Участь України в інших заходах ПЗМ у рамках її Індивідуальної програми партнерства залишається стабільною і очікується, що в 2005 році вона візьме участь у 400 заходах, зокрема в мовній підготовці, військових навчаннях і опрацюванні оперативних концепцій.

Надзвичайно значна допомога у виконанні проектів з демілітаризації надається через Цільовий фонд ПЗМ, який дозволяє окремим країнам — членам Альянсу об'єднувати свої добровільні фінансові внески і таким чином посилювати колективний вплив на процес демілітаризації. Перший такий проект, за впровадження якого відповідає Агентство НАТО з технічного обслуговування і постачання (NAMSA), завершився утилізацією 400 тис. наземних мін і став першим кроком у ліквідації українських запасів майже семи мільйонів протипіхотних мін. Провідною країною цього проекту була Канада, фінансову допомогу якій надали Угорщина, Польща і Нідерланди. Другий проект Цільового фонду ПЗМ, який полягає у знищенні 133 тис. тонн звичайних боєприпасів, 1,5 мільйона одиниць стрілецької зброї та інших озброєнь, розпочався у 2005 році. Перший трирічний етап проекту, розрахованого на 12 років, очолять Сполучені Штати. Це буде найбільший в історії проект такого типу в сфері демілітаризації.

Економічні аспекти оборони

Співпраця з Україною у сфері економічних аспектів оборони має два напрями: діяльність з перепідготовки та інституційний діалог, зосереджений на питаннях оборонної економіки, економічної безпеки та економічних аспектах перебудови оборонної промисловості євроатлантичної інтеграції.

У рамках діалогу в цій сфері підтримуються обміни досвідом з експертами з питань безпеки економічного розвитку, зокрема оборонних бюджетів і управління оборонними ресурсами та їх зв'язку з макроекономікою і перебудовою оборонної галузі. Проводяться курси з оборонної економіки, на яких розглядається увесь бюджетний процес від фінансового планування до фінансового контролю.

Управління економічними і соціальними наслідками оборонної реформи є головною сферою співпраці. За угодою з українським Національним координаційним центром, який відповідає за соціальну адаптацію звільнених у запас військовослужбовців, НАТО фінансує і впроваджує в Україні курси іноземних мов і менеджменту. Після початку Інтенсифікованого діалогу з Україною НАТО подвоїла ресурси, що виділяються на співпрацю у цій сфері.

Співпраця між військовими

Співпраця між військовими НАТО і України розвивається в рамках Військового робочого плану Україна — НАТО під егідою Військового комітету. Головна увага звертається на допомогу Україні досягти цілей оборонної реформи і доповнює військовим досвідом і знаннями роботу, яку виконує Спільна робоча група з оборонної реформи.

Військовий персонал НАТО також взяв на себе відповідальність за розробку правових рамок, які дозволили б НАТО і Україні розвивати оперативну співпрацю. До них належать Угода про статус збройних сил ПЗМ (SOFA) з додатковим протоколом, яка була ратифікована українським Парламентом 1 березня 2000 року і набула чинності 26 травня 2000 року. За цією угодою на учасників заходів ПЗМ не поширюються паспортно-візові вимоги та імміграційний контроль при в'їзді до країни, що приймає, та виїзді з неї. Це сприяє активізації участі представників України у військових навчаннях у рамках ПЗМ. Меморандум про взаєморозуміння щодо підтримки країни, яка приймає представників інших держав, ратифікований у березні 2004 року, спрямований на розв'язання питань надання цивільної і військової допомоги збройним силам Альянсу, які розташовані на території України або пересікають її транзитом у мирний час, під час кризи або війни. Меморандум про взаєморозуміння щодо стратегічних військово-транспортних повітряних перевезень було підписано в червні 2004 року. Це дасть Україні можливість надавати НАТО важливу допомогу в перевезенні великогабаритних вантажів.

Різні заходи і військові навчання ПЗМ, які інколи проводяться і в Україні, дають змогу особовому складу збройних сил тренуватись у проведенні операцій з підтримання миру та отримувати безпосередній досвід співпраці з підрозділами країн — членів НАТО та інших партнерів Альянсу. Старші українські офіцери регулярно навчаються на курсах в Оборонному коледжі НАТО в Римі, Італія, та Школі НАТО в Обераммергау, Німеччина. Зв'язки з цими закладами допомогли створити новий багатонаціональний факультет в Академії оборони України.

Співпраця у галузі озброєнь

Співпраця між Україною і НАТО у галузі озброєнь зосереджена на вдосконаленні оперативної сумісності оборонних систем, що сприяє більш активній участі України в спільних операціях з підтримання миру. Співпраця у цій сфері розпочалась тоді, коли Україна приєдналася до програми ПЗМ і почала брати участь у роботі дедалі більших груп з питань озброєнь, які зустрічаються під егідою Наради національних керівників з питань озброєнь (CNAD) — вищої установи НАТО, що визначає можливості співпраці між державами з питань оборонних замовлень, звертаючи особливу увагу на технічні стандарти. Подальшим розвитком співпраці у цій сфері займається Спільна робоча група з озброєнь, яка провела своє перше засідання у березні 2004 року.

Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій

Західні області України часто страждають від повеней; держави НАТО та інші партнери допомагали Україні долати наслідки потужних повеней у 1995, 1998 і 2001 роках. З 1997 року відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння з питань цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій і готовності до катастроф основна увага співпраці зосереджена на допомозі Україні краще підготуватись до таких надзвичайних ситуацій і більш ефективно долати їх наслідки. Навчання ПЗМ, зокрема ті, що проводились у Закарпатській області України у вересні 2000 року, допомагають випробувати процедури надання допомоги з ліквідації наслідків катастроф. У 2001 році за участю сусідніх держав було розпочато проект з розробки ефективної системи попередження про повені та реагування на них в басейні річки Тиса. Навчання ПЗМ також допомагають розробляти плани і ефективні засоби додання наслідків інших природних катастроф, таких як лавини чи землетруси, або надзвичайних ситуацій техногенного характеру, пов'язаних з розливом токсичних речовин чи терористичних актів із застосуванням хімічних, біологічних, радіологічних або ядерних агентів.

Питання науки і довкілля

Участь України в науковій програмі НАТО розпочалася у 1991 році. Додаткового поштовху вона отримала зі створенням Спільної робочої групи з наукової і екологічної співпраці. Протягом тривалого часу тільки Росія випереджає Україну за кількістю отриманих від НАТО грантів на наукову співпрацю. На додаток до застосування наукових розробок до боротьби з тероризмом і новими загрозами відповідно до нового напрямку наукової програми НАТО пріоритети України в цій співпраці включають інформаційні технології, біологію клітини і біотехнології, нові матеріали, захист довкілля та раціональне використання природних ресурсів. Екологічна спів-

праця зосереджена, зокрема, на екологічних проблемах оборонного характеру. НАТО також фінансує ряд проєктів зі створення базової інфраструктури комп'ютерних мереж українських науково-дослідних установ та забезпечення їм доступу до Інтернету.

Інформування громадськості

В міру розвитку процесу Інтенсифікованого діалогу українському керівництву буде важливо переконати народ України в тому, що його амбіційна програма реформ і прагнення членства в НАТО слугують інтересам країни. Очевидно, що багато людей в Україні усе ще з підозрою ставляться до НАТО і асоціюють Альянс зі стереотипами часів холодної війни. Держави — члени Альянсу в рамках короткотермінових дій, узгоджених у Вільнюсі, запропонували свою допомогу українському керівництву в питаннях інформування суспільства про те, що таке сьогодняшня НАТО, і роз'яснення відносин між НАТО і Україною. Якщо заохотити людей подивитись на Альянс по-новому, вони зможуть зрозуміти, як НАТО трансформувалась по закінченні холодної війни і як задля розв'язання нових завдань у сфері безпеки вона розбудовує нові партнерства в євроатлантичному регіоні, зокрема будує стратегічні відносини з Росією. Українську громадськість також необхідно інформувати про хід діалогу і практичну, взаємовигідну співпрацю між НАТО і Україною, яка за останнє десятиліття склалась в багатьох галузях. Такий спільний досвід співпраці забезпечить міцні засади для подальшого поглиблення відносин між НАТО і Україною в майбутньому.

Розділ 26

Співпраця з країнами середземноморського регіону і ширшого Близького Сходу

НАТО розвиває більш тісне партнерство в сфері безпеки з країнами середземноморського регіону і ширшого Близького Сходу. Це вказує на зсув пріоритетів Альянсу в напрямку більш активної участі у справах цих стратегічно важливих регіонів світу, безпека і стабільність яких міцно пов'язані з євроатлантичною безпекою.

Нинішній рух в напрямку розвитку діалогу і співпраці з країнами цих регіонів ґрунтується на двох головних рішеннях, прийнятих на Стамбульському саміті НАТО в червні 2004 року. Країнам — учасникам Середземноморського діалогу НАТО, розпочатого десять років тому, було запропоновано встановити більш амбіційне розширене партнерство. Паралельно і додатково було прийнято нову особливу Стамбульську ініціативу співпраці, спрямовану на заінтересовані країни ширшого Близького Сходу з пропозицією посилити безпеку і стабільність за допомогою встановлення взаємовигідних двосторонніх відносин.

Прокладання мостів до середземноморського регіону і ширшого Близького Сходу сьогодні не менш важливе для НАТО, ніж було додання в 90-х роках успадкованого з минулого розколу між Сходом і Заходом. Завдання інші, однак не менш складні. Як і раніше, головні зусилля повинні бути зосереджені на доданні упереджень, усуненні хибного сприйняття і розбудові довіри і порозуміння.

Важливість безпеки і стабільності у цих регіонах

Є декілька важливих причин, за яких НАТО прагне розвивати діалог і розбудовувати стабільність і безпеку в Північній Африці і ширшому Близькому Сході. Однією із головних причин є те, що сьогоднішні виклики безпеці — тероризм, розповсюдження зброї масового знищення, безвідповідальні держави та організована транснаціональна злочинність становлять загрозу як для держав — членів НАТО, так і для країн цих регіонів. Відповідно вони потребують спільних реакцій. Більше того, відповідаючи на ці виклики, НАТО бере більш активну участь у справах поза межами Європи, зокрема в операції зі встановлення безпеки в Афганістані, військово-морській антитерористичній операції в Середземномор'ї та Навчальній місії в Іраку (див. частину IV). Важливо обговорювати ці події з країнами середземноморського регіону і ширшого Близького Сходу.

Викликає занепокоєння потенціал нестабільності у цих регіонах, причиною якого є численні нерозв'язані політичні, соціальні і економічні питання. На Близькому Сході ізраїльсько-палестинський конфлікт залишається головним джерелом напруження. Досягнення довготривалого і всеохоплюючого урегулювання цього конфлікту має бути пріоритетом для країн регіону і міжнародного співтовариства загалом. Хоча НАТО безпосередньо не бере участі в близькосхідному мирному процесі, члени Альянсу підтримують цілі “Дорожньої карти” — ініціативи, в якій окреслено кроки, які необхідно здійснити для врегулювання конфлікту назавжди, — спонсорами якої є дві безпосередньо заінтересовані сторони, а також Європейський Союз, Росія, ООН і США.

Енергетична безпека — це ще один привід для стурбованості, зважаючи на те, що 65 відсотків європейського імпорту нафти і природного газу проходить через Середземномор'я. Безпечний і стабільний клімат в Середземномор'ї важливий не лише для західних країн-імпортерів, але й для постачальників енергоносіїв з цього регіону та для країн, через які здійснюється транзит нафти і газу.

Середземноморський діалог

Середземноморський діалог НАТО було розпочато Північноатлантичною радою у 1994 році з метою допомоги в забезпеченні регіональної стабільності і безпеки, досягнення кращого взаємного розуміння і долання хибних поглядів країн — учасниць Діалогу на політику і цілі НАТО. З часом кількість країн — учасниць Діалогу зростає: Єгипет, Ізраїль, Мавританія, Марокко і Туніс приєдналися у 1994 році, за ними Йорданія у 1995 і Алжир у 2000 році.

Діалог віддзеркалює думку Альянсу про те, що безпека Європи тісно пов'язана з безпекою і стабільністю у Середземномор'ї. Він став невід'ємним елементом адаптації НАТО до клімату безпеки після холодної війни і важливим компонентом політики розширення зв'язків і співпраці Альянсу.

Спочатку НАТО хотіла створити форум для розбудови довіри і прозорості, де держави Альянсу могли б краще розібратися у підходах країн — членів Діалогу до безпеки, а також для долання хибних поглядів на цілі і політику Альянсу. Потім політичні дискусії стали частішими й інтенсивнішими, а Діалог отримав вдосконалену структуру і більше можливостей для конкретної співпраці.

Початок Середземноморського діалогу та його подальший розвиток ґрунтуються на важливих принципах:

- Розвиток Діалогу ґрунтується на спільній заінтересованості. Це означає повагу до специфічної регіональної, культурної і політичної ситуації в кожній окремо взятій країні Середземномор'я і взяття цих факторів до уваги в контексті Діалогу. Чітко вказується на те, що Діалог є дорогою з двостороннім рухом, де країни-парт-

нери беруть на себе частку участі в спільних зусиллях. Діалог базується на отриманому досвіді і вигоді від розвитку інших партнерств НАТО.

- Діалог розвивається у плані участі та змісту. Така гнучкість забезпечує зростання кількості партнерів та розвиток його змісту.

- Усім партнерам у Середземномор'ї пропонуються заходи зі співпраці з НАТО та обговорення питань на однаковій основі. Країни — учасниці Діалогу вільно вибирають для себе масштаб та інтенсивність своєї участі, що забезпечує певний рівень самовизначення. Такі недискримінаційні рамки є важливою рисою Діалогу і ключем до його розвитку.

- Діалог повинен доповнювати і підсилювати інші міжнародні зусилля, такі як Барселонський процес Європейського Союзу (Євросередземноморське партнерство) та Середземноморська ініціатива Організації з безпеки та співробітництва в Європі.

Діалог має як політичний, так і практичний виміри.

Політичний вимір

Політичний діалог складається з регулярних зустрічей, в яких на індивідуальній основі беруть участь країни — учасниці Діалогу і члени НАТО, а також багатосторонніх зустрічей, в яких беруть участь усі сім країн — учасниць Діалогу і держави НАТО. (У НАТО двосторонні зустрічі називають “Засідання НАТО + 1”, а ті, в яких беруть участь усі учасники — “Засідання НАТО + 7”). І ті й інші відбуваються як на рівні послів, так і на робочому рівні. Політичний діалог також охоплює багатосторонні конференції на рівні послів та візити вищих посадових осіб.

Індивідуальні політичні консультації з країнами-учасницями проводяться щорічно як на рівні послів, так і на робочому рівні. Ці дискусії дають можливість обмінятися поглядами з широкого кола питань, які стосуються безпеки в Середземномор'ї та подальшого розвитку політичної і практичної співпраці в рамках Діалогу.

Стамбульське рішення про створення більш амбіційної і розширеної структури Середземноморського діалогу передбачає посилення політичного діалогу, зокрема організацію засідань на рівні міністрів та ухвалення спільної політичної декларації якомога раніше. 8 грудня 2004 року міністри закордонних справ держав НАТО та їх партнери з країн — учасниць Середземноморського діалогу вперше зустрілись на рівні міністрів під час робочої вечери з приводу десятої річниці Діалогу.

На цій зустрічі проявилися спільні погляди країн-учасниць на необхідність посилення громадської дипломатії з метою створення більш позитивного образу НАТО, підвищення рівня довіри і кращого розуміння політики та цілей Альянсу країнами регіону. В рамках цього процесу Генеральний секретар НАТО зустрівся з

главами держав та урядів, а також з провідними міністрами під час важливих візитів до кран — учасниць Діалогу наприкінці 2004 і на початку 2005 року.

Практичний вимір

Середземноморський діалог також спрямований на розвиток практичної співпраці. З 1997 року розробляється щорічна робоча програма, до якої входять семінари, робочі зустрічі та інші практичні заходи. Робоча програма поступово розширюється і містить нові заходи в 21 сфері співпраці, зокрема у галузі інформації, науки і довкілля, цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, врегулювання криз, оборонної політики і стратегії, безпеки кордонів, легкої і стрілецької зброї, розмінування в гуманітарних цілях, оборонної реформи і оборонної економіки, а також консультації з питань тероризму і розповсюдження зброї масового знищення.

Військова складова щорічної робочої програми передбачає запрошення країн Діалогу на навчання НАТО/ПЗМ як спостерігачів і учасниць, до участі в курсах та інших навчальних заходах в Школі НАТО в Обераммергау, Німеччина і Оборонному коледжі НАТО в Римі, Італія, та до відвідання інших військових установ НАТО.

До військової програми також входять дружні візити кораблів постійної військово-морської групи НАТО до портів, навчання інструкторів на місцях мобільними навчальними групами НАТО та візити експертів НАТО з метою оцінки можливостей подальшої співпраці у військовій сфері. Двічі на рік проводяться консультації в рамках військової програми за участю військових представників НАТО і семи країн — учасниць Середземноморського діалогу. У листопаді 2004 року в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі відбулося офіційне засідання Військового комітету НАТО на рівні начальників Генеральних штабів за участю представників семи країн — учасниць Діалогу, що стало проявом поглиблення Діалогу. Під час дискусій увага була зосереджена на необхідності ефективного обміну антитерористичною розвідувальною інформацією та способах її забезпечення спільними зусиллями.

Практична взаємодія між НАТО і країнами — учасницями Середземноморського діалогу знайшла своє ефективне втілення в участі, яку Єгипет, Йорданія і Марокко брали в минулому і беруть нині в операціях під проводом НАТО в рамках Сил втілення (ІФОР) і Сил стабілізації (СФОР) в Боснії та Герцеговині, а також в Силах Косова (КФОР).

У напрямку справжнього партнерства

Заходи з поглиблення співпраці з країнами — учасницями Середземноморського діалогу були запроваджені на самітах НАТО в Вашингтоні (1999 року) і Празі (2002 року). На Стамбульському саміті в 2004 році Діалог просунувся на крок вперед у напрямку перетворення на справжнє партнерство.

Користуючись зростанням можливостей ефективної співпраці з країнами — учасницями Діалогу, лідери держав — членів Альянсу запропонували більш амбіційне і розширене партнерство. Це рішення ґрунтувалось на прагненні взяти до уваги інтереси країн — учасниць Діалогу і скористатись досвідом та інструментами, виробленими НАТО в рамках інших програм партнерства. Головні цілі Середземноморського діалогу залишаються незмінними, але в майбутньому увага буде зосереджена на розвитку більш практичної співпраці. Специфічні завдання полягають у посиленні політичного діалогу, досягненні оперативної сумісності (тобто поліпшенні здатності військових з країн — учасниць Діалогу співпрацювати зі збройними силами НАТО), допомоги в боротьбі проти тероризму і співпраці у сфері оборонної реформи.

Пропонується розширювати і посилювати практичну співпрацю в пріоритетних сферах, серед яких спільні дії, спрямовані на краще пояснення зусиль НАТО з трансформації та співпраці; підтримку співпраці між військовими задля досягнення оперативної сумісності; розширення масштабу участі підрозділів з країн — учасниць Діалогу в операціях під проводом НАТО з реагування на кризові ситуації, таких як гуманітарна допомога та ліквідація наслідків катастроф, пошуково-рятувальні роботи і операції з підтримання миру; розвиток демократичного контролю над збройними силами та сприяння прозорості оборонних планів і бюджетів; боротьба з тероризмом, наприклад, за допомогою ефективного обміну розвідданими і в контексті морських антитерористичних заходів у Середземномор'ї; допомога НАТО в доланні загрози з боку зброї масового знищення; розвиток співробітництва в сфері безпеки кордонів, наприклад, у зв'язку з боротьбою з тероризмом чи розповсюдженням і контрабандою легкої і стрілецької зброї; вдосконалена співпраця у сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, зокрема можливість, у разі виникнення катастрофічної ситуації в середземноморській країні-партнері, звернутись по допомогу до Євроатлантичного центру координації реагування на катастрофи, розташованого в штаб-квартирі НАТО.

Розвивається співпраця і в інших сферах. Це — управління повітряним простором, озброєння, концептуальні аспекти оборони і безпеки, оборонна реформа і економіка оборони, наукові і екологічні питання, матеріально-технічне забезпечення, медичні питання, метеорологія, океанографія, стандартизація, навчання і підготовка, питання військової освіти, тренування і доктрин.

Вдосконалена співпраця може охоплювати активне використання таких механізмів, як Політика цільових фондів, згідно з якою в ряді країн — учасниць Партнерства заради миру підтримуються такі проекти, як знешкодження наземних мін та інших боеприпасів; розробка планів дій та індивідуальних програм співпраці; надання більш широких можливостей для участі в освітніх і тренувальних програмах і навчаннях. Для розвитку широкомасштабної участі середземноморських країн-партнерів у цих вдосконалених заходах потрібні також відповідні правові механізми та механізми безпеки, а також домовленості щодо зв'язків.

Стамбульська ініціатива співпраці

На саміті у червні 2004 року як додатковий інструмент Альянс ухвалив Стамбульську ініціативу співпраці і запропонував заінтересованим державам ширшого Близького Сходу, починаючи з країн — членів Ради співробітництва країн Перської затоки (Бахрейн, Кувейт, Катар, Оман, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати) взяти у ній участь. До середини 2005 року Бахрейн, Кувейт, Катар, Оман, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати вже прийняли запрошення, і Альянс сподівається, що інші зроблять теж саме. Мета полягає у розвитку взаємовигідних двосторонніх відносин з країнами регіону як засобі посилення регіональної безпеки і стабільності, з особливим наголосом на практичній співпраці у сфері безпеки і оборони. Головними пріоритетами є боротьба з тероризмом і розповсюдженням зброї масового знищення. Ця Ініціатива доповнює інші міжнародні процеси та ініціативи в цьому регіоні, зокрема паралельний, але особливий Середземноморський діалог НАТО. Проте вона не дублює їх і не спрямована на організацію політичних дебатів з питань, які потрібно розглядати на інших форумах.

Ця Ініціатива відкрита для заінтересованих країн регіону, які поділяють її цілі і мають бажання розробляти і впроваджувати узгоджені робочі плани, в яких віддзеркалені їхні індивідуальні погляди і пропозиції. Як і Середземноморський діалог, вона ґрунтується на принципі спільної належності, тобто цілковитої поваги до взаємних інтересів НАТО і країн-учасниць, зважаючи на їх різноманітність і специфічні потреби. Вона буде зосереджена на практичній співпраці у тих сферах, зокрема в галузі безпеки, де НАТО може “додати вартості”, тобто в тих сферах, де можна скористатися сильними сторонами і досвідом НАТО для отримання можливості зробити внесок у довгострокову безпеку і стабільність у регіоні за допомогою таких форм співпраці, які в інших контекстах недоступні.

Практичне виконання цієї Ініціативи буде ґрунтуватись на специфічних заходах, які передбачають різні форми співпраці і допомоги, застосування набутого досвіду і відповідних механізмів та інструментів, вироблених в інших ініціативах НАТО, зокрема в Партнерстві заради миру і Середземноморському діалозі. Такі заходи, пристосовані до індивідуальних потреб, можуть передбачати надання порад з питань оборонної реформи, складання бюджету і планування та відносин між цивільними і військовими; співпрацю між військовими, спрямовану на поліпшення оперативної сумісності, яка охоплює участь у деяких навчаннях і освітніх та тренувальних програмах; індивідуальну участь за бажанням в операціях з підтримання миру під проводом НАТО; боротьбу з тероризмом, наприклад, за допомогою обміну інформацією та співпраці в морі; допомогу Альянсу в справі долаття загрози з боку зброї масового знищення; розвиток співробітництва в сфері безпеки кордонів, наприклад, у зв'язку з боротьбою проти тероризму або розповсюдження стрілецької і легкої зброї та контрабанди; та співпрацю в сферах, що належать до цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій. НАТО розробила набір практичних

заходів у цих пріоритетних сферах, що слугують основою для індивідуальних робочих планів, які розробляються і виконуються спільно із заінтересованими країнами.

Як і у випадку з Середземноморським діалогом, головною передумовою успіху Ініціативи є розвиток відчуття власності щодо її цілей та заходів серед країн регіону. В політичному документі, прийнятому НАТО в липні 2004 року, визнається ця вимога і згадується необхідність чіткого розуміння НАТО і цілей Ініціативи урядами та тими, хто формує громадську думку в країнах-учасницях. У документі пропонується зважати на важливість спільних зусиль у сфері громадської дипломатії та регулярних консультацій, які забезпечують повагу до поглядів країн-учасниць в міру поступового розвитку і втілення Ініціативи.

Розділ 27

Співпраця з країнами Південно-Східної Європи

Конфлікт і нестабільність на Балканах у 90-х роках кинули прямий виклик інтересам безпеки країн — членів НАТО та миру і стабільності в усьому європейському регіоні. Це змусило Альянс здійснити операції з підтримання миру і врегулювання кризи спочатку в Боснії та Герцеговині, а потім в Косові і колишній Югославській Республіці Македонія* (див. частину IV).

У 1999 році криза в Косові змусила міжнародне співтовариство переглянути свою участь у справах цього регіону і взяти на озброєння більш комплексний підхід до сприяння безпеці і стабільності. Це знайшло свій прояв у прийнятті Південно-Східноєвропейської ініціативи НАТО та Пакту стабільності для Південно-Східної Європи.¹ З того часу участь НАТО в розбудові безпеки і стабільності в Південно-Східній Європі вийшла за рамки підтримання миру і перетворилась на розвиток співпраці у галузі безпеки цього регіону.

Південно-Східноєвропейська ініціатива

Південно-Східноєвропейська ініціатива НАТО (SEEI) була ухвалена на Вашингтонському саміті у квітні 1999 року з метою розвитку регіонального співробітництва і довгострокової безпеки та стабільності в цьому регіоні.

Ініціатива ґрунтувалась на чотирьох елементах: Консультаційному форумі з питань безпеки в Південно-Східній Європі; відкритій Спеціальній робочій групі (AHWG) з регіональної співпраці в Південно-Східній Європі під егідою Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП); робочих інструментах Партнерства заради миру (ПЗМ); і цільових програмах співпраці у сфері безпеки для країн цього регіону.

Консультаційний форум спочатку відбувся на рівні саміту паралельно з Вашингтонським самітом НАТО, а потім на рівні послів у штаб-квартирі Альянсу. Зараз у ньому беруть участь країни — члени НАТО, чотири південно-східноєвропейські країни-партнери Альянсу (Албанія, Хорватія, Молдова і колишня Югослав-

¹ Пакт стабільності було ініційовано Європейським Союзом у травні 1999 р. Потім він був офіційно прийнятий на міжнародній конференції у Кельні, Німеччина, 10 червня 1999 р. і переданий під егіду Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Його завданням є забезпечення тривалого миру, процвітання і стабільності в Південно-Східній Європі завдяки спільним і скоординованим діям, зближення країн регіону та інших заінтересованих сторін і організацій, які можуть брати участь у спільній справі. Він передбачає спеціальні механізми координації таких спільних дій.

ська Республіка Македонія*), Боснія та Герцеговина і Сербія та Чорногорія, які поки що не приєдналися до РЕАП або Партнерства заради миру.

Були запропоновані для подальшого опрацювання ідеї сприяння регіональній співпраці, які включені в ряд заходів, побудованих за принципами, які застосовуються у рамках програми ПЗМ НАТО.

Методологія ініціативи ПЗМ використовується для розв'язання важливих для Південно-Східної Європи питань, зокрема прозорості оборонного планування, врегулювання кризових ситуацій та оборонного менеджменту. Такі заходи як проведення семінарів з цієї тематики, зосереджені на усьому регіоні. Деякі з них проводять країни-учасниці з цього регіону за підтримки НАТО, а деякі — сам Альянс. Вони доповнюють один одного і допомагають забезпечувати стабільність через регіональне співробітництво та інтеграцію.

Для координації регіональних проєктів було створено Керівну групу співпраці в галузі безпеки Південно-Східної Європи (SEEGROUP). Група проводить свої регулярні засідання в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі і дедалі більше уваги приділяє розширенню ролі країн-учасниць в керуванні регіональними проєктами та виконанні щорічного Плану дій. Проєкти містять порівняльне дослідження національних оборонних стратегій країн регіону (SEESTUDY); обмін політико-військовою та іншою інформацією у сферах раннього попередження, запобігання конфліктам та врегулювання кризових ситуацій (SECHANGE); роботу над зменшенням масштабу поширення та удосконалення контролю над легкими і стрілецькими озброєннями; контроль і безпеку на кордонах; підтримку оборонних реформ; посилення співпраці над вдосконаленням засобів боротьби з тероризмом (SEEPRO); діяльність з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій; та запровадження підходу за принципом розрахункового центру до обміну інформацією, пов'язаною з безпекою.

Боснія та Герцеговина і Сербія та Чорногорія висловили своє бажання приєднатися до Партнерства заради миру. НАТО готова вітати їх як країн-партнерів як тільки вони задовольнять ряд вимог, серед яких цілковита співпраця з Міжнародним трибуналом з питань колишньої Югославії — зокрема, затримання і передача Трибуналу осіб, звинувачуваних у воєнних злочинах — та здійснення ключових оборонних реформ. Для допомоги цим країнам у здійсненні необхідних реформ у 1997 році було започатковано спеціальну Програму співпраці у сфері безпеки з Боснією та Герцеговиною, у 2004 році було запроваджено серію Заходів зі співпраці з Сербією та Чорногорією, а в липні 2004 року було розпочато Спеціальну програму співпраці.

НАТО ділиться досвідом і порадами щодо перепідготовки звільнених у запас внаслідок структурних реформ збройних сил військовослужбовців країн-партнерів з цього регіону. Це робиться у формі проєкту НАТО, який здійснюється в рамках Пакту стабільності у Південно-Східній Європі у співпраці зі Світовим банком та

іншими донорами. Він спочатку стосувався Болгарії і Румунії, коли вони готувалися до вступу в НАТО. До середини 2002 року понад 5 тис. військових офіцерів скористалися програмами перепідготовки. Потім цей процес було розширено на інші країни західних Балкан, наприклад, на Албанію, Хорватію, Сербію та Чорногорію і колишню Югославську Республіку Македонію*. Він дає можливість країнам — новим членам НАТО, які раніше користувалися цим проектом, поділитись власним досвідом з іншими країнами-партнерами. Розпочато також роботу над закриттям військових містечок у Південно-Східній Європі та їх передачу в цивільне користування.

ЧАСТИНА VIII

Відносини між НАТО і ЄС

Розділ 28 Стратегічне партнерство між НАТО і Європейським Союзом

Розділ 28

Стратегічне партнерство між НАТО і Європейським Союзом

І НАТО, і Європейський Союз (ЄС) з самого початку свого існування беруть участь у збереженні й посиленні безпеки і стабільності у Західній Європі. НАТО працює над цим завданням як потужний оборонний політично-військовий альянс, який по закінченні холодної війни поширив безпеку на більшу частину євроатлантичної території як за рахунок вступу нових членів, так і створюючи нові партнерства. Європейський Союз забезпечує зміцнення стабільності, постійно працюючи над економічною і політичною інтеграцією, спочатку серед західних країн, а потім запрошуючи нових членів до вступу. Розширення цих організацій дозволяє дедалі більшому числу європейських країн брати безпосередню участь у політичному і економічному розвитку Європи, багато з них є членами обох організацій.

До 2000 року офіційних відносин між двома організаціями не існувало. До цього, а особливо протягом 90-х років, Західноєвропейський Союз (ЗЄС) виконував зв'язкову функцію забезпечення співпраці між НАТО і тими європейськими державами, які прагнуть побудувати міцнішу, власне Європейську систему безпеки і оборони в рамках НАТО.

Ситуація радикально змінилася в 1999 році, коли на тлі конфлікту на Балканах керівництво ЄС вирішило розвивати власне Європейську систему безпеки і оборони в самому Європейському Союзі, координуючи цю діяльність з НАТО, і взяти на себе відповідальність за більшість функцій, які належали Західноєвропейському Союзу. Наступного року НАТО і ЄС розпочали спільну розробку рамок співпраці і консультацій. Ця робота завершилась досягненням стратегічного партнерства між двома організаціями (Декларація НАТО — ЄС про Європейську політику безпеки і оборони (ESDP) та ухвалення положень “Берлін-плюс”, які надають Європейському Союзу доступ до колективних ресурсів і засобів НАТО в разі проведення військових операцій.

Це заклало основу співпраці між НАТО і ЄС у сфері врегулювання кризових ситуацій на заході Балкан, а також розвитку співробітництва з інших питань.

Розвиток відносин між НАТО і ЄС

Період холодної війни

Попри спільні цілі та інтереси в багатьох сферах паралельний розвиток НАТО і Європейського Союзу за часів холодної війни характеризувався чітким розподілом ролей і відповідальності та відсутністю офіційних і неофіційних інституційних контак-

тів між ними. Хоча структурна основа специфічної ролі європейців у сфері безпеки і оборони існувала у вигляді Західноєвропейського Союзу, створеного в 1948 році, з практичних міркувань відповідальність за безпеку Західної Європи залишалась за НАТО. Зі свого боку, Західноєвропейський Союз виконував ряд специфічних завдань, головним чином стосовно повоєнних домовленостей щодо контролю над озброєннями в Західній Європі. Але його роль була обмеженою, а кількість членів меншою за ЄС.

Зважаючи на таку ситуацію, питання щодо більш справедливого розподілу тягаря європейської безпеки по обидва боки Атлантики обговорюються головним чином на політичному двосторонньому рівні. Декілька європейських країн — членів НАТО здійснили ряд представницьких ініціатив з метою продемонструвати Сполученим Штатам рівень готовності європейців взяти участь у питаннях безпеки і оборони. Однак ніяких багатосторонніх чи інституційних домовленостей щодо розвитку незалежних структур поза межами рамок Альянсу не існувало.

Співпраця між НАТО і ЄС та вироблення власне Європейської системи безпеки і оборони в НАТО

На початку 90-х років стало очевидно, що європейським країнам треба взяти на себе більшу відповідальність за спільну безпеку і оборону. Збалансування відносин між Європою і Північною Америкою було необхідне за двох причин: по-перше, для перерозподілу економічного тягаря безперервної підтримки безпеки Європи, а по-друге, для віддзеркалення поступового народження у рамках європейських інституцій потужнішої та краще інтегрованої європейської політичної ідентичності та переконання багатьох держав ЄС в тому, що Європа повинна мати можливість вдаватись до військових заходів тоді, коли НАТО не бажає брати військової участі у подіях.

Виникнення нових підходів до проблем європейської безпеки великою мірою зумовлене конфліктами на західних Балканах у 90-х роках. Нездатність Європи втрутитись з метою запобігання або врегулювання таких конфліктів привела до колективного усвідомлення того, що Європейський Союз повинен усунути дисбаланс між його потужною економікою та обмеженим політичним впливом. Багатьом стало очевидно, що скоординовані дипломатичні зусилля з припинення конфлікту політичними засобами повинні спиратися у разі необхідності на потужну військову силу. Внаслідок цього Європейський Союз протягом 90-х років дедалі активніше займався запобіганням конфліктам та врегулюванням криз поза своїми межами.

Важливий крок у цьому напрямку зроблено у 1992 році, коли було підписано Маастрихтський договір, який містить згоду керівництва ЄС розвивати Спільну зовнішню політику і політику безпеки (CFSP) “зокрема формування спільної оборонної політики, яка з часом може привести до спільної оборони”. Як елемент розвитку Європейського Союзу Західноєвропейський Союз отримав завдання розробляти і

впроваджувати рішення і дії ЄС, які впливають на оборону. Ініціатива розвивати європейські засоби і можливості оборони за допомогою Західноєвропейського Союзу знайшла продовження у Амстердамському договорі ЄС від 1997 року. Цей договір, який набув чинності у травні 1999 року, містив так звані “Петерзберзькі завдання” — гуманітарні пошуково-рятувальні операції, миротворчі місії, завдання з врегулювання кризових ситуацій та захист довкілля — створивши основу для оперативного розвитку спільної європейської політики оборони.

Водночас на саміті НАТО в Брюсселі у 1994 році було прийнято рішення про розвиток власне Європейської системи безпеки і оборони в НАТО. Це привело до досягнення практичних домовленостей, згідно з якими Альянс отримав можливість підтримувати європейські військові операції, які виконує Західноєвропейський Союз¹. На наступних зустрічах міністрів оборони і міністрів закордонних справ країн — членів НАТО в Берліні і Брюсселі в червні 1996 року та саміті НАТО в Мадриді у 1997 році були прийняті рішення, які підсилили цей розвиток.

У такий спосіб Західноєвропейський Союз водночас розвивався як оборонний компонент Європейського Союзу, так і як засіб посилення європейської складової НАТО. Європейські країни — члени Альянсу визнали, що в процесі досягнення справжньої європейської військової спроможності необхідно уникати зайвого дублювання командних структур, планових штабів та військових ресурсів і засобів, якими володіє НАТО. Більше того, такий підхід допоможе посилити європейський внесок у місії і заходи Альянсу, при цьому підтримуючи прагнення Альянсу розвивати спільну зовнішню політику і політику безпеки і задовольняючи загальну потребу у збалансованішому трансатлантичному зв’язку.

Домовленості щодо співпраці між НАТО і ЗЄС, досягнуті протягом 1991–2000 років, заклали основу для подальшого розвитку відносин між НАТО і ЄС. На практиці ці домовленості означатимуть, що у разі виникнення кризи, в розв’язанні якої Альянс не братиме участі, а Західноєвропейський Союз вирішить врегулювати кризу, він може зробити запит на використання ресурсів і засобів Альянсу для проведення операції під своїм політичним контролем і стратегічним керівництвом.

Новим поштовхом до розвитку цих відносин став британсько-французький саміт в Сен-Мало в грудні 1998 року. Франція і Велика Британія погодилися з тим, що Європейський Союз “повинен бути спроможний до автономних дій, підтриманих надійною військовою силою, засобами прийняття рішення про її застосування і готовністю це зробити з метою реагування на міжнародну кризу”. Вони прийняли

¹ Цих домовленостей стосуються деякі положення, викладені у Заключному комюніке від червня 1996 р. Вони містять надання ЄС доступу до ресурсів Альянсу, створення у НАТО багатонаціональної організації європейського командування, яке було б здатне командувати і управляти операціями під проводом ЗЄС, та концепцію багатонаціональних оперативно тактичних сил, метою якої було створення більш гнучких і мобільних сил, здатних реагувати на нові вимоги, які висували місії Альянсу, а також штабів, що можуть діяти самостійно і мобільно, обслуговуючи ЗЄС.

спільну заяву, в якій висловили своє рішуче прагнення дати Європейському Союзу можливість досягти цих цілей.

Передача Європейському Союзу відповідальності ЗЄС

У новому кліматі, який склався після прийняття англо-французької ініціативи, стало можливим прийняття нових рішень. На Вашингтонському саміті у квітні 1999 року лідери країн — членів НАТО вітали новий поштовх у напрямку посилення Європейської політики безпеки і оборони, підтвердивши, що більш потужна роль європейців допоможе забезпечити життєздатність Альянсу в ХХІ столітті. Керівники держав НАТО також заявили, що в міру просування цього процесу НАТО і ЄС повинні забезпечити розвиток ефективних взаємних консультацій, співпраці й прозорості на основі існуючих механізмів між НАТО і Західноєвропейським Союзом.

Вони також розпочали роботу над виробленням принципів майбутньої співпраці з Європейським Союзом і задовільного розв'язання невіршених питань. Це, зокрема, стосується трьох питань, які тривалий час не були розв'язанні, а саме:

- як забезпечити розвиток ефективного процесу взаємних консультацій, співпраці і прозорості у відносинах між Європейським Союзом і Альянсом на основі механізмів, створених між НАТО і Західноєвропейським Союзом;
- як забезпечити участь європейських членів Альянсу, які не входять до ЄС, в прийнятті рішень і операціях, які можуть проводитись Європейським Союзом; і
- як практично організувати доступ ЄС до засобів планування НАТО та інших ресурсів і можливостей Альянсу.

Керівники ЄС на своєму засіданні в Кельні у червні 1999 року вітали заяву, зроблену в Сен-Мало і, зважаючи на Амстердамський договір, який містив Петерзберзькі завдання, узгодили концепцію і цілі Європейської політики безпеки і оборони (ESDP) для Європейського Союзу. Вони вирішили “надати ЄС засоби і можливості взяти на себе відповідальність за спільну європейську політику безпеки і оборони”, а також взяти на себе зобов'язання з розвитку ефективних взаємних консультацій, співпраці й прозорості у відносинах з НАТО. Подібні ж запевнення були зроблені під час наступних засідань Європейської ради, зокрема в Гельсінкі (грудень 1999 року) і Ніцці (грудень 2000 року).

На засіданні в Гельсінкі Європейська рада встановила Головну мету для держав — членів ЄС щодо досягнення військової спроможності брати участь в операціях з врегулювання кризових ситуацій. Ця мета передбачає забезпечення до 2003 року Європейського Союзу можливостями розгортати і утримувати принаймні протягом року військові сили розміром до 60 тис. військовослужбовців, здатних виконувати повний спектр Петерзберзьких завдань, згаданих вище, в

контексті військових операцій під проводом ЄС у відповідь на міжнародні кризи, у врегулюванні яких НАТО в цілому не бере військової участі. На додаток Європейський Союз вирішив створити постійні політичні й військові структури, зокрема Комітет з політики і безпеки, Військовий комітет і Військовий штаб, які забезпечили б необхідне політичне керівництво і стратегічне спрямування таких операцій. Роль Західноєвропейського Союзу як кризового менеджера була передана ЄС на засіданні в Гельсінкі (рішення про це було прийняте на засіданні Ради ЗЄС на рівні міністрів у Марселі у грудні 2000 року). Виконання решти обов'язків, які ЗЄС зберіг за собою, забезпечують значно скорочені формальні політичні структури і невеликий секретаріат.

Укладений відповідно до рішень, ухвалених в Кельні і Гельсінкі, підписаний у грудні 2000 року, Ніццький договір (набув чинності в лютому 2003 року) забезпечує ЄС політичними рамками для проведення військових операцій (ESDP) та постійними політичними і військовими структурами.

Наприкінці 2000 року після офіційної передачі відповідальності за рішення і дії оборонного характеру від Західноєвропейського Союзу до власне Європейського Союзу, відносини між НАТО і ЄС отримали новий вимір.

До стратегічного партнерства з Європейським Союзом

У результаті переговорів, розпочатих у вересні 2000 року, в січні 2001 року відбувся обмін листами між Генеральним секретарем НАТО і керівництвом ЄС з метою визначення масштабу співпраці і деталей “консультацій і співпраці з питань безпеки, оборони і врегулювання кризових ситуацій з метою реагування на кризи з найбільш відповідною військовою силою і забезпечення ефективного врегулювання кризи”.

Обмін листами привів до спільних засідань на різних рівнях. Серед них два спільних засідання міністрів закордонних справ країн — членів НАТО і ЄС щороку і мінімум три спільних засідання кожні півроку на рівні послів у рамках Північно-атлантичної ради і Комітету політики і безпеки ЄС (їх ще називають засідання NAC — PSC). На додаток кожні півроку мають проводитись два спільних засідання об'єднаного Військового комітету, а зустрічі між підпорядкованими комітетами мають відбуватись на регулярній основі. Обмін листами також привів до проведення зустрічей на робочому рівні.

З того часу засідання NAC — PSC стали постійною рисою співпраці між двома організаціями. Терористичні напади на США у вересні 2001 року надали співпраці додаткового поштовху. Вже наступного дня Генеральний секретар НАТО взяв участь у роботі Ради ЄС зі спільних справ для аналізу ситуації, що склалася після терактів. Після цього посилились офіційні контакти і взаємна участь у засіданнях.

На Празькому саміті в листопаді 2002 року лідери держав НАТО знову підтвердили своє рішуче прагнення поглиблювати співпрацю між НАТО і ЄС, ефективність якої вже проявилась у спільних зусиллях, які докладались до відновлення миру і створення умов для поліпшення ситуації на Балканах.

У стратегічній декларації НАТО — ЄС щодо Європейської політики безпеки і оборони, прийнятій у грудні 2002 року, обидві організації “вітали стратегічне партнерство, яке склалось між ЄС і НАТО у сфері врегулювання кризових ситуацій, засноване на наших спільних цінностях, неподільності нашої безпеки і нашому прагненні дати відповідь на виклики нового століття”. Через кілька місяців НАТО і Європейський Союз наповнили змістом це стратегічне партнерство і узгодивши ряд документів, проклали шлях для координованих дій. Це забезпечило обмін секретною інформацією та співпрацю з врегулювання кризових ситуацій, зокрема через домовленості “Берлін-плюс”.

Розвиток практичної співпраці між НАТО і ЄС

Домовленості “Берлін-плюс”

Домовленості “Берлін-плюс” ґрунтуються на розумінні того, що країни, які входять до складу обох організацій, мають тільки один набір збройних сил і обмежені оборонні ресурси, на які вони можуть покластися. За таких умов і з метою уникнення зайвого дублювання ресурсів було погоджено, що Європейський Союз під час проведення своїх операцій зможе користуватись ресурсами і засобами НАТО. Фактично ці домовленості дають НАТО змогу підтримувати операції, що виконуються під керівництвом ЄС, в яких Альянс у цілому не бере участі. Вони сприяли передачі від НАТО до Європейського Союзу відповідальності за військові операції в колишній Югославській Республіці Македонія* і в Боснії та Герцеговині (*див. нижче*).

Узгоджені у березні 2003 року ці домовленості називаються “Берлін-плюс”, оскільки побудовані на рішеннях, прийнятих у Берліні в 1996 році в контексті співпраці між НАТО і ЗЄС. Основними рисами домовленостей “Берлін-плюс” є такі елементи:

- запевнення ЄС в тому, що він матиме доступ до засобів планування НАТО, які можуть допомогти у військовому плануванні операцій під керівництвом ЄС;
- забезпечення наявності попередньо визначених засобів НАТО і спільних ресурсів для використання в операціях під проводом ЄС;
- визначення варіантів європейського командування операціями під керівництвом ЄС, подальше посилення ролі заступника Верховного головнокомандувача об’єднаних збройних сил НАТО в Європі (DSACEUR) для цілковитого і ефективного виконання ним його обов’язків;

- подальша адаптація системи оборонного планування НАТО з метою більш комплексного врахування наявності ресурсів для проведення операцій під керівництвом ЄС;
- угода між НАТО і ЄС щодо обміну секретною інформацією на основі правил взаємної охорони таємниці;
- процедури надання, моніторингу, повернення і відкликання ресурсів і засобів НАТО;
- домовленості щодо консультацій між НАТО і ЄС у контексті операцій ЄС з врегулювання кризових ситуацій, в яких застосовуються ресурси і засоби НАТО.

Співпраця на заході Балкан

Криза на півдні Сербії і нестабільна політична ситуація в колишній Югославській Республіці Македонія* у 2001 році викликали занепокоєння міжнародної громадськості. Ряд спільних візитів, які нанесли в цей регіон Генеральний секретар НАТО і Верховний представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики і політики безпеки, підкреслили, що НАТО і Європейський Союз мають єдині мету і прагнення щодо безпеки у цьому регіоні.

30 травня 2001 року під час першого офіційного засідання між НАТО і ЄС на рівні міністрів закордонних справ у Будапешті Генеральний секретар НАТО і керівництво ЄС зробили спільну заяву щодо західних Балкан. Пізніше вони зустрічались у Брюсселі в грудні 2001 року і у Рейк'явіку в травні 2002 року з метою обговорення співпраці з широкого кола питань. Вони наголосили на своєму прагненні поглиблювати мирний процес у колишній Югославській Республіці Македонія* та на усьому заході Балкан, а також знову підтвердили своє прагнення розвивати тісні й прозорі відносини між двома організаціями.

Практична співпраця позитивно вплинула на поліпшення ситуації в колишній Югославській Республіці Македонія*. З серпня 2001 до кінця березня 2003 року НАТО забезпечувала безпеку спостерігачів ЄС і ОБСЄ, які здійснювали контроль за виконанням плану мирного врегулювання, що був узгоджений за підтримки міжнародного співтовариства в м. Охрид. 31 березня 2003 року миротворча місія під проводом НАТО (операція “Ембер фокс”) була припинена, а відповідальність за це завдання було офіційно передано Європейському Союзу за згоди уряду в Скоп'є. Під новою назвою — операція “Конкордія” — стала першою військовою операцією з врегулювання кризової ситуації під проводом ЄС. Вона здійснювалась на основі домовленостей “Берлін-плюс” і стала справжньою точкою відліку співпраці між НАТО і Європейським Союзом з розв'язання оперативних завдань врегулювання кризових ситуацій.

29 липня 2003 року НАТО і Європейський Союз офіційно погодились з “узгодженим підходом до безпеки і стабільності на західних Балканах” і окреслили свій

стратегічний підхід до проблем регіону. Обидві організації висловили своє прагнення розвивати спільні досягнення заради припинення конфлікту та допомоги в стабілізації регіону в цілому.

На Стамбульському саміті у червні 2004 року, зважаючи на позитивний розвиток ситуації з безпекою в Боснії та Герцеговині, лідери країн — членів Альянсу підтвердили своє рішення припинити миротворчу місію, яку НАТО виконувала з 1996 року, і вітали готовність Європейського Союзу перебрати на себе відповідальність за нову місію, операція “Алтея”, на основі домовленостей “Берлін-плюс”. Призначення заступника Верховного головнокомандувача об’єднаних збройних сил НАТО в Європі на посаду Командувача операціями ЄС сприяло тісній координації планування і виконання місії ЄС.

Керівництво країн — членів НАТО наголосило на тому, що НАТО продовжуватиме допомагати в стабілізації ситуації у цій країні і забезпечить збереження військової присутності у вигляді штабу НАТО в Сараєво. Цей штаб головним чином відповідає за надання допомоги в здійсненні оборонної реформи та виконанні інших завдань, зокрема боротьби з тероризмом і допомоги Міжнародному трибуналу з питань колишньої Югославії.

Церемонія з відзначення передачі основної відповідальності за безпеку в Боснії та Герцеговині від НАТО до Європейського Союзу відбулася в Сараєво 2 грудня 2004 року. Того ж дня було офіційно відкрито новий військовий штаб НАТО.

Співпраця з інших питань

Стратегічне партнерство також стосується інших спільних питань, серед яких узгоджені дії щодо планування і розвитку військових можливостей і засобів. Експерти з НАТО дають військово-технічні поради з підготовки і подальшого виконання Плану дій Європейського Союзу з розвитку європейської військової спроможності (ЕСАР), який було розроблено в листопаді 2001 року. Цей План дій повинен забезпечити наявність необхідних сил і засобів для досягнення Головної мети ЄС, визначеної в Гельсінкі в 1999 році. Група НАТО — ЄС з розвитку оборонної спроможності, створена в травні 2003 року, працює над забезпеченням взаємного підсилення ініціативи Альянсу з розвитку оборонної спроможності та ЕСАР, а також вивчає зав’язок між Силами реагування НАТО та нещодавно створеними Бойовими групами ЄС у рамках домовленостей “Берлін-плюс” між НАТО і ЄС.

Підрозділи швидкого реагування ЄС, що складаються з бойових груп, включені в нову Головну мету на 2010 рік, яка була оголошена в лютому 2004 року. Вони повинні бути повністю сформованими до 2007 року. Головна мета також передбачає створення Оборонного агентства ЄС, яке займається розвитком оборонної спроможності, дослідженнями, закупками і озброєнням.

За допомогою обмінів інформацією щодо своєї діяльності, консультацій і контактів на експертному і робочому рівнях, а також спільних засідань, НАТО і Європейський Союз ведуть роботу з таких питань, як боротьба з тероризмом, розповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ), ситуація в Молдові, середземноморські питання та співпраця в Афганістані. Серед додаткових сфер обміну інформацією та співпраці — захист цивільного населення від хімічних, біологічних, радіологічних і ядерних нападів, а також інші питання цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та застосування ЗМЗ. Співпраця інколи має форму взаємної участі у навчаннях. Наприклад, в листопаді 2003 року були проведені перші спільні навчання НАТО і ЄС з врегулювання кризових ситуацій (СМЕ/СМХ — 2003). Вони ґрунтувалися на постійних домовленостях в рамках “Берлін-плюс” і були зосереджені на тому, як ЄС планує проводити свої операції із застосуванням ресурсів і засобів НАТО тоді, коли Альянс не братиме у них участь.

ЧАСТИНА IX

Широкі інституційні рамки безпеки

- Розділ 29 Відносини НАТО з ООН
- Розділ 30 НАТО і Організація з безпеки і співробітництва в Європі
- Розділ 31 Співпраця з іншими міжнародними організаціями
- Розділ 32 Співпраця з парламентськими і неурядовими організаціями

Розділ 29

Відносини НАТО з ООН

Організація Об'єднаних Націй (ООН) знаходиться в основі широких інституційних рамок, в яких діє Альянс. Цей принцип закладено в основоположному договорі НАТО. Резолюції Ради Безпеки ООН дали НАТО мандат на проведення великих операцій з підтримання миру на Балканах і в Афганістані, а також забезпечують рамки для Місії НАТО з підготовки сил безпеки в Іраку. Нещодавно НАТО надала матеріально-технічну допомогу Африканському Союзу в суданській провінції Дарфур.

Останнім часом співпраця між НАТО і ООН вийшла поза межі їхньої спільної діяльності на західних Балканах і в Афганістані. Відносини між двома організаціями постійно розвиваються на усіх рівнях — на практичному, концептуальному і політичному, а також і на інституційному. Співпраця і консультації зі спеціалізованими установами ООН виходять поза межі кризового менеджменту і стосуються широкого кола питань, зокрема цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, співпраці між цивільними і військовими, боротьби з торгівлею людьми, боротьби з практикою застосування мін та боротьби з тероризмом.

Північноатлантичний договір і Статут ООН

Визнання прямого зв'язку між Північноатлантичним договором і Статутом ООН є фундаментальним принципом Альянсу. Статут, підписаний в Сан-Франциско 26 червня 1945 року п'ятдесятьма країнами, забезпечив правову основу для створення НАТО і встановив спільну відповідальність Ради Безпеки ООН за міжнародний мир і безпеку. Ці два фундаментальні принципи закладено в Північноатлантичному договорі, підписаному у Вашингтоні 4 квітня 1949 року.

У преамбулі Договору чітко зазначається, що Статут ООН є рамковим документом, у межах якого діє Альянс. У перших рядках вступної частини Договору члени Альянсу підтверджують свою відданість цілям та принципам Статуту. В статті 1 вони також беруть зобов'язання врегульовувати міжнародні спори мирними засобами відповідно до цілей статуту і утримуватись від погрози силою чи застосування сили будь-яким способом, який не є сумісним з цілями ООН. Стаття 5 Договору містить безпосереднє посилання на статтю 51 Статуту і закріплює право країн — членів Альянсу вдаватися до індивідуальних чи колективних дій, які вони вважають необхідними для самозахисту, включаючи використання збройних сил. Тією ж статтею члени Альянсу зобов'язуються припинити застосування збройних сил для відновлення та підтримки безпеки в північноатлантичному регіоні, якщо Рада Безпеки ООН вживе необхідних заходів для відновлення та підтримання міжнародного миру й безпеки.

Ще одне посилання на статут ООН міститься у статті 7 Північноатлантичного договору, яка звертає увагу країн, що його підписали, на їхні права та обов'язки відповідно до Статуту і підтверджує першорядну відповідальність Ради Безпеки ООН за збереження миру й безпеки. Крім цього, до статті 12 було включено положення, що дозволяє перегляд Договору через десять років на запит будь-якої країни-члена. Передбачається, що перегляд може здійснюватись у світлі нових обставин, які впливають на мир і безпеку в північноатлантичному регіоні, включаючи створення глобальних та регіональних систем за Статутом ООН.

Північноатлантичний договір набув чинності 24 серпня 1949 року. З того часу жодна з країн-членів не зажадала його перегляду за статтею 12, проте на кожному етапі свого розвитку Альянс піддавав виконання Договору постійному аналізу, щоб забезпечити досягнення його цілей.

Практична співпраця

Хоча формальний зв'язок між ООН і Північноатлантичним альянсом з моменту створення Альянсу в 1949 році завжди міцно ґрунтувався на відповідних основоположних документах цих організацій, робочі відносини між установами ООН і Альянсу залишались обмеженими. Ситуація змінилась у 1992 році на тлі конфлікту, що розвивався на західних Балканах, де ролі, які ці організації відіграли у врегулюванні кризи, змусили до інтенсифікації співпраці між ними.

У липні 1992 року кораблі НАТО зі складу ВМС постійного базування в Середземному морі, за підтримки морської патрульної авіації Альянсу, розпочали в Адріатиці операції нагляду за виконанням ембарго ООН на постачання зброї усім республікам колишньої Югославії. Через кілька місяців у листопаді НАТО та Західноєвропейський Союз (ЗЄС) розпочали операції з виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо запобігання ескалації конфлікту.

На зустрічі міністрів закордонних справ країн НАТО у грудні 1992 року було офіційно заявлено про готовність Альянсу виконувати операції з підтримання миру під егідою Ради Безпеки ООН. Після аналізу заходів, що вживаються як НАТО, так і окремими країнами-членами, Альянс виявив готовність підтримувати можливі подальші ініціативи Генерального секретаря ООН щодо використання допомоги Альянсу у цій галузі. У результаті було здійснено ряд заходів, включаючи спільні морські операції під проводом Північноатлантичної ради та Ради ЗЄС, повітряні операції НАТО, операції з безпосередньої повітряної підтримки Сил захисту під проводом ООН (UNPROFOR); повітряні удари для захисту визначених ООН "зон безпеки" та планування можливих дій на виконання рішень ООН.

У грудні після підписання 14 грудня 1995 року Рамкової мирної угоди щодо Боснії та Герцеговини (Дейтонської угоди), НАТО отримала від ООН мандат на втілення військових аспектів мирної угоди на основі Резолюції Ради Безпеки 1031. Це була перша миротворча операція НАТО. Сили втілення під проводом НАТО

(ІФОР) розпочали операції на виконання мандата ООН 16 грудня 1995 року. Через рік їм на заміну прийшли Сили стабілізації під проводом НАТО (СФОР). Впродовж терміну дії своїх мандатів багатонаціональні сили ІФОР і СФОР у Боснії та Герцеговині тісно співпрацювали з іншими міжнародними організаціями та гуманітарними інституціями, у тому числі з тими, що належать до структури ООН, зокрема з Управлінням Верховного комісара ООН з питань біженців (УВКБ) та Спеціальними силами міжнародної поліції (ІPTF).

З самого початку конфлікту в Косові у 1998 році і впродовж усієї кризи Генеральні секретарі ООН та НАТО підтримували тісні контакти. Альянс діяв на підтримку Резолюції Ради Безпеки ООН як під час, так і після конфлікту. Сили в Косові (КФОР) були створені на підставі Резолюції 1244 Ради Безпеки ООН від 12 червня 1999 року з метою забезпечити міжнародну присутність сил безпеки як передумови мирної відбудови Косова.

У 2000 і 2001 роках НАТО і ООН також успішно співпрацювали над стримуванням серйозних етнічних заворушень на півдні Сербії і запобіганням широкомасштабної громадянської війни в колишній Югославській Республіці Македонія*.

Зовсім недавно співпраця між НАТО і ООН відіграла важливу роль в Афганістані. 11 серпня 2003 року Альянс офіційно взяв на себе відповідальність за Міжнародні сили сприяння безпеці (МССБ) (це сили під мандатом ООН, першим завданням яких було забезпечення безпеки в Кабулі і навкруги столиці). Пізніше Рада Безпеки ООН ухвалила ряд резолюцій, в яких МССБ надавались повноваження поширити свою присутність на інші регіони країни з метою поглиблення впливу центрального уряду та прискорення розвитку і відбудови. Альянс також тимчасово розгорнув в Афганістані додаткові сили для посилення підтримки зусиль МССБ з допомоги афганським властям у безпечному проведенні президентських виборів у жовтні 2004 року і парламентських та муніципальних виборів у вересні 2005 року.

В Іраку на умовах Резолюції Ради Безпеки ООН 1546 та на прохання тимчасового уряду Іраку НАТО надає допомогу з підготовки і оснащення іракських сил безпеки.

У червні 2005 року у відповідь на прохання Африканського Союзу і в тісній співпраці з ООН та Європейським Союзом НАТО погодилась допомогти Африканському Союзу розширити місію з припинення насильства, що тривало в суданській провінції Дарфур. НАТО надавала допомогу в повітряному перевезенні миротворців з африканських країн — учасниць операції до цього регіону протягом літа, а також допомагала готувати офіцерів з Африканського Союзу до роботи в багатонаціональних військових штабах і організації та обробки розвідувальної інформації.

Регулярні контакти

Генеральний секретар НАТО регулярно інформує Генерального секретаря ООН про хід операцій під проводом НАТО та про головні рішення, які Північноатлантична рада приймає у сфері врегулювання кризових ситуацій та боротьби з тероризмом.

Збільшилася кількість робочих зустрічей і щороку відбувається обмін візитами високого рівня між ООН та НАТО. Наприклад, у березні 2004 року відбувся круглий стіл НАТО — ООН у Нью-Йорку. У квітні 2004 року заступник Генерального секретаря ООН Луїза Фрешетт відвідала НАТО, а у листопаді 2004 року Генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер виступив перед Радою Безпеки. У вересні 2005 року Яап де Хооп Схеффер знову приїхав до Нью-Йорка для зустрічі з Генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном для обговорення поточних операцій та обміну думками щодо більш структурованих відносин з ООН.

Засідання робочого рівня відбуваються також спільно з іншими організаціями ООН, такими як Управління ООН з контролю за наркотиками і попередження злочинності, а експерти НАТО беруть участь у заходах, організованих іншими органами ООН. У сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій встановлено тісні зв'язки між Євроатлантичним центром координації реагування на катастрофи (EADRCC) і Управлінням ООН з координації гуманітарних справ, яке має свого постійного представника по зв'язках при EADRCC.

НАТО також бере активну участь у роботі Комітету ООН з боротьби з тероризмом, який було створено на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1373 після терористичних нападів на США 11 вересня 2001 року, а також у спеціальних засіданнях цього комітету за участю міжнародних, регіональних і субрегіональних організацій, які залучені до цього процесу.

Розділ 30

НАТО і Організація з безпеки і співробітництва в Європі

НАТО і Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) мають ролі і функції, які доповнюють одне одного в сфері сприяння миру і стабільності в євроатлантичному регіоні у таких галузях, як запобігання конфліктам і врегулювання криз. Відносини між НАТО і ОБСЄ проявляються як на політичному, так і на оперативному рівнях. Обидві організації практикують активну співпрацю на заході Балкан з 90-х років і регулярно обмінюються поглядами та намагаються доповнювати діяльність одне одного з питань, що становлять спільний інтерес, таких як врегулювання криз, безпека кордонів, роззброєння, тероризм та ініціативи для специфічних регіонів.

Політична основа співпраці

Відносини між НАТО і ОБСЄ відбивають широкий підхід Альянсу до безпеки і прагнення країн — членів НАТО, виражене у Стратегічній концепції Альянсу від 1999 року, встановити відносини співпраці з іншими організаціями, які доповнюють і посилюють одна одну.

Політичні відносини між обома організаціями керуються Платформою спільної безпеки, прийнятою на Стамбульському саміті ОБСЄ у 1999 році. Платформа закликає до посиленої співпраці між міжнародними організаціями з використанням ресурсів міжнародного співтовариства в ім'я демократії, процвітання і стабільності в Європі і поза її межами. Вона передбачає спільні зустрічі організацій з метою обговорення практичних і політичних питань.

На Празькому саміті в листопаді 2002 року керівники країн — членів Альянсу висловили бажання розширити співпрацю з ОБСЄ у сферах запобігання конфліктам, врегулювання криз та операцій з постконфліктної реабілітації. Вони також наголошили на необхідності використання взаємного підсилення міжнародних зусиль, спрямованих на зміцнення стабільності в Середземномор'ї. Після цієї заяви обидві організації розпочали розвивати більш тісні контакти для поглиблення діалогів з країнами цього регіону.

У світлі змін у середовищі безпеки обидві організації розширили свій діалог на інші сфери спільної заінтересованості, зокрема питання тероризму. У грудні 2003 року на засіданні ОБСЄ на рівні міністрів у Маастрихті, Нідерланди, була ухвалена нова Стратегія щодо безпеки і стабільності в XXI столітті. У цьому документі вказано на необхідність в умовах клімату безпеки, який постійно змінюється, взаємо-

діяти з іншими організаціями та інституціями, які співпрацюють у контексті Платформи спільної безпеки, та користуватись ресурсами і можливостями кожної з них.

У сфері боротьби з тероризмом зусилля НАТО, особливо ті, що докладаються в рамках партнерств з країнами — нечленами Альянсу, доповнюють зусилля Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Після терористичних нападів на США у вересні 2001 року ОБСЄ здійснила ряд ініціатив, зокрема в Порто в 2002 році було підписано Хартію із запобігання тероризму і боротьби з ним.

Практична співпраця

Найкращими прикладами практичної співпраці між НАТО і ОБСЄ є місії, які обидві організації виконують на заході Балкан. У 1996 році після підписання Дейтонської мирної угоди вони розробили програму спільних дій у Боснії та Герцеговині. Сили втілення під проводом НАТО (ІФОР) почали втілювати військові аспекти мирних угод, а Сили стабілізації (СФОР), які прийшли їм на заміну (див. частину IV про операції НАТО), забезпечили життєво необхідну підтримку втілення мирних аспектів цих домовленостей. Забезпечивши безпеку персоналу ОБСЄ та надання гуманітарної допомоги, НАТО разом з іншими зробила важливий внесок в організацію виборів у Боснії та Герцеговині під егідою ОБСЄ.

У жовтні 1998 року Організація з безпеки і співробітництва в Європі створила Місію з верифікації в Косові, на яку покладено відповідальність за перевірку виконання домовленостей про припинення вогню, що були укладені після погіршення ситуації в Косові й зусиль міжнародного співтовариства із запобігання подальшому розвитку конфлікту. Паралельно НАТО виконувала Місію з повітряного спостереження. Після подальшого погіршення умов безпеки Місія ОБСЄ з верифікації була змушена залишити Косово в березні 1999 року.

Після повітряної кампанії НАТО в Косові у червні 1999 року до Косова прибула Місія ОБСЄ, яка увійшла до складу Місії ООН щодо тимчасової адміністрації Косова. Серед іншого Місія ОБСЄ наглядає за процесом демократизації, створенням інституцій і захистом прав людини. Місія підтримує тісні зв'язки з Силами в Косові під проводом НАТО (КФОР), які отримали від ООН мандат на створення безпечного середовища для роботи міжнародного співтовариства.

У колишній Югославській Республіці Македонія* НАТО також тісно співпрацює з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі. У вересні 2001 року була створена Спеціальна група НАТО, яка забезпечує додаткову безпеку спостерігачів з ЄС і ОБСЄ, що спостерігали за виконанням рамкової мирної угоди, підписаної влітку після весняного спалаху внутрішніх етнічних заворушень. У березні 2003 року Європейський Союз офіційно перебрав на себе цю операцію, яка була перейменована на операцію “Конкордія” і тривала до грудня 2003 року.

Співпраця між НАТО і ОБСЄ також допомагає посилити контроль на кордонах на заході Балкан. На конференції високого рівня, яка відбулася у травні 2003 року в Охриді, п'ять балканських країн ухвалили так звану "Спільну платформу", розроблену Європейським Союзом, НАТО, ОБСЄ і Пактом стабільності¹, спрямовану на посилення безпеки на кордонах регіону. Кожна організація надає підтримку тим країнам, які беруть участь у діяльності, що входить до сфери її юрисдикції.

НАТО і Організація з безпеки і співробітництва в Європі також прагнуть координувати зусилля в інших сферах. Ініціативи НАТО в таких сферах як контроль за озброєннями, розмінування, утилізація запасів боєприпасів та контроль за розповсюдженням легкої і стрілецької зброї відповідають зусиллям ОБСЄ із запобігання конфліктам та відновлення стабільності після конфлікту. Більше того, в регіональному контексті обидві організації приділяють особливу увагу Південно-Східній Європі, Кавказу і Центральній Азії. Обидві організації також розвивають паралельні ініціативи стосовно країн Середземноморського регіону.

Регулярні контакти

Контакти між НАТО і ОБСЄ відбуваються на різних рівнях і в різних контекстах, зокрема на зустрічах високого рівня між Генеральним секретарем НАТО і Головою ОБСЄ. Час від часу Генерального секретаря запрошують до виступу під час засідань Постійної ради ОБСЄ. Так само Північноатлантична рада може час від часу запрошувати голову ОБСЄ до слова на своїх засіданнях.

Обмін поглядами на такі спільні питання як врегулювання кризових ситуацій, безпека кордонів, роззброєння і тероризм відбувається між офіційними представниками обох організацій. Їх представники на місцях регулярно зустрічаються для обміну інформацією та обговорення різних аспектів співпраці.

¹ Пакт стабільності був ініційований Європейським Союзом у травні 1999 р. Потім він був офіційно затверджений на міжнародній конференції в Кельні 10 червня 1999 р. і переданий під егіду ОБСЄ. Пакт стабільності повинен забезпечити тривалий мир, процвітання і стабільність у Південно-Східній Європі за допомогою цілісних і скоординованих зусиль, об'єднавши країни регіону та інші зацікавлені держави і організації, які можуть зробити свій внесок у цей процес. Він передбачає створення механізмів координації спільних дій.

Розділ 31

Співпраця з іншими міжнародними організаціями

НАТО прагне поглиблювати відносини з іншими міжнародними організаціями з метою обміну інформацією і сприяння ефективним та відповідним діям у сферах спільних інтересів. Головна увага у відносинах з іншими міжнародними організаціями надається співпраці з Європейським Союзом, ООН та Організацією з безпеки і співробітництва в Європі, про що говорилося у попередніх розділах. НАТО також проводить консультації та співпрацює з іншими важливими міжнародними інституціями.

Рада Європи

Рада Європи була створена 5 травня 1949 року “для посилення єдності між її членами з метою захисту і реалізації ідеалів і принципів, які є спільною спадщиною, та сприяння їх суспільному і економічному прогресу”. Головною метою Ради є підтримання основних принципів прав людини, плюралістичної демократії і верховенства права та поліпшення якості життя громадян Європи.

НАТО регулярно отримує від Ради Європи документи, звіти та записи, а також постійну інформацію про різні парламентські сесії або заплановані події. Результати різних сесій та звітів з питань спільних інтересів розглядаються Міжнародним секретаріатом НАТО і ця інформація поширюється серед відповідних підрозділів Організації.

Міжнародна організація з міграції

Міжнародна організація з міграції є провідною міжнародною організацією, яка працює з мігрантами і урядами над питаннями міграційного характеру. Вона ґрунтується на тому принципі, що гуманна і упорядкована міграція є корисною не лише для мігрантів, а й для суспільств, в яких вони живуть. Створена в 1951 році для переселення переміщених осіб, біженців і мігрантів у Європі, ця Організація сьогодні займається різними питаннями міграційного менеджменту та іншої діяльності в усьому світі.

Маючи свої представництва і працюючи на всіх континентах, Організація допомагає урядам і громадянським суспільствам реагувати на несподівані потоки мігрантів, організовувати повернення населення після припинення надзвичайних

ситуацій, виконувати програми реінтеграції, а також надавати допомогу мігрантам на їх шляху до нових домівок. Вона також допомагає у навчанні офіційних осіб та здійсненні заходів з боротьби з торгівлею людьми.

Співпраця з НАТО відбувається у ряді галузей, таких як боротьба з торгівлею людьми, безпека кордонів та відбудова постконфліктних регіонів. До регіонів з великим потенціалом для співпраці належать Кавказ і Центральна Азія. Перші офіційні структуровані контакти між двома організаціями відбулися на робочому рівні у вересні 2004 року.

Асамблея Західноєвропейського Союзу

НАТО також підтримує зв'язки з Асамблеєю Західноєвропейського Союзу (ЗЄС). Хоча це і не міжнародна організація у прямому сенсі, Асамблея була створена в 1954 році згідно з модифікованим Брюссельським договором 1948 року, який є основоположним документом Західноєвропейського Союзу. В 1984 році Західноєвропейський Союз був закликаний взяти участь у процесі створення міцнішої власне Європейської системи безпеки і оборони, але потім звільнений від цієї відповідальності, яка була передана Європейському Союзу наприкінці 1999 року в контексті розвитку Європейської зовнішньої політики і політики безпеки (див. частину VIII). Західноєвропейський Союз залишився з невеликим секретаріатом, розташованим у Брюсселі, і деякими залишковими обов'язками.

Асамблея ЗЄС залишається активним міжпарламентським форумом загальностратегічного характеру і робить свій внесок у міжурядові і публічні дебати з питань безпеки і оборони. Делегації національних парламентів 28 європейських країн беруть участь у роботі Асамблеї, яка наразі складається з 370 членів. Робота цього органу виконується чотирма головними Комітетами: з оборонних питань, політичних справ, питань технологій та аерокосмічної галузі, а також Комітету з питань зв'язків з громадськістю. Асамблея ЗЄС збирається принаймні двічі на рік на пленарні засідання, а протягом року працює у форматі комітетів, конференцій та колоквиумів.

Організація з питань заборони хімічних озброєнь

Ще однією організацією, з якою НАТО співпрацює у сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, є Організація з питань заборони хімічних озброєнь. Організація, створена в 1997 році країнами, які підписали Конвенцію про заборону хімічних озброєнь, прагне забезпечити ефективне виконання Конвенції і досягнення її мети. Усі держави НАТО є членами цієї Організації, до складу якої входять 174 країни.

Одним із обов'язків Організації є надання допомоги і захисту країнам, які зазнали нападу або загрози нападу зі застосуванням хімічної зброї, зокрема з боку терористів. Саме в цій конкретній сфері Організація може допомагати НАТО у вирішенні питань захисту цивільного населення, які після терористичних нападів на США у вересні 2001 року дедалі більше зосереджені на ліквідації потенційних наслідків застосування хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних речовин проти мирного населення.

Розділ 32

Співпраця з парламентськими і неурядовими організаціями

НАТО співпрацює з парламентськими і неурядовими організаціями, які допомагають поліпшувати розуміння і підтримку політики і цілей НАТО поза межами міжнародних організацій.

Міжнародний комітет Червоного Хреста

Однією із найбільших неурядових організацій, з якими співпрацює НАТО, є Міжнародний комітет Червоного Хреста — неупереджена, нейтральна і незалежна організація, яка займається виключно гуманітарною діяльністю із захисту життя і достоїнства жертв війни і внутрішніх конфліктів та наданням їм необхідної допомоги.

Міжнародний комітет Червоного Хреста спрямовує і координує міжнародну допомогу під час конфліктів. Поряд з тим Комітет намагається запобігати стражданням через зміцнення міжнародного гуманітарного права та загальних гуманітарних принципів. Саме в цьому контексті розвиваються його зв'язки з НАТО. При оперативному плануванні НАТО зважає на положення міжнародного гуманітарного права; оперативні плани містять посилання на необхідність виконувати і поважати міжнародне гуманітарне право. Хоча поширення інформації про міжнародне гуманітарне право є індивідуальною справою кожної країни — члена Альянсу, НАТО може робити відповідні кроки з метою стимулювання цього процесу за підтримки з боку Міжнародного комітету Червоного Хреста.

Відносини між цими двома організаціями зосереджені на співпраці, яка може бути викликана необхідністю, та на неофіційних обмінах думками, під час зустрічей робочого або високого рівня, які відбуваються час від часу. Співпраця відбувається у контексті питань, пов'язаних з подіями в різних країнах і регіонах, наприклад, на Балканах, в Афганістані та Іраку.

Головне, що хвилює Міжнародний комітет Червоного Хреста у відносинах з НАТО, це застосування міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів, взаємне доповнення і залежність військових, політичних і гуманітарних підходів до кризової ситуації та повага до різниці між ними, а також відповідальність НАТО за дотримання міжнародного гуманітарного права.

На практичному рівні Міжнародний комітет Червоного Хреста надає підтримку в проведенні курсів з підтримання миру і цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій в школі НАТО в Обераммергау, організованих в рамках програми “Партнерство заради миру”. Співпраця також відбувається в контексті ролі, яку НАТО виконує в Косові. Комітет зробив свій внесок у вивчення досвіду, набутого НАТО.

НАТО також співпрацює з Міжнародною федерацією товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

Парламентська асамблея НАТО

Парламентська асамблея НАТО (NATO PA) є міжпарламентською організацією, яка з моменту свого створення у 1955 році функціонує як форум законодавців з північноамериканських та західноєвропейських країн — членів Альянсу, на якому вони зустрічаються для обговорення спільних питань. Головною метою Асамблеї є сприяння взаємному розумінню між парламентарями держав Альянсу з питань ключових завдань у сфері безпеки, які стоять перед трансатлантичним партнерством, але ці дискусії також сприяють досягненню консенсусу між державами, який є основою процесу прийняття рішень в Альянсі.

Парламентська асамблея НАТО має такі цілі:

- сприяти діалогу між парламентарями з основних питань безпеки;
- допомагати парламентарям орієнтуватись в основних питаннях безпеки і політиці Альянсу;
- інформувати НАТО та уряди країн — членів цієї організації про колективну парламентську думку;
- забезпечити більшу прозорість політики НАТО та колективну відповідальність;
- посилювати трансатлантичний зв'язок.

У руслі основних політичних змін, що відбулися з кінця 80-х років, Асамблея значно розширила як кількість своїх членів, так і свій мандат. Декілька країн — партнерів Альянсу мають свої делегації, асоційовані при Асамблеї, що дозволяє їм брати участь у її роботі та дискусіях. І робота, і дискусії дедалі більше зосереджені на безпеці Європи в цілому і на специфічних економічних, політичних, екологічних і культурних проблемах Центральної та Східної Європи. Отже, Асамблея забезпечує розгалужену мережу співпраці з питань безпеки та форум для міжнародного парламентського діалогу з питань безпеки, політики і економіки в рамках широкого кола спільних інтересів, які виходять далеко за межі тих, що турбують країни — члени НАТО. З 1989 року Асамблея виконує такі додаткові завдання:

- допомагає в розвитку парламентської демократії в євроатлантичному регіоні через залучення парламентарів з країн — нечленів Альянсу до роботи Асамблеї;
- надає пряму допомогу парламентам країн, які прагнуть членства в Альянсі;
- розвиває співпрацю з країнами, які прагнуть співробітництва, а не членства в НАТО, зокрема з країнами кавказького і середземноморського регіонів;
- допомагає розробляти парламентські механізми, підходи і уміння, необхідні для здійснення ефективного демократичного контролю над збройними силами.

Виконуючи ці завдання, Асамблея діє як центральний інформаційний і контактний пункт для законодавців з держав Альянсу та їх парламентів. Вона також робить свій внесок у забезпечення прозорості діяльності й політики Альянсу та кращого їх розуміння парламентами і громадськістю.

Асамблея повністю незалежна від НАТО, але забезпечує зв'язок між національними парламентами і Альянсом, який змушує уряди зважати на інтереси Альянсу при розробці національного законодавства. Вона також постійно нагадує про те, що міжурядові рішення, які приймаються в НАТО, зрештою залежать від політичного затвердження у рамках конституційного процесу демократично обраних парламентів.

Наприкінці 1997 року Асамблея надавала безпосередню допомогу при ратифікації Протоколів про вступ, які завершилися вступом Чеської Республіки, Угорщини і Польщі до Альянсу в березні 1999 року, і відіграла таку ж саму роль у процесі ратифікації при вступі Болгарії, Естонії, Латвії, Литви, Румунії, Словаччини і Словенії в березні 2004 року.

Делегатів до Асамблеї призначають їх парламенти відповідно до національних процедур на основі партійного представництва в парламентах. Тому Асамблея представляє широкий спектр політичних поглядів і слугує важливим пробним каменем для оцінки парламентської і громадської думки з питань Альянсу, відіграючи опосередковану, але важливу роль у формуванні політики.

Асамблея діє через п'ять комітетів (політичний, безпеки і оборони, економіки і оборони, науки і технології, цивільного виміру безпеки), а також через Спеціальну середземноморську групу. Це групи, в яких вивчаються питання. Вони також виконують функцію форумів для регулярного обговорення питань протягом року. Двічі на рік Асамблея проводить свої пленарні засідання.

Міжнародний секретаріат Асамблеї виконує більшу частину досліджень і аналізу для її комітетів, а також надає адміністративну підтримку під час проведення засідань та інших заходів. До секретаріату входять Генеральний секретар Асамблеї

і майже 30 співробітників. Секретаріат підтримує тісні зв'язки з НАТО та іншими міжнародними організаціями, а також проводить брифінги для груп парламентарів, журналістів та освітян з питань діяльності й інтересів Парламентської асамблеї НАТО. Останнім часом Секретаріат також організовує і проводить навчальні програми для парламентських співробітників з країн, що мають асоційований статус в Асамблеї. Як правило, Асамблея проводить близько 40 заходів щороку, зокрема два пленарних засідання — одне навесні, наприкінці травня, а друге восени (у жовтні або листопаді) — в одній з країн-членів або асоційованих членів.

З 12 по 16 листопада 2004 року вперше в історії Асамблеї постійні представники країн — членів НАТО взяли участь у спеціальному спільному засіданні Північноатлантичної ради і Асамблеї в повному складі, на якому співголовою був Генеральний секретар НАТО і яке відбулось під час 50-го щорічного засідання ПА НАТО у Венеції.

Роль Асамблеї в розвитку відносин з парламентами країн Центральної та Східної Європи (через так звану "Ініціативу Роуза-Рота") знайшла своє визнання в Основоположному акті Росія — НАТО і Хартії Україна — НАТО, підписаних у 1997 році. Ці документи закликають до розширення діалогу і співпраці між ПА НАТО і Федеральними Зборами Російської Федерації та Верховною Радою України відповідно.

Програма розширення зв'язків Асамблеї відокремлена від діяльності Ради євроатлантичного партнерства та ініціативи "Партнерства заради миру", але слугує їй підсиленню. Особливий наголос робиться на допомозі в досягненні головної мети програми "Партнерства заради миру", а саме, встановлення демократичного контролю над збройними силами. Діяльність Асамблеї спрямована на обмін знаннями, досвідом та інформацією з метою надання допомоги парламентарям з країн-партнерів більш ефективно впливати на вироблення національної оборонної політики та забезпечення повністю демократичного контролю над національними збройними силами.

Більша частина роботи Асамблеї з розширення зв'язків організована у тісній співпраці із Женевським центром демократичного контролю над збройними силами (DCAF), який також допомагає фінансувати ряд заходів Асамблеї.

Мінливий характер безпеки і трансформація НАТО внесли новий елемент у роль парламентів щодо безпеки та оборони. Традиційними завданнями парламентів у цій сфері були нагляд за оборонними бюджетами та збройними силами, надання дозволу на витрати і операції збройних сил за кордоном, досягнення консенсусу, забезпечення прозорості та забезпечення і збереження підтримки з боку суспільства. Нове, більш складне середовище, в якому доводиться виконувати ці завдання сьогодні, передбачає нові ролі і місії для збройних сил, оборонну реформу і перебудову, а

також революцію в інформаційних технологіях, зокрема в ролі і впливі засобів масової інформації. Відповідно зростає масштаб і значення участі парламентів у цих процесах.

Додаткову інформацію про Парламентську асамблею НАТО можна знайти на веб-сторінці: www.nato-pa.int

Асоціація атлантичного договору

Асоціація атлантичного договору (АТА), створена 18 червня 1954 року, об'єднує національні добровільні і неурядові організації з країн — членів Альянсу з метою підтримки діяльності НАТО і сприяння досягненню цілей Північноатлантичного договору.

З початку 90-х років Асоціація регулярно приймає до своїх лав як асоційованих членів національні добровільні та неурядові організації з країн-партнерів НАТО. На сьогодні налічується 18 асоціацій, які мають статус асоційованого члена. Згідно зі статутом Асоціації асоційовані члени можуть набути повноправного членства, коли їхні країни вступають до НАТО і після того, як їхній новий стан буде визнаний Асамблеєю асоціації за пропозицією Ради асоціації.

З 1999 року після внесення змін у статут Асамблея АТА може також, за пропозицією Ради, надавати статус спостерігача неурядовим організаціям з країн, які беруть участь у Середземноморському діалозі НАТО, або з країн, які безпосередньо або географічно пов'язані з питаннями євроатлантичної безпеки, навіть якщо вони і не підписали угоду про участь у Партнерстві заради миру.

Цілями АТА та відповідних національних організацій є:

- інформувати громадськість про місії та обов'язки Організації Північноатлантичного договору;
- виконувати дослідження різних цілей і заходів НАТО та можливості їх розширення на країни Центральної і Східної Європи, а також підтримувати Середземноморський діалог;
- розвивати солідарність народів північноатлантичного регіону і тих, чиї країни беруть участь у програмі НАТО "Партнерство заради миру";
- підтримувати демократію;
- розвивати співпрацю між усіма організаціями-членами з метою досягнення вищевказаних цілей.

Атлантичний освітній комітет (АЕС) та Атлантична асоціація молодих політичних лідерів (AAYPL) активно діють у своїх сферах. **Молодіжна асоціація Атлантичного договору (YATA)** була створена в рамках АТА в 1996 році.

Назви та адреси різних національних членів, асоційованих членів та спостерігачів Асоціації атлантичного договору, а також подальшу інформацію стосовно діяльності АТА можна отримати від секретаріату АТА за такими адресами:

Club Prince Albert
Rue des Petits Carmes, 20
1000 Brussels
Belgium

Tel: +32 2 502 31 60
факс: +32 2 502 48 77
Email: info@ata-sec.org
Website: www.ata-sec.org

ЧАСТИНА X

Програми, заходи, організації та агентства

- Розділ 33** Протиповітряна оборона
- Розділ 34** Раннє повітряне попередження
- Розділ 35** Управління повітряним простором і повітряним рухом
- Розділ 36** Співпраця і планування у галузі озброєнь
- Розділ 37** Контроль за озброєннями і роззброєнням
- Розділ 38** Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій
- Розділ 39** Системи зв'язку та інформації
- Розділ 40** Освіта і навчання
- Розділ 41** Засоби радіоелектронної боротьби
- Розділ 42** Матеріально-технічне забезпечення
- Розділ 43** Метеорологія
- Розділ 44** Військова океанографія
- Розділ 45** Комунікаційно-інформаційні програми громадської дипломатії
- Розділ 46** Наукові та екологічні програми громадської дипломатії
- Розділ 47** Науково-технічна діяльність
- Розділ 48** Стандартизація

Розділ 33

Протиповітряна оборона

Протиповітряна оборона НАТО складається із засобів та заходів, організованих для реагування на потенційну повітряну загрозу та протидії ворожим діям з повітря. Це безперервна місія, яка в часи миру, кризи і конфліктів допомагає зберігати недоторканність повітряного простору НАТО і забезпечує свободу дій з усього спектра операцій. Вона охоплює мережу взаємопов'язаних систем виявлення, відстеження й ідентифікації повітряних об'єктів та їх перехоплення у разі необхідності за допомогою відповідних засобів, таких як морські та сухопутні системи озброєнь або літаки-перехоплювачі.

Структура командування і управління протиповітряною обороною включає наземну Систему протиповітряної оборони НАТО (NADGE), яка складається з позицій засобів ППО, розташованих від півночі Норвегії до півдня Туреччини; вдосконалену наземну систему ППО Великої Британії (IUKADGE); португальську систему повітряного командування і управління (POACCS) та системи в країнах, які нещодавно вступили до НАТО. Ці системи об'єднують позиції, оснащені радарми і системами обробки та відображення даних і пов'язані сучасним цифровим зв'язком, а також системи озброєнь і структури командування і управління в Інтегровану систему протиповітряної оборони НАТО.

Більша частина сучасної структури ППО спільно фінансується за рахунок Програми інвестицій в безпеку НАТО (NSIP); значна частина Системи повітряного командування і управління (ACCS), яка нині створюється, фінансується подібним чином. ACCS розроблена для об'єднання і автоматизації тактичного планування, розробки завдань і виконання усіх повітряних операцій з метою забезпечення уніфікованої системи повітряного управління і контролю для усього Альянсу. Вона виконується під контролем Організації з керівництва системою повітряного командування і управління НАТО (NACMO). Програма вступила в етап розробки програмного забезпечення наприкінці 2003 року. Тестування компонентів програмного забезпечення розпочалось у 2005 році, а випробування системи заплановано на період між 2006 і 2008 роками. Тільки після цього система буде готова для оперативного використання, але деякі елементи можуть бути готові раніше.

Інтегрована система забезпечить можливість захисту від усього спектра загроз, зокрема від балістичних і крилатих ракет. Цим передбачається розробка Активної системи поетапної тактичної оборони від балістичних ракет (ALTBMD) для захисту підрозділів на позиціях, а також більш широкий варіант протиракетної оборони для захисту території, населення і збройних сил НАТО. В цій сфері виконуються відповідні дослідження і проводяться консультації. Розглядається також

програма впровадження цієї системи відповідно до рекомендацій Стамбульського саміту.

Система протиповітряної оборони НАТО також включає флот з 17 літаків Системи раннього повітряного попередження і управління НАТО (АВАКС), про які йдеться в наступному розділі.

З березня 2004 року, коли сім нових країн набули членства в Альянсі, ряд країн — членів НАТО на основі тримісячної ротації розпочали здійснювати патрулювання повітряного простору країн, які не мають своїх сил протиповітряної оборони.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Комітет протиповітряної оборони НАТО (NADC)

Надає рекомендації Раді та Комітету оборонного планування з усіх аспектів протиповітряної оборони, зокрема, тактичного протиракетного захисту та відповідних аспектів повітряних сил. Комітет також розробляє Програму протиповітряної оборони, яка дає змогу країнам-членам гармонізувати свої зусилля з міжнародними планами у сфері повітряного командування і управління та протиповітряних озброєнь. Протиповітряна оборона США і Канади координується в рамках Північноамериканського командування оборони повітряного простору (NORAD).

У 1994 році Комітет розпочав діалог з країнами-партнерами НАТО з метою сприяння взаємному розумінню, прозорості і довірі зі спільних питань протиповітряної оборони. Заходи в рамках ініціативи Партнерства заради миру ще більше посилили співпрацю у цій сфері й охоплюють спільні зустрічі експертів з питань ППО, семінари, відвідання позицій засобів ППО, спільні аналітичні дослідження і програми з обміну даними про ситуацію в повітряному просторі.

Робоча дослідницька група з протиповітряної оборони

Робоча дослідницька група з протиповітряної оборони є багатонаціональним органом, який працює на Військовий комітет. До її обов'язків входить дослідження, поради та рекомендації з питань протиповітряної оборони, що стосуються інтегрованої системи ППО НАТО.

Організація з керівництва системою повітряного командування і управління (ACCS) НАТО (НАСМО)

Організація з керівництва системою повітряного командування і управління (ACCS) НАТО є структурою, яка забезпечує планування та впровадження системи командування і управління, що обслуговує повітряні операції НАТО. Вона прийде на зміну Системі наземної мережі протиповітряної оборони, відомої як NADGE (див. розділ, присвячений протиповітряній обороні). Її штаб-квартира розташована в Брюсселі, Бельгія.

Детальнішу інформацію можна отримати за адресою:

NATO Air Command Control System (ACCS)

Management Agency (NACMA)

Avenue du Bourget 140

1110 Brussels

Belgium

Tel: +32 2 707 8313

Fax: +32 2 707 8777.

Розділ 34

Раннє повітряне попередження

Флот літаків раннього повітряного попередження і управління НАТО (NAEW&C) E-3A є головним елементом Системи раннього повітряного попередження НАТО. Ці літаки забезпечують повітряне спостереження, попередження і управління на великій відстані й низьких висотах. Вони дають змогу передавати дані безпосередньо з літака на наземні, морські та повітряні командні пункти. Система також забезпечує попередження і виявлення на усіх висотах, це покращує можливості спостереження Альянсу за морською поверхнею, що важливо під час операцій.

Літаки належать і використовуються НАТО, і спільно з літаками E-3D, які належать Великій Британії, становлять Сили раннього повітряного попередження НАТО. Французькі й американські ВПС також мають літаки E-3, які можуть взаємодіяти зі структурою ППО НАТО.

Початкова програма Раннього повітряного попередження (РПП) включала придбання 12 країнами-учасницями програми (Іспанія приєдналась до програми NAEW&C у 1998 році) НАТО свого парку літаків, які колективно утримуються та використовуються, а також модифікацію і вдосконалення 40 існуючих пунктів Системи протиповітряної оборони НАТО (NADGE) з тим, щоб вони могли взаємодіяти зі Системою раннього повітряного попередження. Ці пункти розташовані у дев'яти різних країнах від півночі Норвегії до сходу Туреччини.

Найбільша частина програми складається з 17 літаків E-3A, що є власністю НАТО, які базуються в Гайленкірхені, Німеччина. Британський компонент E-3D розташований на базі королівських ВПС Великої Британії в Уоддінгтоні. Літак НАТО E-3A ґрунтується на Системі повітряного попередження та управління ВПС США (АВАКС), що функціонує з 1977 року. Система створена на базі модифікованого літака Боїнг 707-320В і її характерною рисою є “тарілка” діаметром близько 10 метрів, розташована у верхній частині фюзеляжу, в якій розміщено оглядові радіолокатори та локатори системи ідентифікації “свій — чужий”. Пізніше було придбано три навчально-вантажні літаки 707 (ТСА).

Здійснено також як короткострокову, так і середньострокову програми модернізації. Середньострокова програма спрямована на задоволення потреб РПП НАТО на період з 1998 до 2008/9 років.

З серпня 1990 до березня 1991 року, у відповідь на вторгнення Іраку до Кувейту, літаки з підрозділу E-3A НАТО були розгорнуті у східній Туреччині, щоб підсилити південний фланг НАТО і здійснювати контроль за повітряними та морськими перевезеннями у східному Середземномор'ї, а також забезпечувати постійне повітряне спостереження вздовж турецько-іракського кордону.

З липня 1992 року сили РПП НАТО, що складаються як з літаків Е-3А, так і британських Е-3Д, розгорнуто в регіоні колишньої Республіки Югославія для підтримки дій НАТО з моніторингу та втілення Резолюції Ради Безпеки ООН, а також для допомоги Силам втілення (ІФОР), стабілізації (СФОР) та силам в Косові (КФОР). Французькі літаки Е-3Р також беруть участь у цих операціях.

З середини жовтня 2001 року до середини травня 2002 року літаки АВАКС НАТО були надіслані на допомогу в захисті Сполучених Штатів після терористичних нападів 11 вересня на Вашингтон і Нью-Йорк. Ці літаки спостереження також застосовувались з лютого по квітень 2003 року для допомоги в захисті Туреччини у разі загрози її території і населенню внаслідок війни в Іраку. Вони також застосовуються час від часу для спостереження під час важливих подій, таких як Олімпійські ігри в Афінах 2004 року.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Організація менеджменту Програми раннього повітряного попередження та управління НАТО (NAPMO)

NAPMO відповідає за усі аспекти менеджменту та впровадження Програми РППУ НАТО і безпосередньо підпорядкована Північноатлантичній раді. Організація складається з Ради директорів, роботу якої забезпечують Агентство менеджменту програми (NAPMA), що розташоване у Бранссумі, Нідерланди; Комітет з правових, контрактних та фінансових справ; Комітет з оперативних, технічних питань та питань забезпечення і Керівна група з питань технічного обслуговування у ремонтних майстернях.

Кожна з 13 країн, яка бере участь у Програмі, має свого представника в Раді директорів та комітетах. Представники Генерального секретаря НАТО, Головнокомандувачів, командувача сил РПП НАТО та інших органів Альянсу також беруть участь у засіданнях Ради директорів та комітетів. Рада директорів проводить свої засідання, як правило, двічі на рік.

За поточний менеджмент програми відповідає Генеральний менеджер NAPMA. Штаб-квартира сил РПП НАТО розташована поряд із штабом Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО в Європі (SHAPE) в Монсі, Бельгія. Особовий склад як NAPMA, так і командування силами РПП включає представників усіх країн-учасниць.

Головна оперативна база розташована в Гайленкірхені, Німеччина, її особовий склад також включає представників усіх країн — учасниць NAPMO. Авіабази в Італії, Греції та Туреччині, а також передова оперативна позиція в Норвегії були

суттєво вдосконалені для забезпечення передової оперативної підтримки літакам НАТО E-3A.

Членами NAPMO є Бельгія, Канада, Данія, Німеччина, Греція, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Іспанія, Туреччина та Сполучені Штати. Велика Британія надає сім літаків E-30 в розпорядження сил РПП НАТО. Франція бере участь у засіданнях NAPMO на рівні спостерігача, оскільки вона самостійно закупила для себе 4 літаки E-3P.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NATO Airborne Early Warning and Control Programme

Management Agency (NAPMA)

Akerstraat 7

6445 CL Brunssum

the Netherlands

Tel: +31 45 526 2759

Fax: +31 45 525 4373.

Розділ 35

Управління повітряним простором і повітряним рухом

Постійне зростання цивільного повітряного руху і запровадження нових концепцій військових операцій і систем озброєнь створює посилений попит на повітряний простір з боку цивільних і військових користувачів. Тому важливо забезпечити ефективну міжнародну координацію між цивільними і військовими органами управління з метою справедливого задоволення потреб усіх користувачів. Зокрема, роль НАТО в координації управління повітряним рухом між цивільними і військовими полягає в задоволенні, спільно з відповідними міжнародними організаціями, вимог до повітряного простору, які дадуть Альянсу можливість виконувати місії і завдання у сфері безпеки, зводячи при цьому до мінімуму перешкоди для цивільної авіації, яка і без того зазнає труднощів внаслідок обмежених можливостей систем управління повітряним рухом і структур аеропортів.

Терористичні напади 2001 року на Сполучені Штати в драматичний спосіб привернули увагу до нової загрози, яку становлять цивільні літаки, перетворені на смертоносну зброю. Посилення розуміння нових форм агресії інтенсифікувало міжнародні зусилля в боротьбі з тероризмом і паралельні зусилля Альянсу з посилення повітряної безпеки.

Нові глобальні підходи НАТО передбачають посилені вимоги до ефективності аеропортів у зонах операцій Альянсу. Фундаментальними для збереження ефективності залишаються наявність мобільних засобів управління повітряним рухом і механізмів забезпечення координації міжнародних зусиль з вдосконалення аеропортів.

Потрібно також забезпечити здатність ресурсів НАТО зберігати необхідний рівень сумісності з різними елементами інфраструктури управління повітряним рухом. Відповідно, і особливо зважаючи на поточні зусилля з досягнення загальноєвропейської і євроатлантичної гармонізації систем і процедур управління повітряним рухом, НАТО бере участь в ряді міжнародних форумів з питань управління повітряним простором і повітряним рухом.

Повернення цивільної авіації до нормального стану після кризи вимагає широкомасштабної участі усіх відповідних дійових осіб. Здатність НАТО визначати темпи переходу до остаточної передачі контролю за повітряним простором спільно з відповідними місцевими органами влади і міжнародними організаціями цивільної авіації є ключем до успіху операцій НАТО.

Координація використання повітряного простору і управління повітряним рухом належать до тих перших сфер, в яких почала розвиватись співпраця з країна-

ми-партнерами НАТО. Альянс продовжує надавати активну допомогу країнам-партнерам, учасникам Середземноморського діалогу та іншим державам з розвитку цивільно-військових систем управління повітряним рухом та структур повітряної безпеки, які були б сумісними з НАТО і відповідали міжнародним стандартам. Спільні ініціативи у сфері повітряного простору також здійснюються в рамках Ради Росія — НАТО та Особливого партнерства між НАТО і Україною.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Комітет НАТО з питань управління повітряним рухом (NATMC)

Комітет є вищим цивільно-військовим дорадчим органом Північноатлантичної ради з питань використання повітряного простору і управління повітряним рухом. Місія Комітету полягає у виробленні, представленні й підтримці поглядів НАТО на питання безпечних і безперешкодних повітряних операцій у повітряному просторі зон відповідальності й інтересів НАТО. Комітет бере участь у вдосконаленні авіаційної безпеки і відповідає за координацію вимог НАТО до повітряного простору і забезпечення ефективності Альянсу. Це стосується проведення великих операцій і навчань, а також гармонізації систем і процедур. Комітет стежить за розвитком засобів комунікації, навігації і спостереження з метою оцінки їх впливу на оперативну спроможність НАТО.

Представники Міжнародної організації цивільної авіації, Міжнародної асоціації повітряного транспорту, Європейської комісії, Європейської організації безпеки повітряної навігації (EUROCONTROL) та інших організацій цивільної авіації надають допомогу Комітету. Отже, Комітет здатний забезпечити унікальний зв'язок між військовим керівництвом НАТО, яке відповідає за координацію масштабних пересувань військових літаків, та національними і міжнародними організаціями і установами цивільної авіації.

Розділ 36

Співпраця і планування у галузі озброєнь

Співпраця в НАТО в галузі озброєнь спрямована на підтримку стратегічних цілей Альянсу через економічну розробку і закупку військових засобів, посилення і сприяння оперативній сумісності і розвиток технологічної і промислової співпраці між членами Альянсу і, там де це доцільно, з країнами-партнерами. Метою співпраці в галузі озброєнь є об'єднання ресурсів і знань, розподіл ризиків і досягнення економії на масштабі. Особлива увага приділяється терміновому усуненню найбільших недоліків у сфері спроможностей і засобів Альянсу, наприклад, забезпечити потреби Сил реагування НАТО в оснащенні, або розвиток засобів захисту від тероризму, а також задоволення національних оперативних вимог.

Представники кіл, які займаються озброєннями в НАТО, прагнуть об'єднати зусилля в галузі закупок, технологій і промисловості. Через мережу комітетів забезпечується обмін інформацією про нові військові вимоги та технології, які з'являються. Вивчаються можливості гармонізації національних вимог і виконання програм співпраці.

Планування озброєнь, як один із головних компонентів оборонного планування в НАТО, тлумачить цілі розвитку збройних сил в світлі завдань у сфері озброєнь. Зважаючи на довгий період використання більшості військового обладнання, особлива увага надається довгостроковим елементам системи планування збройних сил в НАТО. Планування діяльності у сфері озброєнь відбувається по-різному: для Ради національних керівників у галузі озброєнь (CNAD) та її основних підпорядкованих груп виробляються щорічні керівні плани з досягнення цілей НАТО в оперативній, економічній і технологічній сферах. Ще одним важливим інструментом планування є набір Довгострокових вимог до обороноспроможності (LTCCR), визначених Командуванням об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (АСТ). В LTCCR описані найважливіші недоліки різних військових функцій Альянсу. Вони виконують функцію цілеспрямовування діяльності кіл, зайнятих питаннями озброєнь.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Конференція національних керівників у галузі озброєнь (CNAD)

Більшість спільної роботи НАТО щодо визначення можливостей співпраці в наукових дослідженнях, розробці й виробництві військового обладнання та систем озброєння виконується під егідою Конференції національних керівників у галузі

озброєнь (CNAD). Нарада є вищим дорадчим комітетом Північноатлантичної ради з питань озброєнь. Вона визначає пріоритети і дає вказівки елементам своєї структури, яка складається з військових і цивільних експертів з країн — членів НАТО і учасниць Партнерства заради миру. Вона скликається двічі на рік на рівні національних керівників з питань озброєнь (NAD), і частіше на рівні їхніх постійних представників у Брюсселі (NADREP).

На засіданнях груп експертів, які представляють роди військ і Міністерства оборони, здійснюється обмін інформацією про нові військові вимоги, можливості гармонізації, встановлення стандартів і досягнення оперативної сумісності, а також нові технології. Співпраця здійснюється між цими групами CNAD і групами експертів з Організації з науково-технічних розробок, Організації з консультацій, управління і командування (СЗ), Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (АСТ), промисловості й кінцевих споживачів, представлених військовим керівництвом НАТО. Структура CNAD дає країнам — членам Альянсу можливість вибирати ті науково-дослідні, технологічні проекти та проекти нового устаткування, в яких вони бажають брати участь. Водночас вона сприяє обміну інформацією про національні програми, в яких співпраця може бути корисною як для окремих країн, так і НАТО в цілому. Загальне керівництво цією діяльністю забезпечується через щорічні плани менеджменту в CNAD, в яких визначаються ключові завдання і пріоритети.

Організаційна структура CNAD

Структура CNAD складається з:

- **Трьох Основних груп з питань озброєнь:** Групи НАТО з питань озброєнь ВМС (NNAG), Групи НАТО з питань озброєнь ВПС (NAFAG), Групи НАТО з питань озброєнь сухопутних військ (NAAG), з різних підгруп та робочих груп.
- **Промислової консультативної групи НАТО (NIAG),** яка забезпечує CNAD знаннями в сфері оборонної промисловості.
- **Групи національних керівників у галузі кодифікації, Групи керівництва експлуатаційним ресурсом оснащення і Групи з питань безпеки озброєнь і вибухових речовин,** а також з різних підгруп.
- **Керівного комітету Системи наземного спостереження Альянсу (AGS SC).**
- **Керівного комітету Активної системи поетапної тактичної оборони від балістичних ракет (ALTBMD SC).**

Комісія НАТО з питань науково-технічної діяльності (RTB)

Комісія з питань науково-технічної діяльності (RTB), є інтегрованим органом НАТО, який відповідає за науково-технічний розвиток в оборонній сфері, надає

поради і допомогу CNAD та Військовому комітету. Комісія координує науково-технічну політику різних установ НАТО і користується підтримкою спеціалізованого Агентства НАТО з питань науково-технічної діяльності (RTA).

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

Research and Technology Agency (RTA)

BP 25, F-92201, Neuilly-sur-Seine

France

Tel: +33 1 5561 22 00

Fax: +33 1 5561 22 98/99

Email: mailbox@rta.nato.int

Website: www.rta.nato.int

Керівництво основними проектами співпраці у міру їх переходу від розробки до етапу виробництва здійснюють спеціалізовані агентства НАТО, які діють від імені країн-учасниць цих проектів.

Агентство НАТО з управління проектуванням, розробкою, розвитком, виробництвом та матеріально-технічним забезпеченням розширеної Системи протиповітряної оборони середнього радіуса дії (NAMEADSMA)

NAMEADSMA контролює розробку розширеної Системи протиповітряної оборони середнього радіуса дії (MEADS).

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NAMEADSMA

Building 1, 620 Discovery Drive, Suite 300

Huntsville,

AL 35806

USA

Tel: +1 205 922 3972

Fax: +1 205 922 3900.

Агентство НАТО з управління розробкою, виробництвом та матеріально-технічним забезпеченням європейського літака-винищувача EF 2000 та бойового літака багатоцільового призначення “Торнадо” (NETMA).

NETMA замінила колишнє Агентство НАТО з управління розробкою й виробництвом бойових літаків багатоцільового призначення (NAMMA) та Агентство НАТО з управління розробкою і матеріально-технічним забезпеченням виробництва євро-

пейського літака-винищувача EFA (NEFMA). Вона відповідає за виконання проєктів НАТО щодо спільної розробки і виробництва літака “Єврофайтер” та підтримку і обслуговування багатоцільового бойового літака “Торнадо”.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NETMA

PO Box 1302

82003 Unterhaching

Germany

Агентство НАТО з управління проєктуванням, розробкою, виробництвом та матеріально-технічним забезпеченням гелікоптерів (NAHEMA)

NAHEMA контролює виконання програми зі створення гелікоптера НАТО NH90.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NAHEMA

Le Quatuor, Bâtiment A

42 Route de Galice

13082 Aix-en-Provence Cedex 2

France

Tel: +33 42 95 92 00

Fax: +33 42 64 30 50.

Бюро НАТО з питань зенітних керованих ракет “Хок” (NHMO)

NHMO відповідає за вдосконалення програм щодо системи ракет класу земля — повітря “Хок”.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NHMO

26 rue Galliéni

92500 Rueil-Malmaison

France

Tel: +33 147 08 75 00

Fax: +33 147 52 10 99.

Розділ 37

Контроль за озброєннями і роззброєнням

Країни — члени НАТО прагнуть зберігати безпеку і стабільність за найнижчого можливого рівня збройних сил, який забезпечує їм здатність виконувати весь спектр місій Альянсу і розв'язувати будь-які завдання у сфері безпеки, які можуть з'явитися. Отже, досягнення і виконання ефективних угод про контроль за озброєннями, роззброєння і нерозповсюдження ЗМЗ відіграють важливу роль у широкому підході до безпеки держав Альянсу і формують невід'ємну частину стратегії НАТО.

Три країни — члени НАТО мають ядерну зброю — США, Велика Британія і Франція. Кожна з цих країн скоротила свої ядерні сили як на виконання міжнародних договорів і угод, так і внаслідок односторонніх рішень. Альянс в цілому зменшив свою залежність від ядерних сил, відвівши їм головним чином політичну роль у складі загальної політики стримування агресії. На противагу цьому, зростання загрози тероризму і потенційного застосування зброї масового знищення посилили важливість контролю за озброєннями і заходів проти розповсюдження ЗМЗ, а також нових ініціатив у цій сфері.

Альянс надає великого значення скороченню звичайних озброєнь. Найзначнішим досягненням у цій сфері і головним чинником стабільності євроатлантичного регіону став Договір про звичайні збройні сили в Європі (ЗЗСЄ) від 1990 року та його адаптація до нової ситуації в Європі по закінченні холодної війни. Договір забезпечив знищення великої кількості військового оснащення і передбачає регулярні обміни інформацією між країнами-учасниками щодо тих збройних сил, які залишаються, а також жорсткі заходи з верифікації. НАТО також координує діяльність членів Альянсу в контексті процесу заходів зі зміцнення довіри і безпеки, передбачених угодою, відомою як "Віденський документ", і надає підтримку договору "Відкрите небо" від 1992 року, за яким дозволяються прольоти над національними територіями на взаємній основі.

НАТО також розпочала ряд проектів з утилізації надлишкових запасів зброї і боєприпасів, зокрема протипіхотних мін, а також з додання інших наслідків оборонної реформи. Вона ініціювала і допомагає впроваджувати такі проекти в контексті Партнерства заради миру. Механізмом, призначеним спрямовувати фінансову підтримку країн-донорів на допомогу в безпечній утилізації такої небажаної і небезпечної спадщини є Цільовий фонд Партнерства заради миру (див. частину VII).

Політика НАТО стосовно боротьби з розповсюдженням ґрунтується на тому, що однією з найбільших проблем для миру в світі є розповсюдження ядерної, хімічної і біологічної зброї та засобів її доставки. Країни — члени НАТО погодилися з тим, що

запобігання розповсюдженню зброї масового знищення сьогодні є одним із найважливіших завдань Альянсу. В 1999 році у цій сфері було здійснено деякі нові ініціативи. Започатковано далекоюсяжну ініціативу щодо зброї масового знищення (ЗМЗ), а при штаб-квартирі НАТО у травні 2000 року створено Центр зброї масового знищення. Ця ініціатива ґрунтується на попередній роботі з посилення загальних політичних і військових зусиль у цій сфері і була розвинута після терористичних нападів на США.

Держави НАТО вважають розбудову довіри, контроль за озброєннями, роззброєння і нерозповсюдження важливими компонентами запобігання конфліктам і визнають те, що Альянс може відіграти важливу роль у цій сфері, сприяючи більш широкому, комплексному і відкритому міжнародному контролю за озброєннями та процесу роззброєння. У такий спосіб НАТО робить свій внесок у роботу міжнародних організацій, зосереджених на цих питаннях. Загальна політика Альянсу в цій сфері, сформульована в Стратегічній концепції, оприлюдненій в 1999 році, передбачає зобов'язання брати активну участь у цьому процесі.

Альянс забезпечує для своїх членів можливість проведення консультацій з усіх аспектів контролю за озброєннями, роззброєння і боротьби з розповсюдженням ЗМЗ. Консультації з цих питань відбуваються в ряді установ НАТО, створених спеціально для пошуку шляхів просування вперед в кожній з цих сфер. Ці теми також обговорюються з країнами-партнерами в рамках Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП), Ради Росія — НАТО, Комісії Україна — НАТО і Середземноморського діалогу.

Установи НАТО регулярно проводять зустрічі з експертами з роззброєння, особливо перед значними міжнародними зустрічами, такими як Конференція з аналізу Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), Перший комітет ООН і Конференція з роззброєння. НАТО також забезпечує форум для консультацій з питань наслідків різних варіантів тактичного протиракетного захисту для безпеки Альянсу і глобальної стабільності.

Нижче наведено інформацію про основні події, процеси переговорів і сфери співпраці у цій галузі.

Ситуація з ядерною, біологічною і хімічною зброєю

Країнам — членам НАТО продовжують загрожувати різні військові і невійськові ризики, які є багатовимірними і важкими для прогнозування. Розповсюдження ядерної, біологічної і хімічної (ЯБХ) зброї та засобів її доставки залишається питанням великої стурбованості. НАТО визнає, що розповсюдження може мати місце попри зусилля з його запобігання і може поставити під безпосередню військову

загрозу населення країн — членів Альянсу, їхні території і збройні сили. Підтримка НАТО режимів нерозповсюдження як ядерної, так і звичайної зброї є важливою частиною її політики безпеки. Держави Альянсу ухвалили двоаспектний політичний і оборонний підхід до боротьби з розповсюдженням зброї масового знищення і засобів її доставки. Але попри прогрес у вдосконаленні міжнародних режимів з нерозповсюдження головні завдання залишаються нерозв'язаними. Посилення загрози з боку тероризму підкреслило важливість об'єднаних міжнародних зусиль у цій сфері.

Наявність значних ядерних сил поза межами Альянсу також необхідно брати до уваги. Однак обставини, за яких може розглядатися можливість застосування ядерної зброї НАТО, є надзвичайно віддалені і роль ядерних сил в загальній стратегії безпеки Альянсу великою мірою зменшилась. Значного скорочення зазнали і самі сили країн — членів Альянсу, які мають ядерні арсенали — США, Франції і Великої Британії.

• Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ)

Протягом багатьох років Договір про нерозповсюдження ядерної зброї слугує наріжним каменем міжнародних угод з глобального нерозповсюдження та процесу наближення ядерного роззброєння. На Конференції 1995 року з перегляду ДНЯЗ договір продовжено на невизначений термін. Було також прийнято рішення щодо посилення процесу перегляду і прийняття “Принципів та завдань ядерного нерозповсюдження і роззброєння” для сприяння ефективному виконанню Договору.

Висновки конференції з перегляду ДНЯЗ, яка проходила з 24 квітня по 19 травня 2000 року в Нью-Йорку, відображають неухильну підтримку і виконання принципів ДНЯЗ, суворе виконання його положень, посилення запобіжних механізмів Міжнародної агенції з атомної енергії (МАГАТЕ) і подальші кроки до кінцевої мети — ядерного роззброєння.

Заключний документ містить план систематичного і прогресивного виконання зобов'язань щодо ядерного роззброєння, які містяться у статті VI ДНЯЗ. До того ж п'ять ядерних держав, визнаних в ДНЯЗ, зробили спільну заяву, в якій вітали продовження договору на невизначений термін і підтвердили свою відданість рішенням 1995 року.

• Біологічна та хімічна зброя

Біологічна та хімічна зброя не передбачена стратегією Альянсу і не входить до арсеналів НАТО. Політика Альянсу стосовно цієї зброї полягає в підтримці за-

гального дотримання відповідних режимів з роззброєння. Однак розповсюдження біологічної та хімічної зброї загальноновизнано проблемою міжнародної безпеки, яка зростає, особливо у зв'язку з тероризмом.

Женевський протокол 1925 року забороняє застосування хімічної та біологічної зброї. Країни, які підписали Конвенцію про біологічну і токсичну зброю (КБТЗ), що вступила в силу в 1975 році, погодились не розробляти, не виробляти, не зберігати і не придбавати біологічні агенти та відповідне обладнання, які використовуються у бойових цілях. У 1994 році на Спеціальній конференції створено спеціальну групу держав-учасниць Конвенції, покликану вивчити можливі заходи з верифікації і пропозиції з посилення Конвенції. Наступні конференції відзначали подальші кроки в цьому напрямку.

Конвенція про заборону хімічної зброї, переговори про яку велись на Конференції з роззброєння між 1980 та 1992 роками, вступила в силу в 1997 році. Кожен учасник Конвенції погодився не розробляти, не виробляти, не придбавати, не накопичувати і не зберігати хімічну зброю, не застосовувати та не готуватись до застосування хімічної зброї і не надавати іншим допомогу в діях, що йдуть урозріз із положеннями Конвенції. Конвенція також вимагає від країн-учасниць знищення усієї хімічної зброї, яка знаходиться в їхньому розпорядженні, та знищення своїх потужностей з виробництва хімічної зброї.

- *Ракети та інші засоби доставки*

Започаткований у 1987 році Режим контролю за ракетними технологіями (РКРТ) об'єднав 32 держави (серед них 19 країн — членів НАТО), які намагаються обмежити розповсюдження ракет і ракетної технології. Партнери по РКРТ контролюють експорт підконтрольної продукції, яка занесена у спеціальний перелік, відповідно до спільної політики контролю над експортом.

Стан контролю над звичайними озброєннями і роззброєнням

- *Адаптація договору ЗЗСЄ*

Договір про звичайні збройні сили в Європі (ЗЗСЄ) від 19 листопада 1990 року накладає обмеження на п'ять категорій обладнання, що підпадає під дію договору, і містить положення про винятково комплексний обмін інформацією і повідомлення,

а також про організацію інспекцій на місцях та верифікацію. Договір передбачає безпрецедентну прозорість стосовно збройних арсеналів, а також скорочення обладнання, що підпадає під дію договору в Європі.

Переговори з адаптації договору до нових умов по закінченні холодної війни розпочалися в травні 1996 року, що стало результатом фундаментальних змін, які відбулися з 1990 року, таких як возз'єднання Німеччини, розпад Варшавського пакту і СРСР, поява нових країн — правонаступниць Радянського Союзу, які збільшили кількість учасниць договору з 22 до 30 країн, демократизація в Центральній та Східній Європі. Серед подальших подій, які вплинули на застосування договору, був вступ до НАТО нових держав у 1999 і 2004 роках та перспектива вступу нових членів у майбутньому.

Угода про адаптацію договору ЗЗСЄ була підписана на саміті ОБСЄ в Стамбулі в листопаді 1999 року і вимагає ратифікації усіма 30 державами-учасницями перед тим, як набуде чинності. У Стамбулі було також ухвалено Заключний акт. Цей політичний обов'язковий документ містить опис усіх заходів, що стосуються обмежень і поступового скорочення видів обладнання, додаткові рішення, прийняті країнами-учасницями в контексті адаптації договору.

Під час Стамбульського саміту в червні 2004 року керівники держав Альянсу підтвердили свій підхід до договору ЗЗСЄ як до наріжного каменя європейської безпеки, а також своє прагнення якомога скоріше забезпечити набуття чинності адаптованим договором. Вони також наголосили на тому, що виконання стамбульських зобов'язань щодо присутності російських збройних сил в Республіках Молдова і Грузія створить умови для просування держав Альянсу та інших країн до ратифікації адаптованого договору ЗЗСЄ. Набуття договором чинності прокладе шлях для приєднання до нього держав, які поки що не є учасницями договору, але висловили свої наміри про вступ до нього. Це також стане додатковим внеском у безпеку і стабільність в Європі.

Спеціальна група високого рівня Альянсу (HLTF) несе відповідальність за розробку політики в сфері звичайного роззброєння, контролю над озброєннями і заходів зі зміцнення довіри та безпеки. Комітет НАТО з координації верифікації (VCC) зосереджений на здійсненні і координації діяльності з верифікації. Щорічно VCC проводить семінар для 30 держав — учасниць договору ЗЗСЄ та інших держав РЕАП з питань виконання договору ЗЗСЄ.

Віденський документ

На Стамбульському саміті в листопаді 1999 року країни — члени Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) прийняли також Віденський документ, який посилює заходи зі зміцнення безпеки і довіри (CSBM), ініційовані Віденськими

документами 1990, 1992 та 1994 року. Віденський документ 1999 року вдосконалює існуючі CSBM і робить наголос на важливості регіональної співпраці у цій сфері.

Відкрите небо

Іншим важливим елементом забезпечення більшої відкритості у військовій сфері є договір “Відкрите небо” від березня 1992 року. Договір “Відкрите небо” спрямований на зміцнення довіри, сприяння моніторингу виконання чинних і майбутніх угод з контролю над озброєннями і поліпшення спроможності раннього виявлення і відповідного врегулювання кризи, що досягається через дозвіл прольотів над національними територіями на взаємній основі. Договір було ратифіковано у 2001 році, що дозволило здійснити ряд випробувальних польотів до його вступу в силу 1 січня 2002 року.

Стрілецька і легка зброя

Міжнародне співтовариство дедалі більше розуміє необхідність запобігання і зменшення дестабілізуючого накопичення і незаконного переміщення стрілецької і легкої зброї. Це викликало ряд ініціатив на глобальному, регіональному і місцевому рівнях.

Спеціальна робоча група, створена в рамках Ради євроатлантичного партнерства в січні 1999 року, зосереджена на практичній роботі над цим питанням. По слідах висновків міжнародної конференції з питань незаконної торгівлі зброєю, яка була організована Генеральною Асамблеєю ООН в липні 2001 року, держави-учасниці затвердили міжнародну Програму дій, в якій беруть участь НАТО і країни-партнери. НАТО також заснувала ряд Цільових фондів Партнерства заради миру, зосереджених на утилізації запасів зброї і боєприпасів у таких державах як Азербайджан, Грузія і Україна.

Протипіхотні міни

Міжнародне співтовариство дедалі активніше намагається боротися з гуманітарними проблемами і стражданнями, які викликані застосуванням протипіхотних мін. Країни — члени НАТО продемонстрували свою рішучість розв’язати цю проблему через проекти Цільового фонду Партнерства заради миру. Наприклад, велика кількість протипіхотних мін була знищена в Албанії; подібна ініціатива була втілена в Молдові, де було знищено міни, боєприпаси і ракетне паливо; в Україні також започатковано ініціативу зі знищення кількох мільйонів мін, накопичених за радянських часів.

У 1996 році підписано Протокол про заборону або обмеження на застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв до Конвенції 1980 року Про заборону або обмеження на застосування певних звичайних озброєнь, які можуть завдавати надмірних поранень або мають масовий характер ураження. Конвенція про заборону застосування, накопичення, виробництво і передачу протипіхотних мін та про їх знищення була підписана в Оттаві 3 грудня 1997 року і набула чинності 1 березня 1999 року. Робоча група РЕАП, згадана вище, отримала завдання надавати допомогу з усіх питань та заходів щодо боротьби з мінами.

Розповсюдження ЗМЗ

Визнаючи загрозу, яку становить для міжнародної безпеки розповсюдження зброї масового знищення, глави держав і урядів країн — членів НАТО вирішили у 1994 році інтенсифікувати і розширити свої зусилля з боротьби проти розповсюдження. У 1994 було опубліковано “Засади політики Альянсу щодо розповсюдження зброї масового знищення”, документ, в якому заявлено, що принциповою метою Альянсу та його членів є запобігання випадкам розповсюдження, або, в разі таких випадків, нейтралізація їх дипломатичними засобами. У документі також зазначено, що випадки розповсюдження ЗМЗ можуть мати місце попри міжнародні норми і угоди з нерозповсюдження і що зброя масового знищення та засоби її доставки можуть становити серйозну військову загрозу території, населенню та збройним силам країн — членів НАТО. З 1994 року Альянс дедалі більше уваги зосереджує на комплексі оборонних заходів, спрямованих на знецінення розповсюдження ЗМЗ та її застосування і на поліпшенні здатності Альянсу захищатись від ризиків ЗМЗ. Продовжується робота в напрямі зменшення оперативної вразливості збройних сил НАТО при збереженні їх гнучкості та ефективності в ситуаціях, пов’язаних з наявністю, загрозою або застосуванням ЯБХ зброї.

На Вашингтонському саміті в квітні 1999 року було започатковано далекосяжну ініціативу щодо ЗМЗ, а у травні 2000 року в штаб-квартирі НАТО було створено Центр ЗМЗ. Центр працює над поглибленням діалогу і порозуміння з питань ЗМЗ між країнами — членами НАТО, над посиленням консультацій з питань боротьби з розповсюдженням, контролю над озброєннями і роззброєнням, над оцінкою ризиків і надає підтримку зусиллям оборонного характеру, спрямованих на поліпшення готовності відреагувати на ризик застосування ЗМЗ та засобів їх доставки. У Центрі працює персонал з Міжнародного секретаріату НАТО та експерти з держав Альянсу.

Ця ініціатива ґрунтується на попередній роботі з посилення загальних політичних і військових зусиль Альянсу в цій сфері. Вона отримала подальший розвиток після терористичних нападів на США у вересні 2001 року і більше уваги приділяє

захисту збройних сил і населення від ядерної, біологічної і хімічної зброї, небезпеці розповсюдження ЗМЗ і захисту від балістичних ракет.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Об'єднаний комітет з питань розповсюдження (JCP) — вищий дорадчий орган, який готує узгоджені звіти Північноатлантичній раді з політично-військових і оборонних аспектів розповсюдження зброї масового знищення. Під головуванням заступника Генерального секретаря він об'єднує членів Політико-військової групи вищого рівня з питань розповсюдження (SGP) і Оборонної групи вищого рівня з питань розповсюдження (DGP) на спільних засіданнях з метою координації політичних і оборонних вимірів реагування НАТО на загрозу з боку ЗМЗ.

Політико-військова група вищого рівня з питань розповсюдження (SGP) складається з вищих національних представників, які відповідають за питання політики і безпеки, пов'язані з нерозповсюдженням. Проводить засідання під головуванням помічника Генерального секретаря з політичних справ і політики безпеки. SGP вивчає чинники в сферах політики, безпеки і економіки, які можуть призвести до розповсюдження, або вплинути на нього, і розглядає політичні та економічні засоби запобігання розповсюдженню зброї масового знищення або реагування на нього.

Оборонна група вищого рівня з питань розповсюдження (DGP) — є вищим дорадчим органом Північноатлантичної ради з питань розповсюдження ЗМЗ та пов'язаних з нею систем доставки. У ній під спільним європейсько-американським головуванням беруть участь експерти і офіційні представники, які несуть відповідальність за цю сферу. DGP вивчає військові засоби, необхідні для запобігання розповсюдженню ЗМЗ, стримування загрози і застосування такої зброї, та захисту населення, території і збройних сил НАТО.

Спеціальна група високого рівня з контролю над звичайною зброєю (HLTF) є консультативним і дорадчим органом, в якому під головуванням заступника Генерального секретаря працюють урядові експерти. Вони дають поради з питань контролю над звичайною зброєю міністрам закордонних справ і міністрам оборони. Група також проводить засідання на рівні політичних радників національних делегацій в НАТО.

Комітет координації верифікації (VCC) є основним органом у НАТО для прийняття рішень з питань виконання і верифікації контролю над звичайними озброєннями. Він проводить засідання на різних рівнях і у форматах різних робочих груп, груп експертів і семінарів.

Центр зброї масового знищення, створений при штаб-квартирі НАТО в травні 2000 році, працює над поглибленням спільного розуміння питань ЗМЗ, оцінкою ризиків і поліпшенням готовності збройних сил діяти в середовищі ЗМЗ і долати загрозу з боку ЗМЗ.

Спеціальна робоча група РСАП з питань стрілецької і легкої зброї та Спеціальна робоча група з питань глобальних гуманітарних дій проти мін є форумами з обміну інформацією та ідеями між країнами — членами НАТО і партнерами щодо найкращих способів здійснення контролю і досягнення спільних цілей у цих сферах.

Розділ 38

Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій

Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій давно вже стало одним із головних напрямів діяльності НАТО. Воно охоплює цивільну підтримку операцій військового характеру, підтримку національних органів влади у випадку надзвичайних ситуацій цивільного характеру, зокрема захист цивільного населення.

Після терористичних нападів на США значна частина зусиль НАТО з цивільного захисту зосереджена на допомозі країнам-членам і партнерам Альянсу захистити своє населення від потенційних наслідків нападів із застосуванням хімічних, біологічних і ядерних агентів. У контексті підтримки військового планування і операцій цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій допомагає забезпечити спільну розробку ефективних планів та процедур і необхідні ресурси. Це можуть бути торговельні судна, цивільні літаки, потяги і залізничні мережі, медичні установи, зв'язок, засоби реагування на катастрофи та інші цивільні ресурси.

Однак по закінченні холодної війни характеристики планової діяльності НАТО в сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій радикально помінялися. Вона вже не зосереджена на керівництві цивільними ресурсами і захисті населення у контексті широкомасштабної війни, а орієнтована на надання підтримки військовим операціям з реагування на кризові ситуації і додання наслідків природних катастроф або терористичних нападів.

Ще однією рисою сучасного цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій є активна співпраця з країнами-партнерами в рамках програми “Партнерство заради миру” і Ради євроатлантичного партнерства, Ради Росія — НАТО, Комісії Україна — НАТО, Середземноморського діалогу і, віднедавна, Стамбульської ініціативи співпраці. Найбільший невійськовий компонент діяльності в рамках Партнерства заради миру — цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій — охоплює регулярні консультації і обговорення між усіма країнами — членами НАТО і партнерами, а також спільні навчання і операції, в яких важлива роль належить Євроатлантичному центру координації реагування на катастрофи, створеному в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі.

У результаті цього держави НАТО і партнери змогли спрямувати скоординовану допомогу Україні, Чеській Республіці і Сполученим Штатам після великих повеней, Греції, Туреччині і Пакистану після серйозних землетрусів, Португалії під час великих лісових пожеж, і на Балканах, де термінова потреба в гуманітарній допомозі виникла внаслідок регіональних конфліктів і воєн. Можливості НАТО в сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій також стали в нагоді під

час надання допомоги країнам — членам Альянсу з долання наслідків особливих ситуацій, таких як потенційна загроза Туреччині внаслідок конфлікту в Іраку навесні 2003 року і підготовка та проведення літніх Олімпійських ігор 2003 року в Греції.

Велика кількість інших міжнародних організацій співпрацює з НАТО в сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій. Серед них Європейський Союз, Міжнародне агентство з атомної енергії, Міжнародний комітет Червоного Хреста, Міжнародна Федерація товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, Агентство ООН з координації гуманітарної діяльності, Організація з питань заборони хімічної зброї та Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій і Партнерство заради миру

Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій у рамках РЄАП і Партнерства заради миру передбачає семінари, практичні конференції, навчання, навчальні курси та обмін інформацією за участю представників усіх країн-партнерів на рівні місцевих, регіональних і національних органів влади та неурядових організацій.

Спільною для багатьох заходів є особлива увага, зосереджена на підготовці до катастроф і захисті цивільного населення у надзвичайних ситуаціях внаслідок катастроф і нападів терористів. Цю сферу діяльності часто називають “доланням наслідків”. Співпраця з Агентством ООН з координації гуманітарної діяльності в контексті проекту “Використання військових ресурсів і ресурсів цивільної оборони для надання допомоги під час катастроф” відіграє важливу роль у багатьох заходах.

На пропозицію Росії, зроблену в листопаді 1997 року з метою більш конкретної співпраці у сфері надання допомоги у разі катастрофи, в 1998 році було створено Євроатлантичну систему координації реагування на катастрофи, до складу якої входить Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (EADRCC) та Євроатлантичний підрозділ реагування на катастрофи (EADRU). EADRCC з того часу відіграє важливу роль під час різних операцій з надання допомоги та вдосконалення готовності країн до особливих подій і кризових ситуацій. Невдовзі після відкриття він відіграв важливу роль під час конфлікту в Косові у 1999 році, координуючи допомогу РЄАП гуманітарним операціям УВКБ ООН в Албанії. Потім EADRCC займався моніторингом гуманітарної ситуації в Косові й навкруги, а у квітні 1999 року здійснив подальші кроки з координації гуманітарної допомоги постраждалим косовським біженцям.

Євроатлантичний підрозділ реагування на катастрофи об'єднує багатонаціональні та національні цивільні або військові підрозділи, які добровільно надаються країнами — членами РЄАП. Їхній склад залежить від фактичних потреб на момент дій підрозділу. Він може складатись з пошуково-рятувальних підрозділів, медичних

підрозділів, транспорту і тилового забезпечення, зв'язку та інших. EADRCC зберігає конфіденційний набір національних ресурсів для того, щоб дати можливість країнам — членам НАТО і партнерам добровільно зареєструвати ресурси, які вони можуть надати на допомогу враженій країні. Цей набір дуже ефективно використовувався в ряді випадків, останнім з яких була допомога Греції під час Олімпійських ігор 2004 року.

Процедури застосування EADRU були випробувані під час багатонаціональних навчань за широкомасштабної міжнародної участі. Ці навчання також допомогли поліпшити оперативну сумісність між національними підрозділами першого реагування, а також вдосконалити співпрацю між цивільними і військовими. Ці сценарії передбачали моделювання пожежі в Західній Україні, лісові пожежі в Хорватії, вибухи “брудної бомби” біля футбольного стадіону в Румунії, напад на хімічне підприємство в Росії і протипожежні та пошуково-рятувальні заходи в Узбекистані.

Співпраця НАТО і Росії

Співпраця між НАТО та Росією у галузі цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій почалась у грудні 1991 року, коли Північноатлантична рада дала Головному комітетові з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій завдання допомогти в транспортуванні гуманітарної допомоги до тодішнього Радянського Союзу. 20 березня 1996 року було підписано Меморандум про домовленість з питань цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, а з підписанням в 1997 році Основного положення акта про взаємні відносини, співпрацю і безпеку між НАТО і Російською Федерацією було створено Експертну групу з цивільної готовності до надзвичайних ситуацій і ліквідації наслідків катастроф для нагляду за виконанням Меморандуму. З того часу співпраця з Росією у сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій постійно вдосконалюється. У рамках Ради Росія — НАТО країни — члени НАТО і Росія виконують широкомасштабну програму співпраці, зокрема працюють над засобами швидкого реагування і проводять спільні навчання.

Співпраця між НАТО і Україною

Широкомасштабна співпраця між НАТО та Україною в плануванні на випадок надзвичайних ситуацій почалась 1995 року, коли слідом за великими зливами та повеннями річок Уда та Донець, що на сході України, Директорат цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій координував допомогу з боку НАТО і країн-партнерів постраждалим. Співробітництво у цій галузі є ключовою складовою Хартії Україна — НАТО, підписаної в липні 1997 року. Меморандум про домовленість у цій галузі був підписаний 16 грудня 1997 року між НАТО і Міністерством України з надзвичайних ситуацій та захисту населення від наслідків чорнобильської катастрофи. Увага була зосереджена на тих сферах, де можлива практична співпраця, а

також на специфічних знаннях і ресурсах. Результатом цієї угоди стали численні практичні заходи, зокрема пілотний проект із запобігання повеням та ліквідації їх наслідків у карпатському регіоні, а також широкомасштабні польові навчання EADRC в Україні. Україна продовжує брати активну участь у заходах із цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, і на майбутнє заплановано нові навчання.

Середземноморський діалог

Учасники з країн Середземноморського діалогу беруть участь у заходах з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій, зокрема в курсах зі співпраці між цивільними і військовими (CIMIC) в школі НАТО в Обераммергау та заходах, організованих комісіями і комітетами з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій.

У Греції і Туреччині проводяться семінари, спрямовані на обмін інформацією і досвідом у відповідних сферах та посилення контактів між експертами з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій. Увага учасників зосереджена на зменшенні загрози від природних катастроф і пошуково-рятувальних роботах під час катастроф. Серед інших тем — регіональна співпраця і роль неурядових організацій під час катастроф. У контексті поглиблення Середземноморського діалогу ці контакти розвиваються і активізація участі країн Середземноморського діалогу передбачається в заходах з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій.

Співпраця між цивільними і військовими

Для забезпечення єдності та ефективності заходів у сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій і надання можливості використовувати ресурси і засоби НАТО в разі потреби для допомоги національним властям у доланні надзвичайних ситуацій цивільного характеру між військовими органами управління НАТО і цивільними структурами планування на випадок надзвичайних ситуацій встановлено міцні зв'язки. Допомога передбачає матеріально-технічне забезпечення, надання транспорту, зв'язку, інформації та інших послуг.

З іншого боку, однією з ролей цивільних структур з надзвичайних ситуацій в НАТО, на які ми посилались, є підтримка військових операцій у разі потреби. За таких обставин необхідні знання у цивільних технічних сферах можуть бути забезпечені Комісіями з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та нижчезазначених комітетів у таких сферах як зв'язок, транспорт, медицина, харчові продукти і сільське господарство, захист цивільного населення і промислова готовність.

Відповідні політичні комітети, організації та агентства

Головний комітет з цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій (SCEPC)

Головний комітет з планування на випадок надзвичайних ситуацій (SCEPC) несе відповідальність за політику НАТО в сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та заходи з її втілення. Двічі на рік він проводить пленарні засідання, а кожні два тижні — у форматі постійного засідання. Представники Міністерств внутрішніх справ та відомств з надзвичайних ситуацій зі складу національних делегацій при НАТО допомагають роботі Комітету. На пленарних засіданнях держави представлені керівниками національних організацій відповідальних за цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій. Засідання Комітету проходять під головуванням помічника Генерального секретаря з оперативного підрозділу Міжнародного секретаріату.

Комісії та комітети з планування на випадок надзвичайних ситуацій

Під керівництвом SCEPC координується планування, яке виконують національні урядові і промислові експерти та військові представники у відповідних сферах цивільної діяльності. Це сухопутний транспорт, морське судноплавство, цивільна авіація, харчові продукти і сільське господарство, промислове виробництво і постачання, пошта і телекомунікації, медична сфера, цивільна оборона. Нині існує вісім планових комісій та комітетів, а саме: Планова комісія з морського судноплавства; Планова комісія з європейських сухопутних перевезень; Плановий комітет з цивільної авіації; Плановий комітет з харчових продуктів та сільського господарства; Комітет промислового планування; Плановий комітет з цивільного зв'язку; Об'єднаний медичний комітет; Комітет з цивільної оборони.

Ці органи засідають регулярно і забезпечують важливий зв'язок між політикою НАТО в сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій і засобами її втілення. Вони користуються допомогою невеликих гнучких робочих груп і спеціалізованих технічних комітетів.

Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (EADRCC)

Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи координує реагування на катастрофи в регіоні РЄАП і діє як центр обміну інформацією між країнами РЄАП. Він тісно взаємодіє з відповідними установами ООН та іншими міжнародними організаціями, які відіграють провідну роль в реагуванні на катастрофи.

фи. У Центрі постійно працює представник Управління ООН з координації гуманітарних питань.

Центр розробив стандартні оперативні процедури для швидкого реагування на надзвичайні ситуації і закликає країни-учасниці укласти двосторонні і багатосторонні угоди з метою розв'язання таких питань, як візові режими, правила перетину кордонів, домовленості щодо транзиту і процедури митного оформлення, які можуть уповільнити надання термінової допомоги постраждалій території. Центр проводить великі навчання з реагування на катастрофи у різних країнах-учасницях, на яких відпрацьовують процедури, забезпечують тренування місцевих та міжнародних учасників, розвивають оперативну сумісність та вивчають досвід, необхідний для майбутніх операцій.

Розділ 39

Системи зв'язку та інформації

Питання консультацій, управління і командування відомі в НАТО під загальною назвою "СЗ" (КУК). Метою співпраці у цій сфері є забезпечення Альянсу загальними, економними, сумісними і захищеними засобами ведення політичних консультацій високого рівня та управління і командування збройними силами.

Ряд систем інформації та зв'язку (CIS) взаємодіє з національними фіксованими і мобільними мережами, покриваючи всю територію НАТО, і забезпечує зв'язок між штаб-квартирою НАТО в Брюсселі, усіма штабами інтегрованої військової командної структури, столиць держав і національних військових командувань. Система також забезпечує захищений зв'язок для проведення консультацій з країнами-партнерами НАТО.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Організація КУК (СЗ) НАТО (NC3O) була створена у 1996 році для забезпечення Альянсу засобами КУК, використовуючи спільно фінансовані багатонаціональні та національні ресурси. Організація об'єднує функції планування, науково-дослідної діяльності та закупівлі в рамках системи КУК НАТО з метою посилення здатності Альянсу виконувати нові завдання з врегулювання криз та підтримувати колективну обороноздатність.

Організація включає Раду КУК НАТО (NC3B), яка функціонує як Рада директорів NC3O; Групу національних представників КУК (NC3REPS), які діють як NC3B у форматі постійного засідання; Агентство КУК НАТО (NC3A); і Агентство з обслуговування системи інформації та зв'язку НАТО (NCSA).

Рада є вищим багатонаціональним політичним органом, що дає рекомендації Раді та Комітету оборонного планування і діє від їх імені з усіх питань КУК, зокрема оперативної сумісності системи КУК НАТО і національних систем. Вона також дає рекомендації Нараді національних керівників з питань озброєнь щодо програм співпраці в галузі КУК. Рада контролює діяльність NC3A і NCSA.

NC3B складається з вищих представників урядів країн-членів; представників Військового комітету, Верховних головнокомандувачів та комітетів НАТО, що зацікавлені у питаннях КУК; генерального менеджера Агентства КУК НАТО (NC3A), і директора NCSA. Раду очолює заступник Генерального секретаря, вона має постійного голову (помічника Генерального секретаря з оборонних інвестицій) та двох співзаступників голови (директора секретаріату КУК в штаб-квартирі НАТО та співзаступника, який обирається поміж представників країн-членів).

Підтримку NC3В надає підпорядкована структура КУК НАТО з багато-національних органів, які складаються з 8 підкомітетів (об'єднаного комітету з вимог і концепцій КУК, оперативної сумісності, управління частотами, інформаційних систем, систем інформаційної безпеки, комунікаційних мереж, ідентифікації та навігації). Кожен з них має свою структуру. Організація підтримується секретаріатом КУК штаб-квартири НАТО (NHQC3S), єдиним інтегрованим секретаріатом, у складі якого є цивільні та військові співробітники.

Головним завданням NHQC3S є розробка політики і рекомендацій щодо планування, впровадження, використання і забезпечення систем інформації та зв'язку НАТО та моніторинг їх застосування. NHQC3S підтримує діяльність ради КУК НАТО та її підструктури. Він також надає підтримку Північноатлантичній раді, Військовому комітету, Нараді національних керівників у галузі озброєнь, Вищій раді ресурсів та іншим комітетам, які відповідають за питання, пов'язані з КУК.

NHQC3S складається з п'яти підрозділів: підрозділу архітектури і оперативної сумісності, підрозділу інформаційних систем та обміну, підрозділу інформаційної безпеки, підрозділу управління частотами, підрозділу мереж зв'язку, ідентифікації та навігації плюс бюро планування і ресурсів. Він діє під узгодженим керівництвом помічника Генерального секретаря з оборонних інвестицій і директора Міжнародного військового штабу. Директор NHQC3S є співвіцею Комісії КУК НАТО.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NATO Headquarters C3 Staff (NHQC3S): www.nc3a.nato.int/

Група національних представників КУК (NC3REPS), як правило, складається з представників національних делегацій або військових представників при НАТО, допомагає Комісії КУК НАТО і діє від її імені як NC3В у форматі постійного засідання.

Агентство з консультацій, управління та командування (КУК) СЗ НАТО (NC3A) було створено в рамках стратегії НАТО з реструктуризації діяльності КУК. Агентство забезпечує централізоване планування, розвиток архітектури, інтеграцію систем, дизайн, інженерні аспекти систем, технічну підтримку і контроль за конфігурацією систем і установ КУК НАТО. Агентство закуповує і виконує доручені йому проекти і дає науково-технічні поради і підтримку Верховним головнокомандувачам та іншому керівництву з питань оперативних досліджень, розвідки, оглядової діяльності, спостереження, повітряного командування і управління (зокрема, тактичної протиракетної оборони, засобів радіоелектронної боротьби та раннього повітряного попередження і управління) та систем інформації і зв'язку. Штаб NC3A розташований у Брюсселі, Бельгія, але оперативна діяльність здійснюється з двох місць — Брюсселя (планування і закупки) і Гааги, Нідерланди (наукова підтримка).

Агентство НАТО з питань забезпечення інформації і зв'язку (NCSA) відповідає за забезпечення захищеного обміну інформацією, необхідної для КУК НАТО, з використанням систем, які надані йому в розпорядження Комісією КУК НАТО.

NCSA було сформовано в серпні 2004 року на основі колишнього Оперативного агентства з питань інформації та зв'язку НАТО (NACOSA).

NCSA надає оперативну підтримку у формі обслуговування апаратного і програмного забезпечення, технічних рекомендацій, управління конфігурацією, навчання персоналу, встановлення апаратури та інших відповідних послуг. Сюди входить і безпека систем інформації і зв'язку, наданих в його розпорядження та в розпорядження користувачів. Спільно з іншими установами НАТО, комерційними фірмами і національними агентствами NCSA повинна надавати економні послуги систем інформації і зв'язку, відповідно до угод з користувачами і Каталогу послуг.

NCSA складається з центрального штабу, розташованого в SHAPE, в Монсі, Бельгія, десяти секторів NCSA, які надають підтримку своїм штаб-квартирам, до яких вони приписані, два мобільних батальйони зв'язку НАТО і Школи інформації та зв'язку НАТО в Латині, Італія.

Детальнішу інформацію можна отримати за адресою: NATO CIS Services Agency: www.ncsa.nato.int

Додаткову інформацію можна також отримати за адресою:

NATO HQ C3 Staff	NC3A Brussels	NC3A The Hague
NATO Headquarters	(HQ, Planning &	(Scientific &
1110 Brussels	Acquisition)	Technical matters)
Belgium	Z Building	P.O. Box 174
Tel: +32 2 707 4358	NATO Headquarters	Oude Waalsdorperweg 61
Fax: +32 2 707 5834	1110 Brussels	2501 CD The Hague
	Belgium	The Netherlands
	Tel: +32 2 707 8213	Tel: +31 70 374-3002
	Fax: +32 2 708 8770	Fax: +31 70 374-3239

Служба інформаційних систем штаб-квартири НАТО (ISMS) є складовою частиною виконавчого відділу. Хоча в плані підпорядкування це орган Міжнародного секретаріату, ISMS укомплектована персоналом як з Міжнародного секретаріату, так і з Військового штабу. Вона забезпечує інформаційні системи Північноатлантичної ради, Комітету оборонного планування і Військового комітету, а також надає допомогу підпорядкованим комітетам і допоміжному персоналу. Крім того, Служба забезпечує розробку, розвиток і обслуговування систем Міжнародного секретаріату і Військового агентства стандартизації. Вона допомагає виконувати такі завдання, як врегулювання кризових ситуацій, а також з контролю і реєстрації документації, забезпечує роботу інформаційних систем фінансового і кадрового менеджменту та планування збройних сил. Вона відповідає за роботу централізованих комп'ютерних установ штаб-квартири НАТО і за розробку та обслуговування програмного забезпечення для специфічного навчання і допомогу в роботі персоналу, обслуговування інформаційних систем штаб-квартири НАТО і надання рекомендацій офіційним особам з питань інформаційних систем.

Розділ 40

Освіта і навчання

Хоча країни — члени НАТО самі несуть відповідальність за освіту і навчання своїх збройних сил, програми і курси, які пропонуються на національному рівні, на міжнародному рівні доповнюються діяльністю невеликого числа коледжів і шкіл, створених Північноатлантичною радою, Військовим комітетом і Верховними командами.

Освіта і навчання також відіграють ключову роль у контексті програми “Партнерство заради миру” (ПЗМ). На додаток до регулярної участі країн-партнерів і учасниць Середземноморського діалогу в освітній діяльності навчальних установ НАТО, які є невід’ємною частиною структури НАТО, Альянс створив мережу, що розширюється, офіційно визнаних навчальних центрів ПЗМ, розташованих в різних країнах-членах і партнерах Альянсу. Нині існує 11 тисяч таких центрів, розміщених в Австрії, Фінляндії, Греції, Румунії, Словаччині, Словенії, Швеції, Швейцарії, Туреччині, Україні та США.

Освіта і навчання також є компонентами мандата Командування об’єднаних збройних сил Альянсу з питань трансформації (АСТ), створеного у 2003 році після реорганізації командної структури НАТО.

Відповідні політичні комітети, організації та агентства

Головними навчальними установами НАТО, які навчають і готують керівників і фахівців з країн — членів Альянсу і партнерів є Оборонний коледж НАТО, Школа НАТО в Обераммергау та Школа систем інформації та зв’язку (CIS) НАТО. Альянс також має ряд інших освітніх закладів, зокрема Навчальну групу НАТО, Навчальний центр загороджувальних морських операцій НАТО, Центри підвищення кваліфікації, Спільну вдосконалену розподілену програму навчання і моделювання та Освітню мережу НАТО/ПЗМ.

Оборонний коледж НАТО

Місія Оборонного коледжу НАТО (NDC) полягає в підтримці ефективності і цілісності Альянсу. Це забезпечується за рахунок розвитку ролі коледжу як головного центру освіти, навчання і досліджень з питань трансатлантичної безпеки. Щороку він пропонує курси і семінари з питань, пов’язаних з безпекою євроатлантичного регіону, в яких беруть участь різні старші офіцери збройних сил, урядовці, викладачі й парламентарі. Поряд з участю країн — членів НАТО практично уся діяльність коледжу відкрита для участі представників країн — учасниць Партнерства заради

миру (ПЗМ) і Середземноморського діалогу. В ній можуть брати участь й інші країни з регіону ширшого Близького Сходу в рамках Стамбульської ініціативи співпраці.

Оборонний коледж НАТО був створений у Парижі в 1951 році й переїхав до Рима в 1966 році. Він знаходиться в підпорядкуванні Військового комітету, який призначає начальника коледжу на трирічний період. Начальник — це офіцер у ранзі не нижче генерал-лейтенанта, або еквівалентному. Йому допомагає цивільний декан і військовий директор з господарських питань, яких направляє країна-господар. Вчену раду коледжу очолює голова Військового комітету. Викладачі коледжу — це військові офіцери і цивільні службовці, як правило, з Міністерства закордонних справ і Міністерства оборони країн — членів Альянсу.

У відповідь на вказівки, отримані коледжем від Північноатлантичної ради і Військового комітету у 2002 році, він зосереджує свої зусилля на трьох ключових сферах — освіті, встановленні контактів і дослідницькій діяльності. Освітня і дослідницька діяльність коледжу координується Командуванням об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (АСТ), яке буде представлене на відповідному високому рівні у вченій раді коледжу, що дає можливість краще забезпечувати досягнення цілей освітньої і дослідницької діяльності НАТО.

Щодо освітніх програм, коледж забезпечує викладання курсів стратегічного рівня з політико-військових питань, спрямованих на підготовку персоналу, відібраного для призначення в НАТО на посади, пов'язані з діяльністю НАТО. Головним освітнім заходом коледжу є вищі курси, в яких беруть участь до 90 слухачів, відібраних відповідними країнами за національною квотою. Це військові офіцери в ранзі полковника або підполковника, або цивільні службовці еквівалентного статусу з відповідних урядових департаментів або національних інституцій. Більшість слухачів курсів призначають на штабні посади в командуваннях НАТО, або національні посади, пов'язані з діяльністю НАТО, в своїх країнах. З 2002 року в навчальну програму вносяться зміни, що роблять її форумом більш вимогливим з академічної точки зору до критичного мислення і аналізу ризику.

Щоденні лекції читають запрошені викладачі, політики, високопоставлені військові й цивільні службовці. Велике значення надається досягненню консенсусу серед учасників курсів під час підготовчої роботи і дискусій, що відображає важливість принципу консенсусу для усіх структур НАТО.

Деякі елементи вищих курсів розроблено так, щоб їх можна було викладати як модульні короткотермінові курси, які дозволяють відібраним офіцерам і службовцям зі штаб-квартири НАТО і Верховних командувань приєднуватися до учасників курсів для однотижневого вивчення конкретної стратегічної теми.

У 1991 році коледж запровадив двотижневий курс для старших офіцерів і цивільних службовців з країн — учасниць Ради з безпеки і співробітництва в Європі (нині це Організація з безпеки і співробітництва в Європі — ОБСЄ). Наступного року цей курс став інтегрованим курсом ПЗМ/ОБСЄ в рамках вищих курсів. Як інтегрована частина програми ПЗМ НАТО, цей двотижневий курс спрямований на досягнення

спільного розуміння питань євроатлантичного регіону серед слухачів регулярних вищих курсів та представників країн ПЗМ/ОБСЕ і країн — учасниць Середземноморського діалогу.

Два курси — для генералів і адміралів та для послів — проводяться щороку восени і навесні. Вони покликані посилити регіональну стабільність через діалог, порозуміння і довіру.

У рамках програми із встановлення зв'язків щороку проводиться конференція Начальників військових навчальних закладів, в якій беруть участь начальники вищих національних оборонних коледжів країн — членів НАТО, ПЗМ і Середземноморського діалогу, які обмінюються поглядами на філософію навчальної діяльності й освітні методики. Коледж також бере широкомасштабну участь у діяльності Консорціуму оборонних академій та інститутів вивчення безпеки, який є незалежним від НАТО органом освітньої співпраці. Коледж, таким чином, слугує пунктом контакту НАТО з цим консорціумом. Щороку в лютому коледж проводить міжнародний курс у Національній академії збройних сил України в Києві. І нарешті, коледж пропонує дистанційні курси в рамках своєї діяльності з розвитку контактів.

Коледж великою мірою вдосконалив свою роботу в дослідницькій сфері і прагне інформувати вищі посадові особи НАТО про найновіші ідеї найкращих представників академічних кіл, експертів і практиків, які, беручи участь у конференціях і семінарах, зосереджуються на головних питаннях, які стоять перед Альянсом. На додаток щороку спільно з академічним закладом з однієї з країн — учасниць ПЗМ коледж організовує міжнародний дослідницький семінар з євроатлантичної безпеки. Щорічно також відбувається спільний дослідницький семінар з країнами Середземноморського діалогу.

Щороку коледж також пропонує дослідницькі стипендії для досліджень у галузі безпеки двом громадянам країн — учасниць ПЗМ і двом — з країн Середземноморського діалогу. Стипендії спрямовані на підтримку індивідуальних наукових досліджень з тематики євроатлантичної, євразійської і середземноморської безпеки. Завдяки діяльності національних асоціацій випускників коледжу і щорічному семінару, який кожного вересня проводиться для випускників, коледж розвиває міцний корпоративний дух поміж своїх випускників, багато з яких обіймають відповідальні посади в Альянсі.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NATO Defense College

Via Giorgio Pelosi 1

00143 Roma

Italy

Tel: +39 06 505 259 (switchboard)

Fax: +39 06 505 25799

Website: www.ndc.nato.int

Школа НАТО в Обераммергау, Німеччина

Школа НАТО в Обераммергау функціонує як центр індивідуального навчання і підготовки військових та цивільних кадрів як з Північноатлантичного альянсу, так і з країн-партнерів (ПЗМ), Середземноморського діалогу і контактних країн. Її місія полягає в наданні освітньої підготовки на підтримку поточних і майбутніх стратегії, політики, доктрини і процедур НАТО. Її курси безперервно оновлюються і коригуються відповідно до розвитку подій і пріоритетів Командувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (SACEUR) та Командувача об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (SACT).

Щороку в Школі викладається широкий спектр курсів з різної тематики. Школа головним чином зосереджена на індивідуальній освіті, але в разі необхідності водночас підтримує усі аспекти колективної підготовки, навчань і операцій. Освіта і навчання зосереджені на мистецтві проведення спільних загальновійськових операцій, при цьому застосовуються такі методи освіти, як курси, семінари, продвинуте розподілене навчання, моделювання і тренажерна підготовка. В рамках програми зовнішніх зв'язків Школи мобільні освітньо-навчальні групи проводять спеціалізовані курси на допомогу процесам трансформації, оперативної сумісності й співпраці.

Школа оперативно підпорядкована Верховному головнокомандувачу об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (SACT), проте обслуговує обидва Верховні командування. Допомогу в роботі та рекомендації надає Дорадча рада. Німеччина і США надають приміщення та матеріально-технічне постачання і забезпечують понад 60 відсотків особового складу, однак Школа покладається на плату за навчання у покритті оперативних видатків і фактично перебуває на самозабезпеченні.

Школа НАТО була створена на зорі історії НАТО, але отримала свій статут і назву в 1975 році. Протягом багатьох років основна увага приділялась питанням, пов'язаним з колективною обороною НАТО. Пізніше з переглядом у 1999 році нової Стратегічної концепції НАТО роль Школи значно змінилась і були розроблені нові курси, програми та семінари на підтримку нової стратегії НАТО та її політики колективної безпеки, що включають співпрацю та діалог з цивільними та військовими представниками країн — нечленів НАТО. Крім цього, з початку операцій НАТО на Балканах Школа надає опосередковану підтримку поточним операціям НАТО.

Курси належать до чотирьох основних оперативних галузей НАТО: спільних операцій, політики, операцій і планів, зброї масового знищення. Серед викладачів Школи як штатні співробітники з держав Альянсу, так і запрошені представники командувань та штабів НАТО, країн — членів НАТО та Партнерства заради миру і неурядових організацій. Увага всіх курсів зосереджена на спільній підготовці оперативних штабних офіцерів усіх родів військ країн-членів та нечленів НАТО з метою більш ефективної співпраці між ними.

Протягом останніх років участь цивільних у курсах значною мірою розширилась, як і контакти Школи з міжнародними організаціями. У навчальних програмах Школи найбільш активно розвиваються елементи, спрямовані на підтримку Партнерства заради миру, Середземноморського діалогу та Стамбульської ініціативи співпраці.

У навчальну програму Школи НАТО вносяться нові зміни з огляду на уроки операцій під проводом НАТО на Балканах і в Афганістані і з метою підготовки збройних сил до участі в Силах реагування НАТО. Нещодавно Школа провела тренінг з підготовки персоналу до участі в Місії НАТО з підготовки сил безпеки Іраку. Школа НАТО знаходиться також на передових позиціях в плані розробки програм підготовки до боротьби з торгівлею людьми і захисту від терористів.

Через програми освіти і навчання Школа робить свій внесок у розвиток нинішніх і майбутніх оперативних можливостей. В усіх цих контекстах Школа НАТО бере участь у забезпеченні пріоритетів Альянсу та допомозі в трансформації військових можливостей НАТО і країн-партнерів.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NATO School

Am Rainenbichl 54

82487 Oberammergau

Germany

Tel: +49 8822 9481 4477 (Student Administration)

Fax: +49 8822 9171 1399

Email: star@natoschool.nato.int

Website: www.natoschool.nato.int

Школа НАТО з систем інформації та зв'язку (NCISS)

Школа НАТО з систем інформації та зв'язку надає спеціальну підготовку цивільному та військовому персоналу з питань використання та обслуговування систем інформації та зв'язку. Школа також проводить ознайомлювальні та управлінські курси у галузі інформаційних систем та систем зв'язку НАТО, а також пропонує курси орієнтації в галузі систем інформації та зв'язку для країн-партнерів.

Створена у 1959 році, Школа кілька разів трансформувалась і отримала свою сучасну назву в 1989 році. У 1994 році в контексті Партнерства заради миру було впроваджено нові курси. З 1995 року, з початком діяльності НАТО в Боснії та Герцеговині, Школа також проводить курси на підтримку оперативної діяльності сил НАТО. Нині у Школі читаються 50 курсів тривалістю від одного до десяти тижнів, в яких щорічно беруть участь близько 2700 слухачів.

Школа має два відділи — навчальний та адміністративний. Навчальний відділ, у свою чергу, ділиться на відділення мереж, яке відповідає за курси, що стосуються передавальних і комутаторних систем та контролю за мережею; та відділення користувачів, яке відповідає за курси, що стосуються командних та управлінських інформаційних систем, менеджменту інженерних проектів у галузі програмного забезпечення і програмування, а також відділення “Інфосек”, яке відповідає за курси з використання, утримання та ремонту криптографічного обладнання. Навчальний відділ також проводить курси для офіцерів зв’язку та ознайомлювальні навчальні курси, курс з управління частотами і курс з систем інформації та зв’язку для країн-партнерів. Адміністративний відділ відповідає за матеріально-технічне і адміністративне забезпечення діяльності навчального відділу.

Начальником Школи є кадровий італійський офіцер у ранзі полковника. Його радником з технічних питань є головний інженер з телекомунікації. Відділ навчальної підготовки Школи відповідає за забезпечення навчального процесу, зокрема за розробку розкладу щорічних курсів та навчально-методичну документацію і збирання й обробку статистичних даних.

Школа виконує функцію навчального закладу для обох Верховних командувань НАТО та користується адміністративною підтримкою з боку Загальновійськового штабу збройних сил НАТО в Неаполі. Школа підзвітна Агентству НАТО з питань забезпечення систем інформації і зв’язку (NCSA) і працює в тісній координації з Командуванням об’єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації. Підтримку NCSA як наглядовий орган надає Спільна група планування навчальної діяльності у сфері інформації та зв’язку. Командування об’єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації несе головну відповідальність за координацію навчальних програм за підтримки Комісії радників NCISS. Міністерство оборони Італії надає школі підтримку через навчальну бригаду італійських ВПС в Латині, яка розташована поряд з нею.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NATO CIS School

04010 Borgo Piave

Latina

Italy

Tel: +39 0773 6771

Fax: +39 0773 662467

Навчальна група НАТО (NTG)

Загальним призначенням Навчальної групи НАТО є посилення оперативної сумісності сил держав Альянсу, а також між силами країн-партнерів за допомогою вдосконаленої координації і стандартизації індивідуального і колективного навчання.

Будучи підпорядкована Верховному головнокомандувачу об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації (SACT), NTG входить до військової структури НАТО і підтримує тісні контакти з Управлінням стандартизації НАТО (NSA). Поміж іншого група сприяє обміну інформацією між державами НАТО, учасниками Партнерства заради миру і Середземноморського діалогу та військовим керівництвом НАТО з питань національних можливостей у сфері навчання, а також слугує форумом для обговорення і обміну поглядами на питання індивідуального і колективного навчання.

Через визначення навчальних проектів двосторонньої та багатосторонньої співпраці й сприяння їх використанню, NTG сприяє внесенню якісних вдосконалень у навчання, а також економії коштів і кадрових ресурсів, стандартизації та оперативній сумісності. Вона також розробляє процедури, документацію і посібники на підтримку навчання в країнах — членах НАТО і партнерах та підтримує трансформаційні зусилля НАТО, наприклад, через розробку нових навчальних концепцій і концептуальної документації для Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації. Окремі країни беруть участь у спільних навчальних проектах в кожному випадку окремо і ці проекти не дублюють, і не замінюють національні програми навчання. NTG заохочує країни брати на себе відповідальність за специфічні навчальні проекти від імені Альянсу в цілому, або групи країн — членів НАТО, які мають спільні потреби. Діяльність групи поширена на проекти спільного навчання з країнами-учасниками Партнерства заради миру і Середземноморського діалогу.

Роботу виконують п'ять підгруп (об'єднана, військово-морська, сухопутна, військово-повітряна і фінансова) та спеціалізовані робочі групи, в яких представлені як країни — члени НАТО, так і партнери. Діяльність групи координують секція NTG Відділу дизайну і розвитку, підрозділу спільної освіти і навчання, Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації в Норфолку, Вірджинія, США.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NATO Training Group Staff Element

IMS Operations Division

NATO Headquarters

1110 Brussels

Belgium

Tel: +32 2 707 5750

Fax: +32 2 707 5988

Email: ntg@hq.nato.int

Website: www.nato.int/structur/ntg

NTG Section

Joint Education and Training (JET) Sub-Division

Headquarters Supreme Allied Commander Transformation (HQ SACT)

7857 Blandy Road, Suite 100

Norfolk, Virginia 23551-2490
USA
Tel: +1 757 747 3219
Fax: +1 757 747 3863
Email: NTGsection@act.nato.int

Навчальний центр морських загороджувальних операцій НАТО

Цей центр, розташований в Суда Бей, Греція, є Навчальним центром НАТО, укомплектованим багатонаціональним персоналом. Він не входить до командної структури НАТО, але пов'язаний з Командуванням об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації подібно до освітніх закладів, описаних вище. Він забезпечує комплексну підготовку збройних сил НАТО до виконання надводних, підводних, повітряних спостережних і спеціальних операцій на підтримку морських загороджувальних операцій.

Центри підвищення кваліфікації

Центрами підвищення кваліфікації є визнані, фінансовані на національному або багатонаціональному рівні установи, які пропонують знання та досвід на користь Альянсу, особливо на підтримку процесів його трансформації. Ці Центри дають можливість командирам або підрозділам з країн — членів НАТО і партнерів підвищити свій рівень освіти і навчання, вдосконалити оперативну сумісність і можливості, допомагають в розробці доктрин та перевіряють і випробовують концепції в процесі експериментування. Вони не належать до командної структури НАТО, але входять до більш широкій структури освіти і навчання, яка надає підтримку НАТО. Специфічні відносини між Центрами підвищення кваліфікації і Верховними командуваннями НАТО ґрунтуються на Меморандумах про взаєморозуміння, які укладаються з відповідною країною, або країнами, а також на технічних угодах і критеріях акредитації.

Спільна вдосконалена розподілена програма навчання і моделювання

Спільна вдосконалена розподілена програма навчання і моделювання перебуває на етапі розробки, що передбачає вдосконалення навчальної діяльності за рахунок використання нових комп'ютерних і комунікаційних технологій та забезпечення можливості навчатись "будь-коли і будь-де". Запровадження дистанційного навчання може допомогти гармонізувати і значно вдосконалити освіту і навчання військовослужбовців країн — членів НАТО і партнерів усіх рівнів, надаючи можливість значно ширшій аудиторії скористатись з навчальних курсів, економлячи при цьому ресурси. Це посилить готовність до широкого спектра місій, особливо

багатонаціональних операцій з врегулювання криз, і дасть країнам-партнерам доступ до більш глибокої спільної підготовки з НАТО, сприяючи такими чином досягненню оперативної сумісності.

Керівництво і нагляд за програмою здійснює Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації. Основні віхи програми — доступність, оперативна сумісність, можливість повторного використання, міцність, адаптованість і економія коштів у військовій освіті й навчанні. Вона повинна швидко розвиватись з використанням комерційно доступних Інтернет-технологій і послуг і зробити можливим використання результатів роботи усіх відповідних освітніх установ НАТО і держав-учасниць за допомогою програмного забезпечення, що дає змогу обмінюватись навчальними матеріалами і системами організації навчання. Це комплексна програма, яка охоплює не тільки динамічне інтерактивне програмне забезпечення і застосування моделювання, але й забезпечує систему менеджменту знань на основі інтеграції відповідних баз даних, засобів співробітництва і нових спроможностей. Вона забезпечить потреби командувачів і багатонаціональних штабів, які беруть участь у процесі трансформації, надаючи вчасне навчання і освіту, необхідні для виконання ними нових ролей у навчаннях і операціях.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

HQ SACT

Joint Education and Training (JET) Sub-Division

7857 Blandy Road, Suite 100

Norfolk, Virginia 23551-2490

USA

Tel: +1 757 747 3386

Fax: +757 747 3863

email: adl@act.nato.int

Website: www.act.nato.int/adl

Освітня мережа НАТО/ПЗМ

На додаток до освітніх установ, Навчальних центрів Партнерства заради миру і описаних вище Центрів підвищення кваліфікації, Освітня мережа НАТО/ПЗМ є частиною освітньої складової процесу трансформації. Об'єднуючи освітні установи НАТО, Навчальні центри ПЗМ і Центри підвищення кваліфікації, а також відповідні національні освітні установи і центри в єдину мережу, зосереджену на завданнях Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації, Освітня мережа НАТО/ПЗМ поліпшить практику використання ресурсів і досвіду, гармонізує навчальні програми і запобігатиме дублюванню зусиль.

Розділ 41

Засоби радіоелектронної боротьби

Засоби радіоелектронної боротьби є ключовим чинником захисту збройних сил та моніторингу виконання міжнародних угод. Вони необхідні для виконання миротворчих та інших завдань Альянсу. В 1966 році було створено відповідні структури для забезпечення підтримки в цій сфері Військовому комітету, Верховним головнокомандувачам НАТО і країнам — членам Альянсу та сприяння розвитку ефективних засобів радіоелектронної боротьби НАТО.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Дорадчий комітет НАТО із засобів радіоелектронної боротьби (NEWAC) є спільним багатонаціональним органом, створеним для виконання цих завдань і для моніторингу досягнень на національному рівні та в рамках інтегрованої військової командної структури, у виконанні узгоджених заходів з розвитку засобів радіоелектронної боротьби. Він відповідає за розробку політики НАТО в сфері радіоелектронної боротьби, доктрини, оперативних і освітніх вимог та допомагає розробляти концепції командування і управління. NEWAC також допомагає запроваджувати концепції НАТО в сфері радіоелектронної боротьби в країнах-партнерах у рамках Партнерства заради миру.

До Комітету входять представники кожної країни НАТО та Верховних командувачів. Це вищі офіцери, які представляють національні організації радіоелектронної боротьби. Голова і секретар Комітету постійно приписані до Оперативного відділу Міжнародного військового штабу. Є також ряд підпорядкованих груп, що займаються питаннями бази даних радіоелектронної боротьби, навчанням і доктриною.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:
NATO Electronic Warfare Advisory Committee (NEWAC)
Operations Division
International Military Staff, NATO Headquarters
1110 Brussels
Belgium
Tel: +32 2 707 5627

Розділ 42

Матеріально-технічне забезпечення

Термін “матеріально-технічне забезпечення” використовується в різних контекстах і різних країнах для позначення різноманітних явищ. У прийнятому в НАТО визначенні матеріального забезпечення йдеться про *“науку планування, пересування та забезпечення діяльності військ”*. Цей термін стосується таких аспектів військових операцій:

- проектування і розробка, придбання, складування, перевезення, розподіл, догляд, евакуація та утилізація матеріальної частини;
- перевезення особового складу;
- придбання, спорудження, обслуговування, використання та продаж об'єктів;
- придбання чи надання послуг;
- підтримка медичної служби та служби охорони здоров'я.

Ці категорії передбачають дуже широкий спектр послуг та обов'язків, які можуть бути розділені на такі сектори:

- виробничі та закупівельні аспекти матеріально-технічного забезпечення (планування, конструювання, розробка й закупка обладнання). Ці питання є передусім індивідуальним обов'язком кожної країни і регулюються на рівні однієї країни. Та все ж у багатьох галузях у НАТО ведеться співпраця та координація, часто під егідою Ради національних керівників у галузі озброєнь (CNAD) та підпорядкованих їй органів;

- використання матеріальної частини або тилове забезпечення операцій військ, що є предметом розгляду в першій частині цього розділу, підпадає передусім під сферу відповідальності Ради керівників національних служб матеріально-технічного забезпечення та Комітету НАТО з питань трубопроводів. Інші органи, такі як Комітет керівників військово-медичних служб країн НАТО, зобов'язані консультувати Військовий комітет з питань матеріально-технічного забезпечення у сферах своєї відповідальності.

Багато програм і заходів, згаданих у цьому розділі, виконуються організаціями і агентствами, створеними Північноатлантичною радою та Військовим комітетом НАТО для виконання специфічних завдань.

Матеріально-технічне забезпечення Стратегічної концепції Альянсу

Стратегічна концепція НАТО, ухвалена в 1999 році, наголошує на мобільності та багатонаціональності збройних сил НАТО і на потребі гнучкої системи матеріально-технічного забезпечення Альянсу для їх підтримки. Хоча надання матеріально-

технічного забезпечення є передусім обов'язком кожної держави, фундаментальний принцип, що лежить в основі матеріально-технічного забезпечення військових операцій НАТО — це принцип колективної відповідальності країн-учасниць і структур, створених НАТО з метою розвитку співпраці у цій сфері. Це Нарада керівників національних служб матеріально-технічного забезпечення та багатонаціональні структури матеріально-технічного забезпечення, такі як Багатонаціональний об'єднаний центр матеріально-технічного забезпечення та багатонаціональні інтегровані підрозділи матеріально-технічного забезпечення.

Принципи і політика матеріально-технічного забезпечення

Нові принципи та політика матеріально-технічного забезпечення були схвалені 1992 року та періодично переглядалися у світлі практичного досвіду, набутого під час операцій з підтримання миру під проводом НАТО. Принципи і політика, ухвалені Військовим комітетом у 2003 році і Північноатлантичною радою в 2004 році, наведені нижче, слугують основою для більш конкретних рекомендацій, що стосуються функціональних галузей матеріально-технічного забезпечення, таких як медичне забезпечення, забезпечення країни-господаря та перевезення і транспорт.

Колективна відповідальність. Країни-члени та керівництво НАТО колективно відповідають за матеріально-технічне забезпечення багатонаціональних операцій НАТО. Цей головний принцип заохочує країни — члени НАТО і міжнародні структури Альянсу до розподілу тягаря забезпечення і застосування матеріально-технічних засобів і ресурсів, необхідних для ефективної і результативної підтримки операцій багатонаціональних сил. Стандартизація, співпраця і багатонаціональність у сенсі вимог до матеріально-технічного забезпечення формують основу гнучкого й ефективного тилового забезпечення, що допомагає досягти оперативної ефективності.

Повноваження. Відповідальність і повноваження взаємозалежні. Відповідальність, якої від командувача збройних сил НАТО вимагають країни — члени Альянсу і установи НАТО, повинна доповнюватись наданням йому повноважень, необхідних для адекватного виконання своїх обов'язків. Це означає, що військові командувачі НАТО відповідного рівня повинні мати достатньо повноважень щодо матеріально-технічних засобів, потрібних їм для прийняття, використання та підтримання стану і передислокації підпорядкованих їм збройних сил у найефективніший спосіб. Те саме стосується командувачів багатонаціональних сил, які не належать до НАТО і беруть участь в операціях під проводом НАТО.

Верховенство оперативних вимог. Усі зусилля з матеріально-технічного забезпечення, яких докладають цивільний і військовий сектори, мають спрямовуватись на задоволення оперативних вимог, необхідних для успіху місії.

Співпраця. Важливими є співпраця і координація між країнами та керівництвом НАТО з усього спектра матеріально-технічного забезпечення, зокрема співпраця між цивільним та військовим секторами в кожній країні та між країнами, вона також сприяє якнайкращому використанню обмежених ресурсів. Для операцій “поза межами дії статті 5” може виникнути потреба розширити співпрацю на країни, які не є членами НАТО, а в разі потреби і на інші відповідні організації.

Координація. Діяльність з матеріально-технічного забезпечення повинна обов’язково координуватись як між країнами Альянсу, так і між установами НАТО і країнами на усіх рівнях. У разі необхідності повинна забезпечуватись координація і з країнами — нечленами НАТО та іншими відповідними організаціями. Цьому процесу сприяють попередньо узгоджені домовленості з координації матеріально-технічного забезпечення і співпраці. За таку координацію цілковиту відповідальність несуть відповідні установи НАТО.

Усі ці принципи передбачають розвиток політики і доктрини для усіх функціональних сфер матеріального забезпечення, зокрема перевезень, транспортування, і медичної допомоги (за винятком Німеччини, де медична допомога не вважається функцією матеріально-технічного забезпечення). Між цими принципами існує значний елемент дублювання, оскільки Альянсу необхідно бути впевненим у тому, що його місія може покладатися на ефективну і цілісну матеріально-технічну підтримку по усьому спектру, і ці принципи можуть доповнюватись іншими, які стосуються специфічних функціональних сфер.

Спільні зусилля зі співпраці у сфері матеріально-технічного забезпечення

Метою співпраці у сфері матеріально-технічного забезпечення є посилення ефективності багатонаціональних операцій під проводом НАТО за рахунок вдосконалення ефективності й економії коштів за допомогою економії на масштабі та ліквідації дублювання. Застосовуються сучасні методики менеджменту і закупок матеріалів, такі як схема SHARE (Біржа потреб в матеріальних ресурсах і засобах), розроблена Агентством НАТО з технічного обслуговування і постачання (NAMSA), яка полегшує спільне користування та обмін запасами матеріальних ресурсів між користувачами шляхом забезпечення зв’язку між їхніми конкретними потребами і наявними ресурсами.

Багатонаціональне матеріально-технічне забезпечення

Завдання, які стоять перед Альянсом сьогодні і місії та операції з підтримки, які він виконує на Балканах, в Афганістані та Іраку потребують розширення співпраці і багатонаціональності у матеріально-технічному забезпеченні (наприклад,

транспорт, інженерна справа і постачання, медичні засоби). Як необхідність проведення операцій у тих місцях, де не існує звичайної інфраструктури матеріально-технічного забезпечення, так і потреба в інтеграції збройних сил та тилових служб країн, що не є членами НАТО, потребують створення Багатонаціональної об'єднаної структури матеріально-технічного забезпечення.

Багатонаціональне матеріально-технічне забезпечення також оптимізує індивідуальні зусилля з матеріально-технічного забезпечення, збільшує як рентабельність, так і результативність цих зусиль. Заради посилення багатонаціональності у цій галузі використовуються різні концепції та ініціативи, зокрема, розподіл ролей та концепція провідної держави. Така організація може значно допомогти в забезпеченні успішного планування і виконання різних аспектів операцій з матеріально-технічного забезпечення.

Перевезення і транспорт

Ефективне та вчасне пересування збройних сил, зокрема розгортання, зосередження і перевезення великих обсягів припасів і оснащення, є передумовою усіх військових операцій. НАТО повинна мати можливість забезпечення стратегічної мобільності військ і техніки шляхом надання відповідних транспортних засобів, оснащення та інфраструктури. Можливе використання цивільних ресурсів через багатонаціональні ініціативи з укладання комерційних чартерних угод зі стратегічних авіатранспортних і морських перевезень.

Цивільні службовці й військові офіцери, які відповідають за матеріально-технічне забезпечення у Міжнародному секретаріаті та Міжнародному військовому штабі, координують питання політики і доктрин у рамках своїх служб з Верховними командуваннями і відповідними військовими та цивільними агентствами.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Нарада керівників національних служб матеріально-технічного забезпечення НАТО (SNLC)

Головний комітет, що займається питаннями тилового забезпечення, SNLC, проводить засідання під головуванням Генерального секретаря НАТО двічі на рік у форматі спільних цивільно-військових сесій. Він має двох постійних співголів — заступника Генерального секретаря з підрозділу, що відповідає за оборонну політику і планування, та заступника голови Військового комітету. Нарада звітує спільно перед Північноатлантичною радою та Військовим комітетом, що відображає залеж-

ність матеріально-технічного забезпечення як від цивільних, так і від військових чинників.

Учасниками наради є чільні цивільні та військові представники Міністерств оборони чи аналогічних установ, які відповідають за тилове забезпечення у країнах НАТО. Представники Верховних головнокомандувачів НАТО, Агентства НАТО з питань технічного обслуговування та постачання, Агентства НАТО з питань стандартизації, Комітету начальників військово-медичних служб НАТО та інших підрозділів штаб-квартири НАТО також беруть участь у роботі наради. Цей орган має загальні повноваження щодо розв'язання питань тилового забезпечення з метою підвищення ефективності, витривалості та боєздатності збройних сил Альянсу та виконання від імені Ради загальної координації усього спектра матеріально-технічного забезпечення з іншими комітетами та органами матеріально-технічного забезпечення НАТО.

Група перевезень і транспорту (M&TG) при SNLC

Органом, який відповідає за питання стратегічної мобільності в НАТО, є Група перевезень і транспорту (M&TG) — підрозділ SNLC, створений для сприяння співпраці у сфері менеджменту перевезень, транспортування і питань мобільності між військовими та цивільними установами, та між НАТО і збройними силами держав Альянсу. M&TG виконує планування і оцінку транспортних можливостей і потенціалу та готує рекомендації з найкращого виконання політичних і військових вимог. Їй дають поради цивільні планові органи і комітети, зокрема: Комітет планування цивільної авіації, Комісія з планування морського судноплавства і Комісія з планування сухопутних перевезень.

Організація НАТО з технічного обслуговування і постачання (NAMSO)

Організація НАТО з технічного обслуговування та постачання забезпечує матеріально-технічну підтримку окремих систем озброєнь з національних реєстрів двох або більше країн НАТО через спільну систему закупівель та постачання запасних частин і надання можливостей технічного обслуговування та ремонту.

Агентство НАТО з технічного обслуговування та постачання (NAMSA)

Агентство НАТО з технічного обслуговування та постачання є виконавчою гілкою NAMSO. Його завданням є надання матеріально-технічних послуг на підтримку спільних для країн НАТО систем озброєнь та обладнання з метою підвищення

готовності бойової техніки, ефективності матеріально-технічних робіт та заощадження коштів шляхом використання консолідованої системи постачання, технічного обслуговування, калібрування, закупівель, транспортування, технічної підтримки, інженерних послуг та управління проектно-конструкторськими роботами. До сучасних методів управління постачанням та закупівлями, розроблених NAMSA, належить схема обміну інформацією про запаси та потреби у ресурсах SHARE, та управління матеріальними ресурсами на основі єдиної класифікації (COMMIT). За підтримки Агентства НАТО з технічного обслуговування та постачання NAMSA Група національних керівників з питань кодифікації забезпечує управління Системою кодифікації НАТО від імені Ради національних керівників з питань озброєнь, а також матеріально-технічне забезпечення сил НАТО, розгорнутих для участі в операціях.

NAMSA відіграє фундаментальну роль виконавчого Агентства НАТО з впровадження проектів з безпечної утилізації запасів протипіхотних мін та інших озброєнь і боєприпасів у рамках Цільового фонду Партнерства заради миру НАТО.

Додаткову інформацію можна отримати за адресами:

NATO Maintenance and Supply Agency (NAMSA)

8302 Capellen

Luxembourg

Tel: +352 30 631

Fax: +352 30 87 21

Комітет НАТО з питань трубопроводів (NPC)

Очолюваний директором з питань матеріально-технічного забезпечення Міжнародного секретаріату, NPC є головним консультативним органом НАТО щодо тилового забезпечення, пов'язаного з нафтопродуктами. Він діє від імені Північно-атлантичної ради і проводить консультації з військовим керівництвом НАТО та іншими відповідальними органами з усіх питань, що стосуються загальних інтересів НАТО, пов'язаних з паливно-мастильними матеріалами і відповідним обладнанням та наглядом за Системою трубопроводів НАТО.

Система трубопроводів НАТО (NPS)

Система трубопроводів НАТО, попри те, що на неї посилаються як на одну систему, насправді складається з десяти окремих особливих систем військових сховищ та розподільників: Ісландії, Італії, Греції, Туреччини (з двома окремими системами — Східною і Західною), Норвегії, Португалії, Великої Британії, Північно-європейської системи трубопроводів (NEPS), розташованої в Данії і Німеччині, і найдовшої системи — Центральноєвропейської системи трубопроводів (CEPS) в Бельгії, Франції, Німеччині, Люксембурзі, Нідерландах.

Система трубопроводів НАТО в цілому охоплює близько 11 500 кілометрів трубопроводів, що проходять через 13 держав НАТО, які зв'язують нафтосховища, авіаційні бази, цивільні аеропорти, насосні станції, нафтопереробні заводи та вхідні пункти. Масовий розподіл здійснюється з використанням установ, які спільно фінансуються через Програму інвестицій в безпеку НАТО (див. частину II, розділ 4). Мережі контролюються національними організаціями, за винятком CEPS, яка є багатонаціональною системою.

На додаток до цих елементів NPS є також системи постачання пального Чеської Республіки, Угорщини, Польщі та Іспанії. Системи Чеської Республіки, Угорщини і Польщі є національними, але при цьому військові вимоги НАТО були включені в затверджені пакети розвитку засобів і відповідні проекти з систем постачання пального вже виконуються. Іспанська система є повністю національною.

Організація управління Центральноєвропейською системою трубопроводів (СЕРМО)

СЕРМО є організацією з управління Центральноєвропейською системою трубопроводів (CEPS) і входить до числа Організацій з виробництва і матеріально-технічного забезпечення НАТО (NPLO). CEPS керує ресурсами НАТО з транспортування, зберігання і доставки пального в Бельгії, Франції, Німеччині, Люксембурзі, Нідерландах. Ці країни відомі як країни-господарі, а Канада і Сполучені Штати Америки вважаються країнами-користувачами. Колективно і країни-господарі, і країни-користувачі є країнами — учасницями СЕРМО. Ця система розрахована на задоволення оперативних вимог у Центральній Європі в часи миру, кризи або конфлікту, але вона використовується і в комерційних цілях за жорстких вимог до безпеки. За повсякденну діяльність CEPS відповідає Агентство з управління Центральноєвропейською системою трубопроводів (СЕРМА), розташоване у Версалі, Франція.

Рада директорів СЕРМО є керівним органом, що діє в колективних інтересах усіх країн — учасниць СЕРМО. До неї входять представники кожної країни-учасниці, які представляють політичні, військові, економічні, фінансові й технічні інтереси своїх держав. У засіданнях ради директорів СЕРМО беруть участь представники національних військових відомств, генеральний менеджер СЕРМА і представник Генерального секретаря НАТО.

СЕРМА працює таким чином, щоб забезпечувати головні функції, необхідні для виконання операцій, маркетингу, економічного розвитку, технічної, фінансової і адміністративної підтримки.

Додаткову інформацію можна отримати за адресами:

Central Europe Pipeline Management Agency (CEPMA)

11bis rue du Général Pershing

B.P. 552

78005 Versailles Cedex

France

Tel: +33 1 3924 4900

Fax: +33 1 3955 6539

email: registry@cepma.nato.int

Комітет керівників військово-медичних служб країн — членів НАТО (COMEDS)

Комітет керівників військово-медичних служб країн НАТО (COMEDS) складається з вищих військово-медичних посадовців держав Альянсу. Він є центральним органом з розробки та координації військово-медичних питань та надання Військовому комітету НАТО рекомендацій у цій галузі.

Традиційно медичні питання в Альянсі переважно вважались компетенцією країн-членів. Тому протягом довгого часу існування Альянсу не було необхідності створювати керівний військово-медичний орган у структурі організації.

У нових завданнях та оперативних концепціях НАТО більше уваги зосереджено на об'єднаних військових операціях, що потребує ефективнішої координації медичного забезпечення місій з підтримання миру, ліквідації наслідків катастроф та гуманітарних операцій. Комітет керівників військово-медичних служб країн НАТО було створено в 1994 році саме з такою метою. Посади голови та секретаря обіймають представники Бельгії, а секретаріат комітету розташований в робочому приміщенні керівника медичного управління Бельгії в Брюсселі. У Відділі матеріально-технічного забезпечення, озброєнь і ресурсів Міжнародного військового штабу працює представник по зв'язках, штабний офіцер COMEDS.

COMEDS, до складу якого входять керівники військово-медичних служб країн Альянсу, медичні радники Верховних командувачів ОЗС НАТО, представник управління стандартизації НАТО, голова Об'єднаного медичного комітету, представник Військового комітету та представник Міжнародного військового штабу збирається на пленарне засідання двічі на рік і звітує перед Військовим комітетом щороку. З 2001 року керівники військово-медичних служб країн-партнерів запрошуються до участі в пленарному засіданні COMEDS у форматі ПСАП.

Серед цілей Комітету — поліпшення та розширення систем координації, стандартизації і взаємодії між країнами-членами в медичній галузі та вдосконалення

обміну інформацією щодо організаційних, оперативних та процедурних аспектів роботи військово-медичних служб у державах НАТО та країнах-партнерах. З 1997 року країни — учасниці ПЗМ запрошуються до повноправної участі в діяльності більшості робочих груп COMEDS, а з 1996 року — у щорічному медичному семінарі COMEDS/ПЗМ. Нині це входить до порядку денного пленарних засідань COMEDS. У 2001 році COMEDS створив Постійну групу медичних експертів з країн-партнерів, яка працює над питаннями військових ресурсів і засобів, цілями ПЗМ і медичним забезпеченням у співпраці з Верховними головнокомандувачами. Комітет координує свою роботу з іншими органами НАТО, задіяними у медичній галузі, включаючи Агентство НАТО з питань стандартизації, Спільний медичний комітет, медичних радників Верховних командувачів ОЗС НАТО, Комісію з людського фактора і медичних питань Науково-технічної організації, Центр зброї масового знищення.

COMEDS має ряд підпорядкованих робочих груп, які допомагають йому у виконанні завдань. Кожна з цих груп проводить засідання щонайменше раз на рік з метою вивчення таких питань: військово-медичні структури, операції та процедури; військова профілактична медицина; швидка медична допомога; військова психіатрія; стоматологічні послуги; матеріальне забезпечення медицини та військова фармація; гігієна харчування, харчова технологія та ветеринарна медицина; медична підготовка; медичні інформаційні системи.

Створена також тимчасова наглядова група з питань зброї масового знищення, яка аналізує існуючі медичні можливості й недоліки у контексті загрози застосування біологічної зброї.

Додаткову інформацію можна отримати за адресами:

COMEDS Liaison Staff Officer	COMEDS Secretariat
NATO HQ	Etat-major du Service Médical
Logistics Resources Division	Quartier Reine Elisabeth
International Military Staff	Rue d'Evere
1110 Brussels	1140 Brussels
Belgium	Belgium
Tel. +32 2 707 9862	Tel: +32 2701 3067/8/9
Fax: +32 2 707 9869	Fax: +32 2 701 3071

Розділ 43

Метеорологія

Метою співпраці Альянсу в сфері метеорології є забезпечення найбільш ефективного і результативного використання національних і спільних ресурсів в Альянсі задля забезпечення збройних сил НАТО вчасною і точною метеорологічною інформацією. За цю роботу відповідає метеорологічна група Військового комітету.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Метеорологічна група Військового комітету (MCMG)

Метеорологічна група Військового комітету (MCMG) є спеціалізованим органом, до якого входять національні представники та представники Верховних командувань НАТО і який дає рекомендації у метеорологічній галузі Військовому комітету, Верховним командувачам НАТО та країнам Альянсу. Роботі MCMG допомагають дві постійні робочі групи, а саме: Робоча група з оперативних питань, планування та зв'язку і Робоча група метеорологічних систем зони бойових дій та їхнього забезпечення.

Робоча група з оперативних питань, планування та зв'язку займається питаннями оперативного планування метеорологічного забезпечення навчань і операцій НАТО та розвиває можливості передавання метеорологічної інформації, а також стандартні процедури зв'язку і обміну метеорологічними даними. З реорганізацією інтегрованої командної структури НАТО функції цієї групи передано Оперативному командуванню об'єднаних збройних сил НАТО.

Робоча група метеорологічних систем зони бойових дій заохочує до співпраці в галузі наукових і технічних досліджень та взаємодії, а також до розвитку оперативних можливостей з використанням нового метеорологічного обладнання, технологій та програмного забезпечення. Вона дає технічні рекомендації з питань метеорології іншим групам у НАТО та проводить дослідження з таких проблем, як передбачення повеней та штучне розсіювання туману. Базового прогнозу погоди часто буває недостатньо для забезпечення тактичного планування або виконання місії. Для подолання цього недоліку група утримує набір засобів тактичного метеорологічного прогнозування (TDA), які розроблені державами-членами. Для подальшої стандартизації використання засобів тактичного метеопрогнозування та вдосконалення сумісності, група формує бібліотеку затверджених TDA, яка доступна для усіх країн НАТО.

Метеорологічна група Військового комітету щорічно проводить зустрічі з представниками країн-партнерів у рамках Партнерства заради миру і розробила підручник з метеорологічного забезпечення для країн-партнерів. Робоча група метеорологічних систем зони бойових дій також схвалює участь країн-учасниць ПЗМ.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

MCMG Operations Division (IMS)

NATO Headquarters

1110 Brussels

Belgium

Tel: +32 2 707 5538

Fax: +32 2 707 5988

Email: imssmo@hq.nato.int

Розділ 44

Військова океанографія

До військової океанографії належить вивчення океанографічних умов, починаючи від температури і солоності до припливних рухів і прибережних характеристик, які можуть стати в нагоді під час проведення морських операцій. Ці питання важливі для усіх морських операцій, але особливо для боротьби з підводними човнами, мінної протидії та операцій з морського десантування. Робота в цій сфері зосереджена на отриманні максимальної військової переваги для сил НАТО в результаті використання океанографічних характеристик.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Група військової океанографії (MILOC)

складається з представників країн — членів НАТО, представників тих командувань НАТО, які зосереджені на морських питаннях, та представників Центру підводних досліджень при Командуванні об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації. Вона дає рекомендації Верховним командуванням НАТО. Підтримку Групі надає постійна підгрупа MILOC.

Група MILOC забезпечує відповідність військової океанографічної діяльності стратегії Альянсу. Повсякденна робота групи включає надання підтримки операціям та навчанням НАТО; розробку планів та політики в галузі військової океанографії; сприяння науково-дослідній океанографічній роботі та здійснення зв'язку з іншими групами в НАТО і країнах-членах, включно з тими, які несуть відповідальність у галузі метеорології та географії.

Група MILOC активно втілює нові концепції в галузі охорони довкілля та відповідає за вироблення концепції термінової морської екологічної оцінки НАТО. Ця методика залучає новітні технології, такі як комп'ютерне моделювання, найсучасніше сенсорне обладнання, тактичні засоби прийняття рішень та системні мережі для надання вчасної та дієвої підтримки військовим користувачам.

Група в своїй роботі також керується вимогами, що висувають стратегічне партнерство з Європейським Союзом, вдосконалене Партнерство заради миру та процес розширення НАТО, допомагає посилити трансатлантичну співпрацю.

Підгрупа MILOC вивчає питання за дорученням групи MILOC і в разі необхідності виробляє рекомендації та звіти. Група MILOC проводить засідання щорічно.

Країни — партнери НАТО заохочуються до участі в її роботі в рамках програми “Партнерство заради миру” (ПЗМ).

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

MILOC Group

Strategy Division

HQ SACLANT

7857 Blandy Road, Suite 1000

Norfolk, Virginia 23551-2490

USA

Tel: +1 757 445 3431

Fax: +1 757 445 3271

Website: www.saclant.nato.int

Розділ 45

Комунікаційно-інформаційні програми громадської дипломатії

Уряди країн — членів Альянсу несуть індивідуальну відповідальність за пояснення громадськості своєї політики національної оборони і безпеки, а також ролі, яку вони виконують як члени НАТО. Кожна країна також самостійно вирішує, які методи і ресурси застосовувати для інформування громадськості про політику і цілі НАТО. Усі уряди держав Альянсу визнають демократичне право своїх громадян знати про міжнародні структури, які є основою їхньої безпеки, та усвідомлюють важливість збереження розуміння і підтримки політики безпеки своєї країни суспільством.

Роль НАТО в сфері громадської дипломатії полягає в доповненні інформаційної діяльності, яка ведеться кожною країною і метою якої є пояснення громадськості політики і завдань Організації, і розвиток діалогу і порозуміння, які допомагають громадськості краще розібратись в питаннях безпеки, а також сприяння участі громадськості в конструктивних дебатах щодо безпеки. НАТО досягає цього розповсюджуючи інформацію і організовуючи програми для тих, хто формує громадську думку, — журналістів, представників академічних кіл і парламентських груп, молоді, освітян та інших цільових груп. Вона також стимулює безперервний процес обговорення і розвитку політики з питань міжнародної безпеки.

Бюджет громадської дипломатії НАТО забезпечує програми, що передбачають заходи у самій штаб-квартирі НАТО; заходи зовнішнього характеру, за які відповідає персонал НАТО; заходи, що проводяться під егідою урядових або неурядових організацій поза межами штаб-квартири, яким може надаватись концептуальна, практична або фінансова підтримка з боку НАТО та заходи, організовані іншими зовнішніми відомствами за прямої або непрямої підтримки з боку НАТО.

Цивільна діяльність у сфері комунікації та інформації може бути розділена на три основні сфери: преса і засоби масової інформації, зовнішні відносини і розповсюдження інформації в електронному або друкованому вигляді. Військовий радник з питань громадської інформації є речником голови Військового комітету і Міжнародного військового штабу. Призначений на цю посаду офіцер підтримує зв'язок з мережею керівників служб громадської інформації, які є офіційними речниками відповідних командувань, а через Комітет громадської дипломатії НАТО — з національними органами країн — членів Альянсу. Служба військового радника з питань громадської інформації адміністративно входить до складу Міжнародного військового штабу, але працює і з Міжнародним секретаріатом над питаннями координації і зв'язків.

• *Заходи щодо зв'язків із пресою і ЗМІ*

Брифінги для преси та інтерв'ю з вищими посадовими особами, фонові брифінги, можливість отримати фотографії, доступ до аудіо- і відеообладнання та послуг з електронної передачі даних — усе це слугує задоволенню потреб світових ЗМІ протягом року. Важливі події, такі як саміти або події в Альянсі, можуть привабити до штаб-квартири НАТО понад тисячу журналістів, яким потрібні адекватні ресурси. Подібні ж ресурси потрібні під час проведення важливих подій поза межами штаб-квартири, наприклад, під час проведення зустрічей на рівні міністрів і глав держав та урядів у інших країнах.

Речник і прес-офіцери працюють у тісних щоденних контактах з особистою канцелярією Генерального секретаря і надають Генеральному секретарю допомогу у зв'язках з пресою і ЗМІ. Вони підтримують регулярні контакти з журналістами, відповідаючи на їхні запитання, пояснюючи політику і оперативну діяльність НАТО та організовуючи візити і тури для представників преси. Організуються контакти для ЗМІ і з іншими високими посадовими особами. Журналістам, які відвідують заходи для преси, організовані НАТО, надається офіційна акредитація.

Щодня готуються підсумки і огляди репортажів міжнародної преси і пресових агентств, якими користуються співробітники Міжнародного секретаріату, Міжнародного військового штабу, національних делегацій країн — членів Альянсу і дипломатичні місії країн-партнерів. Інформаційні службовці і прес-офіцери також допомагають в організації офіційних візитів Генерального секретаря до цих країн.

• *Зовнішні зв'язки*

Інформаційні службовці допомагають розповсюджувати інформацію в багатьох країнах, виконуючи програми в країнах — членах НАТО і партнерах. Їхні програми передбачають візити до НАТО з метою ознайомлення і обговорення актуальних питань, конференції і семінари в різних країнах — членах НАТО і партнерах, підтримку навчань з моделювання ситуацій та заходів для молоді, а також допомогу парламентарям, представникам академічних кіл, журналістам та іншим відповідним цільовим групам у країнах їхньої відповідальності в отриманні доступу до потрібної їм публічно відкритої інформації про НАТО. За програмою візитів до 20 тис. осіб, що впливають на громадську думку, відвідують щорічно політичну штаб-квартиру Альянсу в Брюсселі для ознайомлення і обговорення з експертами Міжнародного секретаріату, Міжнародного військового штабу і національних делегацій усіх аспектів роботи і політики Альянсу.

На додаток до цього в країнах Альянсу готуються і проводяться заходи високого рівня, в яких беруть участь Генеральний секретар НАТО та інші вищі посадові особи Альянсу, виступаючи на конференціях, читаючи лекції, беручи участь у дебатах та інших заходах.

Багато інформаційних заходів НАТО мають інтерактивний двосторонній характер, що дозволяє Організації вивчати досвід аудиторій, з якими вона спілкується, визначати їхні інтереси і стурбованість та відповідати на їхні запитання. Велика увага приділяється ознайомленню з поглядами і оцінкою громадськості та спеціалізованих груп. Час від часу проводяться конференції під егідою Генерального секретаря і Відділу громадської дипломатії, на яких збираються експерти з міжнародних аналітичних центрів та відповідних національних інститутів.

Здебільшого інформаційні заходи спеціально пристосовані до потреб академічної аудиторії. Це конференції, семінари, візити студентів університетів, викладачів та експертів з аналітичних центрів, а також присудження премії імені Манфреда Вернера за краще есе — щорічний конкурс, заснований в 2005 році. Ці заходи допомагають встановити нові контакти і зміцнити традиційні зв'язки в широких академічних колах країн Альянсу і партнерів. Програма також допомагає координувати і виконувати багатонаціональні програми, спрямовані на поживлення дебатів з проблематики НАТО, вивчення політики Альянсу і поширення знань про його цілі та завдання серед академічних кіл.

• Розповсюдження інформації в електронному і друкованому вигляді

Офіційні тексти, які Альянс зазвичай розповсюджує у формі комюніке та заяв для преси, є офіційно узгодженими документами, що представляють узгоджену політичну орієнтацію країн Альянсу стосовно певних питань, або щодо питань колективної безпеки, які періодично аналізуються протягом року. Вони утворюють публічний архів Альянсу і дають змогу відстежити процес вироблення політики і еволюції рішень до політичних подій або обставин, до яких вони належать. Усі такі тексти друкуються двома офіційними мовами Альянсу — англійською і французькою, а часто й іншими мовами.

На додаток до цих документів Відділ громадської дипломатії розповсюджує заяви Генерального секретаря НАТО, який є головним речником Організації, а також тексти його промов і виступів інших вищих посадових осіб. Ці документи допомагають розібратися в політиці Альянсу, а також пояснюють цілі і підстави, які лежать в її основі.

Під егідою Генерального секретаря готується ряд друкованих і електронних публікацій — від збірок офіційних текстів і заяв до періодичних і неперіодичних видань. Ці публікації спрямовані на різні аудиторії, зокрема на тих, хто впливає на формування громадської думки, і на молодь. Вони мають поліпшити інформованість громадськості і допомогти у проведенні свідомого громадського обговорення відповідних аспектів політики безпеки. Це періодичні видання в Інтернеті (“НАТО Ревю”) і ряд посібників, брошур, брифінгів, бюлетенів та інших матеріалів на компакт-дисках і DVD, усі вони допомагають поліпшити інформованість громадськості й розуміння питань. Ці матеріали публікуються на веб-сторінці НАТО і друкуються двома офіцій-

ними мовами. На додаток залежно від ресурсів і вимог вони можуть також друкуватися мовами країн — членів НАТО, а також, досить часто, мовами багатьох країн-партнерів. НАТО також допомагає неурядовим організаціям у країнах-членах і партнерах Альянсу здійснювати видавничу діяльність.

На веб-сторінці НАТО вміщено усю відкриту для громадськості інформацію про Альянс. Разом з офіційними документами (договорами, комюніке, угодами і заявами), публікаціями, які можна замовити безпосередньо з веб-сторінки, та промовами і думками (статті та інтерв'ю), веб-сторінка НАТО пропонує останні новини для ЗМІ та зацікавленої аудиторії, а також освітні матеріали. Доступні також мультимедійні продукти (відеоконференції, зображення і аудіофайли), а користувачі Інтернету можуть надіслати свої запитання з тематики НАТО електронною поштою. Веб-сторінка НАТО також забезпечує інформування журналістів про брифінги для преси та заходи, які їх можуть цікавити (прес-тури, подорожі та візити).

У штаб-квартирі НАТО також працює бібліотека для співробітників штаб-квартири Альянсу, до якої після акредитації можуть також записатися студенти та дослідники. Бібліотека, що спеціалізується на питаннях безпеки та оборони, має багату колекцію з понад 20 тис. книжок та 200 періодичних видань. У ній також зберігаються важливі фонди з питань Атлантичного альянсу та холодної війни. Відвідувачі можуть отримати доступ до матеріалів бібліотеки, звернувшись до каталогу он-лайн за адресою: (<http://207.67.203.60/N10314UK/Index.asp>). Під егідою бібліотеки НАТО також функціонує мережа менших бібліотек, в яких зберігаються матеріали, зокрема на Балканах.

Відповідні політичні комітети та інші органи

Комітет громадської дипломатії відповідає за інформаційну політику та надання Північноатлантичній раді порад з відповідних питань. Комітет, який очолює помічник Генерального секретаря з питань громадської дипломатії, складається з представників національних делегацій при НАТО. Він також проводить регулярні засідання у форматі Ради євроатлантичного партнерства (РЕАП) за участю представників країн-партнерів, а періодично — з представниками контактних посольств у столицях країн-партнерів. Посольства країн — членів НАТО в цих країнах виконують функцію контактних на ротаційній основі.

НАТО має невелике **Регіональне інформаційне бюро в Рейк'явіку**, Ісландія. За винятком цього, інших регіональних інформаційних бюро НАТО в країнах Альянсу не існує.

У 1995 році до Москви прибув інформаційний службовець, а у лютому 2001 року в центрі міста відкрилося **Московське інформаційне бюро НАТО**, укомплектоване, фінансоване і кероване Відділом громадської дипломатії. Бюро організовує програми по усій країні, забезпечуючи російських громадян і організації інформацією, допо-

магаючи в проведенні досліджень та виконанні проектів з тематики, пов'язаної з НАТО і питаннями безпеки. Воно також забезпечує доступ до документів і публікацій. Багато з цих матеріалів, а також коментарі й аналітичні статті в рамках спільних проектів між НАТО і Росією з питань двосторонніх відносин, публікуються російською мовою.

У січні 1998 року в Москві в приміщенні Інституту наукової інформації суспільних наук (INICH) відкрився незалежний **Центр документації НАТО**. За підтримки Альянсу цей Центр забезпечує доступ до публікацій і документів, що стосуються питань безпеки, і видає бюлетень для академічних кіл та іншої зацікавленої аудиторії.

Центр інформації та документації НАТО відкрився у 1997 році в Києві. Як і Інформаційне бюро в Москві, він підпорядкований Відділу громадської дипломатії і організовує інформаційні програми в Україні, включно з подібними формами проектів і допомоги в дослідницькій діяльності, а також забезпечує доступ до документів і публікацій. Центр відіграє ключову роль у забезпеченні доступу до документації українською мовою, а також працює над тим, щоб його заходи і опубліковані матеріали висвітлювали спільну діяльність і підстави та статус особливого партнерства між Україною і НАТО. Центр розташований у приміщенні українського Інституту міжнародних відносин і забезпечує доступ до документації та проводить інші інформаційні заходи, такі як візити до НАТО і семінари.

Поряд з НАТО є ще ряд інших організацій і агентств, які відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до інформації про Альянс, розповсюдженні друкованих матеріалів, використанні переваг електронних засобів комунікації через Інтернет і реагуванні на запити громадськості. Це Бюро громадської інформації у країнах — членах Альянсу і партнерах, Парламентська асамблея НАТО (див. частину IX, розділ 32), неурядові організації та інститути і фонди.

Розділ 46

Наукові та екологічні програми громадської дипломатії

Цивільна наука довела свою високу ефективність як засобу міжнародного діалогу завдяки своїй універсальності й здатності створювати нові міжнародні мережі, а також забезпечуючи засоби пошуку відповідей на найважливіші питання. Вона також сприяє зближенню країн. Увага Програми НАТО “Безпека через науку” дедалі більше зосереджується на застосуванні науки до розв’язання питань безпеки, особливо на використанні потенціалу співпраці між науковцями з країн — членів НАТО і партнерів над розв’язанням специфічних завдань у сфері миру і безпеки, які постали внаслідок появи нових загроз.

• Програма НАТО “Безпека через науку”

Програма НАТО “Безпека через науку” спрямована на розвиток безпеки, стабільності й солідарності через застосування наукових підходів до розв’язання проблем. Співробітництво, створення мереж і розвиток потенціалу є засобами, які допомагають досягти цієї мети. Ще однією метою є сприяння демократичним реформам і підтримка економічного розвитку в країнах-партнерах НАТО, що перебувають на перехідному етапі. Програма також побудована таким чином, щоб допомогти молодому поколінню науковців накопичити досвід і взяти участь у підготовці.

За програмою науковцям надаються гранти для співпраці над пріоритетними дослідницькими питаннями. Програма також допомагає фінансуванню у створенні базової комп’ютерної інфраструктури для наукових кіл в країнах-партнерах. Заяви на підтримку досліджень з пріоритетних питань готуються спільно науковцями з країн — членів НАТО, партнерів і учасниць Середземноморського діалогу. Специфічні форми заявок на участь у механізмах підтримки можна знайти на веб-сайті програми (www.nato.int/science). Заявки можна подавати будь-коли, проте щороку встановлюються три терміни для подання заявок, які відповідають трьом засіданням наукових дорадчих рад, на яких такі заявки вивчаються.

Отже, цілі програми досягаються через гранти для співробітництва і створення комп’ютерних мереж:

➤ Гранти для співробітництва в пріоритетних сферах досліджень:

— гранти для співробітницьких зв’язків: гранти, які мають допомогти об’єднати ідеї та ресурси в рамках дослідницьких проєктів та створити спеціалізовані мережі;

— візити експертів: гранти, які дають змогу обмінятися досвідом у сфері дослідження;

— інститути передових студій: гранти для організації навчальних курсів високого рівня з метою ознайомлення аудиторії високої кваліфікації з найновішими досягненнями в даній сфері;

— лабораторії передових досліджень: гранти для організації експертних лабораторій, де інтенсивний, але неформальний обмін поглядами на питання з передових рубежів науки допомагає визначити напрями майбутньої діяльності;

— проекти “Науки заради миру”: гранти для співпраці над багаторічними проектами прикладних наукових досліджень у країнах-партнерах і учасниках Середземноморського діалогу;

— гранти для реінтеграції: дають змогу молодим науковцям, які працюють за кордоном в країнах-членах НАТО, після повернення реінтегруватись до наукових кіл своїх країн.

Гранти для співробітництва пропонуються для роботи в таких пріоритетних дослідницьких сферах, як “захист від терористів”, або “боротьба з іншими загрозами безпеці” та/або “пріоритети країни-партнера”. Проекти також можуть виконуватись на замовлення. Відомі проекти “згори-донизу”, це проекти або заходи в рамках “Науки заради миру”, які стали результатом роботи короткострокових груп експертів.

➤ Підтримка комп’ютерних мереж у країнах-партнерах:

— Гранти для підтримки дослідницької інфраструктури: допомагають дослідницьким установам у країнах-партнерах підвищити рівень і якість засобів телекомунікації;

— лабораторії передових досліджень мереж: гранти для організації лабораторій з гармонізації політики розвитку мереж на національному і міжнародному рівнях, або навчальних семінарів з поширення досвіду роботи кваліфікованих менеджерів мереж.

Цивільна наукова програма НАТО забезпечила ряд дослідницьких і освітніх установ у країнах-партнерах необхідною мережевою інфраструктурою для доступу до Інтернету. Створено мережі для поліпшення доступу науковців до Інтернету на сході Росії та в Україні, а також національні мережі у Молдові та колишній Югославській Республіці Македонія*. Найбільшим і найамбіційнішим проектом НАТО в цій сфері є проект “Віртуальний Шовковий шлях”, який забезпечує супутниковим доступом до Інтернету академічні та наукові кола на Південному Кавказі і в Центральній Азії. Ця мережа нещодавно була поширена і на Афганістан.

Гранти для розвитку комп’ютерних мереж мають інші цілі, ніж гранти для розвитку співпраці, і тому не належать до пріоритетних дослідницьких сфер. Вони

стосуються розвитку базової інфраструктури мереж у країнах-партнерах, яким особливо не вистачає мережевих комп'ютерних можливостей.

➤ Наукова співпраця між НАТО і Росією

У рамках програми НАТО “Безпека через науку” створено спеціальну програму підтримки співпраці між науковцями з Росії та їхніми колегами з країн — членів НАТО. Науковий комітет Ради Росія — НАТО підготував план дій, який забезпечує співпрацю у шести пріоритетних сферах, пов'язаних з безпекою: виявлення вибухових речовин, психологічні і соціальні наслідки тероризму, прогнозування і запобігання катастрофам, захист від ХБРЯ зброї, комп'ютерна безпека і безпека транспорту.

Заявки на підтримку спільних заходів з цієї тематики між російськими науковцями та їхніми колегами з держав Альянсу можна подавати до НАТО. Серед механізмів підтримки — проекти в рамках “Науки заради миру”, гранти для співробітницьких зв'язків, візити експертів, інститути передових студій (ASI) і лабораторії передових досліджень (ARW). ASI і ARW, як правило, відбуваються у Росії.

Російські науковці також можуть брати участь в основній програмі співпраці у рамках Ради євроатлантичного партнерства.

➤ Фонди, нагороди і премія “Наукове партнерство НАТО”

Співдиректори ASI і ARW НАТО мають у своєму розпорядженні фонди НАТО, які можуть використовувати на підтримку відібраних учасників з країн — членів НАТО, партнерів і учасниць Середземноморського діалогу. Календар засідань, який постійно оновлюється, можна побачити на веб-сторінці програми, а запити на участь необхідно подавати співдиректорам.

В основному результати діяльності, яка користується підтримкою програми “Безпека через науку”, публікуються і оприлюднюються для ознайомлення або в наукових журналах, або в публікаціях “Наукової серії НАТО”, яка присвячена результатам ASI і ARW. Каталоги публікацій “Наукової серії НАТО” можна знайти на веб-сторінці програми.

За досягнення у науковій співпраці науковцям з держав НАТО і країн-партнерів у рамках діяльності, яка підтримується програмою, вручається щорічна премія. Премія “Наукове партнерство НАТО” була заснована в 2002 році і урочисто вручається переможцям Генеральним секретарем НАТО.

➤ Виконання програми

Програмою керують співробітники Міжнародного секретаріату НАТО при штаб-квартирі Альянсу в Брюсселі. Програма стосується двох сфер: програм співпраці і

загроз та викликів. Помічник Генерального секретаря з громадської дипломатії є головою Наукового комітету. За діяльність у рамках наукової співпраці відповідає заступник помічника Генерального секретаря.

Рада євроатлантичного партнерства (РЕАП) забезпечує загальні рамки для консультацій в НАТО з питань політики і безпеки за участю країн — учасниць РЕАП, зокрема з питань співпраці в рамках програми НАТО “Безпека через науку”. Науковий комітет Ради Росія — НАТО, створений Радою, підтримує, заохочує і координує спільні проекти між науковцями і експертами з країн — членів НАТО і Росії.

Науковці з країн — учасниць Середземноморського діалогу можуть брати участь у спільних заходах у пріоритетних сферах досліджень, зокрема: в проектах “Науки заради миру”, грантах для розвитку співробітницьких зв’язків, візитах експертів, інститутах передових студій, лабораторіях передових досліджень, грантах для підтримки дослідницької інфраструктури і лабораторіях дослідження мереж. Заявки мають подаватись спільно з науковцями з однієї або кількох держав Альянсу, яких нині 26.

➤ Розвиток програми

Програма започаткована у 1956 році, коли Північноатлантична рада ухвалила Звіт з невійськового співробітництва в НАТО, підготовлений міністрами закордонних справ Канади, Італії і Норвегії (відомий як “Звіт трьох мудреців”). У Звіті зауважується, що науково-технічний прогрес може бути вирішальним для визначення безпеки держав та їхньої позиції у світі. У ньому зазначено, що наука і техніка є сферою особливих інтересів атлантичної громади, отже, наукову програму НАТО було розпочато для сприяння науковій співпраці.

Протягом наступних 40 років підтримувались різні форми співпраці між науковцями з країн Альянсу, спрямовані на встановлення високих наукових стандартів. З початку 90-х років по закінченні холодної війни програма поступово відкривалася для учасників з країн — нечленів НАТО. З 1999 року підтримується співпраця майже виключно між науковцями з країн — членів НАТО і дослідниками з країн-партнерів або з країн Середземноморського діалогу. Подальші фундаментальні зміни, зосередження підтримки на спільних проектах у сфері безпеки було запроваджено в 2004 році у відповідь на загрозу з боку міжнародного тероризму та інші загрози безпеці сучасного світу. Програма, яка раніше називалась “Науковою програмою НАТО”, була перейменована на програму НАТО “Безпека через науку”, що віддзеркалює її нову місію. З 2004 року НАТО співпрацює через цю програму і Комітет з проблем сучасного суспільства (див. далі) з Ініціативою у сфері довкілля і безпеки (ENVSEC) за участю Екологічної програми ООН (UNEP), Програми розвитку ООН (UNDP) та Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). НАТО також бере участь у спільній діяльності з Європейським науковим фондом

(ESF) та Міжнародною асоціацією сприяння співпраці з науковцями з нових Незалежних Держав колишнього Радянського Союзу (INTAS).

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

Programme for Security through Science

Public Diplomacy Division

NATO Headquarters

1110 Brussels

Belgium

Tel: +32 2 707 4111

Fax: +32 2 707 4232

Email: science@hq.nato.int

Website: www.nato.int/science

• Проблеми сучасного суспільства

Метою діяльності НАТО за програмою, відомою як “Проблеми сучасного суспільства”, є, серед іншого, розв’язання таких питань як нетрадиційні загрози безпеці, нові ризики, які можуть викликати економічну, соціальну та політичну нестабільність, і запобігання конфліктам у контексті нестачі ресурсів. Ця програма відрізняється від програми “Безпека через науку”, описаної вище, і має інші завдання, принципи фінансування і робочі методи.

Програма була ініційована Північноатлантичною радою у 1969 році з початковою метою розв’язання проблем екології країн — членів Альянсу та підвищення якості життя їх населення. З часом до цієї діяльності приєдналися країни-партнери та фахівці з країн-учасниць Середземноморського діалогу, а останнім часом дедалі більше уваги приділяється новим питанням, що впливають на безпеку. Комітет з проблем сучасного суспільства (CCMS) є унікальним форумом для обміну знаннями і досвідом з технічних, наукових і політичних аспектів суспільних і екологічних питань у цивільних і військових сферах сучасного суспільства.

Програма спрямована на розв’язання проблем екологічної безпеки і суспільства, які вже вивчаються на національному рівні, і, об’єднуючи досвід і технології, які мають країни — члени НАТО і партнери, повинна допомогти достатньо швидко зробити правильні висновки і виробити рекомендації до дій на користь усіх. Серед її головних завдань — зменшення впливу військової діяльності на довкілля, проведення регіональних досліджень, зокрема транскордонних, запобігання конфліктам внаслідок нестачі ресурсів, додання ризиків для довкілля і для суспільства, які з’являються останнім часом і можуть викликати економічну, культурну і політичну нестабільність, також боротьба з нетрадиційними загрозами безпеці.

Принциповим критерієм ініціювання заходів є заінтересованість достатньої кількості країн у колективній роботі над тематикою, пов'язаною з проблемами сучасного суспільства, та їх бажання виділити для цього необхідні ресурси. Робота виконується децентралізовано, головним чином через пілотні дослідження тривалістю від трьох до п'яти років та короткотермінові проекти тривалістю 12–18 місяців, які усі фінансуються на національному рівні. Заходи також передбачають організацію тематичних лабораторій, а також спільне фінансування міжнародних конференцій і семінарів. Технічні звіти, які оприлюднюються в рамках CCMS, призначені для безоплатного розповсюдження серед широких кіл громадськості.

Серед проектів, які виконуються останніми роками, — системи екологічного менеджменту у військовому секторі, очищення і повторне використання колишніх військових об'єктів, оцінка ризику від наслідків чорнобильської катастрофи, екологічні проблеми в Каспійському морі, прийняття екологічних рішень заради сталого розвитку в Центральній Азії і безпека харчової мережі. Комітет дедалі більше уваги приділяє тим аспектам науково-технічного розвитку, які пов'язані з безпекою у сферах, визначених як важливі для спільної безпеки міжнародного співтовариства.

З 1995 року на основі Інтернету діє Клірингова система CCMS, що сприяє доступу до екологічних баз даних та дає учасникам можливість отримувати, організовувати, зберігати і розповсюджувати екологічну інформацію, яка цікавить усіх. Технічні звіти про пілотні дослідження і проекти CCMS публікуються, а інформація, пов'язана з діяльністю CCMS, розповсюджується через відповідну веб-сторінку.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NATO — CCMS
Public Diplomacy Division
NATO Headquarters
1110 Brussels
Belgium
Tel: +32 2 707 4850
Fax: +32 2 707 4232
Email: ccms@hq.nato.int
Website: www.nato.int/ccms

Відповідні політичні комітети, організації й агентства

Загальне керівництво програмою НАТО “Безпека через науку” здійснює **Науковий комітет НАТО**, до якого входять представники країн — членів Альянсу, що працюють у сфері наукової політики і призначаються урядами або незалежними національними науковими установами. Комітет, який проводить свої засідання, як правило тричі на рік, очолює помічник Генерального секретаря з питань громадської

дипломатії. Одне з таких засідань відбувається у форматі Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП), де до представників країн Альянсу приєднуються їхні колеги з країн-партнерів. Двічі на рік для обговорення спільних питань наукової сфери Комітет також проводить засідання у форматі Ради Росія — НАТО (РРН).

Допомогу в оцінці й відборі кандидатів на підтримку наукового комітету надають дорадчі комісії, членів яких комітет вибирає з-поміж представників міжнародних наукових кіл. У роботі дорадчих комісій як спостерігачі беруть участь представники країн-партнерів і країн — учасниць Середземноморського діалогу.

Комітет з проблем сучасного суспільства збирається двічі на рік у форматі пленарного засідання і щорічно, спільно з країнами-партнерами, у форматі Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) під головуванням помічника Генерального секретаря з питань громадської дипломатії. Він складається в основному з національних представників, які мають відповідну кваліфікацію і відповідають за національні програми захисту довкілля. Комітет дає унікальну можливість обмінятися досвідом і знаннями з технічних, наукових і політичних аспектів суспільних і екологічних питань у цивільній та військовій сферах у країнах Альянсу і членах РЄАП. У 2000 році завдання CCMS були оновлені з метою адаптації програми до нових місій НАТО.

Комітет двічі на рік збирається також у форматі Ради Росія — НАТО для перегляду питань політики і виконання плану дій. У рамках плану дій Ради визначено 12 тем для співпраці, серед яких екологічні питання оборонного характеру. Науковий комітет і CCMS створили спеціальну Спільну робочу групу Україна — НАТО з питань наукової та екологічної співпраці для обговорення можливості розширення участі українських фахівців у діяльності CCMS і програмі “Безпека через Науку”.

Розділ 47

Науково-технічна діяльність

Підтримка і проведення взаємних досліджень та обмінів інформацією з метою ефективного використання національних науково-технічних досягнень в оборонній галузі є необхідним елементом забезпечення військових потреб Альянсу, технічного прогресу і надання рекомендацій відповідальним за прийняття рішень у НАТО і в країнах Альянсу. Ці завдання потребують активної праці національних експертів і координації діяльності різних установ НАТО, що працюють над питаннями науково-технічної діяльності у різних сферах знань.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Організація з науково-технічних розробок НАТО (RTO) відповідає за інтеграцію керівництва та координацію науково-технічної діяльності НАТО в оборонній галузі, проведення та сприяння спільним дослідженням і обміну технічною інформацією на міжнародному рівні, розробку довгострокової стратегії НАТО в цій галузі, надання загальних рекомендацій з питань науково-технічної діяльності.

Організація з науково-технічних розробок продовжує розвивати співпрацю в галузі оборонних науково-технічних розробок, яка була розпочата Дорадчою групою з аерокосмічної науково-технічної діяльності та Оборонною дослідницькою групою, які об'єдналися і створили нову організацію. RTO підпорядкована як Військовому комітету, так і Нараді національних керівників у галузі озброєнь. До неї входять Комісія з питань науково-технічної діяльності, яка відповідає за визначення політики НАТО в науково-технічній сфері, та допоміжне Управління науково-технічних розробок зі штаб-квартирою в Нейї, Франція. Увесь спектр питань науково-технічної діяльності охоплюють сім комісій з таких проблем:

- досліджень, аналізу та моделювання;
- систем, концепцій та інтеграції;
- сенсорної та електронної техніки;
- інформаційних систем;
- прикладної технології транспортних засобів;
- людського фактора і медицини;
- Група НАТО з моделювання та імітації.

Кожна комісія складається з національних представників, серед яких висококваліфіковані науковці. Комісії підтримують зв'язки з військовими користувачами

та іншими органами НАТО. Науково-технічна робота RTO здійснюється технічними групами, які створюються на певний період для виконання конкретних завдань. Технічні групи організують семінари, симпозиуми, польові випробування, лекції та навчальні курси і забезпечують існування мережі експертів. Вони також відіграють важливу роль у довгостроковому плануванні.

Для полегшення контактів з військовими користувачами та іншими елементами НАТО частина персоналу RTA розташована у Відділі технологічних досліджень та зв'язків з промисловістю у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. Цей штат забезпечує зв'язок з Міжнародним військовим штабом та підрозділом оборонного забезпечення Міжнародного секретаріату. Координація зусиль, спрямованих на співробітництво з партнерами, також здійснюється з Брюсселя.

Для координації дослідницької та технологічної діяльності з іншими елементами структури НАТО представники RTO беруть участь у відповідних комісіях та у засіданнях керівних органів, таких як Рада консультацій, управління і командування (КУК) НАТО та Науковий комітет НАТО. Створено Дорадчу комісію з науково-технологічних питань, яка забезпечує Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації незалежними рекомендаціями з технічних питань, пов'язаних з трансформацією військових засобів НАТО. Генеральний менеджер агентства КУК НАТО та директор Центру підводних досліджень є неофіційними членами комісії з науково-технологічних питань. Координація науково-технологічної діяльності з країнами-членами здійснюється через національних координаторів, які також допомагають в організації таких заходів, як симпозиуми, засідання комісії, цикли лекцій та консультативні візити.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

Research and Technology Agency (RTA)

BP 25

F-92201 Neuilly sur Seine

France

Tel: +33 1 55 61 22 00

Fax: +33 1 55 61 22 98/99

Email: mailbox@rta.nato.int

Website: www.rta.nato.int

Розділ 48

Стандартизація

Стандартизація робить надзвичайно важливий внесок у спільну оперативну ефективність збройних сил Альянсу і дає можливість краще скористатись економічними ресурсами. Значні зусилля докладаються до вдосконалення співпраці та уникнення дублювання при науковому, технологічному, виробничому, матеріально-технічному забезпеченні та закупівлі оборонних систем. Це досягається головним чином через підтримку стандартизаційних угод НАТО (STANAG). Впровадження цих угод допомагає країнам досягти потрібного рівня оперативної сумісності й краще виконувати спільні стратегічні, оперативні і тактичні завдання, розуміти і виконувати командні процедури та ефективніше користуватися матеріально-технічною базою і оснащенням.

Відповідні політичні комітети, організації і агентства

Головним органом вироблення політики у сфері стандартизації є **Організація НАТО зі стандартизації (NSO)**, яка має на меті зробити стандартизацію невід'ємним елементом планування в Альянсі і виконує функцію координатора діяльності вищих органів НАТО, які працюють над вимогами до стандартизації. NSO включає Комітет НАТО зі стандартизації, штабну Групу НАТО зі стандартизації та Управління стандартизацією НАТО.

З появою нових загроз і заходів, які НАТО здійснює з метою адаптації до них своїх можливостей і засобів, змінились оперативні вимоги до збройних сил. Ці зміни великою мірою сприяли посиленню оперативної сумісності у сфері матеріального забезпечення, доктрини, тактики, тренування, зв'язку та багатьох інших сферах, де оперативна сумісність збройних сил і систем їх підтримки є одним із головних чинників успіху. Метою стандартизації є досягнення необхідного критичного рівня оперативної сумісності в усіх цих сферах.

Роль NSO полягає у поліпшенні сумісності та забезпеченні здатності сил Альянсу ефективно навчатись, тренуватись та діяти спільно, а в разі необхідності, і з силами країн-партнерів та інших держав, під час виконання доручених їм завдань. Це досягається через гармонізацію і координацію зусиль у галузі стандартизації поміж країн — членів Альянсу і підтримку заходів зі стандартизації. Від імені Військового комітету НАТО вона також займається розробкою, координацією і оцінкою оперативної стандартизації.

Політика Альянсу полягає в тому, що національне керівництво та керівництво НАТО повинні розробляти, узгоджувати і впроваджувати концепції, доктрини, процедури і структури, які їм забезпечать і дадуть змогу підтримувати сумісність.

Це потребує досягнення необхідного рівня відповідності, взаємозамінності або уніфікації в оперативній, процедурній, матеріально-технічній та адміністративній галузях.

Організація НАТО зі стандартизації була створена Північноатлантичною радою у січні 1995 року і реструктурована у 2000 році за результатами Огляду стану стандартизації, який було виконано на вимогу рішень щодо трансформації Альянсу, прийнятих на Вашингтонському саміті у 1999 році.

Комітет НАТО зі стандартизації (NCS) є вищим підзвітним Раді органом НАТО з усіх питань стандартизації.

Підтримку Комітету надає Група представників NCS (NCSREP), які забезпечують гармонізацію та напрями роботи на рівні делегацій за загального керівництва з боку Комітету. NCSREP зосереджує свою діяльність на гармонізації стандартів між НАТО і національними органами, а також на сприянні взаємодії між ними у цій галузі.

Комітет НАТО зі стандартизації очолює Генеральний секретар, представлений, як правило, двома постійними співголовами, а саме, помічником Генерального секретаря з оборонного забезпечення та директором Міжнародного військового штабу. З вересня 2000 року країни-партнери активно залучаються до роботи NCS.

Штабна група НАТО зі стандартизації (NSSG) підпорядкована Комітетові НАТО зі стандартизації. Її головним завданням є гармонізація політики та процедур в галузі стандартизації та координація діяльності установ НАТО в цій галузі. Вона відповідає за зв'язки на штабному рівні та підготовку відповідної документації, серед іншого, роблячи свій внесок у формулювання Верховними командуваннями “Вимог до військової стандартизації” та розробку цілей стандартизації для “Програми стандартизації НАТО”. До неї входять представники Верховних командувань і співробітники Міжнародного військового штабу та Міжнародного секретаріату, які допомагають уповноваженим з питань стандартизації органам. Ці органи є вищими органами в НАТО, які мають повноваження доручати підпорядкованим їм групам виробляти Стандартизаційні угоди (STANAG) та Публікації Альянсу (AP) на підтримку таких угод, зокрема це Військовий комітет, Нарада національних керівників з питань озброєнь, Нарада керівників служб матеріально-технічного забезпечення країн НАТО та Рада НАТО з питань консультацій, управління та командування. У роботі NSSG також беруть участь штатні представники інших органів та організацій.

Управління стандартизації НАТО (NSA) є єдиним інтегрованим органом, створеним Північноатлантичною радою, який включає як військовий, так і цивільний персонал. Управління відповідає перед Комітетом НАТО зі стандартизації за координацію питань в усіх сферах стандартизації. NSA визначає процедури, плани та виконавчі функції у галузі стандартизації в Альянсі. Управління також відповідає за підготовку засідань NCS, NCSREP та NSSG, загальне адміністрування Угод зі стандартизації (STANAG) та Публікацій Альянсу (AP).

Управління стандартизації НАТО також надає підтримку загальновійськовим, морським, сухопутним, авіаційним і медичним комісіям зі стандартизації, кожна з яких функціонує як уповноважений орган з оперативної стандартизації, включно з доктриною, як цього вимагає Військовий комітет. Комісії родів військ також відповідають за розробку оперативних та процедурних стандартів поміж країн — членів НАТО. Як і інші уповноважені органи, вони розробляють прикладні STANAG і AP спільно з країнами — членами Альянсу та військовими командуваннями НАТО.

Управління стандартизації НАТО також допомагає Бюро координації термінології в НАТО. Це Бюро було створено під егідою NCS і керує Програмою термінології в НАТО та наглядає за Політикою стандартизації у сфері термінології в НАТО, в якій викладено загальні принципи і відповідальність, а також за процесом стандартизації термінології в цілому.

Директор NSA відповідає за поточну роботу п'яти відділів, а саме: політики та вимог, об'єднаного, військово-морського, сухопутного та військово-повітряного відділів. Відділи родів військ забезпечують кадрову підтримку відповідним комісіям і відповідають за моніторинг та гармонізацію діяльності щодо стандартизації у відповідних галузях.

Комісії, до яких входять по одному представнику від країни, працюють у форматі постійної сесії і формально зустрічаються щомісячно. Як правило, рішення приймаються на засадах однастайності. Проте, оскільки стандартизація є процесом добровільним, угода може ґрунтуватись і на рішенні більшості країн-учасниць тієї чи іншої Стандартизаційної угоди. Головні командування НАТО мають своїх представників у складі кожної комісії.

Додаткову інформацію можна отримати за адресою:

NATO Standardization Agency

NATO Headquarters

1110 Brussels

Belgium

Tel: +32 2 707 5576

Fax: +32 2 707 5718

Email: nsa@hq.nato.int

Website: <http://nsa.nato.int>

Додаток 1

Скорочення

Додаток 1

Скорочення¹

AAP

Адміністративна документація НАТО
(*Allied Administrative Publication*)

AAYPPL

Атлантична асоціація молодих
політиків (*Atlantic Association
of Young Political Leaders*)

ABM

Договір про протиракетну оборону
1972 (ПРО, 1972) (*Anti-Ballistic
Missile-ABM Treaty of 1972*)

AC

Комітет Альянсу (*Alliance Committee*)

ACCIS

Автоматизована інформаційна
система командування і управління
(*Automated Command and Control
Information System*)

ACCS

Система повітряного командування і
управління (*Air Command and Control
System*)

ACO

Оперативне командування об'єднаних
збройних сил НАТО (*Allied Command
Operations*)

ACT

Командування об'єднаних збройних
сил НАТО з питань трансформації
(*Allied Command Transformation*)

ADP

Автоматизована обробка даних
(*Automated Data Processing*)

ADREP

Представник ППО
(*Air Defence Representative*)

AEC

Атлантичний освітній комітет
(*Atlantic Education Committee*)

AEW&CS

Система раннього повітряного
попередження і управління
(*Airborne Early Warning
and Control System*)

AGARD

Дорадча група з аерокосмічних
досліджень (реорганізована під егідою
Організації з наукових досліджень
і технологій — RTO, як Агентство
наукових досліджень і технологій)
(*Advisory Group for Aerospace
Research and Development
(reorganised under the NATO*

¹ Цей перелік містить більшість акронімів, що зустрічаються у даному Довіднику, та інші часто вживані скорочення. Проте він не охоплює всі акроніми, що використовуються в рамках НАТО.

Research and Technology Organisation (RTO) as the Research & Technology Agency)

AGS

Наземне спостереження Альянсу
(*Alliance Ground Surveillance*)

AGS SC

Керівний комітет AGS
(*AGS Steering Committee*)

АНWG

Тимчасова (спеціальна) робоча група
(*Ad Hoc Working Group*)

AJP

Спільна документація НАТО
(*Allied Joint Publication*)

ALCM

Крилата ракета повітряного базування
(*Air-Launched Cruise Missile*)

ALP

Документація НАТО з матеріально-технічного забезпечення
(*Allied Logistic Publication*)

ALTBMD SC

Керівний комітет активної системи поетапної тактичної оборони від балістичних ракет
(*Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence Steering Committee*)

AOR

Зона відповідальності
(*Area of Responsibility*)

AP

Документація НАТО
(*Allied Publication*)

APAG

Дорадча група з питань атлантичної політики
(*Atlantic Policy Advisory Group*)

AQAP

Документація НАТО з питань забезпечення якості
(*Allied Quality Assurance Publication*)

ARW

Лабораторія передових досліджень (Наукова програма НАТО) (*Advanced Research Workshop (NATO Science Programme)*)

ASG

Помічник Генерального секретаря
(*Assistant Secretary General*)

ASI

Інститут передових студій (Наукова програма НАТО) (*Advanced Study Institute — NATO Science Programme*)

ASR

Вимоги Альянсу в галузі стандартизації (*Alliance Standardization Requirements*)

ASW

Протичовнова оборона
(*Anti-Submarine Warfare*)

ASZ

Зона безпеки польотів
(*Air Safety Zone*)

ATA
Асоціація Атлантичного договору
(*Atlantic Treaty Association*)

ATMG
Група управління повітряним рухом
(*Air Traffic Management Group*)

AWACS
Система повітряного попередження
і управління (*Airborne Warning
and Control System*)

BICES
Система збору і використання
інформації з поля бою (*Battlefield
Information Collection and
Exploitation System*)

BMEWS
Система раннього виявлення
балістичних ракет (*Ballistic Missile
Early Warning System*)

BoD
Рада директорів
(*Board of Directors*)

BTWC
Конвенція про біологічну і токсичну
зброю (*Biological and Toxin Weapons
Convention*)

C&EE
Центральна і Східна Європа
(*Central and Eastern Europe*)

C3
Консультації, управління і контроль
(КУК) (*Consultation, Command
and Control*)

CALS
Безперебійне матеріально-технічне
постачання та підтримка
експлуатаційного ресурсу
(*Continuous Acquisition and Life-cycle
Support*)

CAPC
Комітет планування цивільної авіації
(*Civil Aviation Planning Committee*)

CAPS
Система планування звичайних
озброєнь (*Conventional Armaments
Planning System*)

CAS
Безпосередня авіаційна підтримка
(*Close Air Support*)

CASG
Група безпеки боєприпасів CNAD
(*CNAD Ammunition Safety Group*)

CBC
Цивільний бюджетний комітет
(*Civil Budget Committee*)

CBM
Заходи зміцнення довіри
(*Confidence-Building Measure*)

CBRN
Хімічна, біологічна, радіологічна
і ядерна (ХБРЯ) зброя
(*Chemical, Biological, Radiological
and Nuclear weapons*)

CCC
Група координації використання сил
і засобів (*Capabilities Coordination Cell*)

CCMS

Комітет з проблем сучасного суспільства
(*Committee on the Challenges of Modern Society*)

CCPC

Комітет планування цивільних комунікацій (*Civil Communications Planning Committee*)

CDE

Конференція, присвячена заходам зміцнення безпеки і довіри та роззброєнню в Європі
(*Conference on Confidence- and Security-Building Measures and Disarmament in Europe*)

CEP

Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій
(*Civil Emergency Planning*)

CEPMA

Агентство з управління Центральноєвропейськими трубопроводами
(*Central Europe Pipeline Management Agency*)

CEPMO

Організація з управління Центральноєвропейськими трубопроводами (Central Europe Pipeline Management Organisation)

CEPS

Центральноєвропейська система трубопроводів (*Central Europe Pipeline System*)

CESDP

Спільна європейська політика безпеки і оборони (*Common European Security and Defence Policy*)

CFE

Звичайні збройні сили в Європі — 33СЄ — (Договір 1990 р.)
(*Conventional Armed Forces in Europe (CFE Treaty of 1990)*)

CFSP

Спільна зовнішня політика і політика безпеки (*Common Foreign and Security Policy*)

CHOD

Начальник Генерального штабу
(*Chief of Defence*)

CIMIC

Цивільно-військова співпраця
(*Civil-Military Cooperation*)

CIOMR

Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу медичної служби
(*Interallied Confederation of Medical Reserve Officers*)

CIOR

Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу (*Interallied Confederation of Reserve Officers*)

CIS

Співдружність Незалежних Держав — СНД — (*Commonwealth of Independent States*)

CIS

Системи зв'язку та інформаційні системи (*Communication and Information Systems*)

CJTF

Багатонаціональні об'єднані оперативно-тактичні сили — BOOTC — (*Combined Joint Task Force*)

CLG

Гранти для розвитку співробітницьких зв'язків (*Collaborative Linkage Grant*)

C-M

Меморандум Ради (*Council Memorandum*)

CMC

Голова Військового комітету (*Chairman of the Military Committee*)

CMTF

Цивільно-військова оперативна група (*Civil-Military Task Force*)

CMX

Навчання з врегулювання криз (*Crisis Management Exercise*)

CNAD

Нарада національних керівників у галузі озброєнь (*Conference of National Armaments Directors*)

CNIS

Системи зв'язку, навігації та ідентифікації (*Communication, Navigation and Identification Systems*)

CNS

Група зв'язку, навігації та ідентифікації (*Communications, Navigation and Surveillance Group*)

COEC

Комітет Ради з операцій та навчань (*Council Operations and Exercise Committee*)

COMCEN

Центр зв'язку (*Communication Centre*)

COMEDS

Комітет керівників військово-медичних служб країн НАТО (*Committee of the Chiefs of Military Medical Services in NATO*)

CP

Пакет наявних ресурсів (*Capability Package*)

CPC

Комітет цивільного захисту (*Civil Protection Committee*)

CPC

Центр запобігання конфліктам (*Conflict Prevention Centre*)

CPD

Комітет громадської дипломатії (*Committee on Public Diplomacy*)

CPX

Командно-штабні навчання (*Command Post Exercise*)

CSBM

Заходи зміцнення довіри й безпеки
(*Confidence- and Security-Building Measure*)

CSCE

Нарада з безпеки і співробітництва в Європі, НБСЄ (у січні 1995 р. перейменована на Організацію з безпеки і співробітництва у Європі — ОБСЄ)
(*Conference on Security and Co-operation in Europe (from January 1995, Organization on Security and Co-operation in Europe, or OSCE)*)

CST

Переговори про збереження постійного рівня чисельності та озброєнь звичайних збройних сил
(*Conventional Stability Talks*)

CTBT

Договір про цілковиту заборону ядерних випробувань
(*Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty*)

CUSRPG

Регіональна планова група Канада — США (*Canada–United States Regional Planning Group*)

CWC

Конвенція про заборону хімічної зброї (1993р.) (*Chemical Weapons Convention*) (1993)

DCA

Літак подвійного призначення
(*Dual-Capable Aircraft*)

DCI

Ініціатива з обороноздатності
(*Defence Capabilities Initiative*)

DCMC

Заступник голови Військового комітету
(*Deputy Chairman of the Military Committee*)

DGP

Оборонна група вищого рівня з питань розповсюдження зброї масового знищення
(*Senior Defence Group on Proliferation*)

DI

Відділ інвестицій в оборону
(*Defence Investment Division*)

DIMS

Директор Міжнародного військового штабу (МВШ) (*Director, International Military Staff — IMS*)

DPC

Комітет оборонного планування
(*Defence Planning Committee*)

DPP

Відділ оборонної політики і планування
(*Defence Policy and Planning Division*)

DPQ

Анкета оборонного планування
(*Defence Planning Questionnaire*)

DRC

Комітет оборонного аналізу
(*Defence Review Committee*)

DRG

Група оборонних досліджень
(увійшла до складу Організації
науково-технічної діяльності НАТО)
(*Defence Research Group — absorbed
into the NATO Research and
Technology Organisation — RTO*)

DSACEUR

Заступник Верховного
головнокомандувача об'єднаних
збройних сил НАТО в Європі (*Deputy
Supreme Allied Commander Europe*)

EADRCC

Євроатлантичний центр координації
реагування на катастрофи
(*Euro-Atlantic Disaster Response
Coordination Centre*)

EADRU

Євроатлантичний підрозділ
реагування на катастрофи
(*Euro-Atlantic Disaster Response Unit*)

ЕАФ

Збройні сили сторін
(*Entity Armed Forces*)

ЕАРС

Рада євроатлантичного партнерства
(РЄАП) (*Euro-Atlantic Partnership
Council*)

ЕАРВП

Робочий план євроатлантичного
партнерства (*Euro-Atlantic Partnership
Work Plan*)

ЕМ

Виконавчо-керівний відділ
(*Executive Management Division*)

ЕРС

Політична співпраця в Європі
(*European Political Cooperation*)

ЕСА

Європейське космічне агентство
(*European Space Agency*)

ЕСДІ

Власне Європейська система
безпеки та оборони
(*European Security and Defence
Identity*)

ЕСДП

Європейська політика безпеки
і оборони (*European Security
and Defence Policy*)

ЕУ

Європейський Союз
(*European Union*)

ЕВ

Радіoeлектронна боротьба
(*Electronic Warfare*)

ЕВГ

Виконавча робоча група
(*Executive Working Group*)

FORACS

Пункти НАТО з перевірки сенсорного
обладнання та точності систем
озброєнь ВМС (*NATO Naval Forces
Sensors and Weapons Accuracy
Check Sites*)

ФРС

Фінансові правила та процедури
(*Financial Rules and Procedures*)

GLCM
Крилата ракета наземного базування
(*Ground-Launched Cruise Missile*)

GNW
Група з ядерних озброєнь
(*Group on Nuclear Weapons*)

GSZ
Наземна зона безпеки
(*Ground Safety Zone*)

HLG
Група високого рівня
(*High-Level Group*)

HLSG
Керівна група високого рівня
(*High-Level Steering Group*)

HLTF
Спеціальна група високого рівня
(*High-Level Task Force*)

HNS
Підтримка з боку країни-господаря
(*Host Nation Support*)

IATA
Міжнародна асоціація повітряного
транспорту (*International Air Transport
Association*)

ICAO
Міжнародна організація цивільної
авіації — ІКАО. (*International Civil
Aviation Organisation*)

ICB
Міжнародні торги на конкурсних засадах
(*International Competitive Bidding*)

ICBM
Міжконтинентальна балістична ракета
(*Intercontinental Ballistic Missile*)

ICI
Стамбульська ініціатива співпраці
(*Istanbul Cooperation Initiative*)

ICIG
Група Стамбульської ініціативи
співпраці
(*Istanbul Cooperation Initiative Group*)

ICRC
Міжнародний комітет Червоного
Хреста
(*International Committee of the Red
Cross*)

ICTY
Міжнародний трибунал з питань
колишньої Югославії
(*International Criminal Tribunal for the
former Yugoslavia*)

IFOR
Сили втілення — ІФОР (Боснія
і Герцеговина)
(*Implementation Force — Bosnia
and Herzegovina*)

IFRC
Міжнародна федерація товариств
Червоного Хреста і Червоного
Півмісяця
(*International Federation of the Red
Cross and Red Crescent
Societies*)

IGC
Міжурядова конференція
(*Intergovernmental Conference*)

IISS

Міжнародний Інститут стратегічних студій (*International Institute for Strategic Studies*)

IMS

Міжнародний військовий штаб (*International Military Staff*)

INF

Ядерні сили середньої дальності (Договір 1987 р.) (*Intermediate-range Nuclear Forces*) (INF Treaty of 1987)

INFOSEC

Відділ інформаційної безпеки (*Information Security Branch*)

ІО

Мета оперативної сумісності (*Interoperability Objective*)

IPAP

Індивідуальний план дій Партнерства (*Individual Partnership Action Plan*)

IPP

Індивідуальна програма партнерства (ПЗМ) (*Individual Partnership Programme — PfP*)

IPTF

Сили міжнародної поліції ООН (*International Police Task Force — United Nations*)

IRBM

Балістична ракета середньої дальності (*Intermediate-Range Ballistic Missile*)

IRF

Сили негайного реагування (*Immediate Reaction Force(s)*)

IS

Міжнародний секретаріат (*International Staff*)

ISAF

Міжнародні сили сприяння безпеці (МССБ) — Афганістан (*International Security Assistance Force — Afghanistan*)

ISTB

Відділ інформаційних систем і технології (*Information Systems and Technology Branch*)

JCP

Об'єднаний комітет з питань розповсюдження ЗМЗ (*Joint Committee on Proliferation*)

JMC

Об'єднаний медичний комітет (*Joint Medical Committee*)

JWGDR

Спільна робоча група (Спільна робоча група НАТО — Україна з оборонної реформи) (*NATO-Ukraine Joint Working Group on Defence Reform*)

KFOR

Сили в Косові (КФОР) (*Kosovo Force*)

KLA

Армія визволення Косова (*Kosovo Liberation Army*)

KPS
Косовська поліція
(*Kosovo Police Service*)

KVM
Місія верифікації в Косові
(*Kosovo Verification Mission*)

LCC
Центр координації матеріально-
технічного забезпечення
(*Logistics Coordination Centre*)

LCMG
Керівна група експлуатаційного
ресурсу (*Life Cycle Management*
Group)

LTDP
Довгострокова оборонна
програма (*Long-Term Defence*
Programme)

LTS
Довгострокове дослідження
(*Long-Term Study*)

M&TG
Група з питань перевезень
та транспортування
(*Movement and Transportation*
Group)

MAP
План дій щодо членства (ПДЧ)
(*Membership Action Plan*)

MAPE
Багатонаціональна дорадча
поліцейська група (*Multinational*
Advisory Police Element)

MARAIMED
Морська авіація у Середземному морі
(*Maritime Air Forces Mediterranean*)

MAREQ
Потреба у наданні військової
допомоги (*Military Assistance*
Requirement)

MBC
Військовий бюджетний комітет
(*Military Budget Committee*)

MC
Військовий комітет
(*Military Committee*)

MCDA
Ресурси військової та цивільної
оборони (*Military and Civil*
Defence Assets)

MCG
Група середземноморської
співпраці (*Mediterranean Cooperation*
Group)

MCJSB
Об'єднана комісія Військового
комітету зі стандартизації
(*Military Committee Joint*
Standardization Board)

MCM
Засоби мінної протидії
(*Mine Countermeasures*)

MCWG
Робоча група Військового комітету
(*Military Committee Working*
Group)

MDF

Головні оборонні сили
(*Main Defence Force(s)*)

MDFS

Техніко-економічне обґрунтування
протиракетної оборони
(*Missile Defence Feasibility Study*)

MEADS

Розширена система ППО середнього
радіуса дії (*Medium Extended Air
Defence System*)

MEP

Депутат Європейського парламенту
(*Member of the European
Parliament*)

MILREP

Військовий представник
(у Військовому комітеті)
(*Military Representative —
to the MC*)

MLM

Військова місія зв'язку
(*Military Liaison Mission*)

MLRS

Система ракетного залпового вогню
(*Multiple Launch Rocket System*)

MNC

Верховне командування об'єднаних
збройних сил (ОЗС) НАТО/
Головнокомандувач ОЗС НАТО
(*Major NATO Command/Commander —
renamed NATO Strategic Command/
Commander*)

MND

Багатонаціональна дивізія
(*Multinational Division*)

MOB

Головна оперативна база
(*Main Operating Base*)

MoD

Міністерство оборони
(*Ministry of Defence*)

MOU

Меморандум про домовленість
(*Memorandum of Understanding*)

MPA

Морський патрульний літак
(*Maritime Patrol Aircraft*)

MRCA

Бойовий літак багатоцільового
призначення "Торнадо"
(*Multi-Role Combat Aircraft "Tornado"*)

MSC

Головне підпорядковане
командування/Командувач головного
підпорядкованого командування
(*Major Subordinate Command/
Commander*)

MSIAC

Центр аналізу інформації про безпеку
боєприпасів (*Munitions Safety
Information Analysis Centre*)

MSU

Багатонаціональний спеціалізований
підрозділ (*Multinational Specialized
Unit*)

MTCR
Режим контролю за ракетними
технологіями
(*Missile Technology Control Regime*)

MTRP
Проміжний план формування ресурсів
(*Medium-Term Resource Plan*)

NAADC
Аналітичний відділ протиповітряної
оборони НАТО
(*NATO Analytical Air Defence Cell*)

NAAG
Група НАТО з озброєнь
сухопутних військ
(*NATO Army Armaments Group*)

NAC
Північноатлантична рада
(*North Atlantic Council*)

NACC
Рада північноатлантичного
співробітництва (РПАС)
(*North Atlantic Cooperation
Council*)

NACCIS
Автоматизована система
командування, управління
та інформації НАТО
(*NATO Automated Command,
Control and Information System*)

NACMA
Агентство НАТО з питань керування
ACCS (*NATO ACCS Management
Agency*)

NACMO
Організація НАТО з керування ACCS
(*NATO ACCS Management
Organisation*)

NADC
Комітет НАТО з протиповітряної
оборони
(*NATO Air Defence Committee*)

NADEFCOL
Оборонний коледж НАТО (також NDC)
(*NATO Defense College (also NDC)*)

NADGE
Наземна мережа протиповітряної
оборони НАТО (*NATO Air Defence
Ground Environment*)

NADREPS
Представники національних
керівників з питань озброєнь
(*National Armaments Director's
Representatives*)

NAEW&C
Раннє повітряне попередження
і управління НАТО
(*NATO Airborne Early Warning
and Control*)

NAFAG
Група НАТО з озброєнь ВПС
(*NATO Air Force Armaments Group*)

NAHEMA
Агентство НАТО з управління
розробкою, виробництвом та
матеріально-технічним забезпеченням
гелікоптерів (*NATO Helicopter Design
and Development, Production and
Logistics Management Agency*)

NAMEADSMA

Агентство НАТО з управління розробкою, розвитком, виробництвом і матеріально-технічним забезпеченням розширеної системи ППО середнього радіуса дії (*NATO Medium Extended Air Defence System Design and Development, Production and Logistics Management Agency*)

NAMFI

Ракетно-пусковий об'єкт НАТО (*NATO Missile Firing Installation*)

NAMMA

Агентство НАТО з управління розробкою та виробництвом бойових літаків багатоцільового призначення (*NATO Multi-Role Combat Aircraft Development and Production Management Agency*)

NAMMO

Організація НАТО з управління розробкою та виробництвом бойових літаків багатоцільового призначення (*NATO Multi-Role Combat Aircraft Development and Production Management Organisation*)

NAMP

Щорічний план формування особового складу НАТО (*NATO Annual Manpower Plan*)

NAMSA

Агентство НАТО з технічного обслуговування й постачання (*NATO Maintenance and Supply Agency*)

NAMSO

Організація НАТО з технічного обслуговування й постачання (*NATO Maintenance and Supply Organisation*)

NAPMA

Агентство НАТО з керування програмою розвитку системи раннього повітряного попередження та управління (*NATO Airborne Early Warning and Control (AEW&C) Programme Management Agency*)

NAPMO

Організація НАТО з керування програмою розвитку системи раннього повітряного попередження та управління (*NATO Airborne Early Warning and Control Programme Management Organisation*)

NAPR

Аналіз планування озброєнь НАТО (*NATO Armaments Planning Review*)

NATINADS

Інтегрована система протиповітряної оборони НАТО (*NATO Integrated Air Defence System*)

NATMC

Комітет НАТО з управління повітряним рухом (*NATO Air Traffic Management Committee*)

NATO

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) (*North Atlantic Treaty Organization*)

NATO PA
Парламентська асамблея НАТО
(також NPA) (*NATO Parliamentary
Assembly — also NPA*)

NAU
Відділ бухгалтерського обліку НАТО
(*NATO Accounting Unit*)

NBC
Ядерна, біологічна та хімічна (ЯБХ)
зброя (*Nuclear, Biological and Chemical
weapons*)

NC3A
Агентство НАТО з консультацій,
командування й управління
(*NATO Consultation, Command
and Control Agency*)

NC3B
Рада НАТО з консультацій,
командування й управління
(*NATO Consultation, Command
and Control Board*)

NC3O
Організація НАТО з консультацій,
командування й управління
(*NATO Consultation, Command
and Control Organisation*)

NC3REPs
Група національних представників
з питань консультацій, управління
і командування (КУК)
(*Group of National C3 Representatives*)

NCARC
Комітет НАТО з аналізу звичайних
озброєнь (*NATO Conventional
Armaments Review Committee*)

NCISS
Школа систем зв'язку та інформації
НАТО (*NATO Communications
and Information Systems School*)

NCS
Комітет НАТО з питань стандартизації
(*NATO Committee for Standardization*)

NCSA
Агентство обслуговування систем
інформації та зв'язку НАТО (*NATO CIS
Services Agency*)

NCSREPs
Представники NCS
(*NCS Representatives*)

NDC
Оборонний коледж НАТО
(також, NADEFECO) (*NATO Defense
College — also NADEFECO*)

NDMAA
Аудиторська служба НАТО
з особового складу (*NATO Defence
Manpower Audit Authority*)

NDMP
План формування особового складу
НАТО (*NATO Defence Manpower Plan*)

NEASCOG
Група координації управління
повітряним рухом (УПР) НАТО/
Євроконтроль (*NATO/EUROCONTROL
ATM Security Coordinating Group*)

NEFMA
Агентство НАТО з управління
розробкою, виробництвом та

матеріально-технічним забезпеченням
європейського літака-винищувача
(*NATO European Fighter Aircraft (EFA)
Development, Production and Logistics
Management Agency*)

NEFMO

Організація НАТО з управління
розробкою, виробництвом і
матеріально-технічним забезпеченням
європейського літака-винищувача
(*NATO European Fighter Aircraft (EFA)
Development, Production and Logistics
Management Organisation*)

NEPS

Північноєвропейська система
трубопроводів
(*North European Pipeline System*)

NETMA

Агентство НАТО з управління
розробкою, виробництвом та
матеріально-технічним забезпеченням
євровинищувача EF 2000 та бойового
літака багатоцільового призначення
“Торнадо” (*NATO Eurofighter 2000
and Tornado Development, Production
and Logistics Management
Agency*)

NETMO

Організація НАТО з управління
розробкою, виробництвом та
матеріально-технічним забезпеченням
євровинищувача EF 2000 та бойового
літака багатоцільового призначення
“Торнадо” (*NATO Eurofighter 2000
and “Tornado” Development, Production
and Logistics Management
Organisation*)

NFR

Фінансові правила НАТО
(*NATO Financial Regulations*)

NGO

Неурядова організація
(*Non-Governmental Organisation*)

NHMO

Бюро НАТО з питань зенітних
керованих ракет “ХОК”
(*NATO HAWK Management Office*)

NHPLO

Організація НАТО з питань
виробництва й матеріально-технічного
забезпечення зенітних керованих
ракет “ХОК” (*NATO HAWK
Production and Logistics
Organisation*)

NHQC3S

Персонал штабу НАТО з питань
консультацій, управління
і командування
(*NATO Headquarters Consultation,
Command and Control Staff*)

NIAG

Промислова дорадча група НАТО
(*NATO Industrial Advisory Group*)

NICS

Інтегрована система зв'язку НАТО
(*NATO Integrated Communications
System*)

NIDS

Інтегрована служба даних НАТО
(*NATO Integrated Data Service*)

NIG

Гранти для розбудови інфраструктури мереж (Наукова програма НАТО)
(*Networking Infrastructure Grant — NATO Science Programme*)

NIMIC

Центр інформації НАТО з питань нечутливих боєприпасів
(*NATO Insensitive Munitions Information Centre*)

NMA

Військове керівництво НАТО
(*NATO Military Authority*)

NMR

Військовий представник держави (у штабі Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО у Європі) (*National Military Representative — to SHAPE*)

NNAG

Група НАТО з озброєнь BMC
(*NATO Naval Armaments Group*)

NORAD

Система протиповітряної оборони Північноамериканського континенту
(*North American Air Defence System*)

NOS

Управління безпеки НАТО
(*NATO Office of Security*)

NPA

Північна Парламентська асамблея (також, ПА НАТО) (*North Parliamentary Assembly — also NATO PA*)

NPC

Комітет НАТО з питань трубопроводів
(*NATO Pipeline Committee*)

NPG

Група ядерного планування
(*Nuclear Planning Group*)

NPLO

Організація НАТО з питань виробництва та матеріально-технічного забезпечення
(*NATO Production and Logistics Organisation*)

NPS

Система трубопроводів НАТО
(*NATO Pipeline System*)

NPSC

Наглядовий комітет за проектами НАТО (*NATO Project Steering Committee*)

NPT

Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) (1968р.)
(*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons* (1968))

NRC

Рада Росія — НАТО
(*NATO-Russia Council*)

NRF

Сили реагування НАТО
(*NATO Response Force*)

NSA

Управління стандартизації НАТО
(*NATO Standardization Agency*)

NSC

Комітет безпеки НАТО
(*NATO Security Committee*)

NSC

Центр постачання НАТО
(*NATO Supply Centre*)

NSIP Програма НАТО з інвестицій в безпеку (<i>NATO Security Investment Programme</i>)	OHHR Бюро Високого дипломатичного представника (Боснія і Герцеговина) (<i>Office of the High Representative, Bosnia and Herzegovina</i>)
NSLB Рада зв'язків НАТО з питань стандартизації (<i>NATO Standardization Liaison Board</i>)	OMIK Місія ОБСЄ в Косові (<i>OSCE Mission in Kosovo</i>)
NSN Інвентарний номер НАТО (<i>NATO Stock Number</i>)	ONS Бюро стандартизації НАТО (<i>Office of NATO Standardization</i>)
NSO Організація НАТО з питань стандартизації (<i>NATO Standardization Organisation</i>)	OPEC Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) (<i>Organisation of Petroleum Exporting Countries</i>)
NSSG Штабна група НАТО з питань стандартизації (<i>NATO Standardization Staff Group</i>)	OPLAN Оперативний план (<i>Operational Plan</i>)
NTG Група НАТО з військової підготовки (<i>NATO Training Group</i>)	OPS Оперативний відділ (<i>Operations Division</i>)
NUC Комісія Україна — НАТО (КУН) (<i>NATO-Ukraine Commission</i>)	OSCE Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) (в минулому — НБСЄ) (<i>Organization for Security and Co-operation in Europe — formerly CSCE</i>)
OCC Концепція оперативної спроможності (<i>Operational Capabilities Concept</i>)	PAD Комісія ППО (<i>Panel on Air Defence</i>)
ODIHR Бюро з питань демократичних інституцій та прав людини (БДІПЛ) (<i>Office for Democratic Institutions and Human Rights</i>)	PARP Процес планування і оцінки (ПЗМ) (<i>(PfP) Planning and Review Process</i>)
OECD Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) (<i>Organisation for Economic Cooperation and Development</i>)	PASP Відділ політичних справ і політики безпеки (<i>Political Affairs and Security Policy Division</i>)
	PBEIST Комісія планування європейського континентального наземного

транспорту (*Planning Board for European Inland Surface Transport*)

PBOS

Комісія планування океанських перевезень (*Planning Board for Ocean Shipping*)

PC

Політичний комітет
(*Political Committee*)

PCC

Центр координації партнерства
(*Partnership Coordination Cell*)

PCG

Група координації політики
(*Policy Coordination Group*)

PDD

Відділ громадської дипломатії
(*Public Diplomacy Division*)

PERM REP

Постійний представник (у ПАР)
(*Permanent Representative — to the NAC*)

PfP

Партнерство заради миру (ПЗМ)
(*Partnership for Peace*)

PfP/SC

Політично-військовий керівний комітет з Партнерства заради миру
(*Political-Military Steering Committee on Partnership for Peace*)

PIA

Радник з інформування громадськості
(*Public Information Adviser*)

PIC

Рада втілення миру (*Peace Implementation Council*)

PMF

Політично-військова структура
(*Political-Military Framework*)

PMSC/ANG

Політично-військовий керівний комітет/Спеціальна група з питань співробітництва щодо підтримання миру (*Political-Military Steering Committee/Ad Hoc Group on Cooperation in Peacekeeping*)

PNET

Договір про ядерні вибухи в мирних цілях (1976 р.) (*Peaceful Nuclear Explosions Treaty (1976)*)

PO

Особиста канцелярія Генерального секретаря (*Private Office of the Secretary General*)

PPCG

Тимчасова група координації політики
(*Provisional Policy Coordination Group*)

PRT

Група з відбудови провінції
(*Provincial Reconstruction Team*)

PSC

Основне підпорядковане командування/Командувач основного підпорядкованого командування
(*Principal Subordinate Command/ Commander*)

PSE

Штабний елемент ПЗМ
(*PfP Staff Element*)

PSI

Ініціатива з боротьби з небезпекою розповсюдження ЗМЗ (США)

(Proliferation Security Initiative — United States)

PSO

Операції з підтримання миру
(Peace Support Operations)

PST

Дорадча комісія з фізико-інженерних наук і технологій
(Advisory Panel on Physical and Engineering Sciences and Technology)

PTBT

Договір про часткову заборону ядерних випробувань
(Partial Test Ban Treaty)

PWP

Робоча програма партнерства (для ПЗМ) *(Partnership Work Programme (PfP))*

R&D

Наукові дослідження і розробки
(Research and Development)

R&T

Наукові дослідження і технології
(Research and Technology)

REA

Швидка екологічна оцінка
(Rapid Environmental Assessment)

REACT

Група швидкої експертної допомоги і співпраці *(Rapid Expert Assistance and Cooperation Team)*

RPC

Комітет регіонального планування
(Regional Planning Committee)

RPC WT

Робоча група комітету регіонального планування *(Regional Planning Committee Working Team)*

RRF

Сили швидкого реагування
(Rapid Reaction Force)

RTA

Управління з наукових досліджень і технологій
(Research and Technology Agency)

RTB

Комісія з наукових досліджень і технологій
(Research and Technology Board)

RTO

Організація з наукових досліджень і технологій *(Research and Technology Organisation)*

SAC

Командування стратегічною авіацією
(Strategic Air Command)

SACEUR

Верховний головнокомандувач об'єднаних збройних сил НАТО в Європі *(Supreme Allied Commander Europe)*

SACT

Верховний головнокомандувач об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації
(Supreme Allied Commander Transformation)

SALT

Переговори про обмеження стратегічних озброєнь
(Strategic Arms Limitation Talks)

SALW

Легка і стрілецька зброя
(*Small Arms and Light Weapons*)

SAM

Місії підтримки санкцій
(*Sanctions Assistance Missions*)

SAM

Ракета класу “поверхня-повітря”
(*Surface-to-Air Missile*)

SAR

Пошуково-рятувальна діяльність
(*Search and Rescue*)

SATCOM

Супутниковий зв'язок
(*Satellite Communications*)

SC

Науковий комітет
(*Science Committee*)

SC

Верховний головнокомандувач
(*Strategic Commander*)

SCEPC

Вищий комітет цивільного планування
на випадок надзвичайних ситуацій
(*Senior Civil Emergency Planning
Committee*)

SCG

Спеціальна консультативна група
(*Special Consultative Group*)

SCMM

Постійний комітет з військових питань
(Боснійська мирна угода)
(*Standing Committee on Military
Matters — Bosnian Peace Agreement*)

SCP

Програма співпраці у галузі безпеки
(*Security Cooperation Programme*)

SCR

Старший цивільний представник
(*Senior Civilian Representative*)

SDI

Стратегічна оборонна ініціатива (COI)
(*Strategic Defence Initiative*)

SEECAP

Спільний документ з оцінки
регіональних проблем і можливостей
безпеки в Південно-Східній Європі
(*South East Europe Common
Assessment Paper on Regional Security
Challenges and Opportunities*)

SEEGROUP

Керівна група співпраці у галузі
безпеки в Південно-Східній Європі
(*South East Europe Security
Cooperation Steering Group*)

SEEI

Ініціатива в Південно-Східній Європі
(*South East Europe Initiative*)

SFOR

Сили стабілізації (СФОР) — Боснія
і Герцеговина (*Stabilisation Force
Bosnia and Herzegovina*)

SG

Генеральний секретар
(*Secretary General*)

SGP

Політико-військова група вищого рівня
з проблеми розповсюдження зброї
масового знищення (*Senior Politico-
Military Group on Proliferation*)

SG PLE

Постійна група експертів з матеріально-технічного забезпечення країн-партнерів (*Standing Group of Partner Logistic Experts*)

SHAPE

Штаб Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe*)

SHARE

Біржа потреб у запасах та майні (*Stock Holding and Asset Requirements Exchange*)

SITCEN

Ситуаційний центр (*Situation Centre*)

SLBM

Балістична ракета підводного базування (*Submarine-Launched Ballistic Missile*)

SLCM

Крилата ракета морського базування (*Sea-Launched Cruise Missile*)

SLWPG

Група високого рівня з питань захисту озброєнь (*Senior-Level Weapons Protection Group*)

SNF

Ядерні сили малої дальності (*Short-Range Nuclear Force(s)*)

SNLC

Нарада керівників національних служб матеріально-технічного забезпечення (*Senior NATO Logisticians Conference*)

SO

Мета стандартизації (*Standardization Objective*)

SOFA

Угода про статус збройних сил (*Status of Forces Agreement*)

SPC

Політичний комітет високого рівня (*Senior Political Committee*)

SPC(R)

Політичний комітет високого рівня (підсилений) (*Senior Political Committee (Reinforced)*)

SRB

Головна рада з питань ресурсів (*Senior Resource Board*)

STANAG

Угода про стандартизацію (*Standardization Agreement*)

START

Переговори про скорочення наступальних озброєнь (CHO) (*Strategic Arms Reduction Talks*)

TDA

Засоби прийняття тактичних рішень (*Tactical Decision Aid*)

TEEP

Програма вдосконалення навчальної та освітньої підготовки (*Training and Education Enhancement Programme*)

TMD

Тактична протиракетна оборона (*Theatre Missile Defence*)

UN
ООН (*United Nations*)

UNAMA
Місія допомоги ООН в Афганістані
(*United Nations Assistance Mission
in Afghanistan*)

UNESCO
ООН з питань освіти, науки і культури
(ЮНЕСКО) (*United Nations Educational,
Scientific and Cultural Organisation*)

UNHCR
Управління Верховного комісара ООН
у справах біженців (УВКБ ООН)
(*United Nations High Commissioner
for Refugees*)

UNMAC
Центр протимінної діяльності ООН
(*United Nations Mine Action Centre*)

UNMIK
Місія ООН в Косові (*United Nations
Mission in Kosovo*)

UNOCHA
Управління ООН з координації
гуманітарної діяльності
(*United Nations Office for the
Coordination of Humanitarian Affairs*)

UNPROFOR
Сили захисту ООН
(*United Nations Protection Force*)

UNSC
Рада Безпеки ООН
(*United Nations Security Council*)

VCC
Координаційний комітет контролю
за виконанням угод

(*Verification Coordinating
Committee*)

VERITY
База даних НАТО з верифікації
(*NATO Verification database*)

WCO
Західне консультативне бюро
(*Western Consultation Office*)

WEAG
Західноєвропейська група з питань
озброєнь (*Western European
Armaments Group*)

WEU
Західноєвропейський Союз
(*Western European Union*)

WG
Робоча група (*Working Group*)

WHO
Всесвітня організація охорони
здоров'я (*World Health Organization*)

WMD
Зброя масового знищення (ЗМЗ)
(*Weapons of Mass Destruction*)

WMDC
Центр зброї масового знищення
(*Weapons of Mass Destruction Centre*)

WP
Робоча група (*Working Party*)

YATA
Молодіжна асоціація Атлантичного
договору (*Youth Atlantic Treaty
Association*)

Додаток 2

Північноатлантичний договір

Додаток 2

Північноатлантичний договір

Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 р.

Сторони цього Договору, підтверджуючи свою відданість цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй та своє прагнення жити у мирі з усіма народами і урядами, сповнені рішучості захистити свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості і верховенства права, прагнучи сприяти стабільності і добробуту в північноатлантичному регіоні, вирішивши об'єднати свої зусилля для здійснення колективної оборони та підтримання миру і безпеки, уклали між собою такий Північноатлантичний договір:

СТАТТЯ 1

Сторони зобов'язуються, як це визначено у Статуті Організації Об'єднаних Націй, вирішувати всі міжнародні спори, учасниками яких вони можуть стати, мирними засобами і таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість, а також утримуватись у своїх міжнародних відносинах від погроз силою чи застосування сили у будь-який спосіб, несумісний з цілями Організації Об'єднаних Націй.

СТАТТЯ 2

Сторони сприятимуть подальшому розвитку мирних і дружніх міжнародних відносин, зміцнюючи свої незалежні інституції, домагаючись кращого розуміння принципів, на яких ці інституції засновані, та створюючи умови для забезпечення стабільності і добробуту. Вони намагатимуться усувати конфлікти у своїй зовнішній економічній політиці та сприятимуть економічному співробітництву між окремими або між усіма учасниками Договору.

СТАТТЯ 3

Для забезпечення ефективнішої реалізації цілей цього Договору Сторони, діючи окремо чи колективно, шляхом постійного і ефективного вдосконалення власних можливостей та взаємодопомоги, підтримуватимуть і розвиватимуть свою індивідуальну та колективну здатність протистояти збройному нападу.

СТАТТЯ 4

Сторони консультоватимуться між собою щоразу, коли, на думку якоїсь із них, виникне загроза територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці будь-якої із сторін.

СТАТТЯ 5

Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх; і, відповідно, вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтверджене Статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у північноатлантичному регіоні.

Про кожний такий збройний напад і про всі заходи, вжиті у зв'язку з ним, буде негайно повідомлено Раду Безпеки ООН. Такі заходи будуть припинені після того, як Рада Безпеки вживе заходів, необхідних для відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки.

СТАТТЯ 6¹

При застосуванні Статті 5 збройним нападом на одного або більше учасників Договору вважається напад, здійснений на територію будь-якої із Сторін у Європі чи у Північній Америці, на алжирські департаменти Франції², на окупаційні сили будь-якої із Сторін у Європі, на острови під юрисдикцією будь-якої із Сторін, розташовані в зоні Північної Атлантики на північ від Тропіка Рака; на кораблі чи літальні апарати будь-якої із Сторін, які перебувають у межах цих територій.

СТАТТЯ 7

Цей Договір не зачіпає і не повинен тлумачитися як такий, що будь-яким чином зачіпає права і обов'язки Сторін, які випливають для них як держав-членів із Статуту Організації Об'єднаних Націй, чи головну відповідальність Ради Безпеки ООН за підтримку міжнародного миру й безпеки.

СТАТТЯ 8

Кожна сторона заявляє, що жодна з чинних міжнародних угод між нею та будь-якою іншою із Сторін чи будь-якою третьою державою не суперечить положенням цього Договору, і зобов'язується не укладати жодних міжнародних угод, що суперечать цьому Договору.

СТАТТЯ 9

Цим Договором Сторони засновують Раду, в якій кожна з них буде представлена для розгляду питань, пов'язаних з виконанням цього Договору. Рада буде

¹ Статтю 6 було переглянуто Статтею 2 Протоколу Північноатлантичного договору про вступ Греції та Туреччини.

² 16 січня 1963 р. Північноатлантична рада переглянула Договір у своєму рішенні C-R(63)2, пункт V, про незалежність алжирських департаментів від Франції.

організована таким чином, щоб її можна було скликати швидко і в будь-який час. Рада створить такі допоміжні органи, в яких вона може мати потребу; зокрема, вона негайно створить Комітет оборони, який рекомендуватиме засоби для виконання Статей 3 і 5.

СТАТТЯ 10

Сторони можуть за одностайною згодою запросити приєднатися до цього Договору будь-яку іншу європейську державу, здатну втілювати у життя принципи цього Договору і сприяти безпеці у північноатлантичному регіоні. Будь-яка запрошена таким чином держава може стати Стороною у цьому Договорі шляхом передачі свого документа про приєднання на збереження урядові Сполучених Штатів Америки. Уряд Сполучених Штатів Америки повідомить кожну із Сторін про депонування у нього кожного такого документа про приєднання.

СТАТТЯ 11

Цей Договір повинен бути ратифікованим, а його умови виконуватись усіма Сторонами згідно з їхніми відповідними конституційними процедурами. Ратифікаційні грамоти у найкоротший термін мають бути передані на депонування уряду Сполучених Штатів Америки, який повідомить усі інші Сторони, що підписали цей Договір, про кожне депонування. Договір набуде чинності для тих держав, які його ратифікували, одразу після депонування ратифікаційних грамот більшості із Сторін, які його підписали, у тому числі ратифікаційних грамот Бельгії, Канади, Франції, Люксембургу, Нідерландів, Великої Британії та Сполучених Штатів Америки, а для інших держав він набуде чинності з дати депонування їхніх ратифікаційних грамот.

СТАТТЯ 12

Через десять років після набуття Договором чинності або в будь-який час пізніше цього терміну Сторони, якщо того вимагатиме будь-яка з них, проведуть спільні консультації з метою перегляду цього Договору, враховуючи чинники, які на той момент впливатимуть на стан безпеки та миру в північноатлантичному регіоні, у тому числі появу нових універсальних чи регіональних угод, укладених згідно зі Статутом ООН і спрямованих на підтримання міжнародного миру й безпеки.

СТАТТЯ 13

Через двадцять років після набуття Договором чинності будь-яка із Сторін має право припинити свою участь у ньому через рік після передачі повідомлення про денонсацію урядові Сполучених Штатів Америки, який поінформує уряди інших Сторін про депонування кожного повідомлення про денонсацію.

СТАТТЯ 14

Цей Договір, тексти якого англійською і французькою мовами мають однакову силу, зберігатиметься в архіві уряду Сполучених Штатів Америки. Його належним чином завірені копії будуть передані цим урядом урядам Договірних Сторін.

NATO Public Diplomacy Division

1110 Brussels – Belgium
Website: www.nato.int
Email: natodoc@hq.nato.int

Division Diplomatie publique de l'OTAN

1110 Bruxelles – Belgique
Site web : www.otan.nato.int
Courriel : otandoc@hq.nato.int